

今古奇觀

PRIČE *drevne* KINE

N A R O D N A   B I B L I O T E K A

Urednik
MAK DIZDAR

NARODNA PROSVJETA
IZDAVAČKO PREDUZEĆE
SARAJEVO
PRETSTAVNIŠTVA
BEOGRAD—ZAGREB

PRIČE DREVNE KINE

S RUSKOG
IVAN I JAKŠA KUŠAN

SARAJEVO 1958

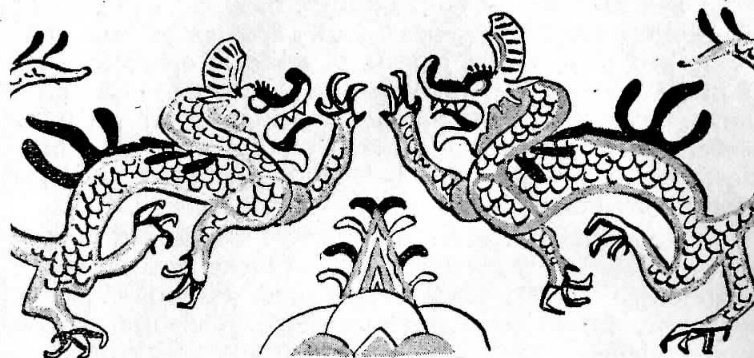
NASLOV RUSKOC IZDANJA

УДИВИТЕЛЬНЫЕ ИСТОРИИ НАШЕГО ВРЕМЕНИ И ДРЕВНОСТИ

Избранные рзссказы из Сборника XVII В. „Цзинь гу Цигуань"

ILUSTRACIJE
IVAN KUŠAN

Beogradski graficki zavod, Beogad

DU-DESETA U SRDŽBI BACA U VODU KOVČEŽIĆ S BLAGOM

Dušmane svoje potukosmo opet,
U prijestolnici vladar je na tronu.
Feniks lebdi i lijeta aždaja,
Jači smo od stijena neosvojnih.
Slijeva — pučina u modrog mora
S plavetnilom neba sliva;
Zdesna — zgomilane silne gore,[2]
Ko zidine svud oko nas.
Na granica devet[3], sulice i koplja,
Stražu tu junaci straže;
Tisuće zemalja u našoj su vlasti,
Glasonoše spremno šalju!
Mir i spokoj, zadovoljan narod —
Vjekovima ćemo tako cvasti,
Vječito zlaćana bićemo skupa,[4]
Što svjetlo prosipa posvud.

vi stihovi veličaju slavu grada Jancina[5], koji je postao prijestolnicom za naše dinastije[6], govore o moći nove prijestolnice: na sjeveru služe joj, kao obrana, junačke tvrđe, na jugu su joj potčinjene sve kineske zemlje. Jer, zaista, Jancin, taj »čelik-grad«[7] i »nebeski kraj»[8], bijaše nesavladiva obrana naše zemlje u toku mnogo i mnogo godina. Prije, kad je car, koji vladaše pod geslom[9] »Velikih pobjeda«[10], očistio našu zemlju od vjerolomnih tuđinaca i za

svoje sjedište izabrao grad Cinlin[11], nazvao ga je južnom prijestolnicom. Kad je, opet, Jun Le, knez oblasti Jan[12] poveo svoju vojsku na jug, da bi otklonio opasnost[13], što je prijetila zemlji, prijestolnica bje prenesena iz Cinlina u glavni grad pokrajine Jan-Jancin, i grad taj prozvaše sjevernom prijestolnicom. I tada taj grad, što je u prošlosti toliko stradavao, postade najnapredniji i najljepši grad na svijetu.

Od vremena »Vječne radosti«[14] pa sve do godina vladavine »Vječnog zdravlja«[15] smijenilo se devet carskih pokoljenja. Vladar, koji vladaše pod geslom »Vječnog zdravlja«, bijaše jedanaesti car toga razdoblja. Bijaše mudar vladalac i mnogostruki pobjednik, pod njim su u zemlji cvali dobro i sreća. S devet godina stupio je na prijestolje i carevao četrdeset i osam godina. Ugušio nerede u Sisji[16], koje je zavrgao Pu Čenen, i razbio vojsku Jan Inluna, vođe nereda u Bodžou[17]. Uspjelo mu je također razbiti vojsku japanskog šoguna Tojotomi Hidejosija[18], koja je provalila u Koreju. Pu Čenen i Jan Inlun, koji su naumili podići druga plemena protiv naše dinastije, bijahu redom razbijeni. Stranci na dalekim granicama drhtahu pred nama i osporavahu jedni drugima pravo, da s dankom dolaze na naš dvor.

Jer, uistinu:

Nad svima vladaše vladar,
Narod bje srećan, spokojan,
U zemlji posvuda mirno,
Niko nam prijetio nije.

Spomenuću ovdje, među ostalim, da je u dvadesetoj godini[19] »Vječnog zdravlja«, kad je šogun Hidejosi skupio vojsku i upao u Koreju, kralj korejski izvijestio o tome našega cara i zamolio ga za pomoć. Naše carstvo sakupi vojsku i morem je pošalje u Koreju. Iako su se činovnici Riznice bavili ubiranjem poreza radi rata, koji je počeo, ipak nije bilo dovoljno namirnica za vojsku, pa je stoga privremeno izdana uredba, po kojoj su osobe, koje su davale državi žito, bile upisane u Gocicjan.[20] Valja reći, da je bilo dosta probitačno upasti u Gocicjan: prvo, čovjek je bio u mogućnosti, da usavrši svoje znanje, drugo, bio je pripušten državnim ispitima[21], treće sklapao je korisna

poznanstva i, napokon, u budućnosti ga je čekala karijera. Zato, u to doba, sinčići uticajnih odličnika i bogataša nisu se trudili da dospiju do sjucaja[22], već su tražili mogućnosti da dospiju u Gocicjan. Otkako je stvoren taj položaj, broj osoba, koje su se nalazile u Tajsjuetu[23], u južnoj prijestolnici, a isto tako i u sjevernoj, bio je prešao tisuću.

Među onima, koji bijahu upisani u Tajsjuetu, bijaše čovjek po prezimenu Li, po imenu Cja, po nadimku »Jedan od prvih«, rodom iz okruga Šaosin, provincije Džecjan. Otac njegov, pomoćnik upravitelja provincije, imao je tri sina, ali je na životu ostao samo Cja. Dječak je polazio školu; nije još ni položio ispit za stepen činovnika, kad ga, po novoj uredbi, primiše u Tajsjue. Preselivši se u prijestolnicu, mladi Li Cja sa svojim zemljakom Lju Jujčunom poče posjećivati kuće za razonodu, gdje upozna čuvenu bludnicu po prezimenu Du, po imenu Mej. Ona je bila po godinama deseta među svojim družicama, i u domu je svi nazivahu Du-Desetom.

Evo kakva biješe naoko čuvena bludnica:

Sva ona divna je i prelijepa,
Te mirisima nježnim odiše.
Obrvice blago povijene,
Obrisi su brda u daljini.
A jesenskih voda modrim sjajem
Iskre joj se svijetle oči.
Lice joj je pupoljak lotosa;
Baš je prava ljepotica Vencjun[24].
Dvije višnje usta su joj sočna,
Ko kod Fansu[25] u pjesmama Boa[26].
Nesreća je, što je jaspis[27] takav
Zla sudbina javnoj kući dala.

Du-Deseta je s trinaest godina izgubila djevičanstvo. Kad je upoznala mladog Lija biješe joj već devetnaesta. Teško je nabrojiti sinove uticajnih odličnika i kneževskih unuka, koje je ona u tih sedam godina zavela. Gubeći razum, jedan za drugim zaljubljivali su se u nju mladići, ne žaleći trošili sav svoj novac na čuvenu bludnicu i sasvim se upropaštavali. U to vrijeme bijaše u javnoj kući dobro poznata pošalica, koju je neko sačinio:

Ako Deseta-Du
    S gostima sjedi za stolom.
Tad će i malo vina
    Doteći za tisuće kupa.
Ko je tu dobro znao
    Prelijepu Mej,
Sve druge divne žene
    Smatro je vrazima gadnim.

Spomenuću ovdje, da je Li Cja, mladi lakomisleni čovjek, koji još nikada nije sreo slične ljepotice, pošto se upoznao s Du-Desetom, od radosti izgubio glavu i poklonio mladoj bludnici sve svoje nježne ljubavne osjećaje.

Li Cja bijaše neobično lijep, mekoćutan i srdačan, i, želeći ugoditi bludnici, posipao je novac šakom i kapom. Žarko se ljubeći, mladi par živio je u potpunom spokoju i slozi.

Du-Desetoj bijaše mučno živjeti u kući lakome i licemjerne starice i odavno je već pomišljala na udaju. Uvjerivši se u odanosti i iskrenosti Li Cjaa, ona ga je vrlo zavoljela.

Ali se mladi Li bojao oca i nije se usuđivao pristati na brak s bludnicom. Usprkos toj zapreki, mladi ljudi još više zavlješe jedno drugo. Dane i noći provodili su uživajući, i među njima zavladaše odnosi, koji se maločim razlikovahu od odnosa između muža i žene. Zakleše se, da će se vječno voljeti i da nikada neće prekršiti zakletvu.

Jer, odista:
Ko more je njihova ljubav,
    Al dna njoj nikako nema.
Ko brdo je njihova vjernost,
    Ali je veća od brda.

Reći ću ovdje još i to, da Du Mej, jedna od »kćeri« vlasnice javne kuće majčice Du, dok bijaše zaokupljena mladim Lijom, više nije odlazila na sastanke s uvaženim i bogatim ljudima, koji su, dočuvši za njezinu slavu, kušali da se sastanu s njom. Sprva, dok je mladi gospodin razbacivao novac, mogao je činiti sve, što bi mu se prohtjelo: na sve njegove ludorije majčica Du samo je slijegala ramenima i uslužno se osmjehivala.

I tako su za danima prolazili mjeseci, pa je neprimjetno prošlo više od godine. Kad se kesa Li Cjaa sasvim

ispraznila, a mladić, osjećajući isto što i prije, ostao praznoruk, majčici Du ta priča pomalo dojadi. U to vrijeme poštovani pomoćnik upravitelja, saznavši u svojoj domaji, da njegov sin obilazi javne kuće, u nekoliko puta mu posla pisma, u kojima je tražio, da se vrati kući.

Bezumno zaljubljen u Desetu-Du, Li Cja je isprva sve odlagao povratak u rodni kraj, a kasnije, doznavši za očev gnjev, prosto se nije usuđivao vratiti kući.

U davnini su govorili: »Ljudi[28], koje vezuje jedino probitak, rastanu se, čim se iscijedi sav probitak.« Ali Desetu je vezala uz Li Cjaa iskrena ljubav, i zato, što je u većoj nevolji vidjela svog dragog, to je žarča bivala njena ljubav prema njemu.

Majčica Du je nekoliko puta zapovjedila Du-Desetoj, da otjera Li Cjaa. Uvjerivši se, da je bludnica neće da posluša, starica se poče svađati s Lijem, uzdajući se, da će ga razgnjeviti i tako natjerati da napusti njihovu kuću. Ali, što je mogla postići majčica Du s Li Cjaom, koji po prirodi bijaše blag i miroljubiv čovjek?

Iza nekoliko dana starica se s pogrdama obori na Du-Mej:

— Takvi ljudi, kao što smo ja i ti, hrane se i oblače na tuđi račun. Prije, dok si ti na prva vrata ispraćala starog, već si na zadnja dočekivala novog. Kuća nam je bila puna svakakvih jela, a novaca i svilenih tkanina bijaše na pretek. A već ima godina dana, kako primaš Li Cjaa, i otada — ja ne govorim o novim posjetiocima — čak su nas svi stari gosti ostavili. Jasno je, ako se spetljaš s Džun Kujem[29], da ti neće ni jedan đavo dolaziti. Kakav je to način! Dotjeraćeš me dotle, da će i od mene starice, štono se kaže, »ostati miris bez dima«[30].

— Ali gospodin Li nije došao k nama praznih ruku, — usprotivi se Du-Deseta, ne mogavši mirno saslušati nepravednih prijekora. — Svojedobno je on na nas trošio velike pare.

— Drugo je bilo onda, drugo je sada. Pokušaj ga sada natjerati da potroši kakvu sitnicu, da kupi starici goriva i riže. Još bi on mogao prehraniti nas obje! U drugim kućama, ako već drže žene, onda doslovce tresu novac s drveta, koji može prehraniti tisuće ljudi. Samo sam ja glupa baba odgajala Bijelog tigra[31], koji odnosi čovjeku njegovo

dobro. Sada, kada si meni na leđa svalila sve te beskrajne kućne brige, možeš li mi pokazati, gdje ću nabaviti hrane i odjeće za tvog bijednog ljubavnika, koga ti sasvim besplatno izdržavaš? Reci svome siromašku: ako mi dadne nekoliko lana [32] srebra, dozvoliću ti da otputuješ s njime. Onda ću se snaći da proživim, kupivši za te pare drugu ženu. Iako su, naravno, takvi uslovi pogodniji za vas nego za mene.

— To je samo prazno naklapanje, — otpovrnu Du-Deseta. — Ta vi vrlo dobro znate, da je kasa Li Cjaa prazna, da je svu odjeću već odavno založio i da novaca nigdje neće moći pronaći.

— Ja nikada nisam govorila gluposti i sad govorim sasvim ozbiljno.

— Koliko novaca tražite?

— Eh, kad bi se railo o nekom drugom čovjeku, pogodila bih se za tisuću srebrenjaka. Iz sažaljenja prema nesretnom Liju, koji niotkud neće moći nabaviti toliku svotu, zadovoljiću se s ciglih trista lana, koje ću upotrijebiti da kupim drugu mjesto trebe. Samo pod jednim uslovom: novac mi mora dati u roku od tri dana. Čim novac imadnem u rukama, on te odmah može odvesti. Ako za tri dana Li Cja ne donese novac, a iznova se pojavi u ovoj kući, ni na šta se neću obazirati: bio on gospodin ili ne bio, odmah ću štapom istjerati tu propalicu! Onda se nemoj srditi na mene.

— Li sad živi u tuđini, i sav je svoj novac već potrošio, ali mislim, da će trista lana, koje vi tražite, moći nabaviti. Samo, tri su dana prekratak rok. Bolje bi bilo, kad biste mu dali deset dana.

»Taj siromah nema ni prebijene pare«, u sebi pomisli majčica Du, »sve da mu dadnem i sto dana, otkuda bi stvorio trista lana? A bez novca, ma kako bio debele kože, biće ga stid da se ponovo ovdje pojavi. Onda ću uvesti u kući strogi red, i Mej neće ni smjeti raspravljati«.

— Nek bude po tvome, — odvrati starica — pristajem i na deset dana. Ali, ako on ni za deset dana ne donese novac, više me nije briga.

— Ako Li Cja ne uzmogne za deset dana nabaviti novac, neće se usuditi iznova pojaviti u ovoj kući. Samo se bojim, da vi ne prekršite riječ, pošto on donese novac.

— Meni je već pedeset i jedna godina, i ja se strogo držim posta. Zar bih ja lagala? Ako mi ne vjeruješ, hajde da potkrijepimo naš ugovor stiskom ruke, pa nek ja budem svinja ili kuja, ako prekršim datu riječ.

Smiješno je kutlačom htjeti
Bezdane morske iscrpsti, —
Tako i zlobnoj staroj Du
Od srca se možemo smijat:
Čuvši da Li je siromah,
Da nema više ni pare,
Uzela bludnicu grdit,
što novaca tražila nije.

Iste noći, ležeći na istom jastuku s Li Cjaom, Du-Deseta prozbori o njihovom braku.

— Ja drugo ništa i ne želim, — odgovori Li Cja — ali, da bih te iskupio iz ove kuće, treba imati mnogo novaca: neće ići bez tisuća srebrenjaka. Kesa mi je prazna, kao da su je oprali. Što da radim?

— Već sam se razgovarala s majčicom, i ona je pristala na ciglih trista lana. Ali joj tu svotu valja uručiti najkasnije za deset dana. Shvaća, da ste vi potrošili sav novac, koji ste imali uza se, ali, ne biste li mogli naći u prijestolnici takvih rođaka ili prijatelja, u kojih biste mogli uzajmiti tu svotu? Kad biste uspjeli nabaviti trista lana, ja bih zauvjek pripadala vama, i mi ne bismo morali zavisiti o mojoj gospodarici.

— Svi moji bivši druzi su me se odrekli, doznavši, da se zaljubih u bludnicu i ovamo uselih. Valjaće mi se sutra pretvarati, da se spremam na put kući, opraštati se sa starim drugovima i zamoliti ih, da mi uzajme nešto novca za put, obećavajući, da ću ih kasnije vratiti s dobrim kamatima.

Slijedećeg dana, ustavši i obavivši jutarnje dotjerivanje, Li Cja se oprosti s Desetom-Du i izađe iz kuće.

— Nastojte sve to obaviti što brže! Čekaću vijesti od vas, — na rastanku mu dobaci bludnica.

— Ne uznemiruj se, znam i sam.

Istog dana Li Cja obiđe mnoge svoje rođake i drugove, kazujući svima, da se došao da oprosti, budući da se sprema na put kući. Svi bijahu vrlo veseli čuvši tu vijest.

Tad bi se Li Cja počinjao jaditi, da nema novaca za put, i moliti, da mu uzajme kakvu svoticu.

Obično se kaže: »Tek što progovoriš, da bi uzajmio novaca, a od tog ništa ne bude. Ni rođaci, ni drugovi neće obratiti nikakve pažnje na tvoju molbu.« Li Cja doživi isto. Rođaci mu i drugovi ovako premišljahu: »Mladi je Li vrlo lakomislen čovjek, zaljubio se u bludnicu, i više od godine nije se vraćao kući. To je toliko razjadilo oca, da se starac razbolio. Sada, kad Li Cja kaže, da se sprema otputovati kući, kako možemo biti sigurni, da ne laže? I što, ako nas vara i ako, dopadnu li mu samo pare šaka, koje ćemo mu ih mi dati za put, opet sve potroši na bjelila i rumenila? Ako otac Li Cja dozna, da smo njegovu sinu uzajmili novaca, možemo izgubiti njegovu naklonost, i tada neće biti kraja neprilikama. Bolje je odbiti ga.«

— Baš sada nemamo ništa novca, tako, da vam, na veliku našu žalost, ne možemo pomoći, — odgovarahu svi kao jedan.

Posvuda je Li Cja bivao jednako dočekivan, i među njegovim drugovima nije se našao čovjek, koji bi se smilio i dao mu u zajam deset ili dvadeset lana.

Tri je dana zaredice jurio Li Cja gradom, ali nije uspio dobiti ni pare. Nije se usuđivao Du-Desetoj govoriti o tome i na njena pitanja je odgovarao nesuvislo i nepromišljeno.

Četvrtog dana mladić više nije znao šta da poduzme: bijaše ga stid, da se bez novaca vrati u javnu kuću. Prije, dok je Li Cja sve svoje vrijeme provodio u bludnice, nije se brinuo ni o kakvom pribježištu, pa sada nije imao gdje da prenoći. Nije bilo druge, već zamoliti utočište kod svog druga iz Tajsjueta i zemljaka Lju Jujčuna.

Primjetivši, da je Li Cja zbog nečega ražalošćen, Lju Jujčun upita prijatelja, što mu se dogodilo. Ovaj razveze o svom nezavidnom položaju i želji Du-Desete, da pođe za njega.

— Neobično, neobično, — začudi se Lju Jujčun, zavrtjevši glavom. — Ta tvoja Du Mej je najpoznatija bludnica među prijestolničkim ptičicama. Kad bi zaista namjeravali da ti je dadnu za ženu, tražili bi za nju najmanje deset hua[33] čistog bisera i svadbenih darova najmanje za tisuću srebrenjaka. Kako je mogla vlasnica

javne kuće pristati na ciglih trista lana? Ja mislim, da je ona na taj način htjela da te se otrese, kad je vidjela da u tebe nema novaca i da besplatno živiš u njenoj kući. Ti si stara mušterija, pa joj je bilo neugodno da ti to otvoreno kaže. Ali je bila sigurna, da ti je kesa prazna, te je ništa nije stajalo da te prevari. Ponudivši Du-Desetu za trista lana i odredivši desetodnevni rok, računala je, da ti nećeš moći tako brzo nabaviti novac i da joj nećeš smjeti ponovo doći u kuću; a kad bi i došao, ona bi te počela vrijeđati i rugati ti se, tako da ni sam, na kraju krajeva, ne bi ondje izdržao. Pa to ti je najobičnija varka, kojom se služe u javnim kućama, kad se žele otresti nekog posjetioca. Savjetujem ti, da dobrano o tome promisliš. Čemu da im čovjek zalud vjeruje i ispadne budala, kad je bolje da blagovremeno iz svega toga izađeš kao pobjednik i prekineš s njima.

Saslušavši prijateljeva izlaganja, Li Cja dugo nije mogao da mu išta odvrati; duša mu bijaše nespokojna.

— Ne smije se postupiti brzopletno, — uporno je govorio Lju Jujčun. — Kad bi se ti odista kanio vratiti u rodni kraj, za put bi ti bilo dovoljno svega deset lana i, na kraju krajeva, neko bi ti ih, naravno, uzajmio. A trista lana, ne za deset dana, nego ni za deset mjeseci jedva da ćeš uspjeti da sakupiš. Ko će htjeti da sebe izvrgne opasnosti u ovako teškim vremenima? Vlasnica javne kuće skovala je cijelu tu priču samo zato, što je bila sigurna, da ti nećeš nigdje moći da posudiš toliku svotu i da uopšte ništa nećeš moći učiniti.

— Ti imaš potpuno pravo, — odvrati Li Cja, ali se u duši nikako nije mogao složiti s prijateljem, već je snova krenuo u potragu za novcem.

Uveče nije otišao u javnu kuću, već je ostao da prenoći kod Lju Jujčuna, gdje proživi dva dana.

I tako prođe šest dana. Du-Deseta uznemirena zbog toga, što Li Cja nije navraćao k njoj nekoliko dana zaredom, zapovjedi sluzi, da ode i potraži ga. Slugu posluži sreća: izašavši na ulicu, on odmah nabasa na gospodina Li:

— Poštovani gospodine Li! — zazva on Li Cjaa. — Gospođa vas očekuje.

— Danas sam zauzet, doći ću sutra! — opovrze Li Cja, jer se stidio da se vrati Du Mej praznih šaka. Želeći

pošto - poto izvršiti nalog svoje gospođe, sluga snažno ščepa Li Cja za ruku.

— Gospođa mi je zapovjedila da vas pronađem i isporučim vam, da svakako odmah dođete k njoj.

Li Cja, koji nije smetao s uma svoje bludnice, ne preostade ništa drugo, već da pokorno krene za slugom. Ugledavši Du Mej, Li Cja ne mogaše procijediti ni riječcu.

— Kako je s onim, o čemu smo govorili? — zapita ga bludnica.

U očima Li Cjaa pojaviše se suze.

— Zar su svi ljudi tako okrutni i zar se nije našao niko, ko bi pristao da vam posudi trista lana?

Zadržavajući suze, koje navirahu, Li Cja odgovori u stihovima:

Laž je, da u planini nije
Baš teško uloviti tigra.
No istina je, da je teško
Od ljudi usluzi se nadat.

— Šest dana sam uzastopce letio gradom i nisam uspio dobiti ni prebijene lane. Stidio sam se da ti praznih ruku iziđem na oči. Zato se tih nekoliko dana nisam ni pojavljivao. Danas, kad si poslala slugu, da me pronađe, i zapovjedila da me dovede, došao sam tebi, savladavši u sebi osjećaj stida. Nemoj misliti, da se nisam marljivo brinuo za nas oboje. Ali, to ne ovisi o meni. Takvo je danas vrijeme.

— O tome, što mi sad ispričaste, ne smije ništa doznati moja gospodarica. Danas prenoćite kod mene, moram vam mnogošta ispričati.

S tim riječima Du-Deseta sama pripravi vino i jelo, te je zajedno s dragim pila i uživala.

Usred noći Du Mej se probudi i obrati Li Cjau.

— Što će biti od naše ženidbe, ako vi ne možete nabaviti ni pare?

Li Cja nije mogao na to ništa odgovoriti. Iz očiju mu potekoše suze.

Neprimjetno dođe vrijeme pete staže[34] i poče svanjivati.

— U pamučnom dušeku, na kojem spavamo, sakriveno je nešto sitna novca: sve u svemu biće oko sto pedeset

lana u srebru, to je moja ušteđevina. Uzmite je vi. To je baš polovina svote, koja nam treba. Nek taj novac bude moj udio, vi ćete morati da nabavite samo polovicu. To će biti mnogo lakše. Ostaje vam svega četiri dana, pa se žurite i budite uporni.

S tim riječima Du-Deseta ustane s postelje i predade mladiću maleni dušek.

Li Cja, začuđen i vrlo obveseljen, zapovjedi sluzi da odnese dušečić Lju Jujčunu i za slugom se sam otputi drugu, kojemu ispriča o noćašnjem događaju.

Kad drugovi rasparaše dušek, nađoše na različitim mjestima sitne srebrne novčiće skrivene u pamuku. Istresavši sav novac i izvagavši ga, uvjeriše se, da je u svemu zaista bilo sto pedeset lana.

— Odista je u te žene dobro srce! Znači, da te istinski ljubi, pa je ne možeš ostaviti. Porazmisliću, što se može za tebe učiniti.

— Kad bih se ja mogao njome oženiti, nikada je ne bih ostavio.

Lju Jujčun ostavi druga u svom stanu, a sam ode da za njega potraži novac. Za dva dana uspije nabaviti sto pedeset lana, koliko je nedostajalo, i uruči ih prijatelju sa slijedećim riječima:

— Novac, koji sam ti dao, ne uzajmih radi tebe. Učinio sam to iz sažaljenja prema Du Mej.

Neobično zadovoljan. Li Cja uze trista lana i zažarena lica od radosti uputi se Du-Desetoj. Na izmaku bijaše istom deveti dan, tako da je mladić došao bludnici dan prije određenog roka.

— Prije niste mogli nabaviti ni parice. Kako se dogodilo, da ste danas odjednom dobili sto pedeset lana? — zapanji se bludnica.

Li Cja joj ispripovjedi o svemu, što je za nj učinio Lju Jujčun.

— Napokon smo postigli ono, čemu smo oboje težili, — izreče Du-Deseta, odahnuvši s olakšanjem. — To imamo zahvaliti naporu gospodina Ljuja.

Zadovoljan i srećan, mladi par provede cijelo to veče zajedno. Slijedećeg dana, ustavši u rasvitak, Du Mej se obrati Li Cjau:

— Čim predam ovaj novac, odmah mogu otputovati s vama. Treba se pobrinuti za čamac i sve ostalo. Juče sam uzajmila od svojih drugarica dvadeset srebrnih lana i mogu ih dati za putne troškove.

Li Cja se sve dosad jedio zbog toga, što nije imao novaca za put, ali nije smio o tome govoriti Du Mej. I sad, dobivši srebrenjake, vrlo se obradova.

Ne stiže mladi par ni da se o svemu dogovori, kad na vrata zakuca vlasnica javne kuće.

— Mej! — Doviknu ona svojoj bludnici. — Danas je deseti dan.

Začuvši taj zov, Li Cja otvori vrata i zovnu vlasnicu da uđe.

— Cijenjena gospođa bila nam je tako dobra! Upravo sam se spremao da je potražim, — progovori Li Cja stavljajući na sto trista lana.

Majčica Du, koja se nikako nije nadala, da će mladić doći do novaca, od srdžbe se izmjeni u licu i ne može ništa odgovoriti. Kao da je požalila, što se prihvatila tog nauma.

— Ja živim u vašoj kući već mnogo godina, njoj će Du Mej. — Za to vrijeme sam vam zaradila najmanje nekoliko tisuća lana. Ako vas sada napuštam, odlazeći s ovim gospodinom, činim to uz vaš sopstveni pristanak. Vi dobivate pune tri stotine, i novac vam je uručen u ugovorenom roku. Ako ne održite svoje riječi i ne dozvolite mi da otputujem, onda će gospodin Li uzeti nazad svoj novac, a ja ću u isti mah obračunati sa sobom. Tako ćete ostati u isto vrijeme, i bez mene, i bez novaca. Prema tome, ne treba da se kajete zbog svog postupka.

Starica ne nađe odgovora. Dugo premišljaše, što da učini, ali, ne smislivši ništa, dohvati vagu, izvaga srebro i reče:

— Što je učinjeno, učinjeno, neću te zadržavati. Ako si odlučila da putuješ, krećider odmah. Samo neka ti ne padne na pamet, da poneseš sa sobom kakvu odjeću ili nakit, što si ih kod mene obično nosila.

S tim riječima majčica Du izgura mladića i bludnicu kroz vrata, zaključa sobu, u kojoj je živjela bludnica, i zakatanči je.

Napolju bijaše hladno jesenjsko vrijeme. Du Mej, koja je netom ustala iz postelje, neočešljana i neumivena, u vremešnoj kućnoj haljini, nađe se na ulici. Bludnica se dvaput duboko pokloni svojoj gospođi, Li Cja joj također klimnu glavom, i oboje, kao muž i žena, ostaviše za sobom glavni ulaz javne kuće.

Zapela za kuku, ostavila more
Šaranka-carica.
Repom mahnula i glavom klimnula,
Natrag doći neće.

— Pričekaj me ovdje malo, — reče Li Cja svojoj bludnici — a ja idem da zovnem rikšu, da te odveze kući čestitoga Ljuja. Kad dođemo k njemu, tamo ćemo razmotriti, što nam je dalje činiti.

— Moje sestre po poslu uvijek su bile vrlo dobre prema meni, — odrvati Du Mej — te bi se morala oprostiti s njima. Osim toga, zahvaljujući njihovoj brizi, mi smo došli do novca za putni trošak i ne možemo, a da im ne iskažemo svoju zahvalnost.

Tada Du Mej i Li Cja odoše da se oproste s družicama bivše bludnice. Se Jueljan i Sjuj Susu bijahu one, s kojima je, od svih bludnica, Du Mej bila u najsrdačnijim i najprijateljskijim odnosima. Mladenci se ponajprije upute do Se Jueljan. Ugledavši svoju družicu nepokrivene glave i u staroj haljini, Jueljan se vrlo prenerazi i upita Du Mej, što joj se dogodilo. Ona joj potanko o svemu ispripovjedi. Zatim Du Mej pretstavi svoju družicu Li Cjau.

— To je baš ta gospođa, koja nam je uzajmila novac za put, — reče ona, pokazujući prstom na Jueljan. — Možete joj iskazati svoju zahvalnost.

Li Cja se u nekoliko razmačica pokloni mladoj ženi.

Zatim Jueljan dade svojoj družici da se umije i očešlja, a sama ode do Sjuj Susu, da je pozove, kako bi se sastala s drugaricom.

Kad se Du Mej dotjera, obje njene lijepe družice izvadiše svoj smaragdni nakit za glavu, zlatne narukvice, igle od nefrita, skupocjene naušnice, šarene haljine s izvezenim rukavima, pojaseve s feniksima, izvezene cipelice i okitiše Du Mej samim novim nakitima te pripremiše vino i prirediše gozbu počasnicu. Jueljan ustupi za tu noć

svoju spavaonicu Li Cjau i Du Mej. Slijedećeg dana iznovice bi priređeno slavlje, na koje bijahu pozvane sve bludnice iz kuće, u kojoj je živjela Du Mej. Okupiše se sve njene prisne druge, i svaka je prilazila s čašicom vina i pozdravljala mladence. Ljepojke svirahu na različitim glazbalima, pjevahu, plesahu, a svaka je pri tome nastojala pokazati svoje umijeće i htjela uživati dokraja u slavlju, pa se gozba otegla sve do osvita.

Du Mej je zahvalila svakoj drugarici ponaosob.

— Deseta gospođa je našla svog mladog gospodara, — odgovarale su drugarice. — Sad se sprema da otputuje s njime, i mi se nećemo više vidjeti. U koji dan mislite krenuti? Ta svakako bi željele da vas ispratimo.

— Kad bude određeno vrijeme odlaska, ja ću vas obavijesti, — reče Jueljan. — Ali naša drugarica i njen gospodin putuju desetak tisuća lia daleko[35], a kesa joj je potpuno prazna; o tome još nismo govorile, ali je to ipak vaša i moja dužnost, i mi ćemo morati o tome zajednički porazmisliti. Naša drugarica ne smije imati nikakvih neprilika na putu.

Potpuno se složivši s Jueuljan, sve se žene, koje prisustvovahu piru, raziđoše, a Li Cja i Du Mej te noći ponovo ostadoše kod Se Jueljan.

Kad prominu peta straža, Du Mej upita:

— Kamo ćemo nas dvoje otputovati? Jeste li mislili o tome prije i jeste li što odlučili?

— Moj čestiti otac ionako je vrlo ljut na mene. Dozna li, da se oženih bludnicom, i dovedem li te kući, neće biti dobro ne samo meni, nego ni tebi. Dugo sam o tome razmišljao, tražio izlaza, ali dosele još ništa određeno nisam smislio.

— Odnose između oca i sina odredilo je nebo, — odvrati na to Du Mej — kako se može protiv očeve volje. Ako požurimo da se vratimo kući, nećemo izbjeći nevolji. Možemo otputovati u Sudžou[36] ili Handžou[37], to su divna mjesta .Nastanićemo se ondje neko vrijeme. Vi ćete se prvi vratiti kući i zamoliti svoje rođake i prijatelje, da kažu za nas dobru riječ vašem čestitom ocu i da izmole od njega pristanak na naš brak. Onda možete doći po mene. Tako ćemo biti mirniji i ja i vi.

— Tvoje su riječi vrlo istinite, — odvrati Li Cja.

Slijedećeg se dana mladi supružnici rastadoše s Jueljan i uputiše Lju Jujčunu, da bi pripremili stvari za put. Kad Du Mej ugleda Lju Jujčuna, ona se ničice prostre pred njim, uze zahvaljivati za neprocjenjivnu uslugu, koju im je iskazao, i klela se, da će mu ona i njen muž, čim bude moguće, obilato uzvratiti.

Jujčun, kako bi što prije odgovorio na zahvaljivanje mlade žene, obrati joj se slijedećim riječima:

— Vi tako iskreno ljubite Li Cjaa, da se niste obazirali na njegovo siromaštvo, već ste mu ostali vjerni. Zato vas valja ubrojiti u junačke žene. Što se tiče mene, ja nisam bio ništa nego vjetar, koji je rasplamsao vatru, što je već i onako gorjela. Moja je pomoć toliko ništavna, da se o njoj zapravo i ne isplati govoriti.

Cio taj dan domaćin i gosti provedoše uz piće. Slijedećeg jutra, kad bje odabran dan[68], pogodan za putovanje i unajmljen palankin[39], Du Mej odasla slugu s oproštajnim pismom do Jueljan.

U času odlaska pred kuću Ljujevu stadoše pristizati nosači s palankinima — to dođoše Se Jueljan i Sjuj Susu sa svojim družicama da se oproste s Du Mej.

— Danas naša drugarica odlazi s mladim gospodinom tisuću lija odavle, a torba joj je sasvim prazna. Nas je to vrlo zabrinulo. Zato smo odlučile da vam na rastanku donesemo malen dar, koji, molimo, primite od nas sviju. Možda će vam na dugačkom putu, kad se nađete u teškom položaju, naš dar biti od koristi.

S tim riječima Jueljan primi iz nečijih ruku kovčežić sa zlatnim ukrasnima i pruži ga Du Mej. Kovčežić bijaše zatvoren, i nije se znalo, što se u njemu nalazi. Du Mej ne otvori kovčežića, ne odbi dara, zahvali samo drugaricama, i ništa više.

Student Lju ispi na rastanku tri čašice vina i zajedno s ljepoticama krenu da isprati svog prijatelja.

Sa suzama u očima isprati cijelo društvo mladi par do kapije Čunvenmen[40].

Jer, ustinu:

Da li će još se sastat jednom
Unaprijed teško je reći.
Zato je rastanak sada
Težak im svima tako.

2*

Tu ja nastavljam svoju priču. Li Cja i Du Mej, dovezavši se do duhea[41], odlučiše produžiti dalje niz vodu. Sreća ih posluži, te zatekoše ondje lađu, što se vraćala u Guadžou[42]. Li Cja se pogodi za cijenu i zakupi kajitu.

Kad dođe dan, da brod otplovi, i kad se mladi par vozio u luku, u kesi Li Cja nije ostalo ni novčića.

Čitatelj će se zapitati, kako se moglo dogoditi, da je mladom gospodinu tako brzo ponestalo novaca, ma da mu je Du-Deseta pred odlazak dala dvadeset srebrnih lana? Radi se o tome, što je Li Cja, živeći s bludnicom, založio svoju odjeću do posljednje krpice. Čim mu se novac obreo u šakama, nije se mogao supreći, a da ne iskupi nekoliko odijela. Usto je morao kupiti različite dijelove posteljine. Nakon svega toga, ostade mu svega nešto novca, kojim je mogao platiti samo palankin.

Bacivši pogled na rastuženo lice svog saputnika, Du Mej progovori:

— Ne tugujte. Dar, koji su donijele moje drugarice, zacijelo će nam pomoći.

I Du Mej izvadi ključ i otključa škrinjicu. Li Cja zbunjeno stajaše postrani, ne usuđujući se zaviriti u kovčežić. Vidio je jedino, kako je Du Mej izvukla iz njega vrećicu od crvene svile.

— Možete je otvoriti i pogledati, — reče ona, dobacivši vrećicu Li Cjau. Prihvativši vrećicu u ruke, Li Cja utvrdi da je dosta teška. Kad zaviri unutra, otkri sve samo srebro, prebroja — bijaše ravno pedeset lana.

Du Mej iznova zabravi škrinjicu, ne spomenuvši, da li je u njoj još šta ostalo.

— Kako su dobre moje drugarice, — tek primjeti — njihov dar, ne samo što nam je pomogao, da ne oskudijevamo na putu, već će nam pomoći i kasnije, kad se budemo privremeno smjestiti u tuđem gradu.

Mladić, začuđen i obveseljen, obrati se Du Mej:

— Kad ne bi bilo njihove dobrote, morao bih negdje prosjačiti, i niko me ne bi sahranio poslije smrti. Do u starosti neću zaboraviti njihove milosti i ljubavi.

Otada, svaki put, kad bi mladenci govorili o budućem životu, Li Cja je u uzbuđenju lio suze, a Du Mej, kao da je kriva, grlila bi ga i tješila prijaznim riječima.

Neću ovdje kazivati o tome, kako su putovali, reći ću jedino, da uskoro prispjedoše u Guadžou.

Kad lađa u luci baci sidro, mladić unajmi džunku, u koju prene svoju prtljagu i uglavi, da će se slijedećeg dana rano izjutra prevesti na drugu obalu Jancija.

Bijaše sredina zime. Sijala jarka mjesečina. Li Cja i Du Mej siedjeli na provi džunke.

— Otkada napustismo prijestolničku kapiju, — prozbori Li Cja — iako smo putovali u istoj kajiti, ipak nas je smetalo, što su oko nas bili ljudi. Međutim, to nam nije branilo da govorimo jedno s drugim i da zajednički pijemo vino. Danas, kad smo sami u džunki, još je manje razloga, da se sustežemo i krijemo! Usto smo se već daleko odvezli i približavamo se Cjananu[43]. Ne bi bilo loše, da se razveselimo vinom i raspršimo sjećanja na nedavne nezgode. Što ti kažeš na to?

— Jest, i ja sam o tome mislila. Odavno se ne proveselismo nasamo. Kad to spomenuste, bilo mi je drago, da i vi i ja mislimo na jedno te isto.

Li Cja odmah ovdje na provi džunke rasporedi vinske posude i razastre ćilim, na koji sjede pred Du Mej. Kupe su se punile i punile, i, kad se oboje napola opiše, Li Cja, s kupom u ruci, obrati se svojoj voljenoj:

— Ti divno pjevaš i sloviš kao prva pjevačica u svih šest prijestolničkih krčmica. Svaki put kad čujem, kako izvodiš »isprekidane stihove«[44], moja duša kao da nekamo odlijeće. Već odavno, ti i ja, izbjegavamo radosti ljubavi i uskraćujemo sebi naslade. O kako već odavno nisam čuo popijevke o vjernim ljubavnicima! Sada, kad smo u noći sami, posred bistre rijeke, jarko osvijetljene mjesečinom, ne bi li mi možda otpjevala te popijevke.

Du Mej, zanesena i radosna, udarajući lepezom u taktu melodije, zapjeva ariju iz pjesme »Malena breskva rumeni«. Bijaše to arija iz komada »Klanjanje mjesecu u sjenici«[45], koju je u razdoblju Juan[46] napisao Ši Cjunmej; ona arija, koja se pjeva, kad junak u komadu predaje Šancjuani peharčić s vinom. Pjevala je tako, da, odista:

Do visoka neba vinuće se zvuci,
Zastati u trku oblak,
U izdanu, u duboku, začuće se poj,
Isplivati na žal ribe.

Tu nastaljam svoju priču. U isto vrijeme, dok je Du Mej pjevala, u blizini, u susjednoj džunki sjeđaše neki mladić, prezimenom Sun, imenom Fu, po nadimku »Ljubitelj odlikovanja«. Rodom bijaše iz Sinana, iz okruga Hojdžou[47]. Svi njegovi rođaci, od pokoljenja do pokoljenja, bavili su se prodajom soli u oblasti Jandžou[48], i obitelj mu je živjela u pravom izobilju. Mladić, koji bje navršio jedva dvadesetu, živio je u južnoj prijestolnici i, baš kao i Li Cja, pohađao Tajsjue. Bezbrižan i lakomislen, navikao je da pobire osmjehe po kućama za razonodu i kao sumanut letio za ženama, tražeći užitke. U jednu riječ, bijaše vjetrogonjast i neozbiljan.

I desilo se tako, da je San Fu iste noći i istom rijekom plovio prema Guadžou, u susret džunki Li Cjaa. Mladić bijaše sam u džunki, pio je vino i dosađivao se. Odjednom do njega dopriješe jasni i čisti zvuci popijevke o vjernim ljubavnicima. Ne znajući odakle izviru ti divni zvuci, on izađe iz kajite i uze dugo osluškivati, dok napokon ne pojmi, da to pjevaju u susjednoj džunki. Baš kad se spremao prići nepoznatoj džunki i pretstaviti se, zamriješe zvuci pjesme. Tad zapovjedi svome sluzi, da pristane uz džunku i dozna, kome ona pripada. Kad sluga javi, da je tu džunku unajmio sin pomoćnika upravitelja Li, Sun Fu ipak ne razabra, ko je u njoj pjevao:

»Ona, koja je pjevala, zacijelo mu nije žena«, razmišljaše Sun Fu, »kako bih se vidio s njom?«

Ne prestajući o tome razmišljati, on, sve do u kasnu noć, nije legao da spava. Oko pete straže nad rijekom se nadme snažna vjetrina, a kad svanu, sve se nebo prevuče crvenim oblacima i okrenu snijeg. Kako da sad vidi pjevačicu?

Ima pjesma, koju možemo ovdje navesti u potvrdu:

Brda svuda —
  Oblaci su sakrili drveće.
Mnogo staza —
  No tragova ljudskih nigdje nije.
A u čamcu,
  Sav u plaštu, pod šeširom krupnim,
Ribu lovi
  Ribar rijekom i to usred snijega.

Snažna vjetrina i snijeg prisiliše Sun Fua, da zapovjedi kormilaru da okrene prema obali. Mladić odredi da pristanu tik uz džunku Li Cjaa, a sam ustaknuvši kapu od samurovine i lisičju bundu,[49], raskrili prozor na kajiti i tobože se zagleda u snijeg. U taj čas Du Mej, koja se upravo bila dotjerala, odmaknu zastor nježnim jaspisovim ručicama i izli preko ograde vodu iz umivaonika. Sun Fu uspjede da promotri: uistinu —»ljepota zemlje, nebeski miris«[50]. Vas zadrhtao i uzbuđen, Sun Fun ne odvajaše pogleda od susjedne džunke, nadajući se, da će ljepotica ponovo izviriti; ali se ona više ne pojavi. Sun Fu se duboko zamisli i napokon, podbočivši se o prozor, otpjeva dva stiha iz pjesme »Šljivin cvijet« mudroga Gao[51].

Tamo, gdje je behar šljiva, ko snijeg
  Planine skrio, pustinjak živi.
A u kupci sjaja mjesečeva,
  Međ drvećem ljepotica luta.

Li Cja, začuvši, da u susjednoj džunki neko pjeva, proturi glavu kroz prozor kajite, da pogleda. Sun Fu je samo to i čekao: kanio je svojom pjesmom privući pažnju susjedovu i, okoristivši se slučajem, zaći s njim u razgovor. Tek što se Li Cja pojavi na prozoru, Sun Fu brže bolje pozdravi susjeda i upita ga za prezime i ime.

Li Cja reče mjesto svog rođenja, prezime i ime, a zatim se predstavi i Sun Fu. Probrbljaše malo o radu u Tajsjuetu, i razgovor se slobodnije razveza.

— Smatram pravom srećom, što su mi vjetar i snijeg, koji su zaustavili džunku, pružili priliku, da vas sretnem, plemeniti moj brate, — primjeti Sun Fu. — Na džunki je tako dosadno! Volio bih s vama izaći na obalu, svratiti u vinaru, da popijemo malo vina i da slušam vašu mudru besjedu. Nadam se, da mi to nećete odbiti.

— I vodene se leće sudare u moru! Vrijedi li da se toliko gnjavite?

— Ta, molim vas, govorite! Unutar četiri mora [52] svi su među sobom braća.

S tim riječima Sun Fu zapovjedi kormilaru, da prebaci dasku na susjedovu džunku. Sluga s razapetim kišobranom pođe ususret Li Cjau i povede ga svome gospodaru. Domaćin, propuštajući preda se gosta, ustopice za

njim izađe na obalu. Ne prođoše mladići ni nekoliko koračaja, kadli se obretoše pred malenom vinarom. Uspevši se, odabraše čist stolić do prozora i sjedoše za nj. Sluga donese vina i meze. Sun Fu je točio i zabavljao gosta.

Tako su dva čovjeka, budi hvala neočekivanoj nepogodi, sjedili poredo i pili vino. Ispočetka su govorili o tome, o čemu i priliči govoriti pravim učenim ljudima. Ali, malo-pomalo, njihov razgovor skrenu u ljubavne vode. Obojica na tom području bijahu vični i shvaćahu jedan drugoga otprve. Tako dugo i mnogo govorahu, da uskoro postadoše prijani.

— Ko je to prošle noći tako divno pjevao u vašoj džunki? — tiho priupita Sun Fu, bojeći se, da ga ne bi ko čuo.

Li Cja, koji se baš spremao da se pohvali svojom suputnicom, odvrati:

— To je znamenita bludnica sjeverne prijestolnice Du-Deseta.

— Ako je odista bludnica, kako onda da vas prati?

Li Cja potanko ispripovjedi svom novom drugu, kako se upoznao s Du Mej, zavolio je, kako je odlučio da se njome oženi, kako je uzajmio novac i iskupio je.

— Nema sumnje, da je nesvakidašnje, što se kući vraćate s lijepom bludnicom. Ne znam samo, hoće li se ona dobro osjećati u vašoj kući.

— Ne radi se o tome. Ono, što me najviše plaši, to je očeva strogost, tako da zasad još uvijek ništa određeno nisam odlučio o našem budućem životu.

Okoristivši se takvim odgovorom, Sun Fu napomenu:

— Ako se desi, te vaš poštovani otac ne htjedne trpjeti u svojoj kući bludnicu, gdje kanite smjestiti ljepoticu, koju vodite sa sobom? Jeste li razgovarali o tome s njom i imate li već neki naum.

— Jeste, već sam se dogovorio s Du Mej, — otpovrnu Li Cja, namrštivši se.

Sun Fu se poveseli.

— Ah, ona je sigurno skovala dobar naum.

— Privremeno se kani nastaniti u Handžou ili u Sudžou. A ja ću dotle krenuti kući i zamoliti moje prijatelje i rođake, da oni za mene reknu koju pred ocem; ako

se očeva srdžba pretvori u milost, moći ćemo se zajedno vratiti kući. Kakvo je vaše cijenjeno mišljenje o tome?

Sun Fu dugo i teško predisaše i, tobože rastužen, izreče:

— Za vrijeme našeg slučajnog poznanstva, ja sam vrlo površno govorio o važnim stvarima i istinski se bojim, da vam se to nije svidjelo.

— Vaši savjeti i prijedlozi mogli bi mi mnogo pomoći, — usprotivi se Li Cja. — Čemu tolika skromnost?

— Vaš poštovani otac sigurno prezire žene, kojima bi se moglo predbaciti slobodno ponašanje. Ako je on prije bio nezadovoljan zbog toga, što ste zalazili u javne kuće, kako bi mogao pristati, da mu se sin oženi sumnjivom ženom? I svi vaši plemeniti rođaci i uvaženi druzi biće zacijelo istog mišljenja kao i vaš otac; zalud se nadati, da bi se oni mogli zauzeti za vas; ne sumnjam, da će vam odbiti pomoć. Ako se čak i nađe neki čovjek, koji ima za to razumijevanje i koji bi pokušao da se za vas zauzme kod oca, i on će odmah povući svoje riječi, uvjeri li se, da se vaš poštovani otac s time ne slaže. Tako će se dogoditi, da, doputovavši kući, nećete moći predobiti naklonost ukućana, a, vrativši se svojoj dragoj, nećete je moći ničim utješiti. Nećete dugo moći živjeti s bludnicom odijeljeno od rodbine, budući da će vam sva sredstva ubrzo presahnuti, pa ćete morati živovati u bijedi i neimaštini. Ispada, da nema smisla vraćati se kući, ali ni da se ne može živjeti zasebno.

Li Cja, koji je odlično znao, da je od pedeset lana, što ih je imao uza se na početku puta, već protrošio dobru polovicu, klimnu Sun Fuu u znak da se slaže, kad je potonji progovorio o njegovim budućim imovinskim nedaćama i o tome, da su i povratak kući i život izvan kuće podjednako besmisleni.

— Ja bih vam želio nešto savjetovati od sveg srca, — proslijedi Sun Fu. — Pristajete li, da me saslušate?

— Vaša naklonost prema meni je tako velika, te bih želio, da mi kažete sve, što mislite.

— Ipak sam ja za vas tuđinac, i bolje je da šutim, nego da se postavljam između muža i žene.

— Ne mari, govorite!

— U starini su govorili: »Osnovna je značajka žene — nepostojanost«. To se osobito odnosi na žene iz kuća za razonodu. One su rijtko iskrene i ponajčešće varaju. Ako je vaša dragana uistinu bila jedna od najpoznatijih bludnica u šest prijestolničkih domova, onda za nju, naravno, znaju pod cijelom kapom nebeskom Možda je ona već unaprijed ugovorila s nekim sastanak na jugu, i vi ste joj potrebni tek zato, da biste je odveli onamo, kamo mora otići.

— Mislim da nije tako, — otpovrze Li Cja.

— Pretpostavimo da i nije tako. Ali, kako vam je poznato, mladi ljudi u Cjananu odlikuju se krajnjom razuzdanošću i lakoumnošću. Ako vi onamo dovedete takvu ljepoticu i ostavite je da živi u samoći, teško je jamčiti, da vas neće s drugim iznevjeriti. Ako je povedete sa sobom, tad ćete svog oca još više izazvati protiv sebe. Prema tome, u vašim naumima nema ništa dobro. Osim toga, odnose između oca i sina odredilo je nebo i ne smije ih se ni u kojem slučaju oskvrnuti. Ako se vi zbog žene posvadite s ocem, zbog obične bludnice napustite očinsku kuću, u čitavom svemiru ćete sloviti kao lakoumnik, koji nije poštivao pravila ponašanja, pa vas kasnije ni vaša žena neće smatrati mužem, mlađi brat neće u vama gledati starijeg brata, prijatelji vas neće smatrati prijateljem. Kako ćete moći onda živjeti samosam u cijelom svemiru? O tome sad treba razmisliti kako valja.

Li Cja, saslušavši prijateljeve tvrdnje, sasvim se smete.

— Što biste mi vi, po svom uvjerenju, savjetovali? — upita on, primaknuvši se Sun Fuu i očekujući njegov odgovor.

— Mogao bih vam predložiti vrlo pogodan izlaz, ali se bojim, da ste vi toliko strasno zavoljeli »dušek i jastuk«[53], te bi moje riječi bile uzaludne.

— Ako ste vi uistinu smislili dobro djelo, koje će mi pomoći, da ponovo otkrijem radost obiteljskog života, smatraću vas svojim dobročiniteljem. Zašto oklijevate i ne govorite dokraja?

— Vi se već potucate više od godine. Otac vam bjesni, i to može dovesti do prekida s vašom draganom. Da sam ja na vašem mjestu, ne bih mogao bome ni spavati ni jesti. Ako se vaš otac i ljuti na vas, to je zato, što ste se prepustili ljubavnim zabavama i što razbacujete novac kao zemlju, zato, što ćete uz takav život zanemariti, na kraju krajeva, svoj poziv, potpuno propasti i što nećete moći i dalje osigurati sreću svojoj obitelji. Ako se sad vratite u rodni kraj praznih ruku, otac će vam se naravno razgnjeviti. Ako bi se moj čestiti brat htio odreći svoje ljubavi prema buldnici i, kako se kaže, »postupati, računajući na posljedice svojih postupaka«, ja bih vam mogao dati za bludnicu tisuću lana; vi biste taj novac odnijeli poštovanom tatici, spomenuvši usput, da ste u prijestolnici savjesno učili i da niste ututanj potrošili ni pare. Otac bi vam, sigurno, povjerovao, u kući bi zavladao mir i spokoj, i niko ne bi o vama koješta brbljao; umjesto nesreći i neimaštine, vi biste vrlo brzo našli sreću i smirenje. Porazmislite o tome dobrano, i ne govorim vam to stoga, što bih se htio dočepati vaše bludnice, već jedino iz iskrene ljubavi prema vama.

Svojim zborom San Fu izrazi one sumnje, koje se već odavno bijahu uvukle u dušu Li Cjaa, čovjeka, koji je uopšte bio neodlučan i koji se iznad svega bojao svoga oca.

— Saslušavši vaše pouke, odmah sam razumio, koliko sam bio glup, — preuze Li Cja ustavši i poklonivši se Sun Fuu. — No Du Mej me nije napuštala za cijelog puta. Biće mi teško ostaviti je napıečac. Dozvolite da se vratim na džunku i da se s njom posavjetujem. Ako dobijem njen pristanak, s poštovanjem ću vam prepustiti bludnicu.

— Bilo bi bolje, da joj otvoreno ne govorite o tom. Ako vam je odista odana, neće dozvoliti, da njenom krivicom sin bude rastavljen od oca i bez riječi će pristati na to, da se vratite u rodni kraj i ondje potražite sreću.

Prijatelji još jednom istrusiše po pehar vina. Vjetar utihnu, snijeg prestade. Dan je bio na smiraju. Sun Fu zapovjedi sluzi da plati vino, a sam, prihvativši pod ruku novog prijana, krenu na džunku.

Jer, uistinu:

Tek što se s ljudima nađeš — zbore
O gluposti svakoj.

Međutim uvijek oni izvuku
Za se korist neku.

Vratimo se sad Du-Desetoj, koja se spremala da provede veče sa svojim milim, te je pripremila na džunki vina i jela. Cijeli dan se Li Cja nije vraćao. Očekujući ga, Du Mej užga svjetiljku.

Kad se Cja vrati na čamac, Du Mej mu pođe u susret i odmah zapazi žaloban izražaj na licu svog dragana. Usprkos zaklinjanja Du Mej, mladić odbi pun pehar vrućeg vina i, ne izustivši ni riječ, legne u postelju i pridrijema.

Du Mej, uzbuđena i zbunjena, pospremi sto, skide odjeću s Li Cjaa, položi ga u postelju i upita:

— Što ste danas vidjeli ili čuli, da vas je toliko razjedilo i oneraspoložilo?

Li Cja tek uzdahnu i ništa ne odvrati. Du Mej nekoliko puta ponovi pitanje, ali Li Cja već spavaše. Du Mej, koja je odlučila da pošto-poto dozna, što se dogodilo, sjede do uzglavlja i ne mogaše zaspati.

Usred noći Li Cja se prenu i ponovo poče uzdisati.

— Zašto moj gospodin neće da mi kaže, što se dogodilo, već samo svejednako uzdiše.

Li Cja se ogrnu pokrivačem i ustane. Nekoliko puta pokuša progovoriti, ali nije mogao. Iz očiju mu potokom potekoše suze. Du Mej ga stegnu u svoj zagrljaj i poče smirivati prijaznim riječima:

— Mi se već volimo oko dvije godine. Morali smo preživjeti mnogo jada i nevolja, osjetiti pravu neimaštinu, da doživimo današnji dan. A ipak, za cijelo vrijeme našeg zajedničkog putovanja, nikada niste bili tako tužni. Što vas je moglo toliko ožalostiti i oneraspoložiti, kad smo već spremni, da preplivamo Janci, i kad smo još sinoć maštali o tome, kako ćemo vječno zajedno biti srećni? Ta nije ovo slučajno! Muž i žena uvijek sve dijele. Kad se nešto događa, moraju se povjeriti jedno drugome, a ne šutjeti i skrivati.

Li Cja nije mogao dulje šutjeti, i ništa mu ne preostade nego da se, gutajući suze, obrati Du Mej slijedećim riječima:

— Nalazio sam se u krajnoj bijedi, a ti me nisi odbacila. Smišljala si sva moguća lukavstva, da bi pošla sa mnom. To je odista dobrota, kojoj nema ravne! Ali, pristupimo li tome s druge strane, promotrimo sve to s gledišta mog oca, koji se strogo pridržava pravila pristojnog ponašanja i koji je oduvijek bio krut i strog čovjek. Bojim se, da bi se još više razbjesnio, kad bih se ja s tobom pojavio u rodnom kraju, i nema sumnje, da bi protjerao i tebe i mene. Kamo bi se utekli bez sredstava? U tom slučaju ne bi bilo ništa od našeg bračnog života, a bili bi oskvrnuti odnosi između oca i sina, koje je odredilo nebo. Danas me i moj prijatelj Sun Fu iz Sinana udostojio svojom pažnjom i pozvao na piće. I on mi je prikazao naš pravi položaj, pa mi je sad u srcu, kao da ga neko kida nožem.

— Što ste onda naumili? — upita Du Mej u krajnjem čudu.

— Kad se radi o sebi samom, teško je naći izlaz. Prijatelj Sun Fu smislio je za mene vrlo pogodan naum, samo se bojim, da ga ti nećeš prihvatiti.

— Kakav je čovjek taj Sun Fu? Ako je njegov naum dobar, zašto se ne bih složila?

— Moj prijatelj Sun Fu je sin veletrgovca solju iz Sinana. Čovjek zanošljive prirode. Noćas je čuo čiste zvuke tvoje pjesme i stao me ispitivati o tebi. Kad sam mu ispripovjedio našu povijest i objasnio mu razlog, zbog kojeg se ne možemo vratiti u očinsku kuću, on mi je ponudio za tebe tisuću lana. Kad bih imao u rukama tisuću srebrenjaka, mogao bih se vratiti rodbini, a istovremeno bi i ti bila osigurana. Ali mi je sada teško suzdržati svoje osjećaje prema tebi, zato tugujem i prolijevam suze.

Li Cja zašuta, i suze mu daždom navriješe na oči.

— Onaj, koji je predložio mome gospodinu takav izlaz, nesumnjivo je znamenit čovjek, — prisnaži Du-Deseta, odgurnuvši Li Cja uz preziran smiješak. — Vi ćete opet imati tisuću, koju ste proćerdali za to vrijeme, a ja ću pripasti drugome i tako vas osloboditi suvišnog bremena. I sve će, da tako kažem, »polaziti od osjećaja, ne narušavajući pravila ponašanja«[54]. Odista će takav izlaz biti pogodan i za vas i za mene. Gdje li je ta tisuća lana?

— Dok ne dobijem tvoj pristanak, — odvraćaše Li Cja otirući suze — odlučio sam ne uzeti novac, tako, da ih još zasada nemam.

— Sutra u rano jutro obavijestite Sun Fua o svom pristanku. Takva se prilika ne smije propustiti. Tisuću

srebrenjaka nije sitnica. Treba da prvo tražite novac, dobijete ga u vlastite ruke, i istom onda ću ja prijeći na njegovu džunku. Ne smijemo dopustiti, da nas varaju trgovčići!

Tek što prominu četvrta straža, Du Mej ustade, užeže svjetiljku i, dotjeravši se kao i uvijek izjutra, obrati se Li Cjau:

— Danas moram biti odjevena, kao što se oblači, kad se ispraća starog i dočekuje novog gospodina. Ta ovo nije isto, kao kad se spremaš na rastanak sa stalnim gostom!

Uz te riječi Du Mej izvadi rumenila, bjelila, mirisne masti i osobito se pažljivo poče dotjerivati. U kapici, urešenoj cvijećem, raspuštene kose, u vezenoj šarovitoj haljini bila je čarobna. Čarlijijanje mirisa lelujalo je kao i ona, a ljepota njena zasljepljivaše čovjeka.

Već se bilo razjutrilo, kad Du Mej dovrši svoje dotjerivanje. U to vrijeme Sun Fu odasla slugu na prijateljevu džunku i očekivaše odgovor.

Du-Deseta, pogledajući krišom Li Cjaa, smjškajući se i naoko se nečemu radujući, požurivala ga je da dadne odgovor, nagovarala ga da odmah pođe Sun Fuu i, što je moguće prije, uzme od njega novac.

Li Cja lično prijeđe na prijateljevu džunku i saopšti mu, da se slaže s njegovom ponudom.

— Lako je izvagati srebro, — prozbori Sun Fu. — Ja prvom moram dobiti od ljepotice nekakav dar[55], kako bih bio siguran, da ona pristaje.

Kad se Li Cja vrati na svoju džunku i isporuči Du Mej molbu Sun Fuovu, ona pokaza na kovčežić, optočen zlatom i reče:

— Neka mu se odnese ovaj moj kovčežić.

Primivši dar, Sun Fu se silno obradova, uze tisuću srebrenih lana i posla ih na džunku Li Cjau.

Du-Deseta, izbrojivši novac i uvjerivši se da je srebro pravo i svota potpuna — sve do posljednje pare — priđe ogradi čamca i zamaha rukom Sun Fuu, kome se pri tom od radosti duša umalo ne rastavi s tijelom, razmaknuvši svoje crvene usne i pokazavši pri tome zube neobične bjeloće, Du Mej izgovori:

— Pošaljite mi još načas kovčežić koji sam vam maloprije odaslala. Tamo je nacrt, po kojem mora putovati gospodin Li Cja, valja izvaditi taj papir i vratiti ga mladom gospodinu.

Sun Fu, koji bludnicu sad smatraše svojim vlasništvom, zapovjedi slugi, da odnese kovčežić na susjednu džunku.

Du-Deseta izvadi ključ i otvori kovčežić. Unutri su, u nekoliko redova, bile poređane male kutije.

Du Mej zamoli Li Cjaa da izvadi prvu po redu i otvori. Kutija puna vodomarova perja, blistavih privjesaka, nefritnih ukosnica, dragocjenih naušnica. Sve je to vrijedilo približno nekoliko stotina lana. Du-Deseta hitro baci kutijicu u vodu. Sun Fu, Li Cja i svi ostali, koji stajahu u oba čamca, ujedamput uskliknuše od zaprepašćenja.

Zatim Du Mej zapovjedi Li Cjau da izvadi slijedeću kutijicu; u njoj se ukazaše sviralice od nefrita i zlatne flaute. Izvadiše još jednu kutijicu, koja je bila prepuna dragocjenih starinskih stvarčica od jaspisa, ljubičaste svile, zlata. Sve to blago, koje je vrijedilo nekoliko tisuća lana, također odletje preko palube u vodu. Svjedoci tog prizora, u čamcu i na brežini, stajahu kao okamenjeni.

— Kakva šteta, kakva šteta! — vikahu oni, ne shvaćajući što se događa.

Napokon izvadiše još jednu kutiju a u njoj nađoše još manju kutijicu. Kad kutijica bi otvorena, svi prisutni spaziše u njoj dobru pregršt bisera, koji je svijetlio u noći, cijelu hrpicu prerazličitih lijepih starinskih skupocjenih dragocjenosti, od mačjeg oka [56], koje niko nikada nije vidio i ne bi im mogao odrediti cijene.

Kao gromot grmljavine razlijegahu se uzvici upanjenih ljudi. Du-Deseta htjede i tu kutijcu baciti u rijeku, ali u taj čas Li Cja, kojega iznenada obrva osjećaj kajanja, zaplače i zagrli bludnicu. Pristupi i Sun Fu, te stane tješiti Du Mej.

Odgurnuvši Li Cja, Du Mej se obori na Sun Fua:

— Prije nego što smo došli dovle, ja i moj gospodin morali smo mnogo oskudijevati i patiti. Teško smo zaslužili svoju sreću. Ti si me oklevetao podmuklim riječima, kojima si vješt, za jedno jutro si razorio našu sreću i lišio me ljubavi mladog gospodina. Sad si postao moj neprijatelj, kome ću se osvećivati i poslije svoje smrti. Neću

se ustručavati da te tužim nebeskim dusima, a što se tiče ljubavnih užitaka sa mnom, ne maštaj zaludu o njima!

— U onih nekoliko godina, dok sam radila u javnoj kući, — proslijedi Du Mej, obraćajući se sad Li Cjau — uštedjela sam imetak, koji sam kanila upotrijebiti na to, da se udam. Kad ste mi se zakleli na vječnu ljubav i vjernost, i kad smo napuštali prijestolnicu, namjerno sam tako udesila, da mi moje drugarice tobože poklone sve moje bogatstvo. U mojoj škrinjici bilo je blaga u vrijednosti od najmanje deset tisuća lana. Namjeravala sam vas tim novcem raskošno opremiti za put, kad krenete u rodni kraj ocu i majci. Uzdala sam se, da će se vaši roditelji sažaliti nada mnom bijednicom i da će me primiti kao nevjestu, te da ću do kraja života mirno proživjeti s vama, ne znajući ni za kakve jade. Ko je mogao slutiti, da će moj gospodin pogaziti svoju zakletvu, da će danas govoriti jedno, a sutra reći drugo, da će me odbaciti na po puta i slomiti moje odano srce? Danas sam pred svima dala da se otvori škrinjica, kako bi se mladi gospodin mogao uvjeriti, da pišljiva tisuća za njega ne bi ništa značila. Čuvala sam svoju ljepotu kao jaspis. Šteta što u vašim očima nema zjenica, pa se moja maštanja nisu ostvarila. Tek sam se oslobodila neimaštine i teškoća prijašnjega života i, eto, opet sam napuštena! Svi ovdje imaju oči i uši. Neka posvjedoče, da nisam bila nezahvalna, već da mi je mladi gospodin zlim vratio dobro.

Pri tom prizoru svi prisutni plakahu od sažaljenja prema bludnici i psovahu Li Cjaa zbog njegove svireposti i nevjere. Li Cja, postiđen i razjeđen, kajaše se zbog svoga postupka i plakaše. I baš kad se spremao da zamoli oproštenje od Du Mej, kadli se ona, zgrabivši kutijicu, baci u vodu.

Svi naokolo nadadoše vikati i srnuše u vodu, da spasu ljepoticu, ali u rijeci koja je, crna poput oblaka, kiptjela valovima, ne bijaše ni traga utopljenici.

Žalimo kao jaspis lijepu, čuvenu bludnicu, kojoj će grob biti u utrobi ribe.

Duhovi dobri u dalekom letu
Stižu u carstvo pod rijekom.
A zlodusi tamo daleko lebde,
U pak'o vodi ih put.

Razbješnjeli svjedoci tog prizora šakama se oboriše na Li Cjaa i Sun Fua. Gomila je tako podivljala, da Li Cja i Sun Fu, ne vladajući sobom od straha, zapovjediše svojim lađarima da se otisnu. Džunke otploviše u suprotnim pravcima i izgubiše se s vidika.

Tisuću lana, koje je Li Cja našao u svome čamcu potsjećali su ga na Du Mej. Vascijele dane kajao se i žalio zbog onog, što se desilo. Od prevelike tuge ubrzo siđe s uma i sve do smrti ne izliječi se od svoje boljke.

Sun Fu se razboli od straha, koji je tog dana pretrpio i ostade prikovan uz postelju više od mjesec dana. Sve mu se predviđalo, da Du-Deseta stoji pored njega i prekorava ga. Dugo se tako mučio Sun Fu i napokon je umro. Ljudi vjerovahu, da je to osveta one, koja se nalazi u rijeci.

Napomenuću još ovdje, da je Lju Jujčun, završivši nauke na Tajsjuetu, pokupio svoje stvari i otputovao u svoj rodni kraj. I baš kad je njegova džunka stajala u Guabuu[57], perući se u rijeci, on ispusti u vodu bakreni leđen. Jujčun nađe jednog ribara i zamoli ga, da mu izvadi izgubljeni predmet. Ribar izvadi iz vode kutijicu. Kad Lju Jujčun otvori kutijcu, pogled mu pade na kojekakve dragocjenosti od blistavog bisera i blaga, kojemu ne bijaše cijene. Jujčun obilato nadari ribara i kutijcu položi na postelju.

Te noći usni, da mu se približava neka žena, hodajući po valovima. Kad mu neznanka priđe, poznade u njoj Du-Desetu. Zaželivši činovniku sretan život i potuživši se na nevjeru Li Cjaa, ona progovori:

— Svojevremeno ste učinili mome gospodinu veliku uslugu, nabavivši mu sto pedeset lana. Kanili smo, da vam sa zahvalnošću vratimo taj novac, kad sredimo naše prilike. Neočekivano su propali naši naumi. Usprkos tome, ja sam cijelo vrijeme mislila na vaše dobro srce i nikada nisam zaboravila vaš postupak. Već sam odavno kanila da vam po ribaru pošaljem svoj kovčežić i tako izrazim svoju zahvalnost. Više se nećemo vidjeti!

Tek što žena zašuta, Jujčun se razbudi. Razumio je da Du-Deseta više nije na životu, te je još nekoliko dana poslije toga tugovao i uzdisao.

Ljudi slijedećih pokoljenja, koji su se spominjali te pripovijesti, smatrahu, da je Sun Fu odista bio zao čovjek,

kad je naumio domoći se ljepotice i tako lakoumno baciti tisuću lana, a Li Cja, koji nije mogao shvatiti patnju Du-Desete, prosto budala, kakvih je dosta na svijetu, te da nije dostojan da se o njemu govori.

A Du-Deseta je junačka žena, koja se pojavi jedamput u tisuću godina. Ta mogla je sebi naći dostojnog muža i cio život proživjeti u zadovoljstvu i radosti! Kako li je pogriješila, zavoljevši mladog gospodina! Sjajni biser, divni jaspis, dopadoše ruku slijepca! U takvim slučajevima ljubav postaje mržnja, a dobrota i nježni osjećaji pretvaraju se u vodu tekućicu. Avaj!

U potvrdu navodimo stihove:

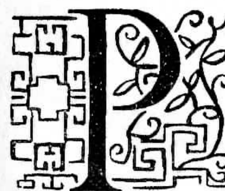
Vjetrogonju ako ne znaš,
Sudit o njem ti ne možeš.
Ljubav — to je samo pusta riječ,
Maloko joj smisla znade.
No pojmiti ako možeš
Bit te riječi, srž tog čuvstva,
Onda možeš srca sasvim laka
Vjetrogonjom zvat junaka.

STARI PUSTENI ŠEŠIR, KOJI JE SASTAVIO SUN CINA S NJEGOVOM ŽENOM

Sudbina ako nama nešto ne da,
Ni silom nećemo postići.
Unaprijed je sudbu skrojilo nebo —
O njoj se brinuti ne vrijedi.
Kada se predaješ milosti vala,
Makar do neba sizali svi,
Suđeno ako je — preko brzaca
Ti mirno čamac preveśćeš svoj.

ričaju da je za dinastije Min, u doba »Istinskog blagostanja«[1], u jednoj od glavnih ulica niskog mjesta Kunšan, što se nalazi u oblasti Sudžou[2], živio neki građanin po prezimenu Sun, po imenu Dun. Bio je potomak dvorske obitelji.. Sun Dun i žena mu, rođena Lu, ništa nisu privređivali, već su živjeli jedino od dohotka, koji su primali kao zakupninu za zemlju, koju su naslijedili. Oboje već bijahu prevalili četrdesetu, ali djece nisu nikad imali.

Jednom Sun Dun reče svojoj ženi:

— Od davnine se kaže: »Podigneš li sina, osiguraćeš starost, požanješ li žito, osiguraćeš se od gladi«. Ti i ja

smo već prešli četrdesetu a još uvijek nemamo sina-nasljednika. Vrijeme leti kao strijela, vid slabi, kosa sijedi — ko će se brinuti o nama poslije naše smrti[3].

Izreče i iz očiju mu potekoše suze.

— Svi tvoji preci bijahu ugledni ljudi, koji su činili samo dobra djela, nikada nikome nisu nanosili zla ni bacali klipove pod noge, — prihvati njegova žena. — A od cijelog svog roda samo si ti još živ. Sigurno te nebeski gospodar neće ostaviti bez potomstva. Nekima je suđeno da imaju djecu prije, a nekima kasnije. Dešava se, da se dijete rodi onda, kad mu nije suđeno: roditelji ga podignu, a ono u naponu snage umre. Pa tako svi napori roditelja propadnu nizašta, a svi moraju zalud lijevati mnoge gorke suze.

— Tako je, ti imaš pravo, — klimne glavom Sun Dun i otra suze.

U taj čas u kući se začuje kašalj i neko upita: »Jeli kod kuće, Jaspisov vrh«?.

Po običaju tog doba svaki je čovjek, neovisno o svom porijeklu, uvijek imao svoj nadimak. »Jaspisov vrh« bijaše nadimak Sun Duna.

Sun Dun oslušnu. Kad ga iznovice zazvaše, on po glasu poznade Lju Šuncjuana, kojemu drugo ime bijaše Jucaj. Iz pokoljenja u pokoljenje obitelj je Ljuova živjela na velikoj džunki i izdržavala se prevozeći trgovce i njihovu robu iz jedne oblasti u drugu, zarađujući time mnogo novaca. Na džunki, gdje je živjela lađareva obitelj, bilo je sve što je potrebno. Džunka bijaše sagrađena od rijetke vrste mirisne kedrovine, i njena se vrijednost cijenila na nekoliko stotina cina[4]. U Cjananu, u kraju sasvim ispresijecanom rijekama mnogi su tako privređivali. Lju Jucaj, o kojemu je riječ, bio je najprisniji prijatelj Sun Dunov. Poznavši po glasu svoga druga, Sun Dun mu požuri ususret. Drugovi su bili toliko prisni, da nisu tražili jedan od drugoga, da se pozdravljaju dubokim poklonom. O tome, kako je domaćin dočekao svoga gosta, kako ga je posadio i pogostio čajem, nikako nije potrebno pripovijedati.

— Kako to, da je Šuncjuan danas slobodan? — upitaće Sun Dun gosta.

— Ja sam došao »Jaspisovom vrhu«, da zamolim jednu stvar!

— Čega to nema na vašoj skupocjenoj džunki, te dođoste da potražite u mom bijednom domu? — osmjehnuvši se zapita domaćin.

— Nešto osobito ne bih tražio od vas, molim vas samo ono, što će se u vas sigurno naći.

— E pa, ako se u mojoj jadnoj kolibici nađe ta stvar, neće mi biti žao da vam je dadnem.

Lju Jucaj, ne žureći se, poče pričati o onome, što mu treba. Valja vam reći, da su Sun Dun i njegova žena, koji sve dotada nisu imali djece, gdjegod su mogli, palili zavjetne svijeće i molili se da dobiju potomstvo. Napravili su vrećice od žute tkanine, u kojima su čuvali, kao žrtvu Budi, papirnate likove konja, novca, odjeće i drugog.[5] U kući bijaše poseban kut za molitve Budi, gdje su muž i žena, pošto bi se pomolili i užegli zavjetne svijeće, vješali svaki svoju vrećicu. Sve su to činili s velikom iskrenošću i uzdanjem.

Lju Jucaj bio je pet godina stariji od svoga druga, navršio je već četrdeset i šest godina, ali također nije imao djece. Njegova žena, rođena Sjuj, dočula je, da je neki trgovac solju iz Hojdžoua[6], koji želi potomstvo, nedavno sazidao u Sudžou, nedaleko od kapije Čanmen,[7] hram u čast mnogodjetne majke[8], koja je poznata u Čendžou[9]. U beskonačnim povorkama stjecali su se ljudi bez djece, da zapale tamnjan i izmole od neba potomstvo. Lju Jucaju se brzo ukaza zgodna prilika: morao se odvesti po mušteriju u Fencjao[10], pa se spremao usput prinijeti žrtve i zažeći svijeću u tom hramu. Sve dotada Jucaj nikad nije imao vrećice sa žrtvenim potrepštinama, pa je sad svratio svom drugu, da ih uzajmi.

Saslušavši molbu Jucaja, Sun Dun se duboko zamisli i dugo ništa ne odgovaraše.

— Nije li vas obuzeo osjećaj škrtosti? — začudi se Lju Jucaj prijateljevoj šutnji. — Ako oštetim vašu vrećicu, dat ću vam dvije nove.

— Kako možete tako govoriti! — reče Sun Dun. — Evo kako ja mislim: ako je hram u Čendžou toliko slavan, onda i ja ne bih imao ništa protiv toga, da krenem onamo zajedno s vama. Jedino, što odista ne znam, kada bi bilo najpodesnije.

— Mogli bismo odmah krenuti, — odvrati Jucaj.

— Žena ima svoju vrećicu, tako da u svemu imamo dvije, te ću vam jednu moći prepustiti.

— E, pa u redu! — prihvati Jucaj.

Sun Dun saopći ženi, da je odlučio otputovati u Sudžou, da užeže svijeće i izmoli potomstvo, čime je vrlo obraduje. Zatim ode u sobu za molitvu, skide sa zida dvije vrećice, jednu zadrži, a drugu dade Jucaju.

— Ja ću prvi poći na džunku i ondje ću vas čekati, — obrati se Jucaj prijatelju. — Požurite se. Džunka će stajati kod Zapadne kapije ispod mosta »Četiri konja«. Ako ne prezrete skromne hrane, koju pripravljaju kod nas na džunki, ne morate ponijeti sa sobom namirnica.

Pristavši na prijateljev prijedlog, Sun Dun pohita da skupi i strpa u vrećicu zavjetne svijeće i različite potrepštine izrezane iz papira; tada navuče novi, kao snijeg bijeli ogrtač od hudžonska svile[11] i udari prema zapadnoj kapiji, gdje ga je čekao Jucaj.

Zahvaljujući povoljnom vjetru cio put od sedamdeset lia[12] prevališe u po dana. Kad njihova džunka pristade u Fencjau, već se noćalo. Valja reći, da je područje oko jezera Fenhu[13] bilo stjecište trgovaca cijele oblasti. Ovdje je, ma kuda čovjek pogledao, stajalo toliko džunki, da su se gotovo sasvim doticale veslima.

O tom kraju bijahu u davnini spjevani stihovi, koji ovako govore:[14]

Zalazi mjesec, gavrani grakću
Na inju sijedog neba.
Korak mi je tužan. Ribarske vatre,
Ispred mene klen nad rijekom.
Za zidima Gusua[15] zvona ječe,
Tamo, gdje dom je Hanšana.[16]
U samotnoj barci čujem i ja
O ponoći zvonjavu tu.

Slijedećeg dana prijatelji poraniše prije osvita. Još se na džunki umiše, okrijepiše posnom hranom, poslije jela ispraše usta, opraše ruke. Tad svaki umota u platnenu tkaninu novac određen za žrtvu, stavi u žutu vrećicu papirnate konje i uz vrećicu pričvrsti svoju molbu[17]. Izašavši na obalu, tihim koracima krenuše prema kapiji Čanmen. Već je bilo svanulo, kad su se našli pred hramom. Hram bijaše još zatvoren, ali vrata, koja su vodila u nj, bila su

već otvorena, te se naši prijani počeše šetati trijemovima, što su se protezali s obje strane zgrade.

— Divne li građevine, uistinu, — hvalili su hram, ogledajući ga sa svih strana. U taj čas se vrata uz škripu otvoriše, iz hrama izađe poslužitelj i zamoli pridošlice da uđu. Osim naših prijana, ovdje ne bijaše ni jednog posjetioca, i police za zavjetne svijeće bijahu još prazne. Poslužitelj donese staklene fenjere, užga svijeće, uze od drugova njihove molbe i poče se za njih moliti.

Kad obred klanjanja i paljenja tamjana bi dovršen, posjetioci nadare poslužitelja s nekoliko desetica sitnog novca, spališe svoje papirnate stvarčice i napustiše hram. Lju Jucaj predloži Sun Dunu da se i opet posluži njegovom džunkom, ali ovaj odbi. Jucaj vrati Sun Dunu njegovu vrećicu. Zahvalivši jedan drugome, druzi se raziđoše. Lju Jucaj pođe natrag u Fencjao, gdje se imao naći s jednim trgovcem, svojom mušterijom, a Sun Dun, procijenivši da mu ostaje još vremena, odluči krenuti do kapije Loumen, a odavde se čamcem vratiti kući. Ali nije uspio ni zakoračiti, kad začu, da neko pored njega uzdiše i ječi. Priđe da pogleda i vidje, da je pravo uza zid hrama bila naslonjena oniska kolibica od trake, u kojoj na smrti leži stari budistički kaluđer. Ni na Sun Dunove pozive, ni na njegova pitanja, kaluđer ne mogaše odgovoriti. Osjećajući neodoljivo sažaljenje prema starcu, Sun Dun se ukipi, ne skidajući s njega pogled.

— Što ga tako uporno promatraš, bolje da učiniš što za njegovo dobro, — obrati se Sun Dunu prolaznik, koji se našao pored njega.

— Čime bih mu mogao pomoći? — zapanji se Sun Dun.

— Taj je kaluđer ovamo došao iz oblasti Šansi, već mu je sedamdeset ili osamdeset godina, — uzvrati prolaznik. — Svojevremeno nam je pričao, da se cijelog života nikada nije omrsio mesnom hranom, već da vascijele dane nije radio ništa drugo, nego učio napamet »Cingan cin«[18]. Prije tri godine došao je ovamo da skuplja milodare, uzdajući se, da će sebi sagraditi ćeliju, ali, kako nije naišao na dobrotvore, nije mu drugo preostalo, već da se uteče u tu jadnu trščanu kolibicu kraj zida. Cijele dane provodio je starac čitajući svete knjige i jeo je svega jednom dne-

vno, izjutra, i to posnu hranu, koju je nabavljao u obližnjoj povrćarnici. Poslije podne ne bi ništa prizalogajio. Neki su mu iz sažaljenja dobacivali kojekvave proizvode ili mu davali koju paru. Sav novac je trošio na to, da vlasniku povrćarnice plati hranu a sebi ne bi ostavljao ni prebijene pare. Nedavno se kaluđer razbolio: ima već petnaestak dana kako ništa ne pije ni ne jede. Prije dva dana, dok je još mogao govoriti, pitali smo ga, nije li bolje, da što prije umre, nego da se toliko pati, a on nam je na to odgovorio: »Nije još suđeno«. Danas više ne može govoriti, i ako ne umre ujutro, sigurno će do večeri. Očito je, da je vama, došljače, žao kaluđera, pa učinite dobro djelo: kupite bilo kakav bijedni lijes i dajte da se spali njegovo tijelo. Kaluđer je rekao: »Nije još suđeno«. Možda njegova sudbina leži sad u vašim rukama[19], tuđinče.

»Ja sam danas došao ovamo da izmolim potomstvo i vratim li se kući, učinivši dobro djelo, nebeski će vladar sigurno za to doznati«, pomisli u sebi Sun Dun i priupita:

— Ima li ovdje dućan, u kojem se prodaju lijesovi?

— Pođite tim sokakom, tamo ćete naći kuću Čena Trećega[20], koji drži baš takav dućan, — odvrati prolaznik.

— Ja bih volio, kad biste i vi pošli sa mnom, da izaberemo lijes, — zamoli Sun Dun neznanca.

Neznanac povede Sun Duna u Čenovu kuću. Čen je u to vrijeme bio u dućanu i nadgledao kako pilari režu drvo.

— Gazda! — obrati se neznanac ljesaru. — Dovedoh ti kupca.

— Ako su vam potrebne daske za lijes, — reče domaćin — u mojem dućančiću ima jedrih, dvostrukih dasaka od najboljih vrsta drveta. Ima u mene i gotovih lijesova, pa ako vam treba gotov lijes, valja ga samo izabrati.

— Ja bih htio gotov lijes, — reče Sun Dun.

— Evo ovaj je prvorazredan i stoji okruglo tri lana[21]. — progovori gazda, pokazujući na jedan lijes.

Sun Dun se nije cjenkao.

— Taj stranac — reče Sun Dunov pratilac, obraćajući se vlasniku dućana — dariva svoj novac i kupuje lijes za starog kaluđera, koji živi u trščanoj kolibici; kad

gospodin ovako plemenito postupa, ne može se tražiti tako nečuvena svota.

— E, od takvog dobročinitelja ne mogu previše tražiti, — odvrati dućandžija — daću lijes za jedan lan i šest cjana.[22] Mene samog stoji te novce, tako da ne mogu dati jeftinije ni za jednu paru.

— Ta je cijena sasvim poštena, — reče Sun Dun i sjeti se, da je na put ponio u roglju rupca livenog srebra u težini od svega pet do sedam cjana; poslije posjete hramu, od tog novca nije ostalo više od stotine tunca,[23] pa mu neće doteći, dadne li sve što ima, čak ni za polovinu cijene. »Ali imam još načina«, pomisli Sun Dun »ta Jucajeva džunka stoji nedaleko od Fencjaoa.«

— Ne bunim se zbog cijene, — reče on vlasniku dućana, — samo moram svratiti prijatelju po novac. Odmah ću se vratiti.

— Učinite, kako vam najviše odgovara, — odvrati dućandžija.

Sun Dunov pratilac nezadovoljno promrmlja:

— Došljak je isprva tobože pokazivao svoju sućut, a sad misli, kako bi pobjegao. A doći ovamo izabrati lijes, znajući da u vas nema pare, to je, znate, malo previše.

Ne uspjede neznanac ni doreći, kad se kraj dućana u neredu ustrčaše ljudi. Mnogi su od njih bugarili: »Jadni kaluđer! Još prije mjesec dana smo ga slušali, kako čita molitve, a sad ga više nema među živima.«

Jer, uistinu:

Dokle živiš —
Tad iz tebe samo korist vuku,
A kad umreš —
Svi odreda zaborave na te.

— Zar ne čuješ, što govore ljudi? — neznanac nije ostavljao Sun Duna na miru. — Kaluđer je već umro, duša mu je ostavila tijelo, a oči su ostale otvorene, očekujući da ćeš ga ti sahraniti[24].

Sun Dun na to ništa ne odgovori i uze iznova o svemu premišljati: »Recimo da se pogodimo za taj lijes i pođem u Fencjao. Ali, što ću učiniti, ako Jucaja ne bude na džunki. Neću kao budala čekati dok se vrati. Osim toga, često se kaže, da »cijena ne traži sebi gazdu«: ako neko

ponudi za taj lijes višu cijenu, gazda će ga naravno prodati, i ja ću pred kaluđerom ispasti lažac.«

— Dobro, — izreče Sun Dun i izvadi novac. Imao je svega jedan novac-livanac, koji zbunjeno baci na vagu. Taj livanac bio je pravi juanbao,[25] naoko takvi livanci ne vrijede mnogo, ali, kad ih izvažeš, pokaže se, da su vrlo vrijedni. Sun Dunov livanac imao je više od sedam cjana. Uručivši novac dućandžiji, Sun Dun skine sa sebe novi bijeli svileni ogrtač.

— Taj ogrtač vrijedi više od jednog lana, — reče Sun Dun prodavaču. — Ako vam se to čini prihvatljivim, pribrojite novcima još i vrijednost ogrtača; ako ga ne iskupim, neka ta vrijednost nadoknadi moj dug.

— Oprostite, što se usuđujem da sve to primim od vas, i ne čudite se mojem oprezu, — reče gazda, uzimajući novac i ogrtač.

Sun Dun izvuče iz kose srebrnu iglu,[26] što je težila oko jedan cjan, i uruči je prodavaču:

— Nećete mi odbiti, da se potrudite i zamijenite tu iglu za novac, a novac upotrebite za različite troškove oko sahrane.

— Rijetko ćeš naći tako čovječnog stranca, — u jedan glas uzviknuše svjedoci tog prizora. — Glavni je dio uzeo na sebe. A mi, mještani, moramo sabrati tek još nešto malo novaca i pobrinuti se za poneku sitnicu.

Svi se raziđoše da sakupe novac, a Sun Dun ode do trščanog kućerka, da pogleda kaluđera. Ljudi nisu lagali — kaluđer je zaista umro.

Sun Dunu briznuše suze na oči. Nije ni sam mogao objasniti zašto, tek bilo mu je tako neopisivo teško, kao da je umro neko od njegovih najbližih rođaka. Ne mogavši izdržati da gleda mrtvaca, Sun Dun, gutajući suze, krenu prema kapiji Loumen. Čamac za prijevoz već je bio otplovio, pa je morao unajmiti malenu barku, kojom je još istog dana stigao kući.

Kad gospođa Lu ugleda žalosno lice muža, koji se usred noći vratio bez ogrtača, ona pomisli, da je Sun Dun zapao u nekakvu nepriliku, i odmah ga uze ispitivati, što se zgodilo.

— Treba mnogo pričati, reče Sun Dun i odmah se uputi kućnom oltaru, objesi svoje vrećice i poče se klanjati pred Budinim likom.

Zatim pođe u spavaonicu, sjede, popi čaj i istom poslije toga potanko ispriča ženi cio slučaj s kaluđerom.

— Nema ništa neobično u tome. Baš tako si i morao postupiti, — reče mu žena.

Vidjevši, kako mu žena pametno prosuđuje, Sun Dun prestane tugovati.

Te noći su muž i žena spavali do pete straže.[27] U snu Sun Dun ugleda preminulog kaluđera, koji mu uđe u kuću, nakloni se u znak zahvalnosti i prozbori:

— Po nebeskoj odredbi moj dobročinitelj ne bi imao djece, a već ove godine bi došao kraj njegovu životu. Nebeski vladar će vam zbog vaše duševnosti i dobrote pokloniti još šest godina života. Stari kaluđer također želi da se umiješa u vašu sudbinu i obdari vas sinom, da bi zahvalio za milost, koju ste mu ukazali.

Gospođa Li iste noći usni, kako je u sobu ušao vrlo uvaženi Budin učenik u liku božića sa zlatnim tijelom. U snu je počela vikati i ... probudila se. Njena vika probudi i Sun Duna. Muž i žena ispričaše jedno drugom svoje sne i, ne znajući da li da vjeruju u njih, samo neprestano uzdisahu i jecahu.

Odista:

Posadiš tikvu — tikvu i subereš,
Posiješ li grah — i ubraćeš grah.
Od drugih ljudi nadaš li se dobru,
Ti dobro čini — platiće ti dobrim.

U to je doba gospođa Lu zanijela. Rodi sina, kome u čast zlatnog božića, koji se javio njegovoj majci u snu, nadjenuše maleno ime[28] Zlatno djetešce; u spisima se dijete rodilo pod imenom Sun Cin[29]. Suvišno je ovdje raspredati o tome, kako su se muž i žena radovali rođenju sina.

U isto se vrijeme u obitelji Lju Jucaja rodi kći, koju nazvaše Ičun. Kad djeca poodrastoše, poče se posvud pričati o tome, kako ne bi bilo loše, da se te dvije obitelji srode. Lju Jucaj je to u duši neobično želio. Njegov prijatelj, nasuprot, nije želio, da mu nevjesta bude kćerka običnog lađara, ali nikome o tome nije govorio.

Kad se Sun Cinu navrši šest godina, otac mu se teško razbolje i umre. Od davnine se kaže: »Blagostanje obitelji ovisi jedino o njenom starješini — deset žena ne mogu učiniti, što može jedan muškarac«. Poslije muževljeve smrti, gospođa Lu, na čijim leđima osta cijelo domaćinstvo, morala je nekoliko godina uzamance, zbog nerodice, bijedno životariti. U selu je bilo ljudi, koji su tajili pred vlastima, da je postala udovica, pa su i dalje ubirali od nje podavanja. Uskoro nevoljna žena ostade bez novaca i bje prisiljena da malo-pomalo proda kuću i zemlju, te unajmi malenu sobicu. U prvo vrijeme još se kojekako nosila s neimaštinom, ali ubrzo, kako se kaže, »ne zarađuješ li a jedeš — i brdo će opustjeti«.[30] Ne prođe ni deset godina, udovica sasvim propadne, razboli se i preminu, ostavivši sina bez ikakvih sredstava za život. Kućegazda izbaci Sun Cina iz sobe, i on se nije imao kamo uteći. Na svu sreću mladić je od malih nogu mnogošta naučio: znao je čitati i pisati. Dogodilo se tako, da je neki cjujžen,[31] po prezimenu Fan, bio odaslan u provinciju Džecjan, u oblast Cjudžou, a za načelnika u srezu Cjanšansjan. Krećući na dužnost, Fan potraži sebi čovjeka, koji zna pisati i voditi račune. Neko spomenu Sun Cina, i on naredi da mu ga predvedu. Spazivši pred sobom lijepog i još sasvim mladog čovjeka, Fan se vrlo obradova. Kad počeše provjeravati mladićevo znanje, pokaza se da piše lijepo, bez pogrešaka, i da sjajno računa napamet i na računaljci.

Fan dade Sun Cinu novo odijelo i odmah zadrži kod sebe novog tajnika. Od prvog dana Fan se mnogo brinuo o njemu i pozivao ga za svoj sto.

Sačekavši pogodni dan,[32] Fan, zajedno s novim tajnikom, ukrca se na državnu džunku i krenu u mjesto svog službovanja.

Uistinu:

U bubnjeve[33] raznobojne biju,
Veslače požuruju uvijek,
Vjetrić puše, proljećni i laki,
Nadimlje zlatotkano jedro.

Upozoriću ovdje čitaoca, da je Sun Cin, usprkos svome siromaštvu, svejedno bio izdanak plemenitaške obitelji.

Postavši sad najbližim saradnikom Fanovim, zar bi se mogao toliko poniziti i spustiti, da bude isto što i sluga, »da prikriva svoj sjaj prašinom svjetskom?«[34] Uvrijeđeni, što ih je Sun Cin prezirao, Fanove sluge su još usto zavidjeli tajniku na njegovoj mladosti i okretnosti u poslu.

Cio put od sreza Kunšan, Fan i njegova pratnja prijeđoše vodom. Kad dođoše u Handžou[35] i iskrcaše se na obalu, Fanove sluge, želeći podjariti svog gospodara protiv Sun Cina, obratiše mu se ovakvom besjedom:

— Vi imate ništavnog slugu Sun Cina, koji radi za gospodina, vodeći račune i baveći se dopisivanjem. Valja ga upozoriti da se skromnije vlada; on uopšte ne zna pravila ponašanja. Gospodin nije bio nimalo u pravu, kad je prema njemu prijazno postupao. Gospodin ga je pozivao za svoj sto, jeo je s njim istu hranu. Ako je to i bilo moguće na džunki, za tamnom zavjesom kajite, sada na kopnu, u velikim svratištima, gospodin bi morao čuvati svoje dostojanstvo. Mi, sitni ljudi, dogovorivši se međusobom, zaključismo, da je najbolje, da Sun Cin sačini ugovor, kojim bi postao robom našeg gospodara. Možda će se onda ponašati kako treba i, kad se bude nalazio u jaminu[36] kod gospodina, neće se usuđivati da krši pravila pristojnosti i reda.

Kako u mladog gospodara, kako se kaže, »uši bijahu načinjene od pamuka«[37], on povjerova kleveti. Pozva u svoju kajitu Sun Cina i zapovjedi mu da odmah sačini ugovor.

Kako bi to mogao Sun Cin napisati? Fan ga je dugo na to nagovarao i napokon se razbjesnio: zapovjedio je da se s njega strga odeća i da ga se otjera s džunke. Sluge se oboriše na Sun Cina, zderaše s njega sve što se moglo i, ostavivši ga tek u tankom kaputiću, izbaciše ga na obalu; Sun Cin se dugo ne mogaše pribrati od srdžbe.

Kad Sun Cin spazi konje i kola, što su se neprekidno kretali tamo i amo, iščekujući da se sreski načelnik iskrca, on proplaka, prekri lice rukama i ode odatle. Nije imao uza se ni novaca, ni odjeće, i osjećao je neutaživu glad. Sun Cin mogao se još jedino usporediti s onom dvojicom junaka iz davnine, o kojima se može reći,

U kraju U[38], flautu sviraše U Cisjuj[39].
Iz milosti Han Sina[40] primila je pralja.

Sun Cin je obdan hodao ulicama i prosjačio, a obnoć se odmarao u starom manastiru. Treba se sjetiti, da je Sun Cin bio plemenita roda, pa se, usprkos jadnom živovanju, po svojoj prirodi nije mogao usporediti s običnim prosjacima-siromašcima, koji se izgubivši svaki stid, ponižavanju i, poput robova, klečećke traže milostinju. Ako je Sun Cinu uspjelo štogod dobiti, bio bi sit, ako mu ne bi dali, gladovao bi. Tako je on živio, snalazeći se svakojako. Ubrzo omršavi, lice mu požutje, nestade prijašnje ljepote.

Odista:

Za silnog dažda predivno cvijeće
Izblijedi sasvim,
Kao što pod injem trava sočna
Svoj izgubi miris.

Bijahu posljedni dani jeseni. Zapadni vjetar donosio je studen, pljuskom su lijevali daždevi. Sun Cin, izgladnio i u krpama, sjeđaše u zabačenom hramu Guanovana,[41] gdje je imao krov nad glavom. Pored gladovanja i smrzavanja, nije mogao izviriti ni na ulicu: od šest sati ujutro sve do podneva bio je pljusak. Kad kiša ustavi, Sun Cin, stegnuvši jače pojas, izađe na ulicu. Ne prošavši ni nekoliko koračaja, kad se nađe lice u lice s čovjekom, u kome odmah poznade najprisnijeg očevog druga Lju Jucaja. Stideći se, da se u liku »gospodina iz Cjanduna«[42] pokaže pred znancem, Sun Cin se pokuša pretvarati, da ne pozna starca, te zabrza mimo njega nisko pognute glave. Lju Jucaj, koji u prosjaku odmah poznade prijateljstva sina, zaustavi Sun Cina, uhvativši ga za rame:

— Ej, ti činovniče iz obitelji Sun! Kako da si u takvome stanju?

— U ovako bijednom odijelu ne bih se usudio da vas pozdravim, — reče Sun Cin, otirući suze, što su curkom lile.

— Pa što ti se dogodilo? — iznova upita Jucaj.

Tad Sun Cin potanko ispriča, kako je prema njemu nepravedno postupio sreski načelnik Fan.

— Ko te ne bi žalio? — prozbori starac Lju, saslušavši tužnu Sun Cinovu priču. — Ako mi budeš pomagao na džunki, pobrinuću se, da budeš u toplome i sit.

— Ako me uzmete sebi, — reče Sun Cin, kleknuvši na koljena pred Ljuem — opet ću naći oca i majku.

Starac Lju ga odmah povede sa sobom na rijeku. Ostavivši mladića na obali, starac se uspne na džunku, da bi obavijestio ženu što se dogodilo.

— Pa šta, — reče majčica Lju, saslušavši muževljevu priču — to odgovara i njemu, i nama. Čemu bi se tu moglo prigovoriti.

Starac Lju dade Sun Cinu znak, pozivajući ga, da se uspne u džunku. Lju zbaci sa sebe staro platneno odijelo i natjera Sun Cina, da se presvuče. Kad se potonji obuče, starac povede gosta na krmu, gdje ga upozna sa svojom ženom. Ovdje Sun Cin ugleda njihovu kćer Ičun.

— Dajdeder mladiću da nešto pojede, — odredi starac, posjedajući Sun Cina na provi džunke.

— Ima jela, samo je sve hladno, — odgovori majčica Lju.

— U kotlu ima još toplog čaja, — pripomenu Ičun i glinenom kupom zagrabi iz kotla. Majčica Lju izvadi iz ormana nešto povrća i zajedno s hladnom kašom stavi sve to pred Sun Cina.

— Ovdje na čamcu ne možeš nabaviti sve ono, što se može kupiti kod kuće, — ona će — tako da se moramo kojekako hraniti.

Sun Cin ne stiže ni da se dotakne jela, kad stade škrapati kiša.

— Donesi s krme stari pusteni šešir, — zapovjedi kćerci starac Lju — neka ga Sun Cin ustakne.

Ičun nađe šešir i vidje ,da se na jednoj strani već oparao šav. Ičun je spretne ruke: ona učas izvuče iz kose iglu i nit,[43] saši rasparano mjesto i baci šešir na natstrešicu od rogožine.

— Uzmider, ustakni ga, — doviknu ona Sun Cinu.

Sun Cin ustače šešir i prihvati se hladnog jela, zalijevajući ga toplim čajem. Tada, po nalogu starca Lju, Sun Cin uze spremati i mesti palubu. A starac opet ode na obalu, da traži mušteriju, i vrati se istom navečer. Noć mirno proteče. Slijedećeg jutra starac Lju ustade i odmah primjeti, da Sun Cin sjedi na palubi i ne radi ništa.

»Čovjek je nam istom došao, ne valja ga priučiti na nerad«, u sebi pomisli starac Lju i podviknu na Sun Cina.

— Ja vas, poštovani Sun Cine, hranim i odijevam. Ne može se sjediti bez posla, kad je korisnije u slobodno vri-

jeme sukati užad i plesti konope.

— Potrebno je samo da naredite, a ja se neću drznuti da vas ne poslušam, — pobrza u odgovor Sun Cin.

Starac Lju donese svežnjiće konoplje i naredi, da plete konop.

Doista:

Pod niskom tuđom strehom
Ko ne će sagnuti glave?

Otada je Sun Cin svojski zapeo na poslu. Radio je s velikim zanosom, izvršavajući uvijek naloge. Ako nije pleo konope, bavio se dopisivanjem ili vodio račune, pokazujući pri tome veliko poznavanje posla. Vodio je sve novčane obračune u vezi s prijevozom trgovaca i robe, i nikad se ne bi zabunio ni za paru. Mnogi lađari, saznavši za Sun Cinove sposobnosti, mamili su ga k sebi, želeći mu povjeriti sve račune i pisanje. Ne bijaše ni jednog putnika, koji nije zavolio Sun Cina, obraćao mu se s poštovanjem i hvalio ga zbog toga, što je, tako mlad, već tako pametan i bistar .Starac i starica Lju, videći s kakovom predanošću mladić posluje, vrlo su lijepo s njime postupali. Prikazivali su ga kao svog nećaka, brinuli se o njemu, dobro ga hranili i odijevali. Mladić, našavši konačno utočište, smirio se u duši, očvrsnuo u tijelu, povratio svoje negdašnje zdravo obličje i mogao se pohvaliti velikom naklonošću svih lađara.

Vrijeme leti kao strijela. Neprimjetno prođe više od dvije godine.

»Ja i žena već starimo«, jednom pomisli starac Lju, »i nemamo nikoga osim kćeri; valja pronaći dobrog zeta, koji bi očuvao obitelj. Takav, kao što je Sun Cin, mogao bi nas sasvim izdržavati. Ne znam, što će na to starica«.

Desilo se, da su te večeri starac i žena pili na čamcu vino. Kad se starcu već bilo poprilično zavrtjelo, on pokaza ženi okom na Ičun, koja je stajala pored njih, te reče:

— Kćerka nam je već odrasla. Zar je možemo ostaviti bez oslonca cijelog života?

— To je najvažnije od svega, što ja i ti moramo obaviti, — odvrati majčica Lju. — Kako da se dosad za to nisi pobrinuo.

— Ja često o tom premišljam, — uplete se Lju — lia gdje ćeš naći čovjeka, koji bi nas u svemu mogao zadovoljiti? Tako pametnog i marljivog, kao što je naš Sun Cin, nećeš naći ni među tisućama.

— Zašto da za njega ne udamo našu kćer? — zapitaće majčica Lju.

— Ma šta lupetaš? — uzviknu starac, gradeći se tobože nezadovoljan i začuđen. — Sun Cin nema ni obitelji ni kuće, ni prebite pare, i živi jedino, hvala budi tome, što ga mi hranimo ovdje na našoj džunki. Kako možemo takvom čovjeku dati našu kćer?

— Sun Cin je porijeklom iz plemenitaške obitelji, — usprotivi se njegova žena — a usto je sin našeg prijatelja Još za života njegova oca razgovarali smo o tome, da se naše obitelji orode. Zar si zaboravio na to? Ma da je sad siromašan, nadaren je, pogotovu ako uzmeš u obzir, da zna pisati i brojati. Čini mi se, da nije sramota imati takvog čovjeka za zeta. U najmanju ruku imaćemo nas dvoje pod starost nekoga, na koga se možemo osloniti.

— Je li čvrsta tvoja odluka?

— Što tu treba sumnjati?

— Pa lijepo, — izreče Lju, koji se cijelog života pribojavao žene i sad bio zadovoljan, što je sama odlučila, da dade kćer Sun Cinu; starac se već odavno priklonio mladiću, ali se nije usuđivao o tome govoriti ženi, strahujući, da će se ona usprotiviti.

Sad, kad sve bijaše uglavljeno, Lju odmah pozva Sun Cina i pred ženom mu predloži, da se orode. Sun Cin iz skromnosti isprva odbijaše, ali napokon smjerno pristade, jer je shvatio, koliko su dobri starci prema njemu i saznao, da se od njega ne očekuje ,da će išta potrošiti. Starac Lju po rođendanima i imenima mladoženje i nevjeste odabra u obrednom kalendaru pogodan dan za svadbu[44] i to priopći ženi.

Domalo se cijela obitelj vrati u Kunšan, gdje se u prvom redu pobrinuše za Sun Cina: sašiše mu odijelo od tanane svile i okitiše sve novim stvarima. U novom odijelu, u novoj kapi, u novim čarapama i novim cipelama, Sun Cin bijaše neobično lijep.

Premda Cicjan nije bio,
U koga bje talenata osam,[45]
Anženu[46] bijaše nalik:
Ko da je njeg'vo imao lice.

Majčica Lju pobrinu se i oko kćerine opreme. Na vjenčani dan bje priređena bogata gozba, na koju pozvaše rođake s obje strane, i Sun Cin se pope na džunku kao zet. Sutradan dođoše svi rođaci s pozdravima i s poklonima. Tri dana uzamance trajaše pirovanje.

Nije potrebno ni spominjati, s koliko su se ljubavi starci Lju odnosili prema Sun Cinu, pošto je postao njihovim zetom. Otada je poslovanje na džunki iz dana u dan sve više i više cvjetalo.

Vrijeme je nalik na strijelu. Neprimjetno prohuja godina. Ičun rodi kćer. Majka i otac zavolješe dijete čuvahu ga više od zlata, neprestano ga milujući i tetošeći. Kad djevojčica uđe u drugu godinu odjednom dobi boginje. Ne pomogoše ni napori liječenika ni lijekovi: umrla je za dvanaest dana. Sun Cin se uvijek s bolju sjećao voljene kćeri. Toliko je plakao, tako strašno patio, i toliko se rastužio u svom jadu, da uskoro obole od sušice. Izjutra ga je tresla jeza, navečer bi izgarao od vrućice; sve je manje jeo i pio i naoči kopnio, dok od njega ne osta samo kostur. Kročio je sporo, radio slabo. U prvo vrijeme starci Lju, uzdajući se, da će im se još oporaviti, zvali su mu liječenike i vrače.

Tako prominu više od godine, ali Sun Cinu ne bi bolje. Naprotiv, bolest je preuzimala maha, i on je sve više naličio na mrtvaca, nego na živa čovjeka.

Nije više mogao ni pisati ni računati i napokon im bijaše »trun u oku«.[47] Starci su se kajali, što su tako loše udali kćer i samo su čekali dan, kad će im zet umrijeti.

— Prije smo se nadali, da će nam zet biti oslonac u starosti, a sad sam jedva živuje, — gunđali su. — Sjedi nam za vratom kao crknuta zmija, koju ne možeš zbaciti. A i našoj kćeri, lijepoj kao cvijet, propao je cio život. Što će poslije? A što da mi sad učinimo? Što li ćemo? Kako da živimo spokojno, dok ne nađemo našoj kćeri novog, dostojnog muža!

Dugo lađari raspravljahu međusobno i napokon nađoše izlaz. Svoj naum sakriše čak i pred kćerkom. Rekoše

jedino, da idu po mušteriju i robu u Cjanbej[48] i okrenuše džunku u tom smjeru.

Kad stigoše u oblast Čidžou[49] i prolažahu Ušen, ugledaše pred sobom samotan kraj: usamljene, šutljive gore, brzica, što šumi negdje u daljini, zabačena i zapuštena brežina, nigdje ni traga ljudskoj nastambi.

Lagani vjetar u provu tjerao je džunku od tog kraja, ali je Lju uporno krmanio prema njemu. Kad napokon pristadoše, starac zapovjedi zetu da se iskrca na obalu.

— Ah, ti bolesni vraže! — psovao je lađar, gledajući kako Sun Cin jedva prebire nogama i rukama. — Ako nemaš snage, da obavljaš posao na džunki, pokušaj onda ovdje na obali: skupider malo drva, da se imamo na čemu ogrijati i da ne moramo trošiti novac za gorivo.

Sun Cin, uplašen i zastiđen, uze pilu i, skupivši posljednje snage, izađe na obalu. Ušao je pravo u šumski guštik, ali otkuda bi skupno snage, da otpili ma i jedno drvo? Mogao je jedino skupljati sitne grane, što su ležale na zemlji i posjeći sasušeni drač.

Sun Cin pripravi dvije velike hrpe pruća, zaveza svaku starom lijanom, ali ih ne uzmogne uprtiti na rame. Tad pronađe još jednu staru lijanu, veza oba naramka u jedan i stade ga vući po zemlji za slobodni dugački kraj lijane. I tako iđaše kao pastir, koji za sobom vodi kravu. Prošavši dobar komad puta, Sun Cin se sjeti, da je u šumi zaboravio pilu, vrati se, podigne je, utakne među granje i otetura prema rijeci. Kad dođe do mjesta, gdje je morala stajati džunka, vidje, da je tamo nema. Pred njim se samo protezalo ostrvo, bez konca i kraja. Nad ostrvom su se dizale riječne pare.

Sun Cin udari niz obalu, ali, ma koliko da je išao i ma koliko da je gledao, ništa nije mogao ugledati: džunki se zameo svaki trag. Kad se grimizno sunce već sasvim pustilo k zapadu, Sun Cin pojmi, da ga je tast napustio i ostavio u takvom položaju, za koji se kaže: »nema puta u nebo, ni na zemlji utočišta«. Nesrećniku bi tako teško na srcu, da glasno projeca. Od suza mu se sasuši grlo; iznemogao se baci na zemlju i dugo nije mogao doći sebi. Ujedamput Sun Cin primjeti, da ondje na obali, opirući se o štap, stoji stari kaluđer. Kako se on stvorio ondje, Sun Cin nije mogao da razumije.

— Dobročinitelju moj, gdje su tvoji saputnici? Pa ovo je loše mjesto za stanovanje, — obrati se kaluđer ostavljenom mladiću.

Sun Cin brzo ustade s tla, pokloni se i, predstavivši se, ispriča kaluđeru o tome, kako ga je tast ostavio ovdje na prijevaru i kako se sada on, ubogi jadnik, nema kamo uteći. Sun Cin zamoli kaluđera, da mu pomogne i da ne dopusti da umre.

— Trščana kolibica siromašnog kaluđera nalazi se u blizini, — odgovori on. — Prespavaćeš noćas kod mene, a sutra ćemo odlučiti, što će biti dalje.

Sun Cin, neprestano zahvaljujući svome spasiocu, pođe ustopice za njim.

Ne prođoše ni jedan li, kad Sun Cin odista ugleda kolibicu od trske. Stari kaluđer kamenom o kamen ukresa vatru, skuha Sun Cinu rijetku čorbu i, kad mladić pojede, obrati mu se:

— Htio bih potanko saznati, dobri čovječe, zašto su te ženini roditelji toliko zamrzli?

Sun Cin potanko ispriča kaluđeru, kako je dospio lađaru i postao mu zetom. Ispriča i o uzroku svoje bolesti.

— Jesi li i ti sada nenavidan svome tastu i tašti? — upitaće onda kaluđer.

— Svojedobno, dok sam živio u bijedi, oni su me prigrlili i oženili me svojom kćerkom. Ako su me sada i odbacili, to je samo zbog moje teške bolesti; kako se ja zbog toga mogu na nekoga ljutiti? Takva je moja zla kob.

— Tvoje riječi kazuju, da si pošten i velikodušan čovjek. Tvojoj boljki je uzrok taj, što je ranjeno tvojih »sedam čuvstava«,[50] i nisu ti potrebni lijekovi da se oporaviš, već duševni mir. Jesi li se već prije držao Budinih zapovijedi, jesi li ikada čitao Budine zakone.

— Nisam nikada!

— To je »Cingan cin«, — reče kaluđer, vadeći iz rukava svitak. — Moj mi je učitelj dao ovu svetu knjigu, a ja je poklanjam tebi. Ako je budeš čitao svaki dan, tužne će te misli ostaviti, bolest će proći, ti ćeš biti bogat i srećan dugo godina.

Ne smijemo zaboraviti, da je Sun Cin i svoje rođenje imao zahvaliti budističkom kaluđeru, koji je živio kraj

hrama Čendžouske mnogodjetne bogomajke i u svome prijašnjem preporodu[51] čitao baš taj zakonik. I tako, kad mu je kaluđer svega jednom pročitao svitak, Sun Cin ga upamti i poče kazivati napamet.

Takva je veza između prijašnjih preporoda i kasnije sudbine čovjekove.

Dugo sjeđaše Sun Cin poredo s kaluđerom i zatvorenih očiju otegnuto ponavljaše zakonik. Pred jutro on neopazice zaspa, a kad se probudi, nađe se gdje sjedi na hrpi korova s »Cingan cinom«, čvrsto pritisnutim na grudi. Ni kaluđeru, ni njegovoj trščanoj kolibici nigdje ni traga. Sun Cin razmota svitak i veoma se začudi da mu zna sadržaj napamet.

Izapravši usta vodom iz jezera, Sun Cin gromoglasno i zapijevajući uze govoriti Budine zakone i umah osjeti olakšanje i smirenost: bolesno mu tijelo nekako odjednom vascijelo ojača. Tad shvati, da ga je spasio sveti kaluđer, i da je taj spas bio predodređen njegovim preporodom.

Iako je nebo pomoglo i spasilo Sun Cina, on je ipak ostao bez ikakvog utočišta, poput latice, koja pluta morem. I on pođe kud ga oči vode.

Zamalo vremena, kad već stade osjećati glad, izdaleka mu se učini, da u gaju pod brdom vidi ljudsku nastambu. Sun Cinu ništa ne preostade, nego da se ponovo vrati svom starom zanatu i da krene do nastambe po milostinju. Ali ga ovaj put, mjesto zle sudbe, dočeka radost. Svršilo se zlopaćenje — došla sreća.

Jer, odista:

Prestade cesta, i nema puta,
Kad gle — opet je stazica tu;
Makar do dna iscrpemo vodu,
Opet će negdje izvor poteći.

Kad se Sun Cin primače gori vidje da ondje nema nikakve nastambe. Pogled mu padne jedino na koplja, nože, sulice i koštunice, koje su ovdje-ondje bili pobođeni u debla. Nemalo se tome začudivši, Sun Cin skupi hrabrost, krenu naprijed i ubrzo nabasa na porušeni hram Duha zemlje. U hramu je stajalo osam velikih, dobro zabravljenih sanduka, skrivenih pod lišćem pirevine i borovim granama.

Nema sumnje, da su ove sanduke ovdje sakrili razbojnici a oružje su, kao primjernu prijetnju pozabadali pred ulazom. »Iako ne znam, kome pripada imetak, ništa mi ne brani da ga uzmem«, premišljaše u sebi, Sun Cin, kome je već u glavi bio sazreo plan. Zabadajući u zemlju borovo granje, kako bi obilježio put, on se tiho iskrade iz šume i izbi na samotnu brežinu. I ovdje mu se osmjehnuše uspjeh i sreća. Desilo se tako, da je upravo u taj čas na obalu pristao poveliki čamac: vjetar u krmu i pokvareno krmilo prinudiše ga da ovdje pristane, a lađari su sada upravo popravljali korman. Sun Cin, tobože smeten i uzbuđen, primače se čamcu i obrati se lađarima slijedećim riječima:

— Ja sam rodom iz Šensija, prezime mi je Cjan. Moj stric je putovao da trguje u Huguan[52] i poveo me sa sobom. Kad smo prolazili ovim krajem, napadoše nas razbojnici, koji su nas opljačkali i ubili mog strica. Ja rekoh razbojnicima, da sam bio u njega najobičniji sluga, da me odavna slomila bolest, te sam ih počeo moliti, da mi se smiluju i dadu mi da doživim svoj vijek. Lupeži me zadržaše i smjestiše s jednim iz njihove družine u hram Duha zemlje. Na nama je bilo da čuvamo oteto blago, dok bi družina odlazila da pljačka po drugim krajevima. Mome se drugu dogodila nesreća: juče je umro od ujeda zmije. Sad sam ostao sam. Molim vas, da me usrećite i povedete sa sobom.

Lađari ne povjerovaše odviše Sun Cinovoj priči.

— U hramu je osam velikih sanduka, — proslijedi Sun Cin — svi su krcati naših stvari. Hram se nalazi nedaleko odavde lijepo bih zamolio, da nekoliko ljudi izađe na obalu i prenese u čamce moju imovinu. Drage volje ću vam iz zahvalnosti dati jedan sanduk. Ako se, kojim slučajem, razbojnici, vrate ne samo da ne ćemo uspjeti ništa da učinimo, već ćemo navući na se gorku nevolju.

Ljudi, koji su mogli, u potrazi za zaradom, proputovati tisuće lia, začuvši za osam sanduka prepunih blaga, radosno pristadoše da pođu za Sun Cinom. Šesnaest ljudi, koji krenuše za njim, svrstaše se u osam parova, a svaki par nosaše sa sobom užad.

Sun Cin dovede lađare u hram, i tamo oni uistinu ugledaše osam sanduka. Sanduci bijahu vrlo teški, tako, da su dvojica nosili po jedan, i osam pari nosača bijaše upravo ono, što je trebalo.

Oružje, što je stršalo iz drveća, Sun Cin poiščupa i sakrije u gustoj travi. Kad svi sanduci bijahu utovareni u čamac, a krmilo popravljeno, lađari upitaše Sun Cina, kamo bi želio krenuti.

— Ja putujem rodbini u Nankin, — odvrati Sun Cin.

— Sjajno! Naš čamac mora baš u Guadžou,[53] tako da nam je to usput, i mi vas možemo povesti.

Čamac se otisnu i ne zaustavljaše se dobrih pedesetak lia. Na odmorištu, uzdajući se u darežljivost bogatog trgovca iz Šensija, lađari razvezaše kese, kupiše Sun Cinu vina, mesa i prirediše mu gozbu u čast izbavljenja iz nevolje.

Slijedećeg dana, nadme se pogodni zapadnjak, lađari podigoše jedra i domalo stigoše u Guadžou. Od Guadžoua bijaše svega nekoliko desetaka lia do Nankina. Sun Cin najmi na prijelazu čamac, izabra sedam sanduka i naredi da ih se prenese na čamac, a najlakši sanduk pokloni lađarima, održavši tako svoju riječ.

Nećemo pripovijedati, kako su lađari otvorili sanduk i podijelili među se njegovu sadržinu.

Prevezavši se do tvrđe Luncjanguan, Sun Cin nađe svratište i otsjedne u njem. Pozva bravara, koji mu otključa sanduke, i, otvorivši sanduke, uvjeri se, da su krcati zlatom, jaspisom, biserjem i ostalim dragocjenostima. Sve to blago razbojnici su zacijelo skupljali godinama i, naravno, ne bi ga se dokopali od jedne jedine obitelji.

Sun Cin isprva proda na trgu sadržinu jednog sanduka i dobi za nju nekoliko tisuća zlatnika. Bojeći se, da bi takvo bogatstvo moglo izazvati sumnju, Sun Cin se preseli u grad, gdje uze kućnu poslugu, obuče se u najbolju svilu i poče se hraniti najbiranijim jelima. Od sadržine ostalih šest sanduka za sebe zadrža samo one skupocjenosti, koje bi mu mogle ustrebati, sve ostalo proda i dobi najmanje nekoliko desetaka tisuća zlatnika. Tad u samom Nankinu, kraj kapije Ifenmen, Sun Cin kupi veliku kuću, dogradi joj gostinjski i vrtni paviljon, i napuni je ukra-

sima. Pred kućom Sun Cin otvori zalagaonicu. Osim toga, u nekolikim mjestima kupi zemlje. U kući je bilo mnogo slugu, od kojih desetorica izvršavahu dužnosti glavnih upravitelja. Bogataš držaše također četiri lijepa mališana, koji su ga svuda i svugdje pratili. U prijestolnici Sun Cina zvahu »bogataš Cjan«. Iz kuće se izvozio u bogatoj kočiji, a kuća mu je bila puna zlata i dragocjenosti.

Od davnine kazuju: »Stan mijenja raspoloženje, hrana mijenja tijelo«. Sada, kad se Sun Cin obogatio, izmijenilo mu se i spoljašnje obličje: popunio se, prizdravio, oči mu opet sjale. Nije bilo više prijašnje bolesne i izmučene spoljašnosti, nestadoše negdašnji jadi i siromaštvo.

Zaista:

Ako sreću sretneš gdje na putu,
Ti si zdrav i dobre volje;
Isto tako i jesenji mjesec
Obnovljenim sija sjajem.

To je istom prvi dio naše priče. A sad ćemo se vratiti k Ičun.

Onog dana, kad njeni roditelji zapovjediše Sun Cinu, da pođe na obalu po pruće, Ičun se zamislila: »Očito otac i majka ni na šta ne misle, kad mogu tako bolesnog čovjeka slati po drva«. Spremala se da ne pusti svog muža, ali se bojala usprotiviti očevoj zapovijesti. Dok je Ičun uznemireno očekivala muževljev povratak, odjednom spazi, kako joj otac dohvati motku i brzim pokretima počinje otiskivati džunku. Džunka se otisnu od obale i krenu pod razapetim jedrima. Ičun, sva prestravljena, zazva oca:

— Zar ti odlaziš? Ta na obali mi ostade muž.

— Kakav tvoj muž? Taj bolesni đavo? I ti se još za njega brineš? — reče mati, pljunuvši kćeri u lice.

— Oče, majko! Što znače vaše riječi? — prestravljeno viknu Ičun.

— Znače, da je tvoj otac napokon odlučio da se otrese tog živog sušičavog kostura, — svirepo sasu majka kćeri. — Ionako je bolest tvog muža neizlječiva, i još samo može zaraziti druge.

Ičun nešto steže u grlu, suze joj curkom potekoše, i ona odmah istrča iz kajite. Kušajući spustiti jedra i okrenuti džunku, ona dohvati užeta, kojima su jedra bila vezana, i poče ih driješiti.

Starica-mati silom odvuče kćer na krmu. Ičun pade na koljenja i, bijući se u grudi, poče zaklinjati nebo i zemlju, da joj roditelji vrate muža.

Dok je ona bjesnila i vikala, džunka je već uz povoljan vjetar prevalila nekoliko desetaka lia.

— Dijete moje, počuj, što ću ti reći, — uze otac umirivati Ičun. — Kad ženi ne posreći s mužem, onda se pati cijelog života. Tvoj muž boluje od sušice i, prije ili kasnije, mora umrijeti, tako da biste se morali rastati. Nije ti to bilo suđeno! A kad je već jednom tako, bolje je da ga se prije otreseš, nego da upropastiš svoj mladi život. Vidjećeš, mi ćemo ti pronaći dobrog muža, i život će ti krenuti na bolje. Prestani da misliš o njemu!

— To, što vi učiniste, — jedila se Ičun — ne odgovara zahtjevima dužnosti i čovječnosti i krši zakon, koji je stvorilo nebo. Ta vi ste mi sami namijenili Sun Cina, učinili nas mužem i ženom. Ja sam zajedno s njime živjela i moram zajedno s njime umrijeti. Imam li pravo da se žalim na svoju sudbinu? Ma da mu je bolest neizlječiva, valjalo bi pričekati, da u miru umre. Zar se može ostaviti svog bližnjeg samog na pustoj obali? Ako on sad umre, ja ću se smatrati krivom za to, i svakako ću se ubiti. Ako vi mene volite, odmah okrenite džunku i pođite da potražite Sun Cina, dok drugi ne pođe u potragu za njim.

— Tvoj sušičavac, — otpovrze kćerci starac — nije našao džunku na mjestu i zacijelo se otputio u neko selo, da prosi milostinju. Kako bismo ga sad našli? Osim toga, sad smo plovili niz vodu uz pogodan vjetar i odmakli smo stotinu lia daleko, tako da nema smisla da se vraćamo. Bolje se umiri.

Videći, da otac ne želi da joj ispuni molbu, Ičun, kidajući se od plača, istrča na palubu, pritrča ogradi džunke i htjede se baciti u vodu. Srećom je starica Lju bila okretna žena, te ju je uspjela zadržati.

Ičun se klela, da će se ubiti i nije prestajala plakati i ridati.

— Što da učinimo s našom tvrdoglavom kćerkom! — gunđali su starci. Cijelu noć su neprestano pazili na Ičun, a izjutra, popustivši kćerinim molbama, okrenuše džunku.

Valjalo je sad ploviti uz vodu, usto je puhao strašan vjetar u krmu, tako da za cio dan ne prevališe ni pola

puta. Cijelu slijedeću noć Ičun je opet proplakala, ne mogući se umiriti.

Istom pred veče trećeg dana pristadoše na zlokobnom mjestu. Ičun glavom izađe na obalu i krenu da traži muža. Kad vidje snopove pruća, razbacane po plićaku i nađe pored njih pilu, koju odmah poznade, ona pojmi, da je ta drva vezao njen muž. Sun Cina nigdje nije bilo, i njegovoj ženi postade neopisivo teško. Ne hoteći povjerovati u muževljevu smrt, Ičun je uporno tražila, da se traganje nastavi, i starcu nije drugo ništa preostalo već da krene ustopice za kćerkom. Dugo su hodali. Uokolo bijaše samo tamna šuma i silne planine, nigdje ljudskih tragova.

Starac Lju nagovori kćerku, da se vrate na džunku, gdje ona opet proplaka cijelu noć. Četvrtog dana, još prije sunčeva izlaska, Ičun opet namoli oca, da krene s njom u potragu.

I opet uokolo bijaše divlji zabitni kraj, i opet im ne uspije naići na ljudski trag. Uplakana Ičun se vrati na džunku.

»U tako zabačenom kraju«, rasuđivaše Ičun, »kako je moj muž mogao doći do hrane? Osim toga, od duge bolesti nije bio u stanju ni da se kreće. Besumnje se bacio u vodu, ostavivši na obali drva i pilu.«

Od takvih misli glasno se rasplaka, a i bacila bi se u vodu, da ne bi majke, koja je ponovo uspjede na vrijeme zadržati.

— Moji roditelji se brinu za moje tijelo, ali se nisu znali pobrinuti za moje srce, — predbacivaše Ičun starcima. — Kad sam i onako odlučila umrijeti, onda je bolje, da mi se dopusti to učiniti. Što prije umrem, prije ću se sastati s mužem.

Starci više ne mogaše izdržati kćerkinih patnji, te se sasvim izgubiše.

— Kćeri naša, — majka se obrati Ičun — tvoji roditelji su postupili nepošteno, i sve, što se sad događa, izazvala je njihova zabluda. Ali, sad je već gotovo, i zalud se kajati. Sažali se na nas starce. Osim toga, mi nemamo nikoga i teško da bismo preživjeli tvoju smrt. Oprosti nam, pokaži svoje milosrđe i pričekaj, da tvoj otac da oglas o potrazi, koji će biti nalijepljen po svim obalskim gradovima i mjestima. Ako gospodin Sun Cin nije umro,

on će nam se moći vratiti, dok pročita naš oglas. Ako prođu tri mjeseca, i od njega ne bude nikakvih vijesti, ti ćeš odati mužu obavezne počasti i obaviti sve potrebne žalobne obrede. Otac će ti dati za to novaca, i ti ne ćeš morati ni na čemu štedjeti.

Ičun padne na koljenja i sa suzama u očima stade zahvaljivati svojim roditeljima:

— Ako ste vi tako odlučili, onda sad mogu mirno umrijeti.

Starac Lju odmah napisa oglase o potrazi i izlijepi ih na najuočljivijim mjestima u obalskim gradovima i mnogim naseljenim mjestima.

Prođoše tri mjeseca, ali ne bi nikakvih vijesti o Sun Cinu.

— Nema sumnje, da je moj muž umro, — reče jednom Ičun i odmah se počešlja kao udovica, odjenu haljinu od proste konoplje, sva se obuče u žalobnu odjeću, a na kućnom oltaru postavi mužu tablicu,[54] pred kojom se klanjala i prinosila žrtve. Osim toga pozvala je devet budističkih kaluđera, koji su tri dana i tri noći molili za sreću duše Sun Cinove. Ičun dade kaluđerima za trud svoje ukrase iz kose i dragocjene naušnice.

Starci Lju, koji su nježno ljubili svoju kćerku, bili su spremni da za nju podnesu bilo što. Nisu je ni u čemu sprečavali i na neko vrijeme dali su joj potpunu slobodu. Otada je Ičun počela plakati od ranog jutra do kasne večeri i od kasne večeri sve do jutra. Ne bijaše ni jednog lađara-zemljaka, koji ne bi suosjećao s Ičun. Trgovci, koji poznavahu obitelj Lju, doznavši za nesreću, koja se desila, žalili su za Sun Cinom, izražavali svoju sućut lađarevoj kćeri. Proplakavši šest punih mjeseca zaredom, Ičun se napokon umiri.

— Naša kćerka posljednjih dana ne plače, — jedared reče starac Lju svojoj ženi — pomalo se smiruje. Dobro bi bilo da je nagovorimo, da se uda. Inače, na koga ćemo se mi starci osloniti, i to još s kćerkom udovicom.

— Ti si potpuno u pravu, — odvrati majčica Lju — bojim se samo, da Ičun neće pristati. Treba tomu prići vrlo oprezno.

Prominu još mjesec dana. Dvadeset i četvrtoga decembra starac Lju upravi svoju džunku prema Kunšanu,

da bi u rodnom kraju dočekao Novu godinu. Našavši se u rođenoj kući, starac Lju se opije, vino mu dade hrabrosti i on uze nagovarati svoju kćerku:

— Skoro će Nova godina, skini svoju žalobnu odjeću.

— Žalobna djeća za mužem nosi se cijelog života, — otpovrnu Ičun. — Kako bih je mogla skinuti?

— Zar ćeš vječno nositi žalobnu odjeću? — razjedi se starac i okomi na kćer. — Ako ti ja dozvolim da je nosiš, nosićeš je, ako ne dozvolim, skinućeš je.

— Pa neka naša kćer nosi žalobnu odjeću još nekoliko dana do kraja ove godine, — uplete se majčica Lju, da bi donekle umekšala grube muževljeve riječi. — Uoči Nove godine, kad priredimo čorbu od mesa i iznesemo iz kuće tablicu, nek onda skine žalobnu odjeću.

Vidjevši, da joj ni mati ni otac neće da popuste, Ičun prozbori kroz plač:

— Vi ste sami ubili moga muža, a sad mi ne dozvoljavate da ga oplakujem, i to sve zato, što želite da me pošto-poto po drugi put udate. Ali, kako se mogu iznevjeriti svojoj dužnosti i tako postati krivcem pred pokojnim mužem? Neka radije umrem u žalobnoj odjeći, nego da dalje živim bez nje.

Starac Lju se iznovice htjede okomiti na kćer, ali ga tad žena napadne psovkama i silom odvede u kajitu, gdje i zaspa.

I opet, kao nekad, Ičun proplaka svu noć.

Dođe novogodišnja noć: Ičun stajaše pred muževljevom tablicom i plakaše. Starci uspiju da umire kćer, i cijela se obitelj okupi za novogodišnjim stolom. Kad otac i majka vidješe, da Ičun neće ni da čuje za mesnu hranu, oni joj se nezadovoljno obratiše:

— Ako nećeš da skineš žalobnu odjeću, što ti brani, da okusiš malo mesa? Nema smisla, da mlada žena izgubi svoju negdašnju ljepotu i zdravlje.

— Ja još nisam umrla, ali u meni jedva paluca život. Meni je dosta zdjelica posne hrane, a i to mi je previše, pa kako bih onda mogla jesti meso? — odvrati Ičun.

— Pa ako nećeš mesa, popij bar čašicu vina, da ti raspirši tugu, — predlozi majčica Lju.

— Zar je ikada i jedna kapljica vina dospjela do devet izvora?[55] Misleći na pokojnog muža, kako mogu da

popijem vino? — kroz plač će Ičun, ustade od stola i ode na spavanje i ne dotakavši se jela.

Poslije toga starci rekoše jedno drugome: »Jest, ništa mi ne možemo učiniti s našom kćerkom, ne može se slomiti njena volja.«

Otada ostaviše Ičun na miru.

Slijedeća pokoljenja spjevaše pjesmu, koja je hvalila vrlu Ičun. U pijesmi se govorilo:

O ženama kreposnim, vrlim i vjernim,
Oduvijek su govorile knjige.
Recite, da li je prostoga lađara kćerka
Čitati o tome gdjegod mogla?

Smrću se zaklev, mužu je ostala vjerna:
Predanost to je, ko kamen čvrsta!
Sve udove, što vjekovima bjehu slavne,
Zar vrlije su od nje? Recite!

Tu se naša pripovijest ne svršava: evo njena nastavka. Sun Cin, proživjevši više od dvije godine u Nankinu i još se više obogativši, uze pomišljati, da su njegov tast i tašta odista loše postupili prema njemu, ali da iz toga nikako ne izlazi, da se treba odreći žene, koja ga je voljela i ništa mu loše nije učinila. Ostavivši povjerljivim ljudima da upravljaju kućom, Sun Cin uze sa sobom tri tisuće srebrenih lana, unajmi čamac i u pratnji četiri sluge i dvojice lijepih mališana uputi se u Kunšan, da se raspita o starcu Lju. Od susjeda dozna, da je lađar prije tri dana krenuo u Idžen.[56]

Sun Cin potroši dio svoga novca na kupovini robe i otputi se u Idžen. Ovdje otsjedne u poznatom svratištu i, dovršivši istovar robe, već se slijedećeg dana uputi u luku, da traži Ljua.

Starčevu džunku spazi već izdaleka. Na krmi stajaše žena odjevena u prostu konopljenu haljinu, po čemu Sun Cin zaključi, da ga supruga još uvijek oplakuje i da se nije iznova udavala. To ga vrlo obradova.

Vrativši se, obrati se vlasniku svratišta:

— Ovdje je na rijeci usidrena džunka, na kojoj sam vidio ženu lijepa lika, ali odjevenu u žalobnu odjeću. Doznao sam, da je vlasnik te džunke neki Lju Jucaj iz Kunšana a da mu je ta žena kći. Ja već tri godine nosim

žalobnu odjeću za svojom ženom i sad bih htio zamoliti tu ženu, da produži rod moj.

Zboreći tako, Sun Cin izvadi iz rukava deset srebrnih lana i tutnu ih gazdi:

— Uzmite tu svoticu na vino i ne odbijte da budete moj prosac. Ako vam uspije to urediti, pobrinuću se da vas bogato nagradim. Ako starac bude pitao za vjenčane darove, recite mu, da se neću cjenkati ni za tisuću cina.

Vlasnik svratišta radnosno uze novac, ode na džunku Ljuu i pozva starca u vinaru, gdje ga posjedne na počasno mjesto i uze mu se obraćati nevjerovatno učitivo i prijazno.

— Ja sam prosti lađar, što vas tjera, da mi posvećujete toliko pažnje, — u nedoumici upita starac vlasnika svratišta.

— Prvo popij tri čašice, zatim ću ti sve po redu kazati, — odvrati potonji.

— Ako mi ne objasnite o čemu se radi, neću se usuđivati da dalje ovdje sjedim s vama, — izreče Lju, još više začuđen takvim odgovorom.

— U mome svratištu otsejo je bogataš po prezimenu Cjan, rodom iz Šensija. Bogastvo mu se cijeni na desetke tisuća zlatnika. Već su tri godine, kako je obudovio, i eto sada, zanijevši se ljepotom tvoje kćeri, htio bi da je uzme za ženu. Bogataš ti predlaže vjenčani dar od tisuću cina i moli me, da je ja isprosim. Nadam se, da ti nećeš odbiti.

— Ko ne bi htio, da kći prostog lađara postane bogataševom ženom! — uodvrat će starac. — Ali moja kći strogo oplakuje muža i, čim se samo spomene druga udaja, prijeti, da će se ubiti. Prema tome, od toga neće biti ništa, i dobroj želji vašeg gosta neću moći udovoljiti.

Starac Lju ustade i već htjede otići, kad ga vlasnik svratišta uhvati za ruku.

— Sve što je ovdje na stolu naručeno je po volji gospodina Cjana, koji me je molio, da te pogostim. Kad je novac već potrošen, zašto da zalud propadne. Nije to nikakva nevolja, što se nismo složili.

Starac Lju morade ostati. Uz vino vlasnik svratišta ponovo prozbori o Cjanovom prijedlogu i izrazi nade, da će Lju, pošto se vrati na džunku, o ovome u svojoj obitelji raspraviti i da će uspijeti da sve udesi.

Starac Lju, kojega je već toliko puta uplašila kćerkina prijetnja, da će se baciti u vodu, umjesto odgovora niječno zavrti glavom. Popivši vino, izađoše i oprostiše se.

Vrativši se kući, vlasnik svratišta ispriča Sun Cinu o razgovoru sa starcem Lju.

— Nije išlo sa ženidbom, pa gotovo, — odvrati Sun Cin, doznavši na taj način za nepokolebljivu odlučnost svoje žene. — Htio bih unajmiti Ljuevu džunku i njome otploviti uz rijeku Janci, da se oslobodim robe. Neće mi valjda i to starac odbiti?

— Zato i ima džunku, da bi prevozio trgovce. Ne treba sumnjati: sigurno će pristati, — ubijedi Sun Cina vlasnik svratišta i istog dana saopšti lađaru novu molbu svog stanara. Starac naravno odmah pristade.

Sun Cin naredi slugama, da najprije utovare u čamac njegove stvari, a robu odluči do slijedećeg dana ostaviti na obali. Ustakavši novu kapu i obukavši novo odijelo, Sun Cin krenu prema čamcu; dvije sluge odjevene u zelenu svilu, s mirisnim štapićima[57] u ruci, pratili su bogataša.

Starci, držeći goste za trgovce iz provincije Šensi, ne poznadoše u njemu Sun Cina. Drugačije je s mužem i ženom, koji uvijek poznaju jedno drugo: Ičun je izdaleka motrila gosta i, premda to sama sebi nije smjela priznati, nije sumnjala, da taj trgovac nije niko drugi nego njen muž.

»Čudno je,« zaplašeno i začuđeno govorila je sebi »koliko je taj čovjek nalik na mog muža.«

Tek što se Sun Cin obrete na džunki, odmah pogleda na onu stranu, gdje mu stajaše žena i prozbori:

— Strašno sam ogladnio, ako imate samo hladno jelo, nalijte mi malo toplog čaja.

Te reči još više začudiše Ičun.

Tada čovjek, koji se izdavao za trgovca iz Šensija, stane vikati na svog slugu:

— Ja vas hranim i odijevam: korisnije je u slobodno vrijeme sukati užeta i plesti konope, nego sjedeti tako besposlen.

Bijahu to iste riječi, koje je lađar dobacio Sun Cinu slijedećeg jutra, kad je on bio došao na njihovu džunku.

Ičun se još više začudi. Domalo starac Lju sam donese čaj i poče dvoriti bogatog trgovca.

— Ti imaš na krmi stari pusteni šešir, — progovori trgovac obraćajući se lađaru — posudi mi ga.

Glupi starac, ne shvaćajući o čemu se radi, zapovjedi kćeri da donese šešir. Pružajući ocu pusteni šešir, Ičun tihano otpjeva četverostih:

I ako star taj pusten šešir
Moja ga je zakrpala ruka;
Onaj, što ga želi sad ustaći,
Kako malo on je nalik na se!

Gost sasluša te riječi, čiji smisao drugima bijaše sasvim nerazumljiv. Držeći šešir u ruci, Sun Cin zapjeva nadovrat:

Besmrtnici uvijek svoj mijenjaju lik[58],
Zemljaci ih ne poznaju više.
Premda mjesto prnja brokat sad nosim,
Ipak stari šešir ja pronađoh.

Te noći Ičun reče svojoj majci:

— Trgovac Cjan, što je u nas na čamcu, nije niko drugi nego Sun Cin. Kako bi inače mogao znati, da mi imamo stari pusteni šešir? Osim toga, i lice mu je vrlo nalik. Moju slutnju potkrepljuju i izrazi, kojima se služi. Dobro ga ispitajte.

— Luda djevoiko, — reče starac Lju osmjehujući se. — Od tvog sušičavog muža nije ostalo više ni mesa ni kostiju. Ako pretpostavimo, da je dosele na životu, što bi mogao drugo činiti, nego da se negdje potuca? Kako bi došao do toliko bogatstva i ugleda?

— Prije si se ljutila, kad smo te ja i otac nagovarali, da skineš žalobnu odjeću i iznova se udaš, — korila je starica kćerku. — Nipošto nisi htjela da se složiš s nama i neprestano si kušala da se utopiš. A sad, tek što si ugledala uglednog bogataša, odmah misliš da je to tvoj muž. Neće li te biti stid, ako ti to pred njim ustvrdiš, a on te ne prizna?

Ičun od stida ne uzmože odgovoriti ni jednom rječju.

Međutim starac zovnu ženu ustranu i reče joj:

— Nisi pametno govorila s kćerkom. Zar nije sudbina svakog čovjeka unaprijed određena? Juče me vlasnik svratišta pozvao u vinaru i uz vino kazao, da se taj trgovac želi oženiti našom kćeri i da nudi vjenčani dar u visini od tisuću cina. Ja sam poznavao neslomljivu odlučnost naše kćeri i zato nisam pristao. Sada, kad je tako teško obradovati Ičun bilo čime, zašto da ne iskoristimo priliku i dozvolimo joj da se uda za gospodina Cjana. I ja i ti bi tako pod starost bili osigurani.

— Imaš pravo, — pristade starica — možda nije slučajno gospodin Cjan unajmio upravo naš čamac. Ispitaj ga sutra o svemu.

— Već sam i sam na to pomišljao, — otpovrnu Lju.

Slijedeći dan, dotjeravši se ujutro, Sun Cin uze stari pusteni šešir i stane ga dugo okretati u rukama.

— Zašto gospodin tako pažljivo promatra stari pusteni šešir? — začudi se Lju.

— Vrlo mi se sviđa kako je zašiven i zakrpan, — odvrati trgovac. — Po tome, kako je to učinjeno, moglo bi se sigurnošću reći, da je to uradila vješta ruka.

— Taj je šešir zašila moja kći, — odgovori lađar. — Što vam se tu dopalo? Jučer mi je vlasnik svratišta rekao o gospodinovim nakanama, ali ja još uvijek nisam siguran da nije slagao i htio bih vas lično o tome zapitati.

— Što ti je on rekao? — zapitaće Sun Cin, gradeći se da ne zna o čemu se radi.

— Vlasnik svratišta mi je rekao, da ste prije tri godine izgubili ženu i da se sve dosad niste ženili, te da biste htjeli uzeti moju kćer za ženu.

— A bi li ti pristao na to? — upita Sun Cin lađara.

— Ja bih to itekako želio. Ali, nažalost, moja kćerka najstrožije se drži oplakivanja muža i zaklela se, da se neće ponovo udavati. Zato ja i nisam smio na prečac dati svoj pristanak.

— Kako je umro tvoj zet? — zanimalo je trgovca.

— Na veliku žalost, zet mi je obolio od sušice, — odgovori lađar. Prije nekoliko godina iskrcao se na obalu, da nakupi drva, i nije se vratio. Ja pak o tome ništa nisam znao, već sam otplovio. Poslije toga sam napisao oglase o potrazi, tražio ga i raspitivao se za njega posvuda tri

mjeseca, ali od njega ni traga ni glasa. Vjerovatno se bacio u rijeku i utopio.

— Vaš zet nije umro, — odvrati trgovac. — Sreo je svetog starca, i on ga je izliječio. Osim toga, vaš je zet došao do velikog bogatstva. Ako želite da vidite zeta, pozovite kćer, i ja ću joj ga pokazati.

Ičun, koja je cijelo vrijeme prisluškivala razgovor, pri poslijednjim trgovčevim riječima glasno zaplaka i, istrčavši iz kajite, okomi se na tobožnjeg trgovca:

— O, nesrećniče! Tri godine sam zbog tebe nosila žalobnu odjeću, patila i mučila se, a ti sve dosada nisi htio da se pokažeš.

— Dođi k meni, ženo moja — reče Sun Cin i također zaplaka.

Grleći jedno drugo, muž i žena gorko plakahu.

— Sad sam se na sopstvene oči uvjerio, da to nije neki gospodin Cjan, — saopšti starac Lju svojoj ženi. — Moraćemo oboje tražiti od njega oproštenje.

Starci ižađoše na palubu i počeše se dukoko klanjati zetu.

— Čemu to klanjanje! — dobaci Sin Cun roditeljima svoje žene. — Samo budite dobri prema meni, i ako jednom obolim, ne otjerajte me.

Staraci bijahu grozno zastiđeni.

Ičun skide žalobnu haljinu i baci tablicu u rijeku, a Sun Cin pozva svoje sluge i zapovjedi im, da pozdrave njegovu taštu.

Starac Lju zakla kokoš, donese vina i uze dvoriti kćer i zeta. I ponovo na džunki primiše goste i ponovo bi priređena gozba.

Kad se pirovanje okonča, majčica Lju ispriča Sun Cinu, kako njena kćerka već više od tri godine nije okusila mesne hrane ni vina. Sun Cin bijaše toliko dirnut, da mu iz očiju navališe suze. Sam ponudi ženi čašicu vina i nagovori je, da pojede mesa.

— Vi ste me svirepo prevarili, htjeli ste me ubiti, sad ja prema vama ne moram više osjećati ni ljubavi, ni dužnosti. Ne bih vas morao ni poznavati, — progovori Sun Cin starcima. — Ako danas i pijem vaše vino, to je jedino zbog vaše kćerke.

— Da te onda nisu prevarili, — umiješa se Ičun — zar bi mogao postati ugledni bogataš? Osim toga, svojevremeno su ti moji roditelji učinili mnogo dobra. Zaboravimo danas sve što je bilo rđavo i sjećajmo se samo dobra.

— Usrdno ću ispuniti želju svoje mudre žene, — reče Sun Cin. — Već sam se skućio u Nankinu, — proslijedi on — imam ondje svu silu zemlje i vrtova. Starci mogu napustiti svoj posao i preseliti se u Nankin, da ondje sa mnom žive. Ondje će im biti mirnije i veselije. Neće li to biti divno?

Starci dugo zahvaljivahu svom zetu. Suvišno je pričati o tome, kako je prošla ta noć.

Slijedećeg dana vlasnik svratišta, dočuvši za događaje na džunki, dođe s čestitkama.

I opet cijeli dan prođe u pirovanju. Sun Cin naredi trojici slugu, da ostanu u svratištu i prodaju robu, a sam se otputi s obitelju u Nankin.

Proboravivši nekoliko dana u gradu, sa ženom otputova u Kunšan, da obiđe grobove predaka. Obavivši obred, kojim se prinose žrtve mrtvim precima, ne zaboraviše usput obilato nadariti rodbinu.

Fan, bivši načelnik sreza Cjanšansjan, koji je svojedobno tako surovo postupio prema Sun Cinu, bio je u ostavci i živio je sada u svom rodnom kraju Kunšanu. Kad do njega dopriješe glasovi, kako je njegov bivši tajnik postao ugledni bogataš i da se sad nalazi u Kunšanu, on se toliko plašio susreta s njime, da se više od mjesec dana skrivao negdje u srezu, ne usuđujući se pojaviti u gradu, sve dok Sun Cin bijaše u Kunšanu.

Završivši svoje poslove u rodnom kraju, Sun Cin se iznova vrati u Nankin. Nije potrebno ovdje spominjati, kako je cijela Sun Cinova obitelj cvala, bogatila se i živjela u potpunom zadovoljtsvu. Reći ćemo još samo, da je Ičun, opazivši da njen muž svako jutro u molionici otegnuto zapjeva Budine zakone, njega upitala, zašto to radi. Sun Cin ispriča svojoj ženi, kako je ozdravio poslije susreta sa starim kaluđerom, koji mu je poklonio »Cingan cin«.

5*

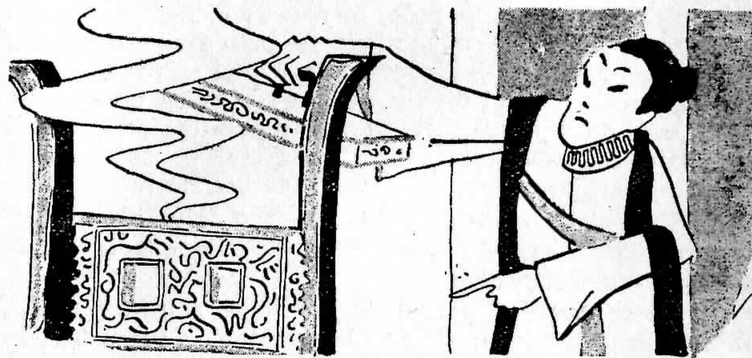
Ičun, dirnuta tom pričom, zamoli muža, da je nauči govoriti te zapovijesti, i otada su ih muž i žena do u starost zajednički izgovarali.

Sun Cin i njegova žena proživješe više od devedeset godina, ne znajući što je bolest. Njihovi sinovi i unuci ubrajahu se u najpoznatije nankinške bogataše, a mnogi od njih postigoše visoku naobrazbu i ugledne položaje.

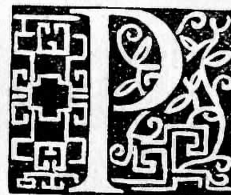
Kasnija pokoljenja ispjevala su o tome slučaju slijedeće stihove:

Lju, lađar, premda milosrdan bje,
Nije takav bio sve do kraja.
Mnoge patnje stog doživi Sun Cin,
No na kraju ozari ga sreća —
»Cingan cin« mu pomogo je Budin,
Da se spasi od bijede i jada,
A šešir pusten zakrpani
Muža i ženu sastavi opet.

ALHEMIČARI, KOJI SU SE HVASTALI SVOJIM UMIJEĆEM, GRABE NOVAC

Počećemo pripovijedati odatle, kako je u gradu Suncjanu[1] živio bogataš po prezimenu Pan, koji je pripadao Gocicjanu[2]. Bijaše to čovjek velika znanja i neuporedive krasnorječnosti. Jedina mu slabost bijaše alhemija, u koju je slijepo vjerovao. Primajući u svojoj kući mage i čarobnjake, koji su znali tajnu »dana«,[3] on je potrošio svu silu novca na opite. Mnogo puta su ga nasamarili njegovi učitelji, ali ga to nije nimalo zbunjivalo. »Ne polazi mi za rukom, jer nisam uspio pronaći pravog alhemičara«, govorio je on sam sebi i sve je čvršće vjerovao u alhemiju Alhemičari su mu dolazili u gomilama: svaki se hvastao svojim umijećem i mislio jedino na to, kako će prevariti Pana.

Jednom podjesen bogataš Pan odluči da krene na izlet jezerom Sihu[4]. Stigavši u Handžou,[5] odluči da se tu kratko vrijeme zadrži. Nije se još pravo ni smjestio, kad primijeti, da u susjednom praviljonu stanuje neki stranac Stigao je onamo s nekom ženom, praćen cijelim mnoštvom slugu, koji su za njima nosili njihov prtljag. Mlada ljepotica, koja je prispjela sa strancem bijaše, kako je

doznao Pan, došljakova žena. Taj je čovjek svaki dan unajmljivao džunku, na kojoj se vozao po jezeru sa svojom ljepotom-ženom. Na džunki su se priređivale raskošne gozbe s muzikom i pjevanjem. Supružnici su pri tom sjedili za stolom punim divnih pehara i vinskog posuđa, od kojih veći dio bijaše zlatan ili srebrn. Predveče bi izlazili na obalu, i u paviljonu bi zaplamsale jarke svijeće. Sve one, koji su ga posluživali, stranac je bogato nagrađivao.

»Sigurno je on istog soja, kao Tao Džu[6] ili I Dun:[7] prvorazredni bogataš,« čudio se u sebi Pan, motreći susjeda iz svoga paviljona.

Pan se raspitao o susjedu, počeo se s njime viđati. Jednom osloviše jedan drugog po prezimenu i izraziše želju, da se sprijatelje.

— Nema čovjeka, koji bi se po bogatstvu mogao s vama usporediti, — jednom će Pan novom znancu. — Svaki dan trošite toliko novaca, da zacijelo hrpe srebra i zlata u vašoj kući dosižu do zviježđa Sjevernog medvjeda, inače bi vašem bogastvu morao doći kraj.

—Čak kad bi moje blago dosizalo do Sjevernog medvjeda, i onda ga ne bi bilo teško potrošiti — valja samo početi trošiti! Treba znati takvo sredstvo, pomoću kojega novac ne bi nikad presušio, — odvrati stranac.

— Ali kako se može naći takvo sredstvo? Lijepo bih vas molio, da me uputite u to.

— Eh, znate, mi se još premalo poznajemo, da bismo mogli govoriti o tome: možda me nećete ni razumjeti, ni povjerovati mi.

Primjetivši, da stranac nastoji izbjeći razgovor o tome, Pan uze uporno ponavljati svoju molbu. Tuđinac, otpustivši sluge, prošaputa na uho sabesjedniku:

— Ja imam tvar »devet preobraženja.« Pomoću nje mogu olovo i živu pretvarati u zlato. Potrebno je samo da otopim tvar »dan,« pa da zlato i srebro ne bude za mene skuplje od običnih krhotina. Ništa za mene nije skupo.

— Začuvši, da se govori o kamenu mudraca, Pan radosno uskliknu:

— Umijeće preobražaja pomoću kamena mudraca, to je upravo ono, čime se ja bavim. Mnogo sam puta pokušao prodrijeti u tajnu tog umijeća, ali mi nije polazilo za

rukom. Lijepo bih vas molio, da mi izađete u susret i uputite u tajnu svoje magije.

— Nije tako jednostavno saopštiti tu tajnu. Ako hoćete, ja bih jedino mogao pred vama učiniti srebrni opit, — reče alhemičar i zapovjedi dječaku-sluzi, da pod lonce za taljenje zapali vatru. I, stalivši u njemu nekoliko komada olova i žive, on izvadi iz svog odijela papirnati zamotuljak. U svitku bijaše prašak, i on baci jedan uštipak u lonac, zatim poče izlijevati taljevinu, koja se pretvori u šipke srebra, bijelog kao snijeg.

»Evo, kako je lako dobivati srebro!« pomisli u sebi Pan. »A meni, što sam god pokušao, donijelo je jedino gubitak. Ovog puta mi je upalilo. Svakako ću ga zamoliti, da me nauči, kako se tim načinom dobiva zlato.«

— Kako dolazite do tog praška? — upitaće Pan alhemičara.

— Moj način se zove »majka-srebro rađa sinove.« Prije svega treba imati srebra za »srebro-majku«; količina srebra za zapršku sasvim je beznačajna. Srebro treba prekaliti u zapaljivom prahu: zato ga treba držati u loncu sve dok plamen deset puta ne obuhvati kovinu. Kad se na njem stvore žute žile, koje će se postepeno pretvarati u bijelosnježne, vi otklopite lonac i izvadite iz njega prašak tvari »dan,« koji se ondje stvorio; tada je mrvica praška velika koliko zrnce riže ili prosa sasvim dovoljna, da dobijete srebro, ili zlato. Srebro-majka, koju smo stavili kao zapržak, ostaje potpuno neoštećena.

— A koliko treba takve srebro-majke?

— Što više, to je bolji prašak, »dan.« Ako vi pri topljenju dobijete bar polovicu gea[8] takvog praška, vaše će bogatstvo prevazići državnu riznicu.

— Ja nisam baš vrlo bogat, ali nekoliko tisuća mogu žrtvovati. Najponiznije vas molim, da posjetite moju kuću i tamo obavite svoj opit. Tad ću smatrati, da se ispunila moja životna želja.

— Moje umijeće nije takvo, da bi ga mogao otvoreno pokazivati ljudima, — odgovori na to alhemičar — a i neugodno mi je s nekim drugim vršiti opite. Međutim, kad vi tako hoćete, ja ću vam udovoljiti, to prije, što je do našeg susreta došlo nebeskom voljom. Ako mi kažete mje-

sto vašeg prebivanja, pobrinuću se da vas prvom prilikom posjetim.

— Ja živim u Suncjanu. Ako ste vi spremni da me udostojite svojom posjetom, molim vas, da pođete odmah. Inače, ako se sad rastanemo, ko zna, hoćemo li se još sresti! Zašto da prepustimo tako pogodnu priliku?!

— Ja sam stanovnik Džundžoua,[9] kod kuće me čeka starica majka. Uvijek su me privlačile ljepote Ulina,[10] i ja sam odlučio da sa ženom ovdje proboravim neko vrijeme, crpeći sredstva iz svog lonca. Sad mi je vrijeme da se vratim kući. Pred takvim istinskim prijateljem ne želim skrivati tajne svog umijeća, ali moram najprije otpratiti kući ženu, obići majku i istom poslije toga ću moći navratiti do vas.

— U mom vrtu ima usamljeni paviljon, gdje bi mogla otsjesti vaša cijenjena supruga. Zašto ne biste vi i ona neko vrijeme ostali kod mene? Naravno, ja neću moći da vas dostojno dočekam, ali vas svejedno usrdno molim, da ne odbijete moju molbu. Zaklinjem vas, budite toliko dobri i dođite do mene.

— Pa dobro, — reče stranac, klimnuvši glavom. — Kad već toliko uporno navaljujete, ja se slažem. Dopustite mi samo, da obavijestim ženu i spremim se za put.

Pan nije mogao obuzdati svoju radost. Istog dana napisa svom novom prijanu pozivnicu, u kojoj ga moli, da se zajednički provezu jezerom. Slijedećeg je dana Pan vozao druga džunkom, gosteći ga vinom i ukazujući mu svu moguću pažnju. Domaćin je neumorno hvalio gosta, a ovaj se svejednako hvastao svojim umijećem. Cio dan provedoše zajedno, žaleći jedino, što se ne susretoše prije, i rastadoše se vrlo zadovoljni jedan s drugim.

Drugog dana alhemičar priredi uzvratnu gozbu. Suvišno je govoriti o raskoši i veličanstvenosti, koje su sve to obavijali.

Prijatelji se dogovoriše, da će zajedno krenuti u Suncjan. Unajmiše dvije velike džunke, preniješe na njih prtljagu i otisnuše se na put. Alhemičareva žena, koja je putovala na susjednoj džunki, od vremena do vremena bi izgledala kroz prozorčić iza zastora. Bila je tako lijepa, da je Pan, pogledajući je krišem, žalio, što se ne može odmah s njome upoznati.

Uskoro stigoše u Suncjan. Džunka stade pred kućom mladog bogataša, i Pan zamoli alhemičara, da siđe na obalu. Kad bje dovršen obred primanja gostiju i ispijanja čaja, domaćin se obrati svom saputniku.

— Ovo je moja glavna zgrada, i ovdje je previše svijeta. Pored ove kuće nalaze se moje privatne odaje. Moliću svoje mile goste, da se ondje smjeste. Ja ću se pak nalaziti pored njih u mom paviljonu za rad. Tamo će nam biti spretnije: to je vrlo samotno i mirno mjesto. Kako je vaše cijenjeno mišljenje?

— Najvažnije je za naše alhemičarske opite — otpovrnu stranac — posvemašna tišina: strani ljudi bi nam mogli smetati. Meni se čini najzgodnije, da se okoristim vašim prijedlogom, budući da će u tom slučaju i moja žena moći da bude pored mene.

Uz te riječi alhemičar dohvati Pana za ruku i obojica se upute u vrt. Došavši do kapije, alhemičar radosno uzvikne:

— Kako divno samotno mjesto! Baš kao da je stvoreno za naše pokuse. Mojoj će ženi ovdje biti vrlo ugodno, i mi ćemo moći tu mirno raditi. Kako mi se čini, vama očito dobro ide posao!

Pan posla sluge, koji su morali dočekati mladu gospođu i smjestiti je u novom domu. Domalo, raskošno dotjerana, dražesno se njišući na sitnim nožicama, alhemičareva žena u pratnji dviju služavki izađe u vrt.

Kad se žena pojavi, Pan htjede otići.

— Mi smo sad svoji, kao članovi jedne obitelji, — zaustavi ga alhemičar i zapovjedi ženi, da pozdravi mladog domaćna.

Promotrivši pažljivo ženu, Pan spazi, da je ona jedna od onih ljepotica, pri pojavi kojih »ribe dublje zaranjaju u vodu, a ptice uzleću još više;« »mjesec se skriva, cvijeće se stidi.«[11] Pan, kao da se pretvorio u lava od snijega, koga su doveli do vatre: sav nekako umekšao i oslabio. Misli o alhemiji bijahu daleko potisnuti.

— Ovdje imam mnogo soba, — obrati se Pan alhemičaru — tako da će vaša cijenjena supruga moći izabrati odaju po svom ukusu.

Alhemičar ode, da sa ženom odabere odaju, a Pan dotle požuri kući, izabere par zlatnih ukosnica i naruk-

vica. Pri prvom susretu sa svojim gostom, Pan mu pruži dragocjenosti.

— Molim vas, u ime mog najdubljeg poštovanja prema vašoj supruzi, predajte joj od mene ove stvarčice, i nadam se, da neće odbiti da ih primi.

Vidjevši, da su svi darovi od zlata, alhemičar odbi.

— Vrlo sam dirnut vašom pažnjom. To su zlatni predmeti, a nama nije teško doći do zlata. Ne mogu dopustiti, da nam poklonite tako dragocjene darove.

— Ja znam, da su za vas, velepoštovani, sve to najobičnije sitnice, — odvrati Pan ogorčen alhemičarevim odbijanjem. — Ovim sam darom htio jedino izraziti najdublje poštovanje vašoj supruzi; nadam se, da ćete uzeti u obzir moje najiskrenije osjećaje i da nećete odbiti ove tričarije.

— Kad bih ponovo odbio vašu molbu, to bi značilo, da prezirem tako divne osjećaje, kao što su vaši. Neka vam moj opit bude nagrada za vašu dobrotu.

S tim riječima alhemičar ode do žene, naredi joj da izađe i trostrukim se naklonom zahvali novom prijatelju. Kad Pan još jednom pogleda ženu, uvjeri se, da joj nije badava poklonio tako skupocjene ukrase.

»Ide nekim ljudima od ruke!« pomisli u sebi Pan. »Nije dosta, što taj čovjek poznaje tajnu »dan,« nego on ima još i taku ljepotu-ženu. Recimo, da sreća poznavanje te tajne uskoro očekuje i mene, ali hoću li biti toliko srećan, da se u mojoj kući nađe takva ljepotica, to se još ne zna. Moći ću se smatrati potpuno srećnim istom kad uspijem zadobiti tu ljepoticu. A zasad ću ukazivati toj gospođi osobitu pažnju, ne zaboravljajući pri tome na opite sa srebrom.«

— Ako niste odustali od svojih nakana, velepoštovani, kad bismo mogli početi s našim opitima? — Pan upita gosta.

— Kad izvolite!

— Koliko vam je potrebno srebro-majke za početak?

— Što više, to je bolje! Što više srebro-majke za zapržak više ćete imati tvari »dan« i manje briga u budućnosti.

— Onda ću vam dati dvije tisuće cina![12] Danas ću sve pripraviti, a sutra možemo prijeći u posebnu odaju i latiti se posla.

Cijelo to veče proveo je Pan u vrtnoj sjenici, gosteći svog prijana najboljim vinima i jelima. Usto Pan nije zaboravio da pošalje ugošćenje i alhemičarevoj ženi. Suvišno je spomenuti, da je to bilo učinjeno vrlo obazrivo i otmjeno.

Slijedećeg dana Pan skuca paru po paru dvije tisuće cina i posla ih u alhemičarev paviljon. Kako je već bio dobro upoznat s alhemijom, Pan pokaza neobičnu stručnu umješnost, i uskoro bijahu pripravljeni poseban lonac, razno oruđe, olovo, živa i sve ostalo neophodno za opit.

— Ja ne pravim zlato kao drugi, — pripomenu alhemičar pregledajući oruđe. — Ja imam svoju naročitu tajnu preobraženja.

— To bih upravo ja i htio saznati, — napomenu Pan.

— Moja se tvar naziva »tvar deset preobraženja.« Svaki preobražaj traje devet dana, tako kad, za osamdeset i jedan dan, otvorimo lonac, čudotvorni kamen biće već gotov, i za vas će nastupiti dan velike sreće.

— Potpuno vam vjerujem i čekam vaše naloge.

Alhemičar pozva slugu, naredi mu da zapali vatru, oprezno složi u lonac sve srebro, posu ga s nekoliko uštipaka praška, od čega se nad kovinom izvi petobojni dim. Zatim odmah, pred Panom, zaklopi lonac, sazva svoje sluge i obrati im se slijedećim riječima:

— Zadržavaću se ovdje tri mjeseca, a vi se vratite kući i poručite majci, da smo ovdje i da ću se vratiti nešto kasije. Ovdje ću zadržati svega jednog ili dvojicu od vas, koji se razumijete u moje umijeće. Oni će morati danonoćno paziti na vatru pod loncem.

Alhemičar, ne otvarajući lonac, neprestano je pazio na boju plamena, a domaćin svejednako raspitivao o zdravlju mlade ljepotice, odašiljući joj svakojake darove. Žena je na to odgovarala vrlo prijazno i susretljivo, tako, da su domaćin i njegova gošća bili vrlo zadovoljni jedno s drugim. To je trajalo dvadesetak i više dana, kad se odjednom u bogataševoj nastambi pojavi neki mladić u prostoj odjeći. Ugledavši alhemičara, čovjek mu se duboko pokloni i prozbori kroz jecaje:

— Vaša poštovana majka je preminula. Vratite se što prije kući, da je pokopate.

Alhemičar u očaju zajeca i baci se na zemlju, a Pan se nagne nada nj i stade ga umirivati:

— Godine, kojima nebo obdaruje smrtnika, ograničene su. Nema smisla zbog toga patiti i tugovati. Umirite se, svladajte se.

A sluga je za to vrijeme i dalje požurivao alhemičara.

— Dom je ostao bez gospodara, putujte što prije!

— Svim svojim silama nastojao sam dovršiti naš opit, kako bih vam bar nečim pokazao svoju zahvalnost, — obrati se alhemičar Panu. — Ko bi mogao znati, da će se dogoditi takva nesreća! O, avaj meni do kraja života! U takvim prilikama ne mogu ovdje ostati, a opit još nismo dovršili. Sad još ne možemo postići ništa vidljivo, a ne možemo opet ni prekinuti opit. Odista ne znam, što da radim. Moja žena, iako je neobrazovana, zna što treba činiti, pa bi bilo vrlo dobro da je ostavim ovdje, da pazi na lonac. Iako to baš nije sasvim zgodno: premlada je.

— Cijenjeni prijatelju! Pa i sami ste rekli, da smo mi sad kao jedna obitelj, što se onda bojite da ovdje ostavite svoju suprugu, — uplete se Pan. — Imaće nekoliko služavki. U očekivanju vašeg povratka, ja ću živjeti isto u vrtu i paziti na to, da vaša supruga ni u čemu ne osjeća oskudicu.

— Sada, kad mi je mrtva majka, sve mi se muti u glavi. Sjećam se, da je u starini također bilo slučajeva, kad su ljudi svoje žene i kćeri povjeravali prijateljima. Prema tome, uzdam se u vaše prijateljstvo i spremno prihvatam vaš prijedlog. Ostaviću ovdje svoju ženu, da pazi na vatru, a kad se vratim, sam ću otklopiti lonac. Nadam se, da će sve ispasti na opće zadovoljstvo.

»Eh, ako je tako, sve je spašeno,« pomisli Pan, vidjevši da je alhemičar spreman, da ostavi kod njega svoju ženu, i lice mu zasja od radosti.

Alhemičar se uputi svojoj ženi i pouči je, kako treba nadgledati vatru. Ostavivši ženi potanke upute, zapovjedi joj da izađe iz svojih odaja i pokloni se mladom domaćinu, usput je strogo upozorivši:

— Deset tisuća puta i još deset tisuća puta zabranjujem ti da otvaraš lonac. Ako na trenutak ne budeš pazila na vatru, sve je propalo.

— Ako vi dođete kasnije, nego što je određeni rok, što će biti najbolje da se učini? — zanimalo je Pana.

— Što dulje odleži rastalina u loncu, nakon toga, što ju je plamen obuhvatio devet puta, to ćete dobiti više praška »dan,« tako nekoliko dana više neće ništa škoditi.

Rekavši nasamo još nekoliko riječi ženi, alhemičar odmah otputova.

Kad se mladić uvjeri, da je ljepotica ostala sama u njegovoj kući i da mu se pružila dobra prilika, on sasvim izgubi glavu i uze premišljati jedino o tome, kako bi joj prišao. Nemirne mu misli prekide služavka:

— Moja gospodarica vas moli, da odete s njome pogledati lonac.

Pan dotjera odijelo, namjesti kapu i pođe u susret mladoj ženi.

— Cijenjena gospođa mi je maločas zapovjedila da dođem. Čekam vaše naloge i spreman sam da vas slijedim.

— Molim vas da idete naprijed, a ja ću za vama, — prozbori mlada žena glasom nježnim poput lastavičjeg cvrkuta ili vugina pijeva.

— Gospođo, vi ste moja gošća, — usprotivi se Pan — kako bih smio ići pred vama.

— Ali sam ja žena. Ne smijem zaboraviti na to.

Tako su propuštali jedno drugo; bez obzira na to, što je cio taj razgovor, za kojeg su se sabesjednici držali na pristojnoj udaljenosti jedno od drugog, bio obični obred učtivosti, ipak su razgovarali gledajući jedno drugom u lice i osjećajući pri tome veliko zadovoljstvo, ćuteći uzajamno privlačenje. Poslije duge raspre, žena napokon pođe prva. Obje njene služavke išle su za njom. »Odista, svaki joj korak rađa lotos,«[13] mislio je u sebi mladić, gledajući tragove nožica mlade žene. Kako čovjek može ostati ravnodušan, gledajući takve čari!«

Kad dođoše do odaje, gdje se nalazio lonac, žena se obrati služavkama.

— Ovdje ne smije biti stranih ljudi, — reče im ona. — Pričekajte me pred vratima. Sa mnom će ući samo gospodin.

Obveseljen tim riječima, mladić pohita za ženom. Bacivši nehajan pogled na lonac, Pan poče očima gutati ljepoticu. Zar da sad vodi brigu o tome, je li plavi, crveni,

crni ili bijeli plamen pod loncem?! Žalio je jedino, što mu smeta prisutnost dječaka, koji pazi na vatru, te on može jedino gledati ženu a ne usuđuje se zapodjeti prisnog razgovora pred slugom. Izlazeći, Pan se ipak odvaži da nagovori svoju pratilicu:

— Zadajem vam toliko briga! Sada, kad vam je muž otputovao, sigurno vam je vrlo mučno provoditi vrijeme u samoći.

Mlada žena na to ništa ne odgovori, samo se osmjehnu i potiho izađe. Shvativši ljepotičin osmjeh kao potstrek, Pan se ludo obradova.

»Šteta, što mi je danas zasmetao sluga, koji sjedi kod lonca.« premišljaše Pan. »Valjaće ga se sutra otresti, tada će ići brže.«

Sazvavši sve svoje sluge, Pan izda naloge:

— Sutra priredite gozbu i pozovite slugu, koji pazi na vatru pod loncem; neka i on sudjeluje u njoj. Dvorite ga i napijte ga tako, da bude mrtav pijan.

Cijelo veče Pan provede u samoći uz vino, prebirući u mislima događaje tog dana. Obuzet silnim duževnim uzbuđenjem, on uze knaditi pjesmu:

Iz predivnoga vrta cvijetić dragocjeni,
U mojoj kući slučajno se našo;
Samo što ne zna, da ovdje iza rešetke,
Proljećni vjetar želi da mu služi.

Zatim krenu prema paviljonu, u kojem je živjela mlada žena i, toliko mu se približivši, da bi ga mogla čuti, nekoliko puta uzamance prodeklamira te stihove.

— Moja se gospođa boji, da je gospodinu presušilo grlo, te je naredila, da vam ponudim čašu čaja, — začu odjednom Pan glas služavke, koja se obrete pred njega, držeći u šaci čašu mirisnog čaja. Mladić zasja od sreće i poče prosipati izraze zahvalnosti. Služavka se još ni ne odmaknu, kad li se iz nutarnjih odaja razlegnu nježni glas:

Svoj cvijetić zapustio je gospodar;
Krši se, njiše na hladnom vjetru.
Kako će biti srećan mirisni cvijet,
Na njega ako sažali se neko!

Pan sasluša pjesmu, odlučno shvati njen smisao, ali se ne usudi da preduzme bilo kakve odlučne korake. Osim toga začu, kako se zatvaraju vrata unutarnjih odaja, tako da mu ništa ne preostade, nego da se vrati u svoje i legne da spava.

Slijedećeg dana Panove sluge pozvaše na gozbu dječaka, što je pazio na lonac. Malome ispadoše oči gledajući jelo i piće, i on se tako naždere i nali, da odmah u vrtu zaspi. U to vrijeme Pan zamoli alhemičarevu ženu, da ode s njim pogledati lonac. Ona ne dopusti da je čeka, i oboje, kao i posljednji put — ona naprijed, a on za njom pođoše zajedno.

Kad priđoše kući, služavke, koje su pratile alhemičarevu ženu, ostadoše da sačekaju svoju gospodaricu pred ulazom. Pan prvi uljeze u prostoriju, gdje se nalazio lonac, ogleda se i uvjeri, da dječaka, koji pazi na vatru, unutri nema.

— Zašto ovdje nikog nema? Kako ste mogli ostaviti vatru bez čuvara? — uzviknu alhemičareva žena, tobože se upropastivši.

— Znao sam, da će gospođa odmah ovamo da dođe, — smiješeći se izreče Pan — i samo sam zbog toga dozvolio sluzi da se malo odmori.

— Na vatru treba neprekidno paziti, — otpovrnu mlada žena, gradeći se da nije razumjela na što on cilja.

— Prava će vatra planuti snažnim plamenom istom onda, kad se sjedine dva suprotna počela.

— Kako možete vi, kao čovjek koji pozna alhemiju i veliki Dao,[14] doći na takve niske misli, — okomi se ljepotica na njega u tobožnjoj srdžbi.

— Kad je vaš muž bio ovdje, on je zajedno s vama lijegao i zajedno s vama ustajao. Ja sam ovdje ostao, da nastavim njegovo djelo. Zašto bi se to ticalo samo naših opita? Zar ga ne bih mogao zamijeniti i u svemu ostalom?

Ne znajući, što da odgovori sablaznitelju, mlada žena prijekorno prozbori:

— Vi ste samo izopačili i zamrsili sve prave ljudske odnose.

— Govorim tako zato, što vjerujem, da nam je sudba odredila, da pripadamo jedno drugome.

S tim riječima Pan joj padne pred noge i zagrli joj koljena.

— Moj se muž u obiteljskom životu pridržava najstrožih propisa, — reče žena otiskujući zavodnika. — Ne mogu biti lakomislena i prekršiti pravila pristojnosti. Jedino, me zahvalnost zbog vaše pažnje prema meni prisiljava da zaboravim na samu sebe. Zato vam dozvoljavam da večeras dođete k meni i da ugovorimo sastanak.

— Zaklinjem vas, poklonite mi odmah sada svoju ljubav, tako ću lako povjerovati u vašu zahvalnost. Čemu čekati do večeri?

— Iako smo ovdje sasvim sami, naš bi sastanak mogao naškoditi tvari »dan,« i ako mi pokvarimo opit, onda više neće biti nikakve pomoći.

Taj dan bijaše Panu najradosniji dan u životu. Jedino, što je još želio, bilo je, da se alhemičar uopšte ne vrati. A pitanje, da li će uspjeti opit s kamenom mudraca malo ga je zanimalo.

Desetak i više večeri provedoše mladi ljudi u ljubavnim nasladama, kad im odjednom javiše, da je alhemičar stigao. On je najprvo otišao svojoj ženi, dugo se s njom o nečemu sašaptavao, a zatim se uputio svom učeniku.

— Žena mi je rekla, — obrati se on Panu — da je vatra pod loncem sve vrijeme gorjela, tako da bi prašak »dan« već morao biti gotov. Sutra ćemo prinijeti žrtvu dusima i otvoriti lonac.

— U potpunosti se pokoravam vašim nalozima, prijatelju! — odgovori Pan.

Te noći Pan više nije mislio na ljepoticu: maštao je isključivo o uspješnom okončanju opita. Ujutro odredi, da se pripreme papirnati konji[15] za žrtvovanje. Bje odlučeno, da će se prihvatiti posla čim obred prinošenja žrtve bude gotov.

— Čudna li čuda! — uskliknu alhemičar, tek što je prekoračio prag odaje. — Tu je začudo nekakav neobičan miris. Otklopimo lonac i pogledajmo.

— Sve je pokvareno, sve je propalo! — gnjevno on povika. — Nema ni praška »dan,« a gotovo je i cijelo srebro-majka propalo. Zacijelo je ovdje netko bludno griješio. To je uništilo opit.

Pan stajaše šutke, zemljanog lica od straha. Alhemičar je bio bijesan. Dozva dječaka-slugu, koji je pazio na vatru i upita ga:

— Tko je ulazio ovamo dok mene nije bilo?

— Jedino kućedomaćin i vaša žena. Oni su udvoje svaki dan dolazili da pogledaju vatru. Osim njih nitko drugi ne bi se usudio ući ovamo, — odvrati sluga.

— Zamoli moju ženu, da odmah dođe, — odredi alhemičar.

— Što si ti tu radila, kad si dolazila da pripaziš na vatru? Zašto je sve pokvareno? — okomi se alhemičar na mladu ženu.

— Gospodin i ja smo svaki dan dolazili ovamo, da pogledamo lonac, lonac nismo otvarali, tako da nikako ne mogu shvatiti, zašto opit nije uspio, — odvrati ona.

— Niko i ne kaže, da je opit propao zato, što ste otvarali lonac. Ne radi se tu o loncu. Tome si jedino ti kriva, — dobaci alhemičar ženi i odmah stade ispitivati slugu, da li se on uvijek nalazio u sobi, kad su njegova žena i gospodin dolazili, da pogledaju vatru. Sluga priznade, da su jedamput gospodin i mlada gospođa dolazili kad njega nije bilo.

— Sad mi je sve jasno! Ti si, podmukla droljo, kriva za sve! — uzviknu alhemičar i bičem zamahnu na ženu. Izmaknuvši udarac, ona procijedi kroz suze:

— Što sam mogla učiniti, kad me je mladi gospodin uzeo silom?!

— Što vrijede sve klevete i obećanja, koje si mi dao pred moj odlazak?! — rasrđeno napade alhemičar Pana, gledajući mu uporno u lice. — Nisam još pravo ni otišao, a ti si već učinio takvu podlost. I mogao si, bezočniče, usto pomišljati, da će ti uspjeti opit s praškom »dan.« Ja sam sam kriv, što dobro ne poznajem ljude. Što mi sad preostaje, nego da ubijem tu drolju! O, kakva sramota pada na moju obitelj.

S tim riječima razbješnjeli alhemičar nasrnu na ženu i stade je udarati bičem. Prestravljena mlada žena pobježe iz kuće; njene služavke, nastojeći da smire podivljalog alhemičara, moljahu ga da je poštedi. Pođe im za rukom da istrugnu bič iz alhemičarevih šaka, i odmah ga slomiše.

Ali alhemičar se nije mogao smiriti. Tad Pan pade pred njega na koljenja i izgovori:

— Za sve sam ja kriv, sve je propalo mojom krivnjom. A ipak se uzdam u vaše milosrđe i molim vas da mi oprostite.

— A ti si dobio, što si zaslužio. Sam si kriv, što si ostao bez čarobnog kamena. To se mene ne tiče. Međutim, obeščastio si mi ženu, i sad mi drugo ne preostaje, nego da je ubijem. Zato ćeš ti još platiti.

— Ja bih i sam vrlo rado htio iskupiti svoju krivicu, — prozbori Pan i zapovjedi slugama da donesu dva izlivka juanbava[16] i, puzeći na koljenima, moljaše za oproštenje i zaklinjaše, da uzme njegov novac.

— Nisam o tome govorio! — reče alhemičar, ne gledajući srebro.

Pan se još jednom duboko pokloni i dodade izlivcima još dvjesto srebrnih lana.[17]

— Taj će vam novac pomoći da možete pronaći sebi novu ženu, koja će biti dostojna vas. Zaklinjem vas, u ime našeg prijašnjeg drugarstva, da poštedite svoju suprugu.

— Uzeću novac zato, da ti taj stvarni gubitak posluži kao opomena za budućnost, — odgovori alhemičar. — Meni tvoj nije potreban, razdijeliću ga sirotinji.

Rekavši to, alhemičar položi sve tri stotine u sanduk, pozva svoje ljude i zapovjedi, da što prije prenesu kovčeg s odjećom i ostalu prtljagu na džunku, kojom se dan prije dovezao, a sam, ne obzirući se, pođe pravo na obalu mrmljajući za sebe: »Tako uvrijediti čovjeka! Kakva sramota! Kakvo ruglo!« Za nekoliko časaka alhemičar zajedno sa ženom sjede u džunku i odveze se.

Pan bijaše strašno uplašen svime što se dogodilo. Najviše se bojao, da će alhemičar sve ovo razglasiti.

»Ta sve se tako lijepo podudaralo,« premišljao je Pan, »alhemičar je morao otputovati, žena mu je ostala sama; ali zašto sam morao sve to započeti upravo u odaji, koja je bila namijenjena za opit? Samo sam upropastio opit a nisam postigao što sam želio. Valjalo je opreznije postupiti. Nije mi žao izgubljena uloga, žao mi je samo, što nisam, kad sam napokon sreo pravog alhemičara, uspio doznati tajnu, kako se dobiva »dan.«

Tako je razmišljao Pan, ne znajući da je bio žrtvom prijevare, da je onaj, koji se izdavao za alhemičara, postupoa po unaprijed smišljenom planu, koji mu je uspio da ne može bolje. Upočetku je znalački natjerao Pana, da povjeruje u njegovo čaranje, zatim se uselio u njegovu kuću, pretvarajući se, da će ostati tako dugo, koliko to opit zahtjeva. Ženu, koju je nazivao svojom suprugom, namjerno je ostavio u Panovoj kući, kako bi zavarao mladića. Cijela ta prljava igra bila je tako spretno odglumljena, da se alhemičar izvukao neokaljan, uvjeren, da se Pan neće drznuti ni da otvori usta.

Jednom Pana iznovice posjeti neki alhemičar; ponovo se zapodjene razgovor o alhemiji.

Pan, kojemu se novi znanac jako svideo, pozva ga sebi. Isto kao i prijašnji varalica, alhemičar naredi, da se upali vatra pod loncem, saspe malo praška u rastalinu žive i olova ... i, odista — sva se rastalina pretvori u srebro. Pana je već vrlo malo bolio bivši neuspjeh: sad ga je ponovo spopala želja, da sazna tajnu, kako se dobiva »dan.« Zato bez ikakvog kolebanja dade alhemičaru novac za opit. Alhemičar pozva svoje pomoćnike, koji su morali sudjelovati kod opita. Pan je smatrao, da ovoga puta ide na sigurno. »Ovoga puta teško da će me neko moći da omete,« mislio je u sebi. Mladić nije mogao zamisliti, da će iste te večeri varalica nestati zajedno s novcem, ostavivši ga ponovo ni na čemu. Ovoga puta ukrali su Panu posljednje novce. Od nekadašnjeg njegovog bogastva ništa nije preostalo. Gnjev i kajanje obrvaše mladića.

»Koliko sam se namučio, da bih doznao tajnu alhemije;« jadikovao je Pan, »koliko sam novaca na to potrošio? Nema druge, nego da krenem u potragu. Možda mi posreći da sretnem pravog alhemičara, koji će me uputiti u tajnu, kako se dobiva čudesni kamen».

Spremivši malenu prtljagu, Pan krenu u potragu. Mnoga je mjesta obišao i jednom se našao u gradu Sudžou,[18] u blizini kapije Čanmen,[19] gdje se upravo sudari lice u lice s lupežima, koji su ga posljednji opljačkali. Tek što ga spaziše, lica im se razvukoše u osmijeh i, ne dopustivši Panu ni da otvori usta, odmah ga odvukoše u vinaru.

— Prije smo zloupotrebljavali vašu dobrotu i povjerenje, — ulagivao se jedan od lupeža — zato nam je vrlo nelagodno pred vama. Ne zgražajte se nad našim postupkom. Sad smo u mogućnosti da popravimo svoju krivicu. Već smo se dogovorili s jednim bogatašem iz provincije Šandun, da ćemo mu napraviti srebro i sad samo čekamo našeg gospodara, kojemu bi bogataš morao da preda novac. Ako vi pristajete da izađete pred bogataša kao naš gospodar i dignete od njega srebro, mi ćemo vam odmah moći da isplatimo naš dug. To nam je isto tako prosto kao izvrnuti šaku dlanom gore. Naš je gospodar budistički kaluđer, i mi ćemo vam ukazati počast, kao da ste naš gospodar.

Pan dade da mu odrežu kosu i postade članom lupeške družine. I odista novi prijani počeše da se ponašaju prema njemu s osobitom pažnjom i poštovanjem.

Kad stigoše u provinciju Šandun, jedan od Panovih sapunika otputi se bogatašu i najavi mu, da je njihov gospodar stigao. Bogataš pozva Pana i dugo razgovaraše s njim o alhemiji. Svojim bogatim znanjem i lijepim govorom, Pan ostavi na bogataša najbolji utisak, tako da domaćin, na kraju, posvema vjerovaše gostu. Iste večeri, bogataš uruči Panu dvije tisuće srebrnih lana i dogovori se s njim, da će sutra početi s opitom. Zatim pozva Pana da popiju vina, ugosti ga svakojakim jelima, a kad se mladić posvema opi, pomaže mu da ustane i polegnu ga da spava u njegovoj radnoj sobi. Slijedećeg dana, tek što rasvanu zora, Pan zapovjedi svojim pomoćnicima da zapale vatru pod loncem, ubace unutra srebro i paze na plamen. Kućedomaćin bijaše cijelo vrijeme zaokupljen svojim poslom, nudeći ga vinom i srdačno s njime razgovarajući... Ko je mogao da pretpostavi, da će cijela družina u cik zoru pokupiti novac i pobjeći?!

Otkrivši prijevaru, bogataš zapovjedi da uhvate Pana i odluči, da ga pošalje u jamin[20], uzdajući se, da će tako pohvatati družinu.

— Ja sam stanovik Suncjana, po prezimenu Pan. Nemam nikakve veze s tim lupežima, — u suzama preklinjaše mladić. — Iskoristivši moju strast prema alhemiji, ti su razbojnici opljačkali i mene samoga. Nedavno sam se opet slučajno sreo s njime. Varalice mi rekoše, da ovdje moraju obaviti opit sa srebrom i da će mi onda odmah moći da vrate novac, koji su mi ukrali. Htio sam samo da ponovno dođem do svoga novca i nisam nikako slutio, da će me i opet nasamariti.

Tad Pan glasno zakuka. Bogataš potanko ispita Pana o svemu, uvidi, da je Pan odista bio prevaren i, ne želeći da mu priredi još novih neugodnosti, pusti ga.

Ostavši bez prebijene pare, Pan se pješice otputi u rodni kraj. Svojom nevoljnom spoljašnošću potsjećao je na sirotog kaluđera. Kad je prolazio obalom grada Lincina[21], upade mu u oči velika džunka. Kroz zastorčiće na prozoru kajite izgledala je nekakva žena. Njeno lice se Panu učini znano. Pokuša se prisjetiti i zaključi, da je ona slična, kao jaje jajetu, onoj, koju je onomad doveo alhemičar i s kojom je on proveo nekoliko ugodnih noći.

»Zar je to zaista ona, krivac mojih nevolja,« u sebi će Pan i pohita da dozna, čija li je to džunka. Ispade, da džunka pripada nekom cjuženu,[22] koji putuje u prijestolnicu na ispit. S njim je neka poznata bludnica. Pan je dugo hodao obalom, ne mogući odvojiti pogled od ljepotice.

— Niste li vi stanovnik Suncjana? — začu Pan iznenada iza sebe nečiji glas.

— Niste se prevarili, — odvrati Pan.

— Ne zovete li se Pan? — pitaše neznanac.

— Jest, baš tako!

Tad neznanac zamoli Pana, da se popne na džunku. Glas iza zastora prozbori:

— Ja sam ona ista žena, koju je alhemičar predstavljao kao svoju suprugu. Zapravo sam bludnica iz provincije Henan. Kad sam stanovala kod vas, postupala sam po naređenju one ništarije i nisam smjela da ga ne poslušam. Cijela ona priča njegovo je maslo. No ja se ipak osjećam krivom pred vama. A vi, kako dospjedoste ovamo? Pa još ovako nedostojna obličja?

Pan joj sa suzama ispriča, kako su ga nekoliko puta prevarili i kako je dospio baš ovamo u Šandun.

— Jako vas žalim, — prozbori bludnica — molim vas, da uzmete od mene novac za putne troškove. Pomoći ću vam, da što prije stignete kući. Ako vam se koji put desi, da sretnete alhemičare, ne vjerujte ni jednoj njihovoj riječi.

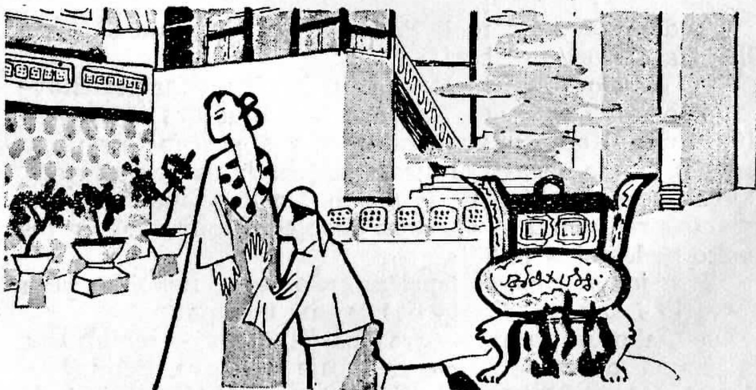
Ja sam imala s njima posla i vrlo im dobro znam ćud. Ako pristanete da me poslušate i da se uvijek sjećate toga, što sam vam sada rekla, smatraću, da sam vam se odužila za vašu ljubav prema meni.

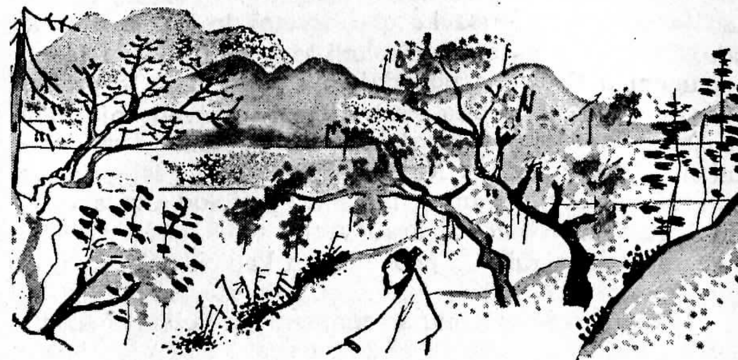
Izrekvši to, ljepotica pruži nesrećnom Panu tri srebrna lana, a on, prije nego će uzeti novac, dugo zahvaljivaše svojoj dobročiniteljki. Sada je doznao, kako ga je grdno prevario alhemičar. Novac, koji mu je dala bludnica, pomože mu, da srećno stigne kući.

Dobro je upamtio bludničine pouke i više ne vjeruje u tajnu »dana.« Samo mu kosa sve do danas još nije narasla, i to ga zbunjuje. Slučaj, koji se zgodio Panu, postao je predmet veselih razgovora među njegovim rođacima, prijateljima i svima onima, koji su dočuli za njega.

Neka ova pripovijest posluži kao opomena svima onim mojim savremenicima, koji se zanose alhemijom.

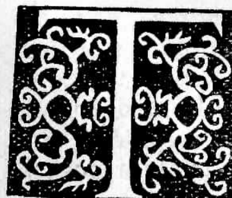
Od misli grešnih očisti prvo dušu,
A istom tad tvar »dan« ti preobrazi:
Umijeće, što dano tek je besmrtnima,
Sa porocima svjetovnim se ne slaže
Na ženu misleć, greznuti u razvrat,
A ipak usto maštati o srebru,
Baš to je isto, ko u jarku smrdljivu
Posvećena da želiš naći guska.

LU NAN, LJUBITELJ PJESNIŠTVA I VINA, NIJE SREDIO RAČUNE SA SRESKIM NAČELNIKOM

Na istok od obale Veja[1]
Dom tu stoji na brdu Fucju.
Tamo, sred dugih bambusa,
Mudrac se skriva od svijeta.
Blistave njeg've su pjesme,
Zbunio bi Duna[2] i Cja[3],
Slava mu zasjeniti može
Lju Sea[4] i Cao Džija[5].
U jesen on sam se šeta
Među brdinama plavim,
U proljeće pjesme piše —
Leti kist od zečje dlake[6].
A pjan se oslanja na mač,
Mislima se drskim smije,
On je, ko burna vjetrina,
Nepokornom dušom snažan.

o su stihovi darovitog pjesnika minskog razdoblja, koji je živio u doba vladavine[7] »Sreće i mira.«[8] Prezime tog pjesnika je Lu, ime Nan; jedan mu je nadimak Sipjan, drugi Ciči. Domaja mu je Cjunsjan a u oblasti Damin.[9]

Bijaše to ljepolik i otmen čovjek, plemenit i čestit. Kao nadahnuti pjesnik, pun snažnih, čuvstvenih zanosa,

volio je lebdjeti u oblacima uobrazilje. U osmoj godini znao je već pisati sastavke a u desetoj je kovao pjesme i ode. Trebalo je da samo prisloni kist, pa da riječi jedna za drugom u tisućama popadaju na papir i ne bi prošao ni čas — a pjesma bi bila gotova. Ljudi nazivahu pjesnika sad »uskrslim Lijem, pustinjakom cinljanskim,«[10] sad »potomkom Cao Džijevim.« Ne mareći za javno mišljenje, ne poznajući nikakvih granica, pjesnik je cijelog života volio vino i gostima široko otvarao vrata svoje kuće. Odista, njegova se slava raširila pod cijelom kapom nebeskom, a svojom nadarenošću prevaziđe sve svoje savremenike.

Provodio je vrijeme sa znamenitim velikašima, utljepših i najdražesnijih ugađale su svaki dan pjesnikovu gatašima tog doba. U to vrijeme odličnici nisu živjeli ništa slabije od sreskih knezova. Kuća Lun Nanova, što se nalazila izvan grada, podno brda Fucju, bijaše lijepa i raskošna. Visoke se zgrade dizahu prema Mlječnom putu. U posebnim odajama iza kuće živjele su Lu Nanove milosnice — jedna ljepša i darovitija od druge; deset ponajljepših i najdražesnijih ugađale su svaki dan pjesnikovu sluhu pjevanjem i svirkom na gudačkim glazbalima i flautama. Slugu i domaće čeljadi bijaše u njega toliko, da se nije moglo prebrojiti. Oko kuće bogato uređen vrt, velik najmanje dva tri cina.[11] Jezerca i jarci, prokopani na raznim mjestima, umjetni bregovi, sačinjeni od kamenih litica, još su većma uljepšavali vrt, koga zvahu »Raspjevana bašča.«

Poznato je, da sve cvijeće voli toplinu, zato ponajljepše i raste na jugu. Veći dio cvijeća, koji se zasadi ovdje na sjeveru, ugine od oštrog podneblja. Zato i nećete gotovo uopšte na sjeveru vidjeti lijepog cvijeća, osim što ćete u bogataševu vrtu nabasati na koji grmić. I u prijestolnici je teško naći južnog cvijeća, a kamoli u takvoj zabiti kao što je sreski gradić Cjunsjan. Ako ovdje u vrtnim paviljonima mjesnih bogataša spazite cvijetić ili dva, oni odista nisu vrijedni, da na njima zaustavite pogled.

Lu Nan htio je pošto-poto da u svemu bude prvak. Starajući se za svoj vrt, pjesnik je na sve strane odaslao ljude, koji su, ne cenjkajući se, skupljali divno cvijeće i

rijetke biljke i kamenje čudesnih oblika, od kojih su se gradili umjetni bregovi. Sve je to upotrebljavao za uljepšavanje vrta, koji je odista postao neobično raskošan i slavan u cijeloj oblasti. Dođeš, recimo, u taj vrt i vidiš:

Visoko se izdižu pagode i kule,
U sjenu tonu vrti i kuće.
Ovdje su sazdani brijezi od kamenja neobična,
Vrt je vas u cvatu — pupoljci se posvud otvorili,
Ko zid se bambus diže oko paviljona riječnih,
Spram otvorenih terasa pružaju grane bori.
Jezera i ribnjaka vijuge čudne
U planinskoj kupaju se sumaglici;
I zrcale se valovi, što brzo nadiru;
Međ borima, ko zelen jaspis, mahovina leži,
Božuri rastu kraj paviljona divnih;
Ljepotice-paunice uokolo hode.
Rešetke paviljona sve obrasle u dalije,
A svete ptice[12] ovdje jedna pred drugom igraju.
Krivudave staze vrtovima kruže,
Krošnjama drveće mostiće je skrilo.
Dok cvjetne šare vijuge jezerske ponavljaju,
Iz saga rumenih cvjetova borovi se dižu.
Ko u gorde ljepojke obrve crne,
Nepomične su sumaglice guste;
Blista se lišće, baš ko pokošteno,
Nalik na uvojke pod kišom proljećnom.
Od dragocjenog drva lagani čamac
Sred lotosa plovi, na valu se njiše.
Ljuljačke visoke od dasaka teških
Ivine grane ka zemlji vuku, lome.
U blistavilu boja, ograde su se splele,
S izvezenom zavjesom bambusov zid se slio.

Lu Nan je cijele dane provodio u vrtu, uživajući u cvijeću i pticama, slažući i zapijevajući pjesme o njemu. Vrt bijaše tako lijep, da je bio ravan čak i carskim perivojima. Kad bi prijatelji došli da obiđu pjesnika, on ih ne bi puštao sve dok se ne bi napokon svi napili namrtvo. Ako bi pjesnik slučajno susreo čovjeka, koji je bio istog ukusa i duševnih stremljenja, oni bi postali prijatelji, i Lu Nan bi nekoliko sedmica zadržao novog prijana kod sebe, ne pristajući da ga pusti. Ponekad bi se nekome od njegovih prijatelja desila nesreća, i pjesnik bi bio odmah obaviješten. Pomagao je svima, nikoga nije puštao da ode praznoruk. Zato su Lu Nanu neprekidno sa svih strana navirali ljudi: svaki je žurio da posjeti pjesnika i iskaže mu svoje poštovanje. Odista, za njegovu kuću moglo se reći:

Za stolom gostiju dičnih mnogo,
A pehari nikad prazni nisu.

Lu Nan bijaše uvjeren, da će, uz takvo znanje i nadarenosti, kakve je posjedovao, biti jednako teško da postigne čin i stepen plave ili grimizne vrpce s pečatom[13], koliko bi teško bilo podići sa zemlje iglicu ili travku. Nije mogao znati, da je nemoguće položiti ispit za činovnički stepen[14], ma kako mu savršen bio sastavak, ako ne podmiti ispitivače.

Lu Nan je nekoliko puta uzamance pristupao ispitu, ali nije uspio da dobije čin i stepen. »Nema na svijetu zaista pravih mudraca«, zaključi Lu Nan i prestade misliti na naslov i čast. Sve je vrijeme otad provodio s pjesnicima ili mačevaocima, daoskim ili budističkim kaluđerima, razgovarao s nirvani ili se bavio mačevanjem, kockao se, pio vino ili lutao po brdima i rijekama, uživajući u prirodi. Sam je sebe zvao »Spustinjakom s brda Fucju«.

Ali neće se ovdje govoriti samo o Lu Nanu. U to je vrijeme sreski načelnik Cjunsjana bio neki Van Cen, koji je još sasvim mlad dobio naslov i stepen. Bio je to čovjek ohol i naduven, nevjerovatno škrt i svirep. Strasno je volio vino i kad bi se dohvatio čaše, pio bi ponekad do zore. Otkako je došao na službu u srez, nikako nije uspio da sretne čovjeka, kojega bi mogao smatrati dostojnim svoga prijateljstva. Van Cen je još ranije, prije nego je došao u ovaj kraj, slušao o Lu Nanu, njegovoj nadarenosti, o njegovim velikim vezama i o poštovanju, koje su pjesniku ukazivali savremenici. Stigavši u srez Cjunsjan, Van Cen doznade još i to, da u cijeloj okolici niko nema takvog bajoslovnog vrta i takvih paviljona, kakvi su u pjesnika i da niko ne može toliko popiti, kao Lu Nan. Sve to probudi želju u sreskom načelniku da se pošto-poto upozna i sprijatelji s pjesnikom. Lu Nanu dođe sluga s pozivom. Kako se moglo pretpostavljati, da Lu Nan nije nimalo nalik na druge?! Neki drugi kandidat na službeni položaj tražio bi »pukotinu kao vjetar«, kako bi se sprijateljio sa sreskim načelnikom: počeo bi moliti utjecajne ljude da ga predstave uglednoj ličnosti; klanjao bi se sreskom načelniku do zemlje, nazivao ga »poštovanim učiteljem«, neprestano bi mu slao darove i poklone, nadajući

se, da će takvim znacima pažnje pridobiti njegovu visoku milost. A ako bi sreski načelnik zaželeo da vidi takvog kandidata, on bi to smatrao jednakom počasti, kao da je pozvan na carske dvore, i zacijelo bi prilijepio na zid svoje kuće načelnikov poziv, kako bi se pohvalio pred svojim rođacima i prijateljima. Tako, naravno, ne bi postupili svi — čestiti se ljudi nikad tako ne ponašaju — ali, u svakom slučaju, ne poznajemo takve, koji bi odbili da odu sreskom načelniku na njegov poziv. Jedino Lu Nan, koga je sreski načelnik pet puta zvao, nije obratio na to više pažnje, nego na vjetar, koji mu je puhao kraj uha, smatrajući uopšte da mu je ispod časti otići u jamin[15]. Zapitaćete zašto? Pjesnik bijaše neobično nadaren čovjek, drugi ljudi u njegovim očima nisu mnogo vrijedili; na slavu i časti gledao je kao na istrošene cipele a bogatstvo i ugled uspoređivao je s hitrim oblakom. Iako se družio s velikašima i čuvenim velmožama, sam nikada nije odlazio k njima da ih pozdravi; kad bi neki odličnik htio da se upozna s pjesnikom i pozvao ga k sebi, on nikad ne bi prvi odlazio u posjete. Čemu bi onda sada odjednom udovoljio pozivu nekog sreskog načelnika? Da, taj Lu Nan bio je čovjek, koji se nije pridržavao reda! Kad bi svi bili takve oholice kao on, onda bi odista, kako se kaže »car ostao bez podanika, oblasni knezovi bez prijatelja«.

Lu Nan, taj neobični čovjek, čak nije ni pomislio, da ima posla sa sitničavim i osvetljivim čovjekom. Sreski načelnik je nekoliko puta pozivao pjesnika, ali ga ovaj nije udostojio svojim posjetom. Neko drugi bi prestao da pokušava steći prijateljstvo, ali je on pošto-poto htio da postigne što želi.

Uvjerivši se da Lu Nan ne želi da dođe k njemu, sreski načelnik je odlučio da ga sam posjeti. Da bi zasigurno zatekao pjesnika kod kuće, on prethodno posla k njemu slugu s pisamcetom, u kome moli Lu Nana, da odredi dan sastanka. Sluga se odmah uputi pjesniku.

— Imam hitno poruku od sreskog načelnika, odvedi me svome gospodaru, — obrati se sluga vrataru, pružajući mu pisamce sreskog načelnika. Vratar primi pisamce i, ne usuđujući se otezati, pusti slugu u vrt i povede ga gospodaru.

Glasnik se ogleda unaokolo. Blistale su se jezerske vode oivičene zelenilom grmova. Iza njih se nazirahu plave planine; bambusi i raskrošnjale grane drveća ispreplitahu se jedno s drugim, čas skrivajući, čas pokazujući svoju ljepotu, a pijev ptica na drvetu potsjećao je na muziku. Sluga, koji još nikada nije vidio takve ljepote, osjećao se kao u raju. Njegovoj radosti ne bijaše granica.

«Nije čudo, što bi se moj gospodar htio ovdje zabavljati«, pomisli on u sebi. »Kakvo divno mjesto! Lijepo mi je uspjelo da dospijem ovamo! Ko je makar jedamput ugledao ovakvu ljepotu može hrabro reći, da nije zalud proživio svoj vijek.«

Sluga je išao ustopice za vratarom kroz vrt i nikako se nije mogao nadiviti njegovoj ljepoti; hodali su vijugavim stazicama među cvijećem, prolazili su kraj mnogih sjenica-terasa i napokon došli do onog dijela vrta u kome su rasle samo šljive. Šljive su cvale i bijele latice su, kao najčistiji snijeg, pokrivale sve uokolo, ispunjajući vazduh nježnim mirisom. Posred cvijeća se uzdizala osmorouga ona sjenica s crvenim zastorima, s modrim krovom, s iscrtanim gredama i izrezbarenim ogradama. U njoj je visjela daska, na kojoj su bila ispisana tri velika znaka »Sjenica jaspisova sjaja«. Na gostinjskim mjestima, bilo je nekoliko ljudi, koji su, uživajući u cvijeću, pili vino. Lijepe, raskošno obučene služavke svirale su na glazbalima i pjevale dajući takt pajbanom[16]. Tom se zgodom mogu ovdje navesti stihovi mudroga Gaoa[17]:

Drveće to besmrtno moglo bi
Tek u vrtu Si Vanmu[18] rasti.
Ko ga je tu, rijeci u dolini[19],
Posvuda, posvuda posadio?
Tamo, gdje je behar šljiva ko snijeg
Planine skrio, pustinjak živi.
A u kupki sjaja mjesečeva,
Međ drvećem ljepotica luta.
Tanka je sjena u bambusima,
Pod lišćem, što na vjetru šumori.
Proljeće i mahovinu čak je
Mirisom cvjetova nadojilo.
Ni He Jana[20], ni pjesme već nema,
Da opjeva divotu tog cvata;
Šteta tek, što vjetri istočnjaci
Cvjetove počinju da krune.

Vratar i sluga zastadoše pred ulazom u sjenicu. Kad pjesma bi završena, vratar uruči svome gospodaru pisamce sreskog načelnika, a Van Čenov sluga se obrati pjesniku slijedećim riječima:

— Moj gospodar mi je zapovijedio, da vam se duboko poklonim i da vam isporučim, da on kani, budući da ga vi niste udostojali svojom posjetom, da posjeti vas. Samo se boji, da vas možda neće zateći kod kuće i opet izgubiti priliku da vas vidi. Zato vas moj gospodar moli, da odredite dan za sastanak. Osim toga, moj gospodar je čuo za vaš predivni vrt, i ne bi imao ništa protiv toga, da se okoristi tom prilikom i prošeta kroza nj.

Ko bi to mogao odbiti! Po svemu sudeći, sreski načelnik ne samo da se nije rasrdio na pjesnika zato, što ga nije posjetio uprkos ponovljenim molbama, već je, povrh svega, odlučio da sam dođe u posjete. Lu Nan nehotice pomisli: » Pa što, ako se i govori da je pohlepan i podao, ali, kako bilo da bilo, on je ipak na dužnosti »oca i majke naroda«[21]; ako je uspio slomiti svoj ponos, to je već dobro. Kad bih mu ja ovaj put odbio, rekli bi, da sam sitničav čovjek i da se ne znam pristojno ponašati prema ljudima. S druge strane, on je prosti činovnik i, naravno, o književnosti nema pojma; što se on, na primjer, razumije, u dubinu stihova »ši« ili «ljuj«[22]. Moglo bi se s njime progovoriti o zakonima, ali će se sigurno i na tom području pokazati neznalicom. A klasične knjige[23] sigurno nije ni pogledao. Na nečastan je način stekao naslov i stepen o kome je mogao maštati samo u snu, i sad je zadovoljan sa sobom. Otkuda da on nešto zna o stihovima ili zakonima? Ako progovorim s njim o filozofiji, o budizmu, također neće sigurno ništa razumjeti. A ako o svemu tome ne mogu s njime razgovarati, kakve li onda ima svrhe, da s njime uopšte razgovaram? Bolje je da ga uopšte ne primim.« Dugo je još razmišljao o tome Lu Nan, ali nije mogao odlučiti, kako da postupi: nezgodno mu je bilo da odbije, a nije želio ni da ga primi. Lu Nanova razmišljanja prekinu nedorasli sluga, koji donese vino. Pjesniku odmah sinu: »Ako može popiti, onda vjerovatno njegovo neznanje neće biti tako upadljivo.«

— Može li tvoj gospodar popiti? — priupita Lu Nan slugu sreskog načelnika.

— Mom je gospodaru cio život u vinu. Kako on ne bi mogao popiti!

— Koliko on to može popiti?

— Ako samo uzme čašu u šake, pije cijelu bogovetnu noć i ne prestaje sve dok ne bude pjan kao zemlja. Kako bih znao reći, koliko može da popije!

Lu Nan bijaše zadovoljan u sebi: »Eh, ako taj neznalica može da pije, okoristimo se bar time,« Pjesnik zapovjedi malom sluzi, da donese posjetnicu[24] i pruži je glasniku sreskog načelnika.

— Ako tvoj gospodar želi da dođe ovamo, da se razonodi od posla, onda je sad najpogodnije doba: cvjetovi šljiva već su se sasvim otvorili. Zamoli ga, da dođe sutra, a ja ću ovdje prirediti vino za sastanak.

Saslušavši pjesnikov odgovor, glasnik se oprosti i ode. Vratar ga isprati do kapije.

Sreski načelnik, saznavši za Lu Nanov poziv, vrlo se obradova i opremi se da slijedećeg dana ode pjesniku, kako bi uživao u beharu šljiva. Ali se desi, te mu kasno uveče javiše, da se novi oblasnik nadzornik, koji putuje u mjesto svog službovanja, zaustavio u srezu Cjunsjan. Van Cen morade usred noći da se uputi u sresku upravu, kako bi visokoj ličnosti ukazao svoje poštovanje. Pjesniku otpravi slugu, koji saopšti, da načelnik neće moći da dođe. Van Cen je otputovao da isprati nadzornika i vratio se kući istom iza nekoliko dana. Dotada su šljive već bile gotovo sasvim ocvale:

Neuredno s cvijeća latice padahu,
    Po stepeništu prostirući mirisni sag,
I jedna za drugom, jaspisu nalik sasvim,
    Oko ograda kitnjastim vihrom lijetahu.

Sreski je načelnik u sebi bio čak zadovoljan, što nije uspio po dogovoru otići pjesniku: nadao se, da će ga sad pjesnik sam pozvati sebi. Otkud bi mogao znati, da će Lu Nan, koji je odlučio da uputi poziv tek poslije dugog kolebanja, sada, poslije odgode, prosto odmahnuti rukom, kad čuje za njega i, naravno, neće ni pomisliti, da ga ponovo poziva.

Neprimjetno dođe sredina proljeća. Sreski načelnik ponovo se spremi Lu Nanu, kako bi uživao u proljećnom cvatu njegova vrta, te posla čovjeka da o tome izvijesti pjesnika. Sluga, prošavši kroz kapiju Lu Nanove kuće, ugleda bajni vrt: zelenilo drveća potsjećalo je na izatkani brokat, trava se kao zelen ćilim spuštala prema vodi, razlijegalo se fićukanje vuga, cvrkut lasta, posvuda su lepršali leptirići, radile pčele. Kamo god pogledaš — čudesna ljepota. Skrenu na stazu, što je prolazila između stabala bresaka: kao komadići grimizne zore, rastrgane na tisuću dijelova, kao stotine nizova crvenog brokata, rumenjeli su se cvjetovi po drveću bresaka. Slika je uistinu bila divna:

Zelenilo porumenje —
    Otvoriše se cvijeti breskve;
Same boje, ljepotu im
    Vidiš dokle ti pogled siže;
Davši mi čuvstvo ljubavi,
    Cvjetovi se smiješkom otvoriše.
Koliko puta njihov cvat
    O zori mi je zborio.

Lu Nan je s gostima sjedio među cvijećem. Cijelo društvo nije ništa drugo radilo, već tuklo u bubnjeve,[25] glasno pjevalo, pilo vino. Sluga načelnika pruži Lu Nanu posjetnicu sreskog načelnika i objavi mu cilj svog dolaska.

Pjesnik, pripit i dobro raspoložen, odluči primiti Van Cena.

— Vrati se i reci svom gospodaru, da, ako hoće, odmah dođe, zašto da odgađamo za koji drugi dan, — reče on sluzi.

— To ne valja! — u jedan glas usprotiviše se gosti. — Upravo smo se najbolje raspoložili. Njegov dolazak će nas sputati: zar možemo pred njim izlijevati svoju radost? Bolje da mu odredite drugi dan.

— U pravu ste, nek dođe sutra, — prista pjesnik i odasla slugu s pisamcetom, u kome poziva sreskog načelnika da dođe slijedećeg dana.

Zamislite samo, kako na ovom svijetu sve nezgodno ispada. Tek što se sreski načelnik spremio da ode do pjesnika, kad njegova žena, koja je bila u petom mjesecu

trudnoće, odjednom pobaci: pade u nesvijest i svu je obli krv. Van Cen izgubi glavu od straha. Zar mu je tada bilo do pića? I opet je valjalo poslati slugu s isprikom. Načelnikova žena dugo je bolovala i počela prizdravljati istom pod konac proljeća. U to vrijeme su u pjesnikovu vrtu božuri bili u punom cvatu. Bijahu tako divni, da im u cijelom srezu ni u koga ne bijaše ravnih. Postoje stihovi o božurima, koji mogu poslužiti u potvrdu:

Cvijeće Loajana[26] od davnine davne
Oduzima pravo proljeću da miriše,
I lišće i cvjeti bajni su tako,
Da se vječno slavi njihov nakit raskošni.
Sve otkako je božura ljepotu,
Li Bo u »Napjevima«[27] opjevao divno,
Do naših dana ljudi svejednako
Božure zovu carevima cvijeća.

Više od dvije nedjelje sreski se načelnik bavio oko bolesne žene. Cijele je dane zalijevao svoje jade vinom, zanemarivši službene poslove. Dočuvši jednom, da su u Lu Nanovom vrtu procvali božuri, htio je poći da im se nadivi, ali sada, kako je već dva puta prekršio svoje obećanje, sreski je načelnik smatrao, da je nezgodno, da ponovo moli pjesnika, da mu odredi dan sastanka. Zato je poslao pjesniku na dar doznačnicu na tri srebrna lana i pisamce, u kojem je izrazio želju, da pogleda cvijeće.

Lu Nan odredi Van Cenu dan, novčani dar ne htjede primiti, ali poslije upornih molbi morade.

Bijaše predivan dan. Van Cen je namjeravao krenuti pjesniku čim se obavi prijem u jaminu. Ne uspjede ni izići iz jamina, kad mu javiše, da neki činovnički upravnik za sve provincije i srezove putuje kući na dopust i da će proći ovuda. Zar da se jedan savjesni činovnik ne požuri, kako bi pozdravio tako važnu ličnost? Van Cen s darovima pohita u susret odličniku a zatim priredi gozbu njemu u čast. Sreski je načelnik mislio, da se visoki gost neće kod njega zadržati više od dan dva, i da će on još uvijek stići da pogleda Lu Nanove božure. Međutim činovnički upravnik, koji je, kako se pokazalo, bio veliki prijatelj prirode, zamolio je sreskog načelnika, da mu pokaže sva najljepša mjesta u srezu, i tako je proboravio ovdje

još nekih sedam osam dana. Kad je nezvani gost otputovao i sreski načelnik ponovo poslao slugu Lu Nanu, kako bi ugovorio sastanak, božuri već bijahu ocvali, a sam Lu Nan otišao na nekoliko dana od kuće, kako bi uživao u okolici.

Neprimjetno prođe proljeće, dođe ljeto. Ne stigneš, kako se kaže, ni da pucneš prstima, a već je tu polovica šestog mjeseca. Saznavši, da se Lu Nan već vratio kući i da se sklanja od žege u svom vrtu, sreski načelnik posla čovjeka s pismom, u kome moli dozvolu, da dođe da pogleda lotose. Sluga krenu pravo da izvrši nalog. Došavši do kapije, dade vrataru pismo svog gospodara i ostade da sačeka odgovor. Ne prođe ni nekoliko trenutaka, a vratar se vrati.

— Moj gospodar hoće da ti nešto kaže, pa je zapovjedio, da te odvedem k njemu, — reče on sluzi pa ga odvede sa sobom; uskoro dođoše do jezera, na obali kojega su rasli lotosi. Samo jezero bilo je veće od deset mua.[28] Gusto lišće zelenih akacija i plavičastih iva zaklanjaše sunce; rumenilo cvjetova i zelenilo listova kitili su jezero, koje bijaše slavno u cijelom srezu i prozvano »Jezerom ljuljave modrine.« Htio bih ovdje navesti stihove u kojima se pod ženskim čarima podrazumijeva ljepota lotosa:

Ljepotice — druge među sobom
I u ushitu ljepotom se takme,
Te uvijek tako odišu one
Ko mirisi ponajbolji što mire.
Pa zašto onda čestit čovjek
Jednu voli danas, sutra već drugu,
Zašto nježna srca ljepotica tih
Razdire zalud nevjerom okrutnom?

Posred jezera stajaše paviljon, koji se zvao »Sjenica blistavog snijega.« Nije bilo nikakva mostića, kojim bi mu se moglo prići, već se do paviljona dolazilo laganim čamcem. Tu se Lu Nan skrivao pred žegom.

Vratar i sluga sjedoše u čamčić, zamahnuše šarovitim veslima i za nekoliko trenutaka nađoše se pred sjenicom. Privezavši čamac, oni izađoše na obalu. Sluga sreskog načelnika nije mogao odvojiti pogleda od sjenice: ograda i rešetke na njoj bijahu sasvim posedefljene i izrezbarene, prozori zastrti lakom tkaninom i svilom smaragdne boje.

Vazduh bijaše zasićen mirisom lotosa, duvaše lagani vjetrić. U vodi, među vodenim biljem, praćakahu se zlaćane ribice, laste su savijale gnijezda među gredama, galebovi su lijetali nad vodom, utrkujući se, tko će se prije skloniti od žege pod lotosovo lišće, patke su u parovima plivale kraj obale. U samom paviljonu bijaše jedino postelja od trske, rogožina od skupocjenog đeverastog bambusa, kameni divan i sto od bambusovine. U vazama bijahu ogromne kite modrih lotosa. U mengali su izgarali najbolji mirisi. Lu Nan, otkrivene glave i bosonog, bijaše prilegao na divan. S vinskom čašom u ruci čitao je starodrevnu knjigu, koja je ležala pred njim. Kraj njega je stajao leđen s ledom, u kojem ležahu breskve, bijelosnježni korjeni lotosa, kruške, lubenice i dinje. Bilo je tu vina svake vrste. Dvije su sluge stajale pored pjesnika: jedan je držao u rukama posudu s vinom a drugi je pjesnika hladio lepezom. Lu Nan je uživao čitajući knjigu i zalijevajući svakih nekoliko redaka vinom. Odaslanik Van Cenov, ne usuđujući se pristupiti pjesniku, stajao je postrance, tihano uzdišući:

»Lu Nan je isto tako običan smrtnik kao i svi drugi ljudi,« prosuđivao je u sebi sluga, »otkud mu onda takva raskoš?! Ta naš sreski načelnik ima stepen cinšija,[29] toliko godina radi, a zar će ikada imati oko sebe toliku raskoš?«

— Tebe li šalje sreski načelnik? — prekine slugine misli Lu Nan, koji je, odvojivši se od knjige, primijetio došljaka.

— Da, — odvrati sluga.

— Čudan je čovjek taj sreski načelnik! — naglas je mislio Lu Nan — Nekoliko je puta molio, da odredim dan za sastanak i nije došao, a sada ponovo traži dozvolu da dođe. Čini mi se, da nije čovjek od riječi. Kako li onda vodi sreske poslove? Nemam ja slobodnog vremena, da se natežem s njime! Ako hoće da dođe, neka dođe, nema smisla da me badava uznemiruje uglavljujući sastanak unaprijed.

— Moj gospodar mi je zapovjedio, da vam se duboko poklonim, velopoštovani! — obrati se sluga Lu Nanu. — Zamolio me je, da vam isporučim, da je već odavno čuo mnogo o vašoj iznimno visokoj nadarenosti i kako je neprestano maštao o susretu s vama. Neodloživi poslovi nekoliko puta zaredom su ga omeli, da ostvari svoju želju i prisili ga da prekrši datu riječ. Zato vas iznova moli, da odredite dan, koji ću mu onda ja saopštiti.

Slugina objašnjenja bijahu toliko razložna, da Lu Nan povjerova.

— Kad je tako, — reče on sluzi — neka dođe prekosutra.

Dobivši od Lu Nana pismeni poziv, sluga se u vratarevoj pratnji istim putem otputi natrag; doveslavši do nasipa zasjenjenog ivama, sluga izađe na brežinu, oprosti se s vratarom i odbrza da izvijesti načelnika o Lu Nanovu pozivu.

Na treći dan, sreski načelnik izjutra pođe u jamin, obavi neke poslove i oko podneva krenu Lu Nanu. Valja spomenuti, da u to vrijeme vladaše strašna žega. Sunce je tako peklo da je Van Cen već nekoliko puta bio dobio sunčanicu. Sreski je načelnik pošao iz jamina točno u podne, kad je sunce sijalo kao usijana vatrena kugla. Od vrućine je Van Cenu, kako se kaže, u očima gorjelo a iz usta mu sukljao dim. Nije prešao ni pola puta, kad mu se pred očima sve zamaglilo, srušio se s palankina i ostao ležati na zemlji kao mrtav. Prestravljene sluge pritrčali su Van Cenu, položili ga u palankin i odnijeli kući, gdje se ubrzo osvijestio. Došavši sebi, sreski načelnik je odmah poslao jednog slugu da se ispriča Lu Nanu, drugoga po liječnika. Neću potanko opisivati njegovu bolest, reći ću samo, da je probolovao više od mjesec dana i istom se tada prihvatio poslova u jaminu.

Međutim je Lu Nan jednom, sjedeći u svojoj radnoj sobi, i prevrćući darove, koje je dobio, nabasao na doznačnicu, što mu je bio poslao sreski načelnik.

»I tako se ja ni jednom nisam s njim sastao,« pomislića Lu Nan. »Neprijatno je bez uzvrata primati darove, valjalo bi ga pozvati, da mu ne ostanem dužan.«

Sredinom osmog mjeseca Van Cen dobi pismo od Lu Nana, u kojem pjesnik poziva načelnika u svoj vrt, da promatra mjesec o prazniku uštapa.[30] Pjesnikov poziv bio se nekako podudario s Van Cenovom željom, tako da se on vrlo obradova. Napisa posjetnicu u odgovor i uruči je odaslaniku uz slijedeće riječi:

— Duboko se pokloni svom gospodaru i reci mu, da ću u određeni dan svakako doći.

Ne zaboravite, da je Van Cen bio sreski starješina. Zar je njega pozvao jedino Lu Nan?! Mjesni bogataši i činovnici, koji dobro poznavahu Van Cena, natjecali su se s pozivima za praznik uštapa. Sreski načelnik, koji je osim toga neobično volio vino, nije imao nikakvog razloga, da ostane kod kuće i, počam malne od desetog, on ništa drugo nije ni radio, već odlazio u goste. Četrnaestog je Van Cen, odbivši sve pozive, ostao kod kuće i zajedno sa ženom pio vino i uživao u mjesečini. Mjesec te noći bijaše neobično lijep: nikad još ne bijaše tako svijetao i blistav. Postoji pjesma, koju ću navesti ovdje u potvrdu:

Sve je nebo vedro. A mjesečina
Ko zlatan talas teče, razdvaja noć.
Kakva li je šteta, što mjesec nije uvijek pun,
Jer tako nam neko najavljuje zlo.
U brdima, na rijeci — svud je jesen.
Mjesec sasvim sam, kroz spokoj noći plovi,
Odnekud stižu samotne flaute zvuci.
Kod kuće sam. Opih se, legoh da drijemam.

Muž i žena su cijelo veče pili vino i legli na spavanje istom kad oboje bijahu potpuno pjani. Pripomenuću ovdje, da se sreski načelnik istom bio oporavio od bolesti i da još nije bio potpuno prizdravio; osim toga, nekoliko je dana uzamence pijančevao i, naravno, u pijanom stanju nije se obazirao na svoje načeto zdravlje. Te rosne večeri je sjedio do kasno u noć i prehladio se. Sve je to prouzročilo, da je snova obolio i tako opet prekršio svoje obećanje, da će posjetiti Lu Nana. Istom za nekoliko dana sreski načelnik se oporavio. Baš kad je nekako bio slobodan od službenih poslova, pomislio je, da su se sada cvjetovi cimeta u Lu Nanovu vrtu zacijelo sasvim već rascvali i da bi bio dobro poslati pjesniku neki poklon, kako bi od njega dobio poziv. Sreski načelnik je pri ruci imao dva krčaga hojšanskog[31] vina, koje mu je na dar poslao neki trgovac s desne obale Jancija. Jedan od tih krčaga odasla Lu Nanu. Kad je potonji ugledao divno vino, o kojemu je već odavno sanjao, vrlo se obradova. »Što se mene zapravo tiče, je li on sposoban upravljati srezom i snalazi li se u književnosti,« pomisli on. »Sudeći po poklonu, nema sumnje, da se u vino razumije.« Lu Nan posla po sluzi pisamce, u kome moli sreskog načelnika, da slijedećg dana dođe k jemu, kako bi se nagledao cimetova behara. Kako bi potvrdio ljepotu tih cvijetova, navešću ovdje pjesmu:

Prohladne sjene zavjesom neprizornom
Skrivaju oku noćni mjesec.
Bezbrojno biserje sija na nebu
I nalijeće vjetar proljećni.
Zašto da u napjevima »Huajnancija«[32]
Tražimo spas u sjeni, hladu?
Ta među cimet-drvećem gustim može se
Od omare lijepo sakriti.

Od davnine se govori »sve je predodredila sudbina, bez njene volje ne možeš popiti ni gutljaja vode.« Zar nije čudno, što je sreski načelnik, koji pretstavlja »oca i mater naroda,« ne obazirući se na svoj visoki položaj, odlučio sam prvi otići u goste običnom umniku? Ko je kriv, da čovjek ne može učiniti ono, što hoće? Upravo onog dana, kad se sreski načelnik spremao u posjetu pjesniku, još ga iza sna probudiše udarcima alke i uđoše s viješću, da upravnik kaznenog odjela provincije Šansi, gospodin Džao putuje u prijestolnicu i da se baš sad nalazi nedaleko od ovog sreza. Taj Džao bio je Van Cenov ispitivač, kad je on polagao ispit za stepen sjucaja.[33] Zar je mogao Van Cen da mu ne iskaže poštovanje? Primivši tu vijest, odmah skoči iz postelje, umi se, očešlja, izađe iz jamina, sjede u palankin i požuri u susret gospodinu Džao, odredivši, da do njegovog povratka bude sve spremno za svečani doček. Lako možete zamisliti, da učitelj i učenik, zadovoljni jedan s drugim, nisu namjeravali da se brzo rastanu. Džao ostade kod svog učenika nekoliko dana, a za to vrijeme cimetovi cvijetovi opadoše:

Cvijeti su opali, i prašnici,
Blistavi zlatom, na vjetru igraju;
Liježući posvud neuredno
Svu zemlju mirisima napojiše.

Reći ću ovdje, da je Lu Nan bio nepopustljiv i odlučan čovjek. Nije se dodvoravao ljudima, koji su bili viši po položaju, i nije prezirao niže. Ali, uvjerivši se, da je sreski načelnik više puta ponizivao sebe, izjavljujući svoje

poštovanje prema njemu, i da, očigledno, poštuje i cijeni obrazovane ljude, Lu Nan zaključi, da takva čovjeka ne valja potcjenjivati.

Bijahu posljednji dani devetog mjeseca. U Lu Nanovu vrtu otvoriše se sad svakojake hrizamteme, od kojih tri vrste bijahu osobito dragocjene. Koje su to bile vrste? To su »rodina pera,« »striženi somot« i »Siši.«[34] Sve to redom bijahu krupne i neobično lijepe hrizamteme, a usto je svaka vrsta imala cvijetove najrazličitijih boja i prelijeva, pa su stoga bile u velikoj cijeni. Postoje stihovi o hrizantemama, koje će umjesno biti da ovdje navedemo:

I ne bore se na vjetru, na proljećnom,
Za nježne rijetke mirise —
U magli jesenjoj, odori bijeloj,
Dive se ljepoti svojoj.
Svud oko vrta, drveća je zid,
No cvijeće s njeg je opalo.
Tek cijele su hrizanteme i šire
Mirise večernje, blage.

»Sreski načelnik,« pomisli u sebi pjesnik, »nekoliko se puta spremao da posjeti moj vrt, ali nikako nije uspio da stigne do mene. Zašto da sada ne iskoristim cvjetanje hrizantema i ne pozovem ga, da ih se nagleda? Valja mu se odužiti za pažnju!« Odlučivši tako, pjesnik posla sreskom načelniku slugu s pozivom, da slijedećeg dana dođe pogledati hrizanteme. Kad Lu Nanov sluga dođe u754 sresku upravu, Van Cen je sjedio u jaminu i rješavao poslove. Sluga uđe u dvoranu, kleknu pred sreskog načelnika i isporuči mu pozdrav, kazavši:

— Moj vam se gospodar duboko klanja, poštovani gospodine, i moli, da vam isporučim, kako vas on posebno poziva, da sutra dođete pogledati hrizanteme, koje su sada u punom cvatu.

Van Cen bi vrlo rado pogledao hrizanteme i odavno je već pomišljao na to, ali se nije mogao odlučiti, da o tome obavijesti Lu Nana, budući da je nekoliko puta zaredom prekršio svoje obećanje. Sad, kad je dobio od Lu Nana naročiti poziv, obradova se, kao što bi se obradovao gladnica, kad ga pozovu na ručak. Pročitavši poziv, sreski načelnik reče:

— Pokloni se svom gospodaru i javi mu, da ću ga posjetiti sutra ujutro.

— Gospodin Van Cen, — saopšti sluga pjesniku — zamolio me je, da vam se duboko poklonim i isporučim vam, da će sutra doći već rano ujutro.

Kad je sreski načelnik rekao, da će doći sutra ujutro, on je prosto rekao prvo, što mu je palo na pamet. A sluga je još netočno prenio, dodavši od sebe, da će sreski načelnik doći »rano ujutro.« Istina, tad sluzi nije bilo ni na kraj pameti, da će se zbog njega koješta dogoditi, te da će se napokon sreski načelnik smrtno uvrijediti, a Lu Nan ostati bez cijelog svog imetka i naći se na rubu propasti.

Odista se može reći: »Šteti ili koristi — tvoj je jezik uzrok, a usta su — vrata sreće ili nevolje.«

Slugino saopštenje zbuni Lu Nana: »Čudan je čovjek taj sreski načelnik. Što mu je palo na pamet, da odredi gozbu za rano jutro? Možda želi doći malo ranije, kako bi se nauživao ljepote moga vrta.«

— Sutra će nas rano izjutra posjetiti sreski načelnik, tako da treba što prije pripraviti vino i jelo — zapovjedi Lu Nan kuharu.

Čuvši, da će sutra već u rano jutro u njihovoj kući biti tako visoki gost, kuhar je svu noć vršio pripreme, nastojeći da do načelnikova dolaska bude sve gotovo.

Slijedećeg jutra Lu Nan naredi vrataru:

— Ako danas neko bude dolazio k meni, odmah ga odbij, ne treba da mi javiš.

Zatim Lu Nan napisa svečanu posjetnicu i s njom odasla slugu u susret sreskom načelniku. Još prije jutarnjeg doručka, sve je bilo spremno za prijem uvaženog gosta. U vrtnom paviljonu »Lastina radost« bio je namješten sto za dvije osobe s vinima i jelima. Sve je bilo priređeno tako raskošno i lijepo, da se odista može reći: »Od jedne gozbe u bogataškoj kući doteklo bi siromašku za pola godine.«

Dok su u Lu Nanovoj kući vršene pripreme, sreski načelnik je sjedio u jaminu i obavljao poslove. Sprema se da, čim završi pregled spisa i izveštaja, odmah krene do Nana. Među papirima, koje je pregledao sreski načelnik, nalazio se i izvještaj policijske uprave istog sreza, uz koji su u njegov jamin bila predvedena devetorica ve-

likih lupeža, okrivljenih zbog krupnih krađa. O tom slučaju se mnogo govorilo i prije: bili su to pljačkaši iz oblasti Cinhe;[35] bilo je poznato, da je u njih mnogo ukradenih stvari; ali sve dosad nije ustanovljeno kome krađevina pripada. Sreskog načelnika je toliko razbijesnio taj slučaj, da je odmah počeo mučiti zlikovce.

Jedan od lupeža, vrlo lukav čovjek, dok su ga mučili, poče odavati, gdje je i koliko je sakriveno zlata i srebra. Govorio je opširno, potanko pripovijedao i, sudeći po njegovim riječima, ispadalo je, da je sve u svemu skriveno najmanje nekoliko stotina tisuća lana. Pohlepa za zaradom sasvim potisnu u načelniku misli o vinu. Prekinuvši mučenje, on zapovjedi lupežu, koji je bio progovorio, da pokaže mjesta, gdje je sakriveno srebro, a pouzdanom činovniku naredi, da ga otprati s odredom skoroteča. Ostale lupeže baci u tamnicu, oduzevši im prethodno sve što su imali uza se.

Sreski se načelnik povuče u svoje odaje i poče čekati vijesti. Tako je prosjedio od jutra do tri sata popodne; za to vrijeme sluge su mu donosile dva puta vino i jelo. Istom oko tri sata, ljudi, koji su krenuli u potragu za krađarinom, vratiše se u jamin.

— Čudnovato, — saopštiše oni — sve smo ispreturali, svuda smo tražili, ali nismo našli ni pola pare.

Sreski načelnik, razbjesnivši se, ponovo ode u dvoranu, zapovijedi da dovedu lupeže i iznova ih sve udari na muke. Treba reći, da su stražari, koji su bili odaslani u potragu za skrivenim blagom, već putem obračunali s pljačkašem, koji ih je vukao za nos i prebili ga namrtvo. Kako je taj čovjek mogao da podnese nove udarce i muke? Tek što ga počeše mučiti, a on se kao mrtav sruši na pod. Spazivši da lupež nepomično leži, sreski se načelnik uplaši, pozva tamničara i zapovjedi mu da osvijesti lupeža. Bavili su se oko njega cio dan, ali ga nisu dozvali svijesti. Tad sreskom načelniku pade nešto na um:

— Odvedite sve lupeže u zatvor, — odredi on. — Sutra ćemo riješiti taj slučaj.

Sluge odlično shvatiše svog načelnika: podigoše mrtvaca i zajedno s ostalima strpaše u tamnicu. Niko tu naravno nije smio ni pisnuti, da je lupež mrtav. Iste večeri je bilo napisano svjedočanstvo o hapšenikovoj bolesti, kako izvještaj o njegovoj smrti sutradan ne bi izazvao nikakvih sumnji.

Ti događaji u jeminu grdno oneraspoložiše sreskog načelnika. Ali tad se sjeti Lu Nanova poziva i odmah se otputi k njemu na vino. Bijaše već pet sati popodne, kad se sreski načelnik, okružen pratnjom, doveze do Lu Nanova vrta.

Spomenuću ovdje, da je pjesnik čekao sreskog načelnika od ranog jutra. Oko jedanaest sati, načekavši ga se, posla slugu, da dozna, što se dogodilo. Sluga se vrati i izvijesti, da sreski načelnik rješava poslove u jeminu. Lu Nana to jako rasrdi.

— Ako je obećao da će doći ujutro, što sad još radi u jaminu? — progunđa pjesnik i produlji čekati. Čekao je dugo, ali od sreskog načelnika nije bilo nikakvih vijesti.

U podne napisa poziv i ponovo odasla slugu sreskom načelniku. Sad se pjesnik već ozbiljno rajljutio. »Sam sam kriv«, mislio je u sebi. »Nisam ga morao zvati, sad to valja iskihati. Ne kaže zalud poslovica: tko čeka, jedi se.«

Lu Nan je čekao, ali ne samo što se sreski načelnik nije pojavljivao, već se nije vraćao ni sluga, po kome je poslao pismo.

— Čudno! — reče Lu Nan i posla u izviđanje drugog slugu, i domalo se obojica vratiše.

— Sreski načelnik je još uvijek u jamin, ondije nekoga stavlja na muke, — saopšti jedan od njih. — Stražar je rekao, da je načelnik strašno bijesan i da se ga sad ne smije uznemirivati. Zato mene nije pustio, već me ostavio da čekam pred vratima. Kako nisam predao sreskom načelniku naš poziv, nisam se usuđivao da se vratim kući.

Ova vijest razjari Lu Nana. Kad ispita sluge potanje i doznade, da sreski načelnik muči pljačkaše, kako bi doznao gdje su sakrili ukradeno blago, on se razbjesni i pomisli u sebi: »Lakomac i budala! Nemam se čemu nadati od njega! Dobro je, što ga još nisam primio u goste i sprijateljio se s njim. Bezmalo sam se prevario u njemu. Ali sada, srećom, znam koliko vrijedi.

Zaključivši tako, Lu Nan zapovjedi, da se pokupi sa stola suvišni pribor, te sam sjedne na počasno mjesto, koje je bilo pripravljeno za gosta.

— Donesite mi ovamo što prije veliki pehar vrućeg vina[36], — zapovjedi pjesnik — da se malo osvježim.

— Samo da sad ne dođe poštovani gospodin, — plaho primjetiše sluge.

— Eh, prodera se Lu Nan — kakav vam gospodin pada na pamet! Neću ja valjda piti vino s takvim lakomcem i neznalicom. Osim toga, on me je već šest puta prevario, pa i danas zacijelo neće doći.

Kad gospodar bjesni, zar smiju sluge protusloviti? Donesoše pjesniku vino. Priđoše sluškinje. Napjevi gun i šan[37] izmjenjivahu se. Gudačka i duvačka glazbala skladno zvučahu. Popivši nekoliko čašica, Lu Nan pozva sluškinju:

— Deder me istrljaj! Danas sam cio dan čekao tu ništariju, pa sad cijelo tijelo boli od umora.

Odredivši, da se zatvore vrtne kapije, Lu Nan otkri glavu i skide gornju svečanu odeću. Jedna ga je sluškinja trla, a ostale pjevahu pjesme. Zatim pjesnik zapovjedi, da se donese nosorogov rog i nekoliko ga puta uzamance napuni i iskapi. U duši mu laknu, on produži bezbrižno da ispija vino i neprimjetno se opi. Sva birana jela i meze dade da se odnesu i predaju posluzi; sebi ostavi samo obično vino od voća, ispi još nekoliko čašica i postade, štono se kaže, pjan kao »blato«. Tad se nalakti na sto i zaspi glasno hrčući. Sluge šutke stajahu oko njega, ne usuđujući se da uznemiruju gospodara.

Vratar nije znao, što se događa u vrtu. Bio je vičan, da njegov gospodar ne odbija ničiji posjet i da nikoga na silu ne zadržava, i zato je obično vrtnu kapiju držao otvorenu, puštajući slobodno bezbrojne goste u vrt i iz vrta, tako da na današnju gospodarevu naredbu, da zatvori vrata, nije obraćao pažnje. Osim toga je čuo, da gospodar očekuje sreskog načelnika, te je namjerno, u slučaju da se ovaj pojavi, sva vrata ostavio otvorena. Pred veče, kad sunce već poče zalaziti za brdo, vratar spazi povorku sreskog načelnika, koja se približavala, te pojuri da o tome javi gospodaru. Utrčavši u sjenicu, spazi da mu je gospodar mrtvo pjan.

— Sreski je načelnik već pred kapijom! — uplašeno povika vratar. — Kako je mogao naš gospodin, ne sačekavši visokog gosta, da se tako napije.

Čuvši za dolazak sreskog načelnika, sluge u nedoumici pogledahu jedan drugog, ne znajući što da preduzmu.

— Vino i jela nisu ni dotaknuti, ali gospodara našeg neće niko rastrijezniti. Što da radimo? — usplahiriše se sluge.

— Treba ga zdrmati, — posavjetova vratar — da dočeka goste, makar i pjan. Ta ne može se samo ovako ne pokazati poštovanja prema takvom visokom gostu, koga je usto sam naš gospodar pozvao.

Načetivši se oko Lu Nana, sluge počeše glasno vikati. Ali, makoliko da su izderali grlo, gospodara ne uspjedoše razbuditi.

Uskoro se u vrtu razlegoše glasovi; to se približavao sreski načelnik sa svojom svitom. Ne znajući što da učine, sluge se prestravljeno razbježaše po vrtu i posakrivaše. U paviljonu ne ostade niko osim usnulog Lu Nana. Ko je mogao predvidjeti, da će se sve tako dogoditi, da će zbog toga uvaženi gost i umni domaćin postati neprijateljima za cio život i da će se divni vrt s ponajrjeđim cvijećem pretvoriti u proljećni san. Odista:

Nesreći, sreći — sam je čovjek gazda.

Vratimo se sada sreskom načelniku, koji se pravo iz jamina uputio Lu Nanu. Prispjevši do vrtne kapije, bijaše neobično začuđen, što pjesnik ne samo da mu nije sam izašao u susret, već nije poslao pred njega čak ni jednog slugu.

— Ima li koga na kapiji? — stadoše naizmjenice vikati ljudi iz načelnikove pratnje. Javite što prije da je stigao sreski načelnik.

Niko ne odgovaraše. Zaključivši, da je vratar otišao da izvijesti domaćina, sreski načelnik promrmlja:

— Čemu vikati, ući ćemo sami.

Sreskom načelniku pade u oči velika bijela daska na kapiji. Na dasci se isticao natpis od tirkiza: »Vrt pjesama«. Van Cen uđe u vrt, gusto zasađen drvećem. Pođe krivudavom stazicom i spazi luk s natpisom »Odricanje od svijeta«. Prošavši ispod luka, skrenu na stazu, što je vodila kroz gusto borje; na kraju staze izdizahu se umjetna brda neobičnih oblika. Daleko u magli vidjele su se kule i pagode, posvud je raslo cvijeće; gusti bambusi i drveće okruživahu vrt. Ushićen ljepotom i tišinom vrta, Van Cen

uzviknu: »Osjećaji velikog čovjeka su odista sasvim neobični!«

Ne čujući ljudskih glasova i ne nalazeći nigdje Lu Nana, sreski načelnik nije znao, što da učini. Malo porazmišlivši, on nasumice zađe u dubinu vrta.

»Možda je pošao da me presretne nekim drugim puteljkom, pa smo se mimoišli,« — pomisli u sebi Van Cen.

Van Cenovi ljudi također bazahu vrtom tražeći pjesnika. Napokon Van Cen izbi pred veliki paviljon. Pred očima mu izroniše stotine hrizantema, na čijim cvjetovima, poput treperavih zvijezda, blistaše se rosa; tisuće grančica tamariske ispreplitahu se među se, blistajući u večernjoj sumaglici. Pomoranže, gurajući se i stišćući jedna drugu, zlatno se prelijevahu, viseći s drveća. Stotine i tisuće ružičastih i tamnocrvenih lotosa rasli su u jezeru kraj obale. Različite boje, sad jarke i tamne, sad blijede i svijetle, ovdje svijetlozelene, ondje purpurnocrvene — prelijevahu se i gore i dolje. Patke ponajrazličnijih vrsta bućkahu u vodi.

»Kad me je pozvao, da uživam u hrizantemama, zacijelo me čeka u ovom paviljonu«, pomisli Van Cen i siđe s pelankina.

Prišavši paviljonu, sreski načelnik zaviri unutra: nije se vidjelo, da je išta pripremljeno za doček gosta; za stolom, na počasnom mjestu, neko je sjedećke spavao i glasno hrkao. Čovjek taj bijaše bos a glava mu nepokrivena. Osim njega, ni jedne žive duše. Sluge, koje su pratile Van Cena, navalivši na spavača da ga probude:

— Ovdje je sreski načelnik. Ustani!

Promotrivši spavača, Van Cen primjeti, da mu odjeća nije nalik na odjeću prostog čovjeka, a osim toga, pored neznanca ležala je kapa i domaća haljina mudračeva.

— Ne vičite, — zapovjedi sreski načelnik — pogledajte bolje, ko je to.

Sluga sreskog načelnika, koji je obično u ovaj vrt donosio pisma svog gospodara, zagleda se u spavača i odmah pozna u njemu Lu Nana.

— To nije niko drugi nego Lu Nan glavom: napio se i svalio ondje, — objasni sluga.

Sreski načelnik pocrvenje i u strašnom se bijesu prodera:

— Da se postupi tako sramotno, kao taj gad! Da me se pozove, kako bi me se osramotilo.

Van Cen htjede već zapovjediti slugama, da odmah izgaze sve cvijeće i polome grmove, ali, porazmislivši malo, zaključi, da to nije pravo rješenje. Onako razjaren, brzo sjede u palankin.

— Kući! — zapovjedi nosačima.

Nosači podigoše palankin i ponesoše ga; kad je povorka izlazila kroz vrtnu kapiju, ni tada ondje nije nikoga bilo. Bližilo se veče. Pred palankinom užegoše zublje, osvetljujući put. Sluge, koje su pratile palankin, njihale su glavama, došaptavajući se:

— Ko je još vidio, da bi se kandidat na čin drznuo ovako prezirno postupiti prema sreskom načelniku.

Te riječi dopriješe do uha Van Cenova, i još ga više omrzovoljiše.

»Ma da je on neobično nadaren«, premišljao je sreski načelnik, »ipak je on na neki način meni potčinjen. Koliko puta sam ga molio, da me posjeti, a on je odbijao. Tada sam izrazio želju, da ga posjetim, i poslao mu vrijedni poklon. Odlučno mogu reći za sebe, da sam bio prema njemu sasvim smjeran i da sam pokazao dužno poštovanje prema njegovoj nadarenosti. Kako je on smio postupiti tako prezrivo, i tako me osramotiti! Sve da se radilo o običnom smrtniku, a ne o sreskom načelniku, ne bi smio tako postupiti!«

Suvišno je spomenuti, da se sreski načelnik nije umirio ni onda, kad se vratio svojoj kući.

Međutim, Lu Nanove sluge, koji su se posakrivali pred sreskim načelnikom, stadoše se sa svih strana slijetati prema paviljonu, da pogledaju svog gospodara. On je i nadalje čvrsto spavao. Probudio se istom kad je zanoćalo.

— Tek što ste zaspali, — saopšti mu jedan sluga — stigao je sreski načelnik. Vidjevši da spavate, odmah je otišao.

— Pa šta onda? — reče pjesnik.

— Vaše se ništavne sluge boje, da ćete se poslije teško opravdati pred sreskim načelnikom. Ta on je prvi put došao vama, a vi ga niste primili, — pripomenu sluga.

— I moralo se tako dogoditi, — razbijesni se Lu Nan. — Odrapite vrataru trideset batina. Kako se usudio da me ne posluša i da ne zatvori kapiju? A taj neznalica ipak je došao; pogledajte, kako mi je sve ovdje zagadio. Nek baštovan izjutra donese vode, počisti, opere i dovede u red staze, kojima je on prolazio.

Zatim Lu Nan odredi, da netko ode u jamin, potraži slugu sreskog načelnika, koji mu je donosio pisamce od Van Cena i uruči mu darovanu doznačnicu i krčag hajčanskog vina, kako bi ih vratio gospodaru. Ne treba spominjati, da je Lu Nanova naredba bila odmah izvršena: jedan sluga otišao je u jamin i odnio sve, kako mu je bilo zapovjeđeno.

Vratimo se sreskom načelniku.

Primijetivši, da se Van Cen vratio mrzovoljan, žena ga upita:

— Pa ti se vraćaš s gozbe, zašto si onda tako ljut?

Saslušavši muševljevo pripovijedanje, ona se okomi na nj:

— Ti si sam za sve kriv, ne treba da se čudiš njegovom postupku. Ti si »otac i majka naroda«, svi moraju da te se plaše i da te štuju. A kad tamo, ne samo da si nekoliko puta zaredom bio ponižen, već si i sam pokušavao izmoliti prijem u jednog prostaka. Makar je on darovit čovjek, šta se to tebe tiče. Možda će ti ova uvreda da posluži kao dobra pouka.

Ženini prijekori usuše ulje u vatru. Van Cen se zavali u veliku naslonjaču i šutke, bijesno namrštivši obrve, prosjedi u njem cijelo veče.

— Čemu se jediti, — prozbori žena — od davnine se govori: »sreski je načelnik svemoćan«.

Te riječi bijahu upravo dovoljne, da sreskog načelnika prenu iz mrtvila: u tren oka misli o shvatanju talenta i o poštovanju učenog čovjeka zamijeni želja, da pokrene sudski postupak i nanese mu neko zlo. Zapravo tog dana nije Van Cen nikome saopštavao svoje misli, ali mu je srce bilo nemirno: svejedno je mislio, kako bi naškodio Lu Nanu. Sad bi ga mogla zadovoljiti jedino pjesnikova smrt. Neću govoriti o tome, kako je sreski načelnik proveo tu noć, već ću jedino reći, da je slijedećeg dana, odmah poslije jutarnjeg primanja u jaminu, odlučio, da se o svemu posavjetuje sa svojim najbližim pomoćnikom, uredskim tajnikom Tan Cunom, velikim probisvijetom, lukavim i iskusnim službenikom. Taj je čovjek uvijek bio točno upoznat s poslovima svog načelnika i često je za njega ubirao mito. Ispričavši Tan Cunu o posjeti pjesniku, sreski načelnik priznade tajniku, da se kani osvetiti čovjeku, koji ga je uvrijedio.

— Vi, moj gospodine, imate mnogo razloga, da okrivite pjesnika, — odvrati Tan Cun — treba samo da se nađe kakva upečatljiva izlika, da mu se pripiše nekakav značajan zločin, da se učini nešto, kako bi ga stjerali u škripac — tada možete biti uvjereni u uspjeh nauma. Bojim se, da sada imate malo dokaza za optužbu; da se ne bi još sve protiv vas okrenulo!

— Kako to? — začudi se sreski načelnik.

— Lu Nan je moj zemljak. Znam, da je vrlo bogat i znam, da među njegovim znancima i prijateljima ima mnogo ljudi, koji su na visokim položajima. Pjesnik sebi često dozvoljava koješta, ali svi odaju poštu njegovom talentu, niko ne smatra njegove ispade izričitom povredom zakona i ne pripisuje ozbiljnog značenja njegovim nestašlucima. Recimo, da ga uhapsimo: takav čovjek, kao što je on, može uvijek zacijelo da računa na podršku. Slučaj će doprijeti do viših vlasti — oslobodiće ga krivnje, a i ako to ne učine, u svakom ga slučaju neće osuditi na smrt. A onda, mrzeći vas još uvijek, neće li naći načina, kako bi sve okrenuo protiv vas?

— Ti svakako imaš pravo. Ali ja ne mislim, da takav lakomislen čovjek, kao što je Lu Nan, nije učinio kakav značajniji prestup. Deder ti to dobro pronjuškaj. A ja ću onda naći rješenje.

Tan Cun, koji je u svemu slušao svog načelnika, ode da ispuni njegov nalog. Nije još ni izašao, kad sreskom načelniku donesoše njegovu doznačnicu i vino, što vraćaše Lu Nan. Spazivši sve to, sreskog načelnika obuze njegova pređašnja srdžba.

— Kakvim si pravom primio natrag od njega te stvari? Odmah ću zapovjediti, da ti opale dvadeset batina, — okomi se on na slugu, ne znajući na kome bi iskalio svoj bijes, ali ga odmah pusti i dade mu novac za vino.

Odista, »kad jedan drugome ne bi škodili, mržnje ne bi poznavali ljudi!«

Izvršujući načelnikov nalog, Tan Cun je posvuda njuškao i ispitivao o Lu Nanu, tražeći nešto, za što bi se mogli zakačiti. Prolazili su dani i mjeseci, naišla je zima, a nastojanja Tan Cunova još uvijek bijahu jalova. Sreski načelnik je neprestano požurivao svog tajnika, ali se nije usuđivao pokrenuti postupka.

Jednom, obdan, kad je sreski načelnik sjedio u svojoj kući i nujno premišljao o tome, da vjerovatno neće uspjeti da okrivi pjesnika, on spazi kroz prozor, kako prema jaminu trči neka žena. Kad se ona primakla, on spazi da je to Cin, žena Nju Čena, mlađeg brata njegovog sluge Nju Vena. Ženi bijaše tridesetak godina, a bila je naoko vrlo pristala.

— Deset tisuća godina sreće, — izgovori žena uobičajeni pozdrav, stigavši pred jamin i ugledavši Tan Cuna. — Sva sreća, da sam vas zatekla! Gospodine tajniče, da li biste mi mogli reći, gdje je naš najstariji brat?

— Nju Ven je pred glavnim ulazom u jamin. Što ti treba?

— S vašim dopuštenjem, poštovani tajniče, sve ću da vam ispričam. Radi se o tome, da je moj muž jednoč posudio od Lu Caja, sluge gospodina Lu Nana, dva srebrna lana. Dvije godine zaredom moj mu je muž isplaćivao kamate. Ove godine je moj muž nadničario kod Lu Nana, a ondje je utvrđeno, da se nadničarima potkraj godine isplaćuje polovica godišnje zarade. Onog dana, kad je Nju Čen dobio platu, gospodar ga pogosti vinom, i moj muž bijaše zadovoljan. Ali, jedva je izašao od gospodara, kadli ga zaustavi Lu Caj, zatraživši od njega, da mu vrati novac. Nju Čen mu odvrati, da smo mi kanili, za tu platu kupiti sve što nam je potrebno za proslavu Nove godine, te da mu tako sada ne može dati novac. Lu Caj je navaljivao. Prepirka se pretvori u tuču. Moj muž nazva Lu Caja nucajem[38], a zbog toga ga prebiše Lu Cajeva braća. Muž se uvrijedi i suzdržavajući bijes otputi se kući. Kako ga je gospodar bio ugostio, bilo mu je vruće; kad se tukao, grudi su mu se obnažile, i on se prehladio. Iste noći muža mi je spopala vrućica. Danas je osmi dan kako boluje. Ne može ni kapljice vode progutati. Liječnik kaže, da je bolest vrlo teška, i da će vrlo teško prizdraviti. Preostaje nam jedino da čekamo na njegovu smrt. Došla sam da to ispričam našem najstarijem bratu.

Slušajući ženinu priču, Tan Cun jedva je suzdržavao radost.

— Ah, tako li je to! — reče on. — Ako sve dobro prođe, onda ništa, ali ako ti muž umre, odmah dotrči da mi javiš. Možeš se u mene pouzdati, pa ću reći koju za tebe pred sreskim načelnikom, i mi ćemo prisiliti Lu Nana da odriješi kesu![39] Tako ćeš proživjeti u dobru sve do smrti.

— Ako gospodin tajnik pristaje, da mi pomogne, što bih bolje mogla poželjeti, — radosno uskliknu žena.

Za vrijeme njihovog razgovora, priđe im Nju Ven. Cin mu sve ispriča, i oni se zajedno otputiše kući. Dok su izlazili kroz kapiju jamina, Tan Cun povika za njima:

— Ako se što dogodi, odmah mi javite.

Ne prođe ni jedan sat, kad se Cin i Nju Ven obretoše kod kuće. U sobi je vladao posvemašni muk: nije se čulo bolesnikovo predisanje. Pristupuvši krevetu, oni se užasnuše: bolesnik je ležao nepomično izdužen na postelji. Nije se znalo kad je izdahnuo. Cin zaplaka u sav glas. Uistinu:

Istina je, supruzi su za života
Isto što i ptice, iz gaja jednog:
Kad ali »velikog roka[40] izbije čas,
Svaki će svojim odletjeti putem.

Na udovičin plač strčaše se sa svih strana susjedi.

— Teško je povjerovati, — jadikovali su oni — ta bio je zdrav i snažan kao tigar! Kako je mogao tako nenadno umrijeti! Nesrećnik, nesrećnik!

— Dosta plača! — reče Nju Ven udovici, — Ponajprije valja o njegovoj smrti izvijestiti mog gospodara, a kasnije ćemo se pobrinuti za ostalo.

Cin zamoli susjede, da pripaze na kuću i smjerno pođe za Nju Venom.

»Sigurno su pošli u jamin da se žale«, zaključiše susjedi. »Kad se našem susjedu dogodila takva nesreća, bolje da i mi krenemo u jamin da svjedočimo, nego da i nas upetljaju u to.

Zaključivši tako, Nju Cenovi susjedi odmah krenuše u jamin.

Međutim se vijest o Nju Čenovoj smrti raširila po bližim i daljim zaseocima. Izvijestiše o tome i Lu Nana. Treba reći, da je Lu Nan već odavno dočuo, kako se Lu Caj uveliko bavi zelenaštvom, guleći kožu dužnicima. Kad sluge ispričaše Lu Nanu, kako je Lu Caj izmlatio njegova nadničara, i objasniše zbog čega je došlo do tučnjave, Lu Nan se razjari i istog dana otjera Lu Caja, zapovjedivši prethodno, da mu se odbroji trideset batina i da mu se oduzme Nju Čenova dužnička obveznica. Pjesnik je naumio tu obveznicu vratiti nadničaru, kad ovaj dođe, da se požali na Lu Caja. Sada, kad je doznao, da je Nju Čen umro, pjesnik zapovjedi slugama, da pronađu Lu Caja i odvedu u jamin. Ko bi znao, da se Lu Caj čuvši također za smrt Nju Čenovu i shvativši da će zbog toga odgovarati, već odavno ko zna gdje sakrio.

Međutim Nju Ven i Cin zadihani dotrčaše u jamin i saopštiše Tan Cunu, što se zbilo. A ovaj, obveselivši se mnogo, otrča da o tome izvijesti sreskog načelnika. Zatim ponovo izađe pred pokojnikova rođaka, pouči ih, što treba da kažu, a sam odmah napiše tužbu, u kojoj okrivi Lu Nana zbog toga, što je otrovao Nju Čena, budući da nadničareva žena nije pristala da živi s pjesnikom. Nadrljavši tužbu, zapovijedi Nju Venu i Cin da udaraju u bubanj[41] i viču o nesreći, što je zadesila njihovu obitelj. Nju Ven, slušajući njegvoe naloge, zapovjedi snahi, da čini sve ono, što on bude činio, i njih oboje, ne računajući, da je »tri puta sedam dvadeset i jedan«[42], dohvatiše šikpe i stadoše svom silom udarati njima po bubnju, glasno i zajednički izvikujući o nepravdi, koja im je nanesena, i tražeći pomoć zakona. Jaminske sluge, koje je bio upozorio Tan Cun, ne sprečavahu ih u tome. Čuvši bubnjanje, sreski načelnik brzo izađe u ured i odredi, da mu dovedu postradale. U to vrijeme, dok je sreski načelnik proučavao tužbu, dođoše da svjedoče pokojnikovi susjedi. Sreski načelnik ne htjede da ih sasluša: svu je pažnju usredotočio na izvještaj, što ga je sastavio Tan Cun. Jedva i pročitavši izvještaj Van Cen reda radi postavi prisutnima nekoliko pitanja a zatim, ne napisavši štoviše ni naloga za hapšenje, dade Tan Cunu palicu[43]

i zapovjedi službenicima, da smjesta pođu po Lu Nana i dovedu ga u jamin.

Ljude, koji su se spremali Lu Nanu, Tan Cun je ispraćao slijedećim riječima:

— Sreski načelnik smatra taj slučaj vrlo važnim. Zato, kad uđete u Lu Nanovu kuću, hvatajte svakog, koga stignete, osim žena i djece, i vodite ih u jamin.

Jaminski službenici su znali, naravno, mržnju, koju je sreski načelnik gajio prema Lu Nanu. Ali istodobno su čuli, da je Lu Nan bogat čovjek, da ima mnogo slugu i shvatili su, da ne mogu uljesti u pjesnikovu kuću, ako ih pođe samo nekoliko. Stoga se skupiše svi, koji su se nalazili u jaminu; okupilo se pedesetak ljudi, i cijelo to mnoštvo, poput razbješnjenih tigrova, pojuri prema Lu Nanu.

Bijaše sredina zime. Dani okraćali. Doba predvečernje. Crveni oblaci sudarali se jedan s drugim, sjeverni vjetar štipao do kostiju, velika hladnoća. Tan Cun, želeći se istaći pred sreskim načelnikom, dade ljudima novaca za vino, tako da su se jaminski službenici putem do Lu Nana podgrijavali pićem.

Cijela skupina, s bakljonošama na čelu, dojuri do pred kapiju, probi je i s povicima upade u vrt. Lovili su svakoga, ko bi im dopao šaka. Lu Nanove sluge, ne shvatajući što se dogodilo, skakali su ustranu i padali, dok ih je gomila, koja je provalila, obarala s nogu. Djeca su plakala, žene vrištale, ne znajući, kamo da se sakriju.

U to se vrijeme Lu Nanova žena, zajedno sa svojim sluškinjama, grijala pored peći. Začuvši strašnu graju u vrtu, ona pomisli, da je buknuo požar te zapovjedi sluškinjama, da odu i pogledaju, što se događa. Sluškinje još i ne pođoše, kadli u sobu utrča sluga:

— Gospodarice! Nesreća! U vrt je provalila cijela skupina ljudi sa zubljama.

Lu Nanova žena zaključi, da su u kuću provalili pljačkaši i tako se uplaši, da joj zubi od straha zacvokokaše.

— Brže zatvarajte vrata! — zapovijedi ona sluškinjama.

Ne stiže ni doreći, a u sobu doprije svijetlo baklji. Služavke, ne znajući kamo bi se skrile, uspropadoše se po sobi, vičući:

— Spasite nas, pomozite nam nebeske sile!

— Što se badava derete, — izderaše se na njih uljezi.

— Mi smo službenici iz jamina: došli smo da uhapsimo Lu Nana. Nemate zašto da urlate i zovete u pomoć.

Lu Nanova žena odmah shvati, da je sve to malso sreskog načelnika, koji je, očigledno, odlučio da se osveti pjesniku zbog nanesene uvrede i da pokrene postupak protiv njega. Nastojeći uplašiti uljeze, počne se ona izdirati na njih:

— Ako niste pljačkaši, već jaminski službenici, onda biste morali znati, kako treba da se ponašate. Ja sam sigurna, da se ništa strašno nije dogodilo. Sigurno se radi o nekoj gluposti, kao što su zemljovlasnički poslovi, porezi na posjed ili registracija braka. Zašto onda, mjesto da dođete po danu, upadate sred noći, vodeći sa sobom cijelu rulju sa zubljama i batinama, i, kao razbojnici provaljujte u kuću. Sutra ću otići u jamin i tamo o svemu ispričati. Da vidimo, kako ćete onda pjevati.

— Mi samo želimo, da nam kažete, gdje je Lu Nan, a onda se možete žaliti, — drsko izreče jedan od jaminskih službenika i dade znak, na koji ljudi počeše da pretražuju sobu. Nabivši džepove sitnarijama i dragocjenostima, oni pređoše u sobu određenu za inoče. Žene, ugledavši ljude, koji su upali u sobu od straha se sakriše pod krevete. Pretraživši sve i ne našavši ni ondje Lu Nana, odaslanici iz jamina zaključiše, da je domaćin sigurno u vrtnom paviljonu te u gomili odsukljaše u vrt.

I nisu se prevarili: Lu Nan je s gostima sjedio u svom paviljonu i pio vino. Sa strane su stajale sluškinje i pjevale. Sluga, koji je bio u potrazi za Lu Cajem, u to je vrijeme izvještavao gospodara, da je Lu Caj nestao. Ujedared, vičući, dotrčaše do paviljona dvojica slugu:

— Gospodaru, eto nevolje!

— Što se dogodilo? — upita pjesnik pjanim glasom.

— Ništa ne znamo, osim, da je cijela rulja upala u vašu kuću. Ljudi pljačkaju, love svakoga, ko im padne šaka. Upravo su provalili u vaše odaje.

Lu Nanovi gosti se uplašiše, pjanstvo brzo iščeznu.

— Što je to? — uzbudiše se oni, poustajaše s mjesta, spremajući se da odu i pogledaju o čemu se radi.

Lu Nan i ne pomisli da ustane. Za nekoliko časaka pred paviljonom zapalucaše svjetla i cijela gomila s glasnim uzvicima »ustajte brže« upade u paviljon. Sluškinje, ne nalazeći mjesta, gdje bi se sakrile, prestravljeno se ustumaraše po paviljonu.

— Ko ste vi? — povika razgnjevljeni pjesnik. — Kako se usuđujete da tako upadate u moju kuću? Odmah ću pozvati ljude i zapovjediti da vas pohapse!

— Sreski načelnik naređuje, da odmah dođete zbog nekih objašnjenja, — odgovori najstariji od jaminskih službenika. — Nije dakle na vama, da spominjete hapšenje! Življe se krenite! Življe! — vikahu oni, nabacivši Lu Nanu uže oko vrata.

— Što sam skrivio? — jedio se pjesnik. — Kad je tako, ne idem nikuda, što ćete onda sa mnom učiniti?

— Ako hoćete da znate, objasniću vam o čemu se radi. Sreski načelnik vas je već više puta zvao sebi, ali vi niste došli i mislili ste, da ćete se samo ovako izvući, ali je danas naš gospodar naredio, da vas pošto-poto uhapsimo i dovedemo njemu.

Pjesnik se usprotivi. Službenici zategnuše uže i povukoše ga sa sobom. Zajedno s Lu Nanom bilo je uhapšeno petnaest njegovih slugu. Odaslanici iz jamina namjeravali su uhapsiti čak i Lu Nanove goste, ali, poznavši u njima čuvene učenjake i mjesne bogataše, uplašiše se i ostaviše ih na miru. Gurajući se kroz gomilu, jaminski službenici izađoše iz vrta i s bukom i vikom skrenuše pravo u jamin. Lu Nanovi gosti, koji se još nisu snašli od uzbuđenja, išli su ustopu za njime, da bi saznali, što se dogodilo. Sluge, što se bijahu posakrivali, počeše se izvlačiti iz svojih skrovišta. Lu Nanova žena zapovjedi slugama, da pođu u jamin, kako bi doznali, što se desilo, i dade im za to novaca.

U međuvremenu je sreski načelnik već sjedio u jaminu i čekao povratak svojih ljudi. Pred jaminom stajahu službenici s bakljama u rukama. Uokolo bijaše svijetlo kao po danu i sasvim spokojno. A uto dovedoše Lu Nana i njegove sluge; uhićenike odvedoše pravo na glavni ulaz i uvedoše ih u dvoranu. Kad pjesnik odiže glavu i

pogleda sreskog načelnika, opazi na Van Cenovu licu toliko mržnje i bijesa, da mu se učini, kako to pred njim stoji sam glavom gospodar pakla, a jaminski službenici, koji se u dva reda bijahu postrojili s obje strane svog načelnika, ni počemu se ne razlikovahu od zloduha- službenika pakla. Lu Nanovi ljudi, spazivši cijeli taj stravični prizor, zadrhtaše i od straha popadaše na koljena.

— Lu Nan i drugi uhapšenici dovedeni su u jamin, — izjaviše službenici i kleknuše pred svojim načelnikom. Ovdje su na koljenima klečali također Nju Ven i Cin. Jedino Lu Nan i dalje stajaše, ispravivši se koliko je samo mogao. Sreski načelnik, primjetivši da pjesnik neće da klekne, ošinu ga prodornim pogledom i uz prezriv smiješak prozbori:

— Kakav neotesanac! Kad se usuđuješ ovako ponašati pred sreskim načelnikom, nije nikakvo čudo, da ne poznaješ nikakvih granica u nepristojnostima, koje činiš u svojoj kući. Neću ni govoriti s tobom, prosto ću te strpati u zatvor, i gotovo!

Lu Nan iskorača nekoliko koraka naprijed i, ne kleknuvši ni ovaj put, reče:

— Mogu ja i u zatvoru ležati. Samo mi prije morate objasniti, što li sam ja toliko skrivio, da vaši ljudi upadaju k meni noću i pljačkaju po mojoj kući.

— Ti si ubio čestitog čovjeka po imenu Nju Cen, zbog toga, što je njegova žena odbila, da živi s tobom, — otpovrze sreski načelnik. — Po mom mišljenju je to dosta velik zločin.

— Ja sam doista pomislio, da se radi o nekom strašnom zločinu, — prezirno se nasmiješivši odvrati Lu Nan. — A kad tamo, radi se o Nju Cenu. Ako me okrivljujete zbog njega, onda me možete jedino oglobiti. Čemu zbog toga ovakav postupak? Taj isti Nju Čen radio je kod mene kao nadničar; njega je izmlatio moj sluga i od toga je Nju Čen umro. Sve je to tačno, ali nema nikakve veze sa mnom. Čak da sam ja i sam ubio svog nadničara, ne biste me mogli osuditi na smrt. Hoćete da svalite krivicu na mene i obijedite me zbog zločina, koji nisam izvršio, kako biste mi se osvetili radi uvrede, koju sam nanio lično vama. Naravno, mučenjem me možete prisiliti, da

priznam što vam drago, samo se bojim, da će cio taj slučaj uroditi sveopćim bijesom protiv vas.

— Ti si ubio slobodnjaka, — prodere se Van Cen — a pred »očima i ušima naroda«[44] lažno tvrdiš, da je taj čovjek bio tvoj nadničar. Iskazuješ nepoštovanje prema službenoj osobi, jer nećeš da klekneš pred njom. Ako ti ovdje, na službenom mjestu, dopuštat sebi, da se ovako nepristojno ponašaš, onda nije teško zamisliti, kakve prestupke inače činiš! Svejedno je, jesi li nekoga ubio ili nisi! Dosta je, da se sada buniš protiv »oca i majke naroda«. Udarite mu batine.

Jaminski službenici svi kao jedan pojuriše da izvrše načelnikovu naredbu: pritrčaše Lu Nanu i počeše mu vezivati ruke.

— Čovjeka se može i ubiti, ali ga se ne smije izvrgnuti sramoti, — zaviče Lu Nan. — Ja nisam žena, da biste me mogli zaplašiti pričama o smrti. Ti, radije, što prije riješi taj slučaj, ako zaslužujem smrt, ubij me, ako me treba rezati na komadiće, reži, ali sramote neću trpjeti.

Službenici, kojima Lu Nanove riječi ništa nisu značile, oboriše pjesnika na pod i odbrojaše mu trideset udaraca batinom.

— Dosta! — odredi sreski načelnik i zapovijedi, da se Lu Nana i njegove sluge bace u tamnicu.

Starješina kvarta, u kome je živio Nju Čen, dobi nalog, da kupi lijes za pokojnika, obavi pogrebni obred, a zatim lijes s Nju Čenovim tijelom pošalje u jamin zbog izvida.

Brat i žena pokojnikova, zajedno s ostalim svjedocima, čekahu da počne pretres.

Kad je Lu Nan, vas u krvi, uz pomoć dvojice slugu, izašao na glavni jaminski ulaz, glasno se smijao.

Pjesnikovi prijatelji, koji su ga već odavno očekivali pred ulazom, prišli su mu i upitali:

— Zašto su vas tako istukli?

— Vidite, sreski načelnik mi se osvećuje zbog uvrede, to je sve. Potrebna mu je bila nekakva objeda, pa se okoristio time, što je moj sluga Lu Caj tobože ubio čovjeka, te svalio krivicu na mene.

— Kakva nepravda, — razjediše se Lu Nanovi drugovi. — Već smo se dogovorili, da će sutra najuvaženiji i najutjecajniji stanovnici sreza poći u jamin i otvoreno porazgovarati sa sreskim načelnikom. Nema sumnje, da će on, plašeći se ogovaranja, morati da vas oslobodi.

— Taj slučaj nije vrijedan, da se vi mučite, — odvrati Lu Nan — neka čini, što hoće! Imam jednu drugu molbu na vas. Budite tako ljubezni i otiđite do moje kuće te poručite, da sam naredio, da mi se u zatvor pošalje više vina.

— Poslije onoga, što vam se danas desilo, morali biste manje piti, — prigovoriše Lu Nanovi drugovi.

— Najdragocjenije u ljudskom životu jeste, da činiš ono, što hoćeš, — odvrati pjesnik na to sa smiješkom. — Siromaštvo ili bogatstvo, slava ili sramota, sve to ne ovisi o nama, pa što da onda mislimo o tome! Zar zbog toga, što mi sreski načelnik sprema kojekakve neprijatnosti, ja ne bih smio piti vina?

Jedva je pjesnik dovršio rečenicu, kad se pojavi tamničar, koji ga poče gurati u leđa, govoreći:

— Deder požuri u zatvor, drugi put ćeš pričati!

Treba reći, da je taj tamničar, neki Caj Sjan bio čovjek, koji je u svemu ugađao sreskom načelniku i potonji se na njega mnogo oslanjao.

— Ah, đubre! — okomi se na nj pjesnik očiju izbečenih od srdžbe. — Što se to tebe tiče, što ja pričam!

— Pazi, molim te, — povika tamničar, također se razjarivši. — Sad si običan zločinac, pa bolje ostavider svoje gospodske navike.

— Kakav sam ja zločinac! — podivlja Lu Nan. — A šta da jednostavno ne pođem u zatvor, što mi onda možeš?

Caj Sjan se spremao da još nešto odvrati pjesniku, ali nekoliko razboritih svjedoka tog prizora odgurnuše tamničara i, poslije dugog navaljivanja, nagovoriše Lu Nana, da uđe u zatvor. Lu Nanovi drugovi se raziđoše kućama. Ne treba reći, da su sluge Lu Nanove, vrativši se kući, podrobno ispričali ženi svog gospodara sve, što se dogodilo.

Spomenuću tu i to, da je Tan Cun, koji je neprekidno uhodio Lu Nana, izašao za njim iz jamina i prisluškivao njegov razgovor s drugovima, te ga od riječi do

riječi priopćio sreskom načelniku. Slijedećeg dana sreski načelnik, gradeći se bolestan, nije izlazio u sudsku dvoranu i nije obavljao nikakve poslove tako, da, kad je njemu došlo izaslanstvo mjesnih prvaka, koje su poslali Lu Nanovi drugovi, sluge, što su stražile pred kapijom, nisu čak od posjetilaca primile ni posjetnice. Poslije njihovog odlaska, sreski načelnik uđe u ured, zapovjedi da se uvedu svi prestupnici i pozva Cin i druge svjedoke u toj stvari. Iz zatvora dovedoše Lu Nana i njegove sluge. Zatim bje unesen pregledani Nju Čenov leš. Premda na lešu bijahu samo ogrebotine, svjedoci u tom slučaju, koji su unaprijed bili upoznati s nakanama sreskog načelnika, ustvrdiše, da je pokojnik bio strašno isprebijan. Mjesni stanovnici, do kojih je dopro glas, da je Lu Nan lični neprijatelj sreskog načelnika, jednoglasno izjaviše, da je Lu Nan Nju Čenov ubica.

Sreski načelnik zapovjedi Lu Nanu da priđe, pokaza ugovor Lu Nana s nadničarom Nju Čenom i, rekavši Lu Nanu, da je taj ugovor krivotvoren, raskida ga na sitne komadiće. Povrgnuvši Lu Nana teškim mukama, sreski načelnik ga ubrzo osudi na smrt. Osim toga naredi, da se Lu Nanu udari dvadeset vrućih batina, da mu se na ruke i na vrat stave dugački lanci i da ga se zatvori u ćeliju za osuđene na smrt. Sve sluge Lu Nanove dobiše trideset udaraca batinom i bijahu osuđeni na tri godine robije. U dvoranu dozvaše čuvare, kojima narediše, da strogo paze na zločinca sve dok im se drugo ne naredi. Žena i brat pokojnog Nju Čena, svjedoci i svi umiješani u taj slučaj raziđoše se kućama.

Zapovjedivši tajnicima da provjere sve spise u vezi s tim slučajem, sreski načelnik uze pisati opširni izvještaj, ne zaboravivši pri tome, da potanko opiše Lu Nanovu nepokornost i prezir, koji pjesnik pokazuje prema službenim licima. Sastavivši taj spis, Van Cen ga odasla višoj vlasti, ne obraćajući nikakve pažnje na opomene utjecajnih ličnosti u svome srezu. Stihovi tu mogu poslužiti kao potvrda:

Sreski je načelnik uvijek mogo
Obitelj slomiti svaku,
I Edžan[45], koji ničim nije kriv,
Pred njim bi bio u strahu.

Cijenjeni mudrac jučer je živio
Sretan, nevolje ne znajući.
Danas u vrtu njegovu čuvenu
Niko na cvijeće ne pazi.

Lu Nan bijaše čovjek iz ugledne obitelji. Tek što bi mu izbio na tijelu nekakav prišt ili čir, odmah bi pozvali liječnika, da mu pomogne, i tako nije prošlo ni mjesec da je poslije takvih batina dugo ležao bez svijesti. Srećom su ljudi, koji su ležali zajedno s njim, znali, da je Lu Nan bogataš, pobrinuli se za njega i odmah nabavili iscjeljuću mast. Osim toga, Lu Nanova žena je zamolila liječnika, da mu pomogne ,i tako nije prošlo ni mjesec dana, a Lu Nan je, zahvaljujući sveopštoj pažnji, prizdravio.

Lu Nanovi prijatelji ne zaboravljahu na njega i svejednako dolažahu u zatvor, da ga obiđu. Tamničari su dobivali od posjetilaca novac, bili su zbog toga zadovoljni i otvoreno su puštali pjesniku svakoga ko je dolazio. Caj Sjan bio je jedini tamničar, koji je nastojao da u svemu ugodi sreskom načelniku i koji je svaki put trčao, da ga izvijesti o Lu Nanovim posjetiocima.

Jednom, pošto ga je upozorio sam Caj Sjan, sreski je načelnik otišao u zatvor, gdje je odista zatekao Lu Nanove prijatelje. Kako su sve to bili utjecajni i poznati ljudi, Van Cen se nije usudio da im bilo šta učini, već je dopustio vratarima, da ih puste pjesniku. Međutim je zapovjedio, da se Lu Nanu odbroji dvadeset batina, a tamničare da se dobro izmlati. Tamničari su dobro znali, da je sve to Caj Sjanovo maslo, ali im nije drugo preostajalo nego da šute i stisnu zube. Ništa nisu mogli učiniti protiv Caj Sjana, koji je bio pouzdanik sreskog načelnika.

Lu Nan bijaše vičan da se druži s darovitim i čuvenim ljudima, nosi brokatnu odjeću, jede birana jela. Njegove su oči uživale u drveću i bambusima, u cvijeću i u travi; sluh su mu milovali zvukovi frule i flauta. Pod večer bi k njemu dolazile ljepojke-inoče, a on bi zagrlio čas jednu u crvenoj odjeći, čas drugu u modroj svili. Živio je bezbrižno, kao rajnik. A sada, u zatvoru, stanovao je iza neprovidnih zidova, u ćeliji, gdje ne bi stala ni polovica njegova divana; pred njegovim očima bijahu sad jedino osuđenici na smrt, koji su svojim okrutnim licima, psovkama, svađama i galamom podsjećali Lu Nana na zbor zloduha. U ušima mu je neprekidno zvonila zveka lanaca i tresak bukagija i lisičina. Pred večer bi se razlijegali povici noćne tamničke straže, propraćeni udarcima klepala i u gong — sve je to naličilo na pjesme zloduha i bolno je kidalo pjesnikovu dušu. Lu Nan bijaše čovjek izdržljiv, ali, obrevši se u ovakvim uslovima, nije mogao da ne pati.

Lu Nan je žalio, što mu ne mogu izrasti krila, koja bi mu pomogla da izleti iz zatvora, što nema sjekire, kojom bi mogao probiti zid i osloboditi sebe i sve prestupnike. Kadgod bi se sjetio, kakvoj su ga sramoti izvrgnuli, Lu Nanu bi se digla kosa na glavi.

»Cijelog sam života bio čestit čovjek i odjednom sam na pravdi boga pao u šake tom razbojniku«, premišljao je u sebi Lu Nan. »Kako da sad ugledam svijetlo dana i izbavim se iz ove tamnice? Ako i uspijem da se odavle izvučem, kako ću ljudima pogledati u oči? Takav život nije ni za što. Nije li bolje skončati sa sobom i sačuvati svoju čast?! Ne, ne smije se tako, ne smije«, odmah se predomisli pjesnik. »U davnini je presvijetli knez Čen Tan[46] bio zatočen u kuli Sja u Julu[47], Sun Bin [48] i Sima Cjan[49] bijahu izvrgnuti sramoti uškopljenja. Ako su takvi mudraci mogli podnijeti sramotu, imam li ja pravo da mislim na samoubijstvo? Ja imam puno poznatih pod kapom nebeskom«, premišljao je dalje Lu Nan, »a među njima je mnogo poznatih odličnika. Zar je moguće, da će oni, sada, kad se nalazim u tako teškom položaju, sjediti skrštenih ruku i čekati moje smaknuće? Ili oni možda ne znaju za sve ove nedaće, kojima sam izvrgnut. Biće potrebno, da im potanko napišem o svemu, što se ovdje događa, kako bi poradili kod viših vlasti, da me se oslobodi.«

Lu Nan odmah napisa nekoliko pisama i preko svojih slugu ih razasla na sve strane. Među prijateljima, na koje se pjesnik obratio, bijaše i takvih, koji su još u to vrijeme bili na dužnosti, ali je bilo i činovnika, koji su sada bili u mirovini. Dobivši Lu Nanova pisma, svi oni podigoše uzbunu. Neki se uputiše pravo sreskom načelniku, zahtijevajući da pomiluje pjesnika, drugi odaslaše

na razna nadleštva pisma s molbom da se Lu Nan oslobodi. Viši nadležni činovnici, oslanjajući se ponajprije na to, što je Lu Nan bio jedan od najdarovitijih ljudi stoljeća, napisaše iscrpne proteste na srez.

Uskoro Lu Nan dobi pismo od jednog odličnika, u kojem ovaj savjetuje pjesniku, kako bi bilo dobro, da Lu Nanovi rođaci u njegovo ime pošalju žalbu a također razašalju na mnoge jamine molbe za pjesnikovo oslobođenje. Dobivši to pismo, Lu Nan se mnogo obradova i odmah naredi svojoj rodbini, da na sve jamine upute žalbe zbog nepravednog postupanja Van Cena. Svaki jamin odista posla proteste u oblasnu kaznenu upravu s molbom, da se prouči Lu Nanov slučaj. I tako je veći dio pisama, što ih je odašiljala oblasna uprava, stizao na srez, gdje je načelnik bio Van Cen. U ciglih nekoliko dana Van Cen je dobio desetke pisama, koji su uporno tražili, da se pjesnik oslobodi. Sreski načelnik bijaše potpuno smeten, pogotovo, kad su mu, povrh svega, odjednom vratili njegov sopstveni izvještaj, koji je bio okršten neistinitim. Za nekoliko dana iz oblasne sudske uprave stiže službeni nalog: da se Lu Nan zajedno sa spisima o tom slučaju predvede u oblast. Sreski načelnik shvati, da će taj slučaj pretresati na oblasti, gdje će Lu Nana zacijelo osloboditi, i ozbiljno se uplaši.

»Zaista se može reći za tog nitkova, da mu glas daleko siže«, jedio se sreski načelnik. »Kako je to on, nalazeći se ovdje u zatvoru, uspio da se poveže s različitim ustanovama i da sve pripremi? Ako ga oslobode, neće mi kasnije biti života od njega. Kako da izbjegnem odgovornosti za sve ovo? U redu, kad sam već nešto počeo, treba da dotjeram do kraja! Ako ne iščupaš travu skupa s korijenom, kasnije se nećeš izbaviti nevolje!«

Iste večeri Van Cen zapovjedi Tan Cunu, da ode u zatvor i da naredi tamničaru Caj Sjanu da odmah pripravi svjedočanstvo o Lu Nanovoj bolesti te da obnoć izvede pjesnika na samotno mjesto i umori ga.

Kakve štete, da tako darovit čovjek, kao što je Lu Nan, mora nizašto poginuti u toj strašnoj tamnici!

Moja se priča dijeli na dva dijela. Sad ću vam ispričati, kako je u srezu Cjunsjan pomoćnik sreskog nadzornika za zločinstva bio neki Dun Šen iz ugledne obitelji.

Poslove je svršavao odlično, službovao je neobično predano, uvijek je postupao po zakonu, pravedno i milostivo. Dun Šen nikako nije mogao da se složi s nepravednom odlukom sreskog načelnika u Lu Nanovu slučaju. Ali, budući da je bio samo obični činovnik, nije se smio umiješati. Svaki put, kad je Dun Šen po svojim službenim poslovima dolazio u zatvor, on bi svakako svraćao Lu Nanu, da s njim porazgovori, tako da su zatvorenik i činovnik domalo postali veliki prijatelji.

Desilo se tako, da je upravo one večeri, kad su Lu Nana, po naredbi sreskog načelnika, izvodili iz tamnice, da ga krišom ubiju, Dun Šen na svom obilasku došao u zatvor. Ne našavši pjesnika na njegovu mjestu, on potraži objašnjenje od tamničara, ali mu oni ne htjedoše ništa reći. Istom kad Dun Šen rasrđeno podvikne na njih, jedan plaho primijeti:

— Gospodin je načelnik poslao ovamo tajnika s nalogom, da se obračuna s Lu Nanom. Već su ga odveli odavde.

— Ta sreski se načelnik smatra »ocem i majkom naroda«, kako se mogao upustiti u to?! — gnjevno povika pomoćnik nadzornika. — Sigurno ste to vi lupeži htjeli da se obogatite na račun Lu Nana ,ali, vidjevši da on ne daje ništa, odlučili ste da ga ubijete. Vodite me brže njemu!

Tamničari, ne usuđujući se da ne poslušaju, odvedoše Dun Šena u tamni sokačić iza zatvora, gdje ubrzo nabasaše na Tan Cuna i Caj Sjana.

— Pretstanite! — povika izmijenjenim glasom pomoćnik nadzornika.

Pred njim je na zemlji ležao Lu Nan. Cijelo njegovo tijelo, išarano udarcima kandžija, postalo je ljubičastocrno. Bio je sputanih ruku i nogu, a na licu mu je ležala teška vreća sa zemljom. Dun Šen naredi da se skine vreća i stade zvati u pomoć. Lu Nanu nije bilo suđeno da umre: pjesnik se postepeno vraćao svijesti; odriješili su ga, pomogli mu da dođe do zatvora, okrijepili ga toplom čorbom, i istom tada se Lu Nanu vratio dar govora i on je mogao ispričati, kako je u zatvor došao Tan Cun i naredio Caj Sjanu, da izvrši zločinački naum.

Malo se umirivši, pomoćnik nadzornika zapovijedi ljudima, da pripaze na Lu Nana, dok bude spavao, a sam povede Tan Cuna i Caj Sjana u isljedničku sobu.

Pomoćnik nadzornika odlično je znao da su oba zlikovca radila po odredbi sreskog načelnika, ali je istodobno shvaćao, da sreski načelnik ne bi ništa priznao, kad bi odmah sad cio slučaj izašao na vidjelo. Htio je već udariti na muke Tan Cuna, kako bi ga prisilio na priznanje. Ali, Tan Cun je ipak bio desna ruka sreskog načelsnika, i Van Cen bi mogao okriviti Dun Šena zbog toga, što je samovoljno kaznio njegovog prvog pomoćnika, i onda bi se njemu loše pisalo. Tada Dun Šen pozva k sebi samo Caj Sjana, odlučivši da prisili na priznanje, kako su on i Tan Cun zajednički naumili ubiti Lu Nana, budući da je on odbio da im dade novaca.

Isprva je Caj Sjan samo ponavljao, da je postupio po načelnikovoj odredbi i nikako nije htio priznati svoju krivicu.

— Na muke s njim! — gnjevno povika Dun Šen.

Spomenuću ovdje, da je tek nedavno Caj Sjan tužio tamničare, da puštaju Lu Nanu posjetioce. Poslije toga je sreski načelnik sam pregledao zatvor i zapovjedio da ih sve izbatinaju. Sad tamničari nisu htjeli propustiti zgodno priliku, da se osvete svome dušmaninu: odabraše par tako tijesnih i tako jakih klada, da, tek što poče mučenje, Caj Sjan uze odmah bijesno vikati i nekoliko puta uzamance priznade svoju krivicu. Postigavši svoj cilj, pomoćnik nadzornika zapovijedi da prekinu mučenje. Tamničari, ozlojeđeni na Caj Sjana zbog njegova izdajstva, gradili su se da ne čuju zapovijedi, već su još jače pritezali klade. Tako su stiskali prste Caj Sjanove, da je ovaj od neizdržive boli stao zazivati u pomoć oca i majku i nabrojio sve svoje pretke sve tamo do osamnaestog koljena. Dun Šen bio je prisiljen nekoliko puta zaredom podviknuti na tamničare, prije nego su ovi prekinuli mučenje. Pomoćnik nadzornika je izvadio papir i kičici i zapovjedio Caj Sjanu, da napiše svoj iskaz. Ovome nije ništa drugo preostalo, nego da napiše sve onako, kako mu je govorio pomoćnik nadzornika.

— Zasad ih obojicu ne puštajte iz tamnice, — odredi Dun Šen, spremajući u rukav Caj Sjanov iskaz. — Moram prvo vidjeti sreskog načelnika, a onda ćemo ih moći i uhapsiti.

S tim riječima Dun Šen izađe iz zatvora i vrati se u jamin, gdje je vascijelu noć pisao izvještaj o tome slučaju.

Slijedećeg dana, kad se sreski načelnik spremao za jutarnje primanje u jaminu, pomoćnik nadzornika se otputi k njemu sa svojim izvještajem.

Sreski načelnik je već i onako bio uzbuđen zbog dugog Tan Cunovog otsustva. Izvještaj pomoćnika nadzornika sasvim ga obeshrabri, premda on to nije pokazao. Van Cen se ljutio na Dun Šena zbog toga, što ga je ovaj omeo u izvršenju zamišljenog nauma, ali ništa nije mogao učiniti.

— Sumnjam, da je sve bilo tako, kako vi pišete, — prozbori sreski načelnik, pregledavši izvještaj.

— Noćas sam bio u zatvoru i sopstvenim sam očima sve vidio. Ne može se reći, da nije bilo tako. Ako poštovani načelnik meni ne vjeruje, neka pozove krivce i ispita ih u mom prisuću. Čini mi se, da Tan Cun možda još i zaslužuje milost, ali taj Can Sjan uopšte se ne drži dopuštenih granica. Išao je tako daleko, da je čak našeg visokog načelnika uprljao blatom! Treba ga pošteno proučiti, kako bi bio drugima za primjer!

Sreski je načelnik crvenio slušajući Dun Šena. Bojeći se, da bi cio slučaj mogao prijeći granice jamina i baciti ljagu na njegovo ime, bio je prisiljen uhapsiti Caj Sjana i poslati ga na robiju.

Otada je Van Cen gojio mržnju prema pomoćniku nadzornika Dunu i, zakačivši se za nekakav njegov lakomisleni postupak, izvijestio o tome više vlasti. Dun Šen bio je maknut s položaja i napustio srez. Tako se s njime ovdje rastajemo.

Vratimo se sreskom načelniku. Bijesan zbog toga, što mu nije uspjelo, da dokraja izvrši svoj skriveni naum, Van Cen je svim višim nadleštvima poslao optužnice. Osim toga, on je samo u tu svrhu poslao u prijestolnicu ljude, kojima je bilo zapovijeđeno da predaju lično utjecajnim ljudima optužnice. Srž tih optužnica bijaše ovo: »Lu Nan, oslanjajući se na svoje bogatstvo i visoke veze, vrši nasilja nad mjesnim stanovništvom, ubija obične

ljude, buni se protiv načelnika i nakon svega toga još se usuđuje da piše kojekakve molbe u nadi, da će izbjeći kazni.« Stvarno stanje u svim tim optužnicama bilo je izloženo u sasvim tamnim bojama i teretilo je pjesnika u svakom pogledu. Sreski je načelnik mislio, da će na taj način razglasiti cio slučaj i postići to, da niko neće smjeti uzeti pjesnika u zaštitu. Zatim Van Cen zapovjedi Tan Cinu, da nabavi od Cin tužbu protiv Lu Nana, koji je tobože umorio njenog muža, da prepiše tu tužbu u nekoliko primjeraka i izlijepi je po ulicama sreskog mjesta[50]. Kad je sve bilo pripravljeno, Van Cun zapovjedi, da se Lu Nana zajedno sa spisima o njegovom slučaju otpravi u oblasnu sudsku upravu. Uz ostale spise bila je priložena Cinina tužba i lični izvještaj sreskog načelnika.

Činovnik oblasne sudske uprave, koji je morao da presudi u tom slučaju, bio je surov, ali plašljiv čovjek; dobivši izvještaj sreskog načelnika, uz koji je bila priložena Cinina tužba, bojao se osloboditi Lu Nana na svoju ruku i, kako se radilo u takvom slučaju, izvjestio o tome više nadleštvo.

Obično, kad sreska tamnica dobije nalog od oblasne uprave, da pretrese neki slučaj, onda druga nadleštva više nemaju prava da se miješaju u to. Zato je Lu Nan bio uvjren, da će ga ovoga puta pustiti na slobodu. Ko je mogao pomisliti, da će sve ispasti drugačije? Da će ponovo potvrditi njegovu smrtnu kaznu i vratiti ga u sreski zatvor? Pjesnik se čak nadao, da će sreski načelnik biti maknut s položaja i maštao o osveti. Kako je mogao znati, da će se sreski načelnik Van Cen čak i proslaviti zbog toga, što se usudio povesti postupak protiv čuvenog bogataša. U prijestolnici počeše govoriti o načelniku sreza Cjunsjan kao o smjelom i odlučnom čovjeku. Bio je doskora pozvan u prijestolnicu i promaknut u službi. I premda je sreski načelnik svojevremeno rekao, da Lu Nanova slava siže do neba i širi se po svoj zemlji, sad se ne bi našao niko, ko bi se usudio istupiti protiv tako utjecanjog lica, kao što je bio Van Cen. Istina, jedan nadzorni cenzor, neki Fan, sažalivši se nad nepravedno osuđenim pjesnikom, odredi, da se Lu Nan pusti na slobodu. Tek što vijest o Lu Nanovu oslobođenju stiže do Van Cena, on odmah zamoli svog prijatelja po službi, da napiše tužbu protiv cenzora Fana. U toj tužbi je pisalo, da je Fan za mito pustio na slobodu velikog zlikovca. Fan je bio maknut s položaja, a u sresku upravu je stigla naredba, da se Lu Nana ponovo strpa u zatvor. I tako, iako su više vlasti znale sve o toj nepravdi, više niko nije uzimao pjesnika u zaštitu: svaki se bojao, da ne izgubi sopstveno mjesto.

Vrijeme je brzo jurilo. Minule su tri godine, a Lu Nan je svejednako sjedio u zatvoru. Za to vrijeme su se bila promijenila dva sreska načelnika. Nju Ven i Cin su umrli. Van Cen ponovo bje promaknut. Sad je zauzimao položaj visokog odličnika i stekao veliki utjecaj i moć u prijestolnici. Lu Nan se nije više nikako nadao, da će biti oslobođen, a i sam više nije vjerovao u zvijezdu spasa. Ali, u srezu Cjunsjan bijaše opet postavljen novi načelnik. Može se reći, kad je stigao novi sreski načelnik, da

Tog dana gustu mračinu
    Luč zore blijede obasja,
Tog jutra rosa čudesna
    U inje se ne pretvori.

Novi sreski načelnik Cjunsjana postade neki Lu Gaocu, rodom iz Pinhua, što se nalazi u granicama okruga Cjasin, a provinciji Džecjan. Bijaše to čovjek za koga se može reći, da mu je duša puna najfinijeg brokata, u nutrini mu veliki biser, a nadarenost njegova proteže se do neba i opasava cijelu zemlju. Taj čovjek je poznavao umijeće da upravlja i drži narod u miru.

Kad se Lu Gaocu spremao da napusti prijestolnicu, Van Cen ga je posjetio i ispričao mu o Lu Nanovu slučaju. Lu Gaocu odmah posumnja: »Sve je to bilo tako davno, zašto onda cio slučaj toliko uzbuđuje Van Cena? Nije mi zalud, sigurno, tako potanko o svemu pričao.«

Stupivši na novu dužnost, Lu Gaocu ispita o Lu Nanovu slučaju mjesne utjecajne ličnosti, koji voljko objasniše novom načelniku istiniti uzrok Lu Nanovog uhićenja. Lu Gaocu se ne usudi povjerovati u to: »Ipak je Lu Nan bio čuven bogataš, i ti su ga ljudi mogli već radi koristi uzimati u zaštitu.« Tada sreski načelnik poče zaobilaznim putem skupljati podatke o tome slučaju i iznova dobi jednaka izvještaja. »Kako je mogao narodni

upravitelj zbog lične mržnje pokrenuti postupak protiv nevinog čovjeka i osuditi ga na smrt?! u nedoumici premišljaše Lu Gaocu i spremi se da napiše izvještaj višim vlastima, tražeći da se oslobodi potpuno nevini pjesnik. Ali, dobro porazmislivši, zaključi, da će nadležne ustanove, pošalje li on odmah izvještaj, ponajprije početi iznova da pregledaju sve optužnice i žalbe, tako da od svega opet neće ništa biti.

»Bolje je ponajprije osloboditi Lu Nana, a istom kasnije napisati kud već treba«, zaključi sreski načelnik. Odlučivši tako, on izvadi svitak s prepisima o pjesnikovu slučaju i pažljivo razgleda sve spise: sve je bilo tako lijepo namješteno, da se odista nije mogao ni za šta uhvatiti. Još jednom, i još jednom pregledao je Lu Gaocu sve spise i napokon se domislio: »Kako se moglo suditi u tom slučaju, ne uhvativši Lu Caja?« Raspisavši nagradu od pet stotina lana onome ko uhvati Lu Caja, on razasla službenike i zapovjedi im, da u najkraćem roku uhapse lupeža. Ne prođe ni mjesec dana, a njega uhvatiše i dovedoše u jamin. Iznenada zatečen, Lu Caj odmah sve prizna, te ga čak ni na muke nisu morali udarati.

Tad sreski načelnik napisa slijedeći izvještaj: »Na saslušavanju smo doznali, da je onog dana, kad je Nju Čena isplatio Lu Nan, Lu Cej zatražio od njega da mu isplati dug. Međutim se zbog toga zametnula kavga. To, da je Nju Čen odista bio Lu Nanov nadničar, dokazano je i potpuno je jasno. Ako nadničar umre, poslodavac ne snosi zbog toga materijalne odgovornosti. Novac je uzajmio Lu Caj, on je tražio da mu se novac vrati, pa je on i istukao Nju Čena. I svejedno Lu Caja ostavljaju na slobodi, a Lu Nan gnjije u tamnici[51]. Gdje je tu pravda? Lu Caj je nestao, nisu ga mogli ispitati u jaminu, a zbog njega su uvalili njegovog gospodara. Za takav zločin za Lu Caja malo je i smrtna kazna. Zbog davno učinjene nepravde Lu Nan još uvijek sjedi u tamnici. Stoga smatram svojom dužnošću da ga oslobodim.«

Istoga dana Lu Nana izvedoše iz zatvora, dovedoše ga u jamin, skinuše mu bukagije i pustiše kući. Ne bijaše ni jednog čovjeka u jaminu, kojega ne bi začudio takav obrat događaja. Sam Lu Nan, koji je prestao vjerovati, da će biti oslobođen, nije se začudio ništa manje od ostalih.

Međutim je sreski načelnik skupio sve spise u vezi s Lu Nanovim slučajem i napisao izvještaj, u kojem je potanko izložio razlog raskida između Van Cena i Lu Nana i nadalje ispričao, kako su nepravedno postupili prema pjesniku. Ponesavši sve spise i svoj izvještaj, Lu Gaocu se osobno uputi u oblast, da ga primi načelnik provincije. Načelnik primi Lu Gaocua, pročita njegov izvještaj i pomisli: »Sigurno nije uzalud na svoju odgovornost i štetu odlučio da oslobodi Lu Nana. Biće zacijelo, da je to učinio radi svoje sopstvene koristi.«

— Čuo sam, da je Lu Nan, koga ste oslobodili iz zatvora, vrlo bogat čovjek, — obrati se načelnik provincije svom posjetiocu. — Da se još ne pomisli, da ste ga pustili za mito.

— Sreski načelnik misli jedino na to, da se poštuju zakoni i ne zanima ga, da li će njegovi postupci izazvati sumnju okoline, — otpovrze Lu Gaocu. — Njega jedino zanima, da li se pravedno ili nepravedno postupa prema čovjeku, i ne zanima ga, da li je taj čovjek bogat ili nije. Ako je čovjek pravedno osuđen, bio on makar Bo I ili Šu Ci[52], neću imati razloga da ga ostavim na životu, a ako je čovjek nepravedno osuđen, makar bio Tao Džu[53], nikad ga neću osuditi na smrt.

Načelnik provincije, vidjevši da ima posla s čestitim i pravednim čovjekom, prestade ispitivati Lu Gaocua, već mu samo reče na rastanku:

— U davnini, kad je knez Džan[54] upravljao Palatom pravde, u tamnicama nije bilo nepravedno osuđenih. Vi me, velepoštovani, mnogo potsjećate na njega. Zato vam ne smijem ništa naturati.

Ne treba ovdje spominjati, da je Lu Gaocu otišao od načelnika ćuteći duboku zahvalnost.

Reći ću jedino, da su, kad se Lu Nan vratio kući, svi oko njega bili sretni. Rođaci i drugovi neprekidno su mu dolazili da čestitaju. Nekoliko dana po svom oslobođenju Lu Nan posla slugu da dozna, da li se vratio sreski načelnik. Kako je dobio potvrdni odgovor, on se spremi da ga posjeti i da mu zahvali.

Kad žena spazi, da se Lu Nan sprema sreskom načelniku praznoruk i skromno obučen, uzruja se:

9*

— Sreski načelnik Gaocu učinio ti je takvu milost! Treba pripremiti darove i odnijeti mu ih u znak zahvalnosti.

— Poštovani Lu Gaocu je svojim postupkom dokazao, da je smion plemenit i darovit čovjek, te da se ne može uporediti s ostalim prljavim, pohlepnim i podlim činovnicima. Moji darovi bi ga mogli uvrijediti.

— Kako bi ga to odjednom uvrijedilo? — zapanji se žena.

— Ja sam trpio nepravdu više od deset godina. Toliko se sreskih načelnika ovdje promijenilo, ali ni jedan nije htio zaći u srž slučaja. Svaki se bojao, da bi mogao pasti u nemilost kod ovozemaljskih silnika. Jedino je prepoštovani Lu Gaocu, tek što je stigao u naš srez, odmah shvatio da sam ja bio nepravedno obijeđen i ubrzo me oslobodio. Da to nije čovjek iznimne sposobnosti i neobične smjelosti, zar bi mogao tako postupiti? Kad bi ga ja htio nagraditi za sve, što je za mene učinio, o tome bi se moglo reći riječima mudrog Konfucija: »Drevni ljudi su me razumjeli, ali ja ne razumijem drevne ljude.« Kako bih mogao tako postupiti?«

I tako on krenu praznih ruku. Ali pošteni Lu Gaocu, znajući da je Lu Nan neobično nadaren čovjek, ne samo da se ne uvrijedi, već i pozva pjesnika u svoje unutarnje odaje. Ugledavši sreskog načelnika, Lu Nan ne pade preda nj na koljena, već mu se samo duboko pokloni, i, premda sreskom načelniku gostovo ponašanje dođe čudno, ipak mu odgovori poklonom. Po naredbi domaćina, sluge postaviše stolicu za Lu Nana tik do naslonjača sreskog načelnika. Čitaoče! Pomisli samo, nije li to čudno: Lu Nan, koga svi već odavno smatrahu zločincem, bio je oslobođen tamnice zahvaljujući jedino Lu Gaocu, koji mu je, može se reći, poklonio drugi život, pa za takvu milost, ne samo da se treba do zemlje klanjati, već ne bi bilo šteta ni glavu o zemlju razbiti.

Kad bi se Lu Nan usudio tek naklonuti a ne kleknuti pred nekim drugim sreskim starješinom, takvo nepoštovanje propisa zasigurno bi izazvalo načelnikovo nezadovoljstvo. A eto, sreski načelnik Gaocu, ne samo da se nije obazirao na to već je naprotiv posjeo gosta pored sebe: sve to svjedoči o njegovoj bezgraničnoj velikodušnosti i neizmjernoj ljubavi prema učenjacima. Zar se moglo pretpostaviti, da će Lu Nan, koja su posjeli tik do domaćina, još uvijek biti nezadovoljan i reći:

— »Otac i majka našeg naroda« vidi u meni jedino zločinca osuđenog na smrt, a ne prostog Lu Nana.

Čuvši to predbacivanje[54], sreski načelnik ustade sa svog mjesta, ponovo uze pozdravljati pjesnika; naklonivši se toliko puta, koliko ide uvaženog gosta, Lu Gaocu izusti: »To je moja krivica» i odmah ustupi pjesniku počasno mjesto.

Gost i domaćin, uživajući jedan u društvu drugoga, razgovarahu o različitim uvišenim predmetima i žalili su jedino to, što se nisu prije sreli. Uskoro sreski načelnik i pjesnik postadoše veliki prijatelji.

Fen Iju[56] se nekoć svi divljahu,
    Što šutke kraj drveta je stajao,
Baš nas tako danas Lu Nan čudi,
    Što protuslovio Lu Gaocu je.
Bijednika jutros još u tamnici,
    Već obnoć ko gosta primi za sto —
Postupiti tako može onaj,
    Ko plemenit je, kao nebo velje.

Tu se priča svršava. Ispričaću ovdje samo još, kako je Van Cen, bivši načelnik sreza Cjunsjan, čuvši da je Lu Gaocu oslobodio Lu Nana, s bijesom zamolio svog prijatelja, jednu od povjerljivih osoba načelnika provincije, da učini sve, kako bi načelnik provincije poslao caru protest protiv Lu Nanovog oslobođenja. Načelnik provincije, prihvativši se tog slučaja, pažljivo prouči sve spise, koji su se odnosili na to razdoblje, dok je Van Cen bio sreski načelnik. Uvjerivši se, da je Van Cen zbog lične uvrede osudio sasvim nedužna čovjeka, načelnik napisa o tome izvještaj caru. Uskoro stiže carski ukaz, po kojem Van Cena maknuše s položaja i umiroviše. Načelnik provincije i dalje ostade na svojoj dužnosti, a do Lu Gaocua cio slučaj čak i ne dođe.

U to doba, kad su se dešavali svi ti događaji, Tan Cun više ne bijaše u službi. Živio je u svom rodnom kraju i bavio se sastavljanjem žalbi moliocima. Pri tome se laćao spisa jedino onih ljudi, koji su mu dobro plaćali, a odbijao je one, koji su mu plaćali malo. Kad je sreski

načelnik Lu Gaocu saznao, kakvim se prljavim poslovima bavi Tan Cun u njegovom srezu, on je u tome izvijestio oblasno nadleštvo. Tan Cuna strpaše u tamnicu a zatim poslaše na daleke granice Kine.

Lu Nan je govorio, da se istom sada istinski oporavio. Pjesnik je već sasvim napustio bilo kakvu misao o činovničkom pozivu, te se cio predao vinu i pjesmama. Domaćinstvo mu je malo pomalo propadalo, ali to njega nije nimalo zabrinjavalo.

Reći ću još, da je Lu Gaocu na položaju sreskog načelnika služio predano, ni od koga nije primio ni pare, volio je narod kao svoju djecu, znao je razlikovati ono, što je korisno za narod, od onoga, što je loše. Razotkrivao je sva lupeštva, tako da su lopovi i varalice drhtali od straha pred njim, a u srezu uskoro nije bilo ni traga pljačkama ni razbojstvima. U srezu govorahu o Lu Gaocu kao u svecu, i slava njegova dođe do Nankina i, samo zato, što se nije dodvoravao i što se nije ponižavao pred utjecajnim ljudima, u prijestolnici dobi razmjerno neugledno mjesto pomoćnika starješine u Obrednoj palati.

Kad je Lu Gaocu napustio srez, sreski su se žitelji, nehoteći pustiti svog načelnika, kako se priča, vješali o ruđe i lijegali preko ceste, a plač se razlijegao cijelim putem. Stanovnici su pratili svog načelnika više od stotinu lia, a Lu Nan ga je ispratio petsto ili još više lia.

Sreski načelnik i Lu Nan dugo se nisu mogli oprostiti, ali su se napokon uzdišući i jecajući rastali.

Kasnije Lu Gaocua promaknuše u službi, te je zauzimao položaj upravitelja Palate zvanja u Nankinu. Lu Nan je za to vrijeme već bio sasvim osiromašio, te se preselio u Nankin, gdje se nadao, da će ga primiti Lu Gaocu. Potonji primi pjesnika kao milog gosta. Svaki dan je pjesnik od svog prijatelja dobivao tisuću u novcu i mogao je slobodno lutati okolicom Nankina, uživajući u prirodi. Gdjegod bi prolazio, ostavljao je pjesme kao uspomenu na sebe. Ti su stihovi stizali do prijestolnice, i ljudi su ih jedni drugima napamet govorili.

Jednom, kad se šetao kroz oblast Bjanši[57], pred Li Boovim[58] hramom on presrete nekog putnika. Hoditelj je bio bos i gazio je po zemlji laganim hodom besmrtnika. Lu Nan pozove putnika, da zajedno nešto popiju. Tad

neznanac izvadi svoju tikvicu s grocem[59] i natoči iz nje vino besmrtnika.

— Otkud vam ovo? — upita Lu Nan, okusivši čudesno vino.

— Ja ga sam spravljam. Bijedni je hodočasnik sazidao svoju kolibicu u brdima Lušan[60] kraj Vrha Petorice staraca. Ako pristajete da pođete sa mnom, mogli biste ga se dovoljno naužiti.

— Kad se radi o divnom vinu, ništa me neće spriječiti, da pođem s vama, — odvrati Lu Nan. Ugrebavši u zid hrama pjesmu u kojoj zahvaljuje Lu Gaocu, Lu Nan onako, bez ičega uza se, pođe za bosonogim hodočasnikom.

Lu Gaocu, saznavši za pjesmu na hramu, uzdahnu i reče:

— Ništa za njega ne znači doći, ništa ne znači otići. Naša je zemlja za njega pusta gostionica, a on sam je vječiti putnik. To je pravi pomamnik.

Više puta je Lu Gaocu odašiljao svoje ljude u planine Lušan do Vrha Petorice staraca, ne bi li što doznali o pjesniku, ali su se oni vraćali bez ikakvih vijesti.

Poslije deset godina, kad je Lu Gaocu već bio umirovljen i živio u svojoj domaji, njemu je jednom stigao poslanik iz prijestolnice: car je zahvaljivao odličniku na vjernoj službi. Lu Gaocu nije sam pošao u prijestolnicu, da zahvali caru na ukazanoj časti, već posla onamo svog drugog sina. Kad mladića vidješe u prijestolnici, stadoše ga pitati o Lu Nanu. U prijestolnici se govorkalo, da je Lu Nan sreo besmrtnike i da je postao rajnik.

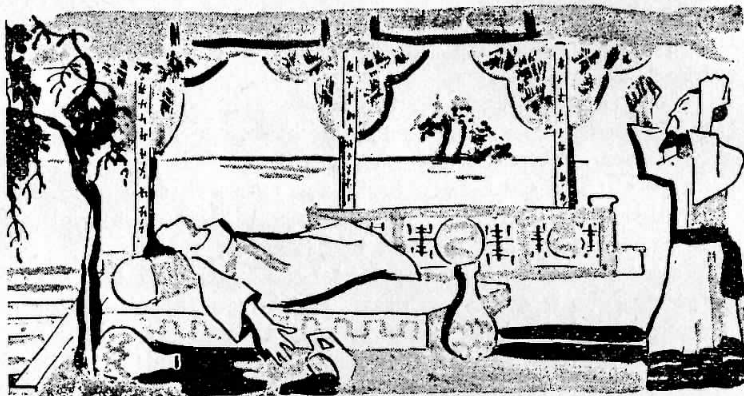
Potomci su spjevali pjesmu, kojom su hvalili Lu Nana:

Širokodušnu Lu Nanu teško živjeti bješe:
    Za čim je htio, težiti nije mogo.
Zato je tako vino zavolio i pjesme,
    Ugledne odlučnike prezirao mnogo.
Ni krpice baš nikakve nije bilo na njem,
    Kad bezbrižno je ljude napustio jednom:
Međ savremenicima ovim postao je slavan,
    Ime mu pjesničko besmrtno ostaće.

Bila je spjevana o Lu Nanu i druga pjesma, koja prekorava pjesnika, poučava ljude, da ne slijede njegov primjer, kako ne bi morali okajati svoju oholost i prezir prema ljudima.

U pjesmi se kaže:

Za vinom i pjesmom strast,
Oholost — Lu Nanove to su osobine,
No ko je iznad drugih,
Zavist on obično kod ljudi izaziva.
Stoga uvjerite bližnje,
Da oni drugim putem moraju da idu,
Znajuć uvijek da u svemu
Popustljivosti i skromnosti još treba.

CIN JUJNU IZMLATI SVOG NEVJERNOG MUŽA

Sa zelene otpadnuvši grane,
Za ogradu odletio cvijet.
Niti zemlje ne dodirne pravo,
Vjetar ga iznova ponese.
Ako grana ostane bez cvijeta,
Ona će propupat opet.
A cvjetić, otkine li se s grane,
On nikad uz nju ne priraste.

Ti su stihovi uzeti iz starinske elegije »Napuštena žena«. Oni zbore o tome, da je žena neodeljiva od muža, kao cvijet od grane. Ako na grani nema cvijetova, oni će izbiti kad nastupi proljeće. A kad se cvijet otkine od grane, on ne može uz nju prirasti. Pouka je tih stihova, da žena mora uvijek vjerno služiti mužu i dijeliti s njime sve radosti i nevolje, da se ne smije bojati siromaštva i juriti za bogatstvom. Ako žena nije pouzdana u izvršavanju svoje supružanske dužnosti, već počme raditi protiv volji muža, ona će se sama zbog toga kajati.

Pričaću vam o jednom poznatom odličniku iz vremena dinastije Han[1]. Taj je čovjek u mladosti bio još

sasvim nepoznat svijetu. Njegova žena bijaše sasvim kratkovidna i, premda je imala oči, kako se kaže, »nije mogla vidjeti goru Tajšan«[2] te je napustila svoga muža. Istina, kasnije se kajala zbog svog postupka, ali je već bilo kasno.

Pitaćete, o kakvom se tu znamenitom odličniku govori, kako se zove i preziva, odakle je rodom. Prezime je tom čovjeku Džu, ime Majčen, nadimak »Starac-mudrac«, rodom je iz Hojcija[3]. Taj je čovjek bio vrlo siromašan i životario je sa svojom ženom u jednoj kolibici u nekakvom uskom sokačiću. Živjeli su od sitniša, koji bi Majčen zaradio u gradu prodavajući pruće, što je svakodnevno skupljao u planini. Majčen je težio ka znanju i nikad nije iz ruku ispuštao knjiga. S naramkom na leđima išao je cestom, držeći u ruci knjigu i čitajući na glas. Građani se već bjehu privikli na to i po glasu su znali, da se približava prodavač. Suosjećajući s Majčenom, kao s obrazovanim čovjekom ljudi su rado kupovali pruće od njega, to više, što Majčen nikada nije nabijao cijenu, već se zadovoljavao onim, što bi mu davali. Prirodno je, da mu je bilo mnogo lakše rasprodati robu nego drugima. Često bi gomila odraslih besposlenjaka i dječurlije okružila Majčena, kad bi ga ugledala s prućem na leđima i knjigom u ruci, smijući se i rugajući mu se. Majčen ne obraćaše na to nikakve pažnje.

Jedared Majčenova žena, pošavši po vodu, spazi muža opkoljena djecom, što su udarala u dlanove i rugala mu se. Ona se zastidje zbog muža i, kad se on vrati iz grada, okomi se na nj:

— Ako već svakako moraš čitati knjige, onda nema smisla prodavati pruće, ako pak prodaješ pruće, onda nema smisla čitati knjige. Ta ti nisi deran, a, čini se, ni budala ili luđak. Zar te nije stid da ideš cestom opkoljen gomilom dječurlije, koja ti se ruga?

— Ja prodajem pruće, kako bi nekako skrpali kraj s krajem, — odvrati Majčen — a knjige čitam, kako bih postao bogat i čuven. Jedno ne smeta drugome. Nek se rugaju, ako im se sviđa.

— Da je tebi bilo suđeno da postaneš bogat i čuven, ne bi sad prodavao pruće, — nasmije se žena — od dav-

nine se još nije desilo, da bi prodavalac pruća postao činovnik. Što govoriš gluposti?

— Sve u svoje vrijeme: i bogatstvo, i siromaštvo. Jedan mi je vračar prorekao, da ću s pedeset godina sigurno biti slavan. Često se kaže: »Nemožeš izmjeriti vodu u moru«, tako ni ti ne možeš znati, što će biti sa mnom u budućnosti.

— Tvoj je vračar vidio, da ima posla s budalom, i sve je to prosto izmislio, kako bi ti se narugao. Ko da mu vjeruje! S pedeset godina ti nećeš moći ni pruće nositi, a ne da ćeš postati činovnik. Dotada ćeš, najvjerovatnije, umrijeti od gladi i možda će te tada vladar podzemnog carstva Janlo[4] pozvati u službu, ako na njegovu dvoru ne bude uzmanjkao sudac, koji sudi grešnicima.

— Kao da ti ne znaš, da je Cjan Tajgunu[5] bilo osamdeset godina i da je on još uvijek lovio ribu u rijeci Veji, kad ga je knez Venvan ugledao, posjeo u svoja kola, odvezao u dvor i zamolio, da mu bude prvi savjetnik. A glavni savjetnik današnje dinastije Gunsun Hun[6] s pedeset i devet godina je još čuvao svinje u Dunhaju i istom je u šezdesetoj dobio visoku službu i kneževski naslov. Ako postanem slavan s pedeset godina, premda se po dobi neću moći usporediti s Gan Loom[7], ipak ću se proslaviti u mlađim godinama, nego ona dvojica. Prema tome, ti treba samo strpljivo da čekaš.

— Što se ti uspoređuješ s njima. Oni su obojica, i ribar i svinjar, po svojoj prirodi nadareni ljudi. A ti sa svojim knjigama, koje nisu nikom potrebne, makar da doživiš i sto godina, ostaćeš isti ovakav prostak. Kakava je tebi korist od knjige? Koliko žalim, što sam se udala za tebe! Kad vidim, kako te dječačići izvrgavaju ruglu, meni se smuči, a tebe to uopšte ne dira. Ako me ne poslušaš i ne okaniš se svojih knjiga, neću više da živim s tobom. Neka svako od nas traži svoj put, što da smetamo jedno drugom.

— Meni su sad četrdeset i tri godine, za sedam godina će mi pedeset: ne treba još dugo da čekaš. Ako se prepustiš svojoj lakomislenosti, napustiš me i odeš, docnije ćeš se sigurno zbog toga kajati.

— Zbog čega da se kajem? Ta zar je na svijetu malo prodavača pruća! Ako još budem čekala sedam godina,

i ja ću negdje umrijeti od gladi. Pusti me i daj mi priliku, da spokojno proživim preostale godine.

— Pa hajde, dobro! — uz uzdah će Majčen, videći da je žena čvrsto odlučila da ga napusti i da je ne može zadržati. — Želim ti samo, da tvoj novi muž bude bolji od mene!

— Nije teško naći boljeg od tebe! — dobaci ona na rastanku, dva put se duboko pokloni mužu i vrlo zadovoljna napusti njegovu kuću, ni jednom se ne ogledavši.

Majčen je dugo tugovao i napisao je tom prilikom pjesmu na zidu. Pjesma je govorila:

Sve da je suprug tvoj i ljuti pas,
Dužnost ti je da ga pratiš svud.
Sve da pijevca uzmeš ti za muža,
Ne bi smjela nikad da ga napustiš.
Mene ipak ostavila žena,
Nisam ja napustio ženu.

Majčen je navršio pedeset godina upravo kad je hanski car Udi[8] izdao ukaz, kojim poziva na dvor sve učene i mudre ljude. Majčen otputova u prijestolnicu, gdje uputi molbu carskom naslovu. Majčenovi zemljaci, koji su služili u uredu, kamo je prispjela molba, pomogli su mu, posvjedočiti pred carem o njegovoj sposobnosti i preporučiše ga za službu. Saznavši, da je Majčen rodom iz Hojcia i da prema tome može razumjeti traženja i potrebe mjesnog stanovništva, car ga postavi za načelnika te oblasti.

Dobivši odluku Majčen odmah krenu na put. Bivši oblasni starješina, dočuvši za skori dolazak novog načelnika, odasla, da oprave put. Među radnicima, koji su radili na popravku ceste bijaše i onaj, koji je postao mužem Majčenove žene. Njegova žena je, bosa i razbarušene kose, stajala pored njega i dodavala mu jelo. Kad je kićena povorka novog načelnika došla do tog mjesta, gdje su radili zidari, ona je krišom pogledala čovjeka, što je sjedio u kolima, i odmah je u njemu poznala svog bivšeg muža Majčena. Majčen, izvirivši iz kola, spazi svoju bivšu ženu, zapovjedi sluzi, da je pozove i stavi u zadnja kola u povorci. Kad stigoše u oblasnu upravu, žena, krajnje zastiđena i nisko oborene glave, stade moliti muža da joj

oprosti. Majčen zamoli, da mu dovedu njezinog novog muža.

On vrlo brzo dođe, uze se klanjati do zemlje, ne usuđujući se podići glave i pogledati svog starješinu.

— Ne čini mi se baš, da je taj čovjek bolji od mene! — glasno se nasmijavši prozbori Majčen.

Žena se iznova poče duboko klanjati i moliti za oproštenje. Govorila je, da mrzi sebe zbog toga, što ranije nije imala očiju i obećavala je da će cio život služiti Majčenu.

Tad Majčen zapovjedi, da donesu vjedro vode i, izlivši vodu na stepenice, reče:

— Kad bi se voda, što je ovdje razlivena, mogla iznova skupiti, i ti bi mogla ponovo postati moja žena. Ali, jer nisam zaboravio na tvoje dobre supružanske osjećaje prema meni u danima naše mladosti, zato dajem tebi i tvom mužu cjepac zemlje za mojim imanjem. Budete li obrađivali tu zemlju, ona će vas prehranjivati.

Kad je Majčenova žena zajedno sa svojim mužem izlazila iz zgrade uprave, svi su na nju upirali prstom.

— To je bivša žena našeg novog starješine!

Plamteći od stida, ona se progurala do rijeke i bacila u vodu.

Postoji pjesma, koja se može navesti kao potvrda tog događaja:

Bar prosta pralja ne zna mnogo toga,
A umnika ipak od smrti spasi[9].
Žena Majčena svirepa je tako,
Da napusti supruga svog čestitog.
Već odavno je jasno, da ne možeš
Skupiti opet prolivenu vodu.
Bolje je prije ne jaditi muža.
No zbog svog djela kajati se poslije!

Ima još pjesma, koja govori o tome, kako su ljudi oduvijek težili za bogatstvom i bježali od siromaštva. Tako da se ona zgoda nije desila jedino Majčenovoj ženi.

Zalud je zboriti o tom,
Ko čestit je, ko podao.
Kažite, da li se može
Poznati zmaja[10] u blatu.
Nije čudno, što mu žena,
Sudbu nije predvidjela,
Mnogo je pod nebom žena,
Bračne raskinulo spone.

Ispričavši vam pripovijest o tome, kako je žena napustila svoga muža, ja ću preporučiti vašoj pažnji još jednu pripovijest, u kojoj se priča o mužu, koji je napustio svoju ženu. Čovjek, o kome će se govoriti isto je, kao i Majčenova žena, htio da izbjegne siromaštvo, te je u potjeri za bogatstvom zanemario svoje moralne dužnosti, zaboravio na milost, koja mu je bila pružena i napokon je dotjerao dotle, da je zadobio nadimak »nevjernog muža«.

Ta će nas priča prenijeti u vrijeme dinastije Sun[11] i u doba vladavine[12] »Najdaljeg procvata«[13] u okrug Linan[14]. Iako je Linan u to vrijeme bio gusto naseljen prijestolnički okrug, u njem je ipak bilo mnogo prosjaka. Njihovi su se glavari nazivali »tuantou«[15]. Svi su prosjaci bili potčinjeni svom glavaru i davali su mu određeni dio svakodnevnog prihoda. »Tuantou« bio je obvezan da prehranjuje cijelu družinu za ružnih dana, kad se nije moglo prosjačiti. On se brinuo i za odjeću prosjaka. Zato su prosjaci poput robova u svemu pokorno slušali svog glavara i, bojeći se da se ne uvale u nevolju, nisu se nikad usuđivali da se prepiru s njim. Oni »tuantou«, koji su, ne radeći ništa, uvijek imali određeni dohodak, davali su svoj novac uz kamate prosjacima u zajam, izvlačeći iz toga prilični probitak. Obično su na taj način »tuantou« postajali imućnici. Živjeli su sasvim pristojno i ne bi nikad poželjeli da promjene svoje zanimanje. Jedino, što je uvijek jedilo te ljude, bijaše taj uvredljivi nadimak »tuantou«. Čak kad bi takav čovjek stekao livade i zemlju, i nagomilavao imetak, koji će doteći nekolikim pokoljenjima njegovih potomaka, svejedno je ostajao »tuantou« i ne bi se mogao uporediti s bilo kojim prostim pučaninom. Osim siromaha, niko ga nije cijenio, i on bi jedino nešto značio u svojoj kući iza zatvorenih vrata.

U gradu Handžou[16] jedan takav »tuantou« bijaše čovjek prezimenom Cin, imenom Laoda. Deset pokoljenja predaka toga čovjeka bijahu isto takvi »tuantou«, kao i on, i uspjeli su da na tome steknu cio imetak: živjeli su u lijepoj kući, imali su polja i vrtove, sasvim dovoljno hrane i odjeće, pune hambare žita i džeparac u kesi. U kući je bilo puno slugu i sluškinja, te, premda se ta porodica ne bi mogla nazvati najbogatijom, ona je, u svakom slučaju, bila jedna od imućnih obitelji u gradu Handžou.

Laoda, o kojem će biti govora, bio je pametan i vrijedan čovjek. Dužnosti »tuantou« bio je potpuno prepustio svom rođaku Lajciu, a sam je živio od ušteđevine, tako da zapravo više nije imao nikakva posla sa siromasima. A ipak mu je svejednako ostao nadimak »tuantou«.

Cin Laodi bijaše više od pedeset godina, sinova nije imao, žena mu bijaše umrla, i jedina mu je utjeha bila kćerka Jujnu. Djevojka je postala ljepotica i, kako biste mogli sebi dočarati njezinu ljepotu, opisaću je pjesmom:

Pred ljepotom njenom, kao jaspis čistom,
Ružnoće svoje cvjetovi se stide;
Kad bi još samo kraljevski imala nakit,
Predivnoj Džan[17] sasvim bi jednaka bila.

Cin Laodi ništa ne bješe draže od njegove kćeri. Dok je Jujnu bila još dijete, on ju je učio čitanju i pisanju, tako da je s petnaest godina već znala pisati pjesme: prosto dohvati kičicu, prođe rukom — i pjesma je gotova. Jujnu je osim toga bila vrlo vješta ručnom radu, znala je svirati na flauti i na guslama, čega god bi se prihvatila, sve je radila spretno i dobro.

Uzdajući se u ljepotu i darovitost svoje kćeri, Laoda je gajio u duši san, kako će je udati za čovjeka s činovničkim naslovom[18]. Međutim, nije to bilo lako: uprkos tome, što takvih žena, kao što je ona, bijaše teško naći čak i u bogataškim i čuvenim obiteljima, niko nije htio uzeti Jujnu za ženu, imajući na umu, da se ona rodila u porodici jednog »tuantoua«. A starac nije htio dozvoliti kćeri, da se uda za čovjeka bez ikakve budućnosti. Zato od vjenčanja nije bilo ništa, i Jujnu u osamnaestoj godini nije još bila udata.

Jednom Laodi svrnu susjed i ispriča, da kraj mosta Tajpincjao živi neki sjucaj[19] Mo Ci od dvadeset i dvije godine, po svemu sudeći, obrazovan i vrlo nadaren čovjek; ostavši siroče, bez ikakva imetka on svojevremeno nije mogao da uzme sebi ženu. Sad se mladić sprema da polaže ispit za naslov činovnika i htio bi da se ženi i da živi u tajbini.

— To je upravo taj čovjek, na koga ste vi pomišljali, — primjeti susjed, — zašto mu ne biste predložili, da vam postane zet.

— A da vas zamolim, da sve uredite? — upita Leoda. Susjed pristade da sve udesi. Otputi se do mosta Tajpincjao, pronađe mladića i objasni uzrok svoje posjete.

— Neću vam skrivati istinu, — reče on mladiću — preci te obitelji bijahu »tuantou«, ali se Cin Laoda već odavno sam ne bavi tim poslom. A nas se tiče samo njenjegova ljepotica ćerka. Osim toga je to dosta bogata porodica. Ako vam se moj prijedlog ne čini uvredljivim, ja sam spreman da ugovorim vašu ženidbu.

»Pa što«, poslili u sebi Mo Ci, »sada, kad ne mogu sam sebe da osiguram, nisam sam u stanju da dovedem ženu u kuću. Zašto ne bih prešao u tastovu kuću i odmah se domogao i žene i novca? A što će mi se drugi rugati, to mi je sasvim vejedno.«

— To, što ste mi vi, poštovani, predložili — odvrati sjucaj — naravno da je vrlo primamljivo. Ali sam ja siromašan čovjek i ne mogu nabaviti svadbene darove. Što ćemo onda?

— Jedino što tražim od vas to je vaš pristanak, sve ostalo je moja briga, vi se nećete morati ni za šta da brinete.

Tako se obje strane nagodiše. Bijaše izabran pogodan dan[20] za svadbu; Cin Laoda posla zetu novu odjeću. Sjucaj se preseli u starčevu kuću i oni se orodiše.

Kad student Mo vidje, kako je Jujnu lijepa i nadarena, njegovoj radosti ne bje kraja: ne potrošivši ni pare, on je sasvim badava dobio ljepoticu ženu, stekao bogatu odjeću i uvijek bio sit — u jednu riječ, sve je ispalo kako je želio. Mo Cijevi drugovi, znajući kako je siromašan, poniješe se prema njemu sasvim obazrivo, i niko se njegovoj ženidbi nije rugao.

Prošlo je mjesec dana od vjenčanja[21]. Cin Laoda odluči da tom prilikom priredi gozbu i predloži zetu, da zamoli svoje prijatelje da njihovu kuću udostoje svojom posjetom.

Cijelo je društvo bančilo šest dana uzastopce, i starac Laoda nije naravno imao vremena da misli na svog rođaka Cin Lajcia. A Cin Lajci je također na svoj način bio u pravu, kad je ovako premišljao: »Ti si tuantou« i ja sam »tuantou«, razlika među nama je jedino ta, što se tvoja obitelj dulje bavila tim poslom, te zato ti imaš u

rukama više novaca. Ali, što se tiče našeg rodoslovlja, među nama nema nikakve razlike. Kad se tvoja kćerka udavala, morao si me pozvati na svadbu, ali ti to nisi učinio. Sad je kod tebe o prazniku puno ljudi. gozba već traje sedmi dan, a ti nisi ni pomislio da mi pošalješ poziv. Tvoj je zet sjucaj, to je istina, ali nije on zato prvi carski savjetnik! Čak da ti i nisam rođak, zar ne bih mogao sjediti s tobom za istim stolom? Kako se smije čovjeka tako ponižavati? Ne mari, sad ću vam svima pokazati! Požalićete, što ste tako prema meni postupali!«

Promisliti tako, Lajci sazva pedeset do šezdeset siromaha i domalo cijela ta rulja s njim na čelu dođe do pred kuću Ciu Laodinu. Kakav li je to bio strašan prizor!

Šeširi bez danca — košulje vani,
U čvorove odjeća zavezana trošna;
Komadi rogože, stari guberi u krpama rupičastim;
Štapovi od bambusa, razbijeno suđe;
»Darujte, oče!« »Smilujte se, djevo!« »Gospodine, udijelite!«,
Viču pred kućom, urlaju.
Sa zmijama plešu, dovode pse, bučno se s lisicama igraju —
Svako svoje pokazuje umijeće, dere se kako zna;
Glasovi strašni, razvratne pjevaju pjesme,
Biju u pajban[22], prolaznike zaglušujući.
U prah opeke stukli, narumenili se njim:
Grozne su oku te njuške.
Vražje razulareno mnoštvo,
Džun Kuj[23] ih obuzdao ne bi!

Začuvši pred kućom galamu, Cin Laoda pođe da otvori kapiju, i cijela gomila prosjaka s Lajcijem na čelu uz povike i gromot upade u kuću. Lajci pravo pohita stolu i, ne obraćajući se nimalo na prisutnike, naklopi se na najbolja jela i najbolja vina.

— Zapovijedi zetu i kćeri, da se poklone rođaku! — viknu on Laodi.

Prestravljeni gosti, ne želeći duže ostati kod svog prijatelja, svi kao jedan, izmakoše iz Laodine kuće. Zajedno s drugovima pobježe iz kuće i Mo Ci.

Cin Laodi ništa ne preostade, već da se ispriča svome rođaku.

— Danas je goste pozvao moj zet, ja nisam u tome učestvovao. Drugi put ću prirediti gozbu posebno za vas i pozvaću vas na razgovor.

S tim riječima Laoda izvadi novac i razdijeli ga prosjacima, zatim donese dva pehara ponajboljeg vina, žive kokoši, guske, te zapovijedi prosjacima da sve to odnesu u Lajcijevu kuću, kako bi iskupio svoju krivicu. Dugo su orgijali nezvani gosti i razišli se istom u mrkloj noći. Presenećena Jujnu sjedela je u svojoj sobi i gorko plakala.

Tu noć je Mo Ci proveo kod svojih drugova i vratio se tastovoj kući istom slijedećeg jutra. Laoda se stidio da mu pogleda u oči. Mo Ci je u duši bio vrlo nezadovoljan zbog onoga, što se zbilo, ali ni zet ni tast ne rekoše jedan drugome ni riječi.

Jer uistinu:

Kad nijemak okus pelinov upozna,
O gorčini njeg'voj ljudima reć ne može.

Treba istaći, da je Jujnu, koja je patila zbog lošeg glasa obitelji i koja je nastojala da se probije u svijet, nagoravarala muža, da se potpuno posveti nauci i, nimalo se ne obazirući na izdatke, kupovala mu je i savremene i stare knjige. Niti je štedjela novaca, primajući u kući darovite i obrazovane ljude. Mo Ci je na ženin račun sklapao poznanstva s onima, koji bi mu mogli priskrbiti slavu. Napori Jujnu ubrzo urodiše plodom. Mo Cijevo je učenje iz dana u dan sve bolje napredovalo, slava mu je rasla, i u trideset i trećoj godini već je uspio dobro položiti oba ispita i dobiti naslov cinšija[24].

Poslije svečanosti u akademiji, Mo Ci se u crnoj kapi i svečanom odijelu vraćao kući na konju. Kada je jahao ulicom, u kojoj se nalazila kuća njegovog tasta, oko njega su se, gurajući i požurujući jedni druge, zbijali ljudi. Svako je htio prije drugih da vide novog cinšija. U gomili je Mo Ci spazio nekoliko djece, koja su, pokazujući na njega prstom vikala:

— Zet Cija »tuantoua« postao je činovnik.

Mo Ci, ne želeći da izazove buku, bio je prisiljen da otrpi uvredu i šutke proguta poruge. Pri susretu s tastom Mo Ci obavi cio propisani obred, iako se u duši mnogo jedio na njega.

»Da sam prije slutio, da ću biti, kao što sam sada, bogat i čuven«, rasuđivao je Mo Ci u sebi, »mogao sam postati zet poznatog velikaša ili kneza i živjeti usto u ženinoj kući. Zašto sam za tasta izabrao »tuantoua«! Ta to je sramota za cio život. Djeca, koju ću odgojiti, svejedno će biti unuci i unuke »tuantoua«, a ja ću biti na ruglo ljudima. Pa već je danas tako bilo. S druge strane, Jujnu je vrlo pametna, a usto ju je nemoguće okriviti za bilo koji od »sedam grijeha«[25], zbog kojih se može otjerati žena. Istina je što se kaže: ako triput ne promisliš, što ćeš učiniti, kasnije ćeš se uvijek kajati.«

Od svih tih misli Mo Ciju bijaše u duši teško i neveselo. Jujnu je nekoliko puta zaredom pitala muža, što mu se dogodilo, ali joj on nije ništa odgovarao, te ona tako nije doznala za uzroke njegove žalosti.

Odista, Mo Ci je zaslužio, da mu se rugaju: misli jedino o bogatstvu, slavi, što napokon i postigne, a sasvim zaboravlja na ono doba, kad je bio siromašan. Sad već ne cijeni nimalo zasluge svoje žene, koja mu je pomogla da se proslavi.

Uskoro Mo Ci bude postavljen na dužnost pomoćnika starješine okruga Uvejcjun[26]. Laoda u čast para, koji je odlazio, priredi oproštajnu gozbu. Ovog puta ni jedan se prosjak nije usudio da dođe u njegovu kuću i napravi rusvaj.

Okrug Linan bio je neposredno povezan s Uvejcjunom vodenim putem, tako da je bilo vrlo lako otići onamo. Mo Ci se zajedno sa ženom ukrcao na džunku i otplovio na odredište. Za nekoliko dana pristadoše uz sjevernu obalu rijeke Bjanši[27].

Te je noći mjesec tako jarko sjao, da je svud okolo bilo svijetlo, kao obdan. Mo Ci nikako da zaspi, ustade, odjenu se i sjede na provu džunke, uživajući u mjesečini. Uokolo ni žive duše. Mo Ci se ponovo prisjeti, da je zet »tuantoua« i opet mu bi nekako teško i žalosno.

Odjednom ga ozari zla pomisao: da mi žena umre, mogao bih se ponovo oženiti, te bi tako zauvijek bio spašen sramote. Opaki naum sazrije mu u glavi: priđe kajiti i zovnu Jujnu, da izađe na palubu, kako bi uživala u divnoj mjesečini. Jujnu je već spavala, i Mo Ci je morao nekoliko puta viknuti ženu, kako bi je nagnao da ustane.

Ne usuđujući se da ne posluša muža, Jujnu se ogrnu haljinom i izađe na palubu. Nije uspjela ni odići glave i promotriti mjesec, ne uspjede se još ni snaći, kadli je

muž zgrabi. Okrutno je odvuče za sobom na pramac džungle i baci u vodu. Zatim tiho zazva lađare i zapovijedi, da se otisnu.

Kako im je Mo Ci dao veliku nagradu, lađari ne oklijevahu. Ne sluteći ništa, oni prihvatiše motke i otisnuše se. Istom desetak lia[28] od mjesta događaja, kad je džunka ponovo pristala uz obalu, Mo Ci reče, da mu je žena bila izašla na palubu da uživa u mjesečini, te da je pala u vodu, da ju je on spasavao, ali nije uspio da je spasi. Zatim je izvadio tri srebrna lana[29] i dao ih lađarima za vino. Poslije toga, sve da su se lađari dovinuli tome, što se tu desilo, zar bi se iko od njih usudio da otvori usta?

Neću ovdje govoriti o tome, kako su gorko plakale sluškinje iz pratnje Jujnu, doznavši za smrt svoje gospodarice, i o tome, kako su širile ruke i bugarile: »Naša je gospodarica pala u vodu«!

U potvrdu tom događaju navešću pjesmu:

Jedino zbog toga, jer tast bje »tuantou«,
Mo Ci, što mrzio je naziv taj,
Čestitu ženu odluči da umori,
Ne misleći koliko duguje njoj.
No muža i ženu sjedinjuje nebo,
Niko ih rastaviti ne može.
Čovjeka, koji napusti svoju ženu. »
Nevjernim mužem s pravom svi zovu.

Čitalac će reći: »Nema zla bez dobra«. Mo Ci je već napustio mjesto zločina i krenuo dalje svojim putem, kadli uz sjevernu obalu Bjanši prista džunka, u kojoj se vozio upravitelj ratarstva oblasti Huajsi[30], neki Sjuj Dehou. Sjuj Dehou je isto kao i Mo Ci, prvi put dobio službu. Njegova se džunka zaustavila upravo na onom mjestu, gdje je Mo Ci bacio u vodu Jujnu.

Sjuj Dehou sjeđaše sa svojom ženom kraj otvorenog prozora, uživaše u mjesečini, ispijaše vino i, usprkos kasnim satima, skanjivaše se da legne. Odjednom razazna gdje na brežini neko glasno plače. Po glasu shvati, da je to žena. Žena je tako gorko plakala, da se neobično smilila Sjuj Dehou, te je brzo zapovjedio lađarima da pođu pogledati o čemu se radi.

Kad lađari izvijeste, da na obali sama samcata sjedi neka žena i plače, Sjuj Dehou zapovijedi da je dovedu u džunku.

Ispitivanje pokaže, da je ta žena — Cin Jujnu, supruga pomoćnika starješine okruga Uvejcjun.

Našavši se u vodi, Jujnu se ludo uplašila i već se spremila da se prepusti smrti, kad je osjetila, da su joj noge zapele za nekakav predmet, što je na talasima plivao prema obali. Uspjelo joj je doplivati do obale. Kad se izvukla na obalu i ogledala, ugledala je pred sobom jedino široku rječinu: Džunka, na kojoj se dovezla, već je bila nestala. Istom tada je Jujnu shvatila, što joj se dogodilo, pa je pomislila: »Kad se pročuo, moj muž je zaboravio, da je bio siromah. Odlučio je utopiti svoju ženu, kako bi se oženio drugom, koja bi mu mogla biti ravna.«

Jujnu bijaše spašena, ali nije imala kuda poći; ma koliko da je premišljala, nije mogla naći nikakva izlaza, zato je sjedila na obali i gorko plakala. Sada, kad ju je gospodin Sjuj počeo ispitivati, nije se mogla supreći, već mu je potanko, od početka do kraja ispričala sve, što se dogodilo. Ispripovjedivši mu svoju priču, Jujnu tako gorko zaplače, da do suza dirnu gospodina Sjuja i njegovu ženu.

— Ne smiješ tako tugovati! — svjetovahu Jujnu njezini spasitelji — pristani, da te mi posvojimo, a poslije ćemo vidjeti, što se može učiniti.

Jujnu odvrati na njihov prijedlog dubokim poklonima. Gospodin Sjuj zamoli svoju ženu, da donese Jujnu neku objeću umiri je i polegne u posebnoj kajiti. Svoj muškoj i ženskoj posluzi na džunki bje zapovjeđeno, da Jujnu nazivaju »mladom gospođicom«, a lađarima bi naređeno, da više ne spominju taj događaj.

Za nekoliko dana stigoše u Huajsi, gdje se gospodin Sjuj prihvati svojih službenih dužnosti.

Okrug Uvejcjun, gdje je bio namješten Mo Ci, bio je podređen oblasti Huajsi, tako da je gospodin Sjuj bio neposrednim starješinom Mo Ciju, te je bio prisiljen da ga službeno pozove k sebi. Upoznavši se s Mo Cijem, gospodin Sjuj pomisli u sebi: »Šteta, što je tako darovit čovjek mogao izvršiti tako podlo djelo«.

Prominu nekoliko mjeseci. Jednom se gospodin Sjuj obrati svojim drugovima:

— Ja imam kćer, vrlo nadarenu i lijepu, a ona je već u toj dobi, da je vrijeme, kako se kaže, da se očešlja kao žena. Ja bih htio da pronađem dobrog zeta, s kojim bi se orodio. Nemate li vi, velepoštovani, na umu kojeg čovjeka.

Činovnici, znajući, da je pomoćnik starješine okruga Uvejcjun mlad udovac, jednoglasno ga počeše da preporučuju kao čovjeka, koji je neobično sposoban i koji bi potpuno zaslužio, da na njega padne izbor.

— Ja sam već odavno pomišljao na nj, — reče im uodvrat gospodin Sjuj — ali taj čovjek je tako mlad stekao naslov, da zacijelo mnogo očekuje od svoje budućnosti te možda ne bi htio da uđe u moju porodicu.

— Mo Ci je rodom iz siromašne obitelji, — otpovrzoše na to činovnici — i postati vašim rođakom njemu je isto kao i prostoj trsci osloniti se na plemenito drvo. Za njega i ne može biti veće sreće! Kako se ne bi obradovao slučaju, da se orodi s vama.

— Ako vi mislite, da je to moguće, onda o tome porazgovorite s njime. Izaberite zgodnu priliku i doznajte njegove namjere. Samo ne govorite s njime u moje ime, jer ja ne verujem, da će od toga što biti.

Činovnici pristadoše i požuriše, da o tome porazgovore s Mo Cijem. Saznavši, da se spremaju da ga žene, Mo Ci se mnogo obradova: ta on je jedino i maštao o tome, kako bi stupio u brak s kćerkom svog oblasnog načelnika, ali nije znao, kako bi to postigao. 1

— Ako vi samo uspijete, da to učinite, — odgovorio je činovnicima, — obećajem vam, da ću kako se kaže »držati za vas jaspisov prsten u ustima«[31] i »da ću splesti za vas omču od trave«[32].

— Sve će da bude u redu, sve će da bude u redu, — uvjeravahu ga činovnici te pojuriše s odgovorom gospodinu Sjuju.

— Iako je pomoćnik upravitelja starješine okruga Uvejcjun udostojio mene svojim pristankom, radi se o tome, da ja i moja žena mnogo volimo svoju kćer i da je u nas postala vrlo razmažena i mušičava. Ona sama neće da se udaje. Mo Ci je jako mlad, ja se bojim, da mu moja kći neće ni u čemu popuštati, među supruzima će izbiti svađe, a to će razjediniti i mene i ženu. Moramo na to upozoriti

Mo Cija. Ako on pristane da bude dovoljno popustljiv prema mojoj kćerki, onda se možemo oroditi.

Činovnici ponovo otiđoše do mladića isporučiše mu upozorenje budućeg tasta. Mo Ci je na sve pristajao. Koliko se njegova sadašnja prosidba razlikovala od prijašnje, dok je bio samo sjucaj: sad je poslao svojoj budućoj žena kao svadbeni dar brokatnu tkaninu s izvezenim zlatnim cvijetovima.

Kad je bio odabran povoljan dan za vjenčanje, Mo Cin nije znao od radosti što da čini, toliko mu se žurilo, da što prije postane zet oblasnog upravitelja ratarstva.

Na muževljevu molbu gospođa Sjuj poče da pregovara s Jujnu.

— Moj muž jako žali, što ti tako dugo samotuješ i sprema se, da te drugi put uda za mladog cinšija. Nemoj da se protiviš!

— Iako sam iz siromašne obitelji, — odvrati joj Jujnu na to — ja odlično znam pravila ponašanja. Ako sam svoju sudbu povezala s gospodinom Mo, ostaću mu vjerna do kraja svoga života. Gospodin Mo je prezreo mene, sirotu i prostu ženu, ali ja sad moram strpljivo da podnosim jad srca sve do posljednjeg dana svoga života. Ne mogu pristati da se ponovo udam i tako narušim pravila, kojih se mora pridržavati žena, — odvrati Jujnu i suze joj daždem potekoše iz očiju.

Vidjevši, da Jujnu govori to iskreno i da je njena odluka nepokolebljiva, gospođa Sjuj proslijedi:

— Cinši, kojega ti nudimo za muža, glavom je sam Mo Ci. Gospodin Sjuj vrlo je ljut zbog njegovog nemilosrdnog postupka i svakako želi, da se vas dvoje ponovo sjedinite. Moj muž je rekao svojim drugovima, da ima kćer, da bi htio naći dobrog zeta, te ih je zamolio, da o tome porazgovore s Mo Cijem. On se vrlo spremno saglasio. Danas naveče će doći u našu kuću, kako bi se s nama orodio. Čim uđe u bračnu sobu, postupi kako treba i pokaži mu, koliko te je uvrijedio.

Doznavši o čemu se radi, Jujnu otra suze, pokri lice gustim slojem praha, obuče se kako dolikuje nevjesti i stade vršiti pripreme za svadbeni obred.

Uveče, pomoćnik okružnog starješine u svečanoj činovničkoj odjeći, sav u crvenom brokatu, sa zlatnim

cvjetovima zataknutim za šešir, sjede na brzog konja s izrezbarenim sedlom i u pratnji činovnika krenu u nevjestin dom.

Ispred povorke iđahu dva reda bubnjara. Ko bi mogao suspregnuti uzvike djivljenja, kad bi ugledao tu raskošnu svitu.

Uistinu:

Uz zvuke trube i bubnjeva gromot,
    Na bijelom konju pred kuću dojaši zet.
Tako je lijep, otmjen je tako, gizdav —
    Da, odista, svi se njemu dive.
Veselio se, što »tuantoua«
    Zamjeni poznati bogati tast,
A ona, što je gurnu u Bjanši-rijeku,
    Nije ni vrijedna da za njom žali.

Iste večeri oblasni upravitelj ratarstva u gostinjskoj sobi razastra pusteni ćilim i poreda na njem svadbene darove. U očekivanju ženikova dolaska u kući se sviralo na flauti i udaralo u bubnjeve. Kad Mo Ci stiže do nevjestine kuće i sjaha s konja, gospodin Sjuj u svečanoj odjeći pođe mu u susret. Činovnici, koji su pratili ženika, udaljiše se, a Mo Ci pođe pravo u svečanu dvoranu.

Uskoro se u pratnji dviju sluškinja pojavi nevjesta. Lice joj bijaše pod crvenim velom. Mladi se ljudi pokloniše nebu i zemlji, duboko se nakloniše gospodinu i gospođi Sjuj i, napokon, pokloniše se jedno drugom.

Kad svadebeni obred bje završen, mladence ispratiše u svadbenu sobu, gdje je sve bilo spremljeno za proslavu svadbenih svijeća[33]. Radost, koja je međutim obuzela Mo Cija, ne može se opisati: osjećao se, kao da se uzdiže u deveto nebo. U bračnu sobu je ušao odrešito, visoko uzdignute glave. I odjednom se na vratima pokazaše sluškinje; svaka je od njih držala u šaci batinu od debele bambusovine. Mašući batinama, sluškinje nasrnuše na Mo Cija; udarale su ga po glavi, po licu, skinuli su mu svečanu kapu, zatim su se udarci, kao kiša, prosuli po ramenima, po leđima. Udarci bijahu tako silni, da je mladi cinši neprestano vikao. Ne očekujući ovakav iznenadni napad, on se sav skupio i stao sazivati u pomoć tasta i taštu. Kad se činilo, da mu je već kucnuo poslednji čas, u sobi se začuo nježni mekani glas:

— Ne tucite više tog mladog bezbožnika! Zapovjedite mu da dođe do mene.

Sluškinje prestadoše tući Mo Cija i, uhvativši ga za uši i ruke, odvukoše ga do svoje gospođe tako, da mu se noge ne doticahu zemlje. Mo Ci je u tom času naličio na budu Amitabua, kojega je napalo šest razbojnika.

— Što sam skrivio? — pitaše Mo Ci, tek što se obreo kraj nevjeste.

Odjednom svijeće, koje su jarko svijetljele, osvijetliše nevjestino lice, i Mo Ci se uvjeri, da žena, što sjeđaše pred njim, nije niko drugi, nego njegova bivša žena Jujnu. Od straha se Mo Ci sasvim izbezumi.

—Nečiste sile! Nečiste sile! — vikao je on prestravljeno na opće zadovoljstvo prisutnih.

U taj čas u sobu uđe gospodin Sjuj.

— Moj poštovani zet ne treba da se plaši! — reče on Mo Ciju. — Nisu to nečiste sile, već moja usvojenica, koju sam našao na obali rijeke Bjanši.

Mo Cijevo srce prestade da kuca. Prestravljen se baci pred tasta na koljena, moleći skrsti ruke na prsima i izgovori:

— Priznajem da sam kriv. Nadam se, da će mi gospodin oprostiti.

— Ništa se to mene ne tiče. Samo ako moja kći nema ništa protiv toga.

— Ah, ti podli gade! — okomi se na muža Jujnu, pljunuvši mu u lice. — Zar si zaboravio riječi Sun Huna[34]: »Ne smiješ zaboraviti ono vrijeme, dok si bio bijedni prostak, ne smiješ otjerati ženu, s kojom si jeo mekinje«? Došao si u našu obitelj praznih šaka, i da nisam na te potrošila tolike novce, ne bi postao obrazovan, ne bi stekao slavu i ne bi bio ono, što si sada. Uzdala sam se, da će moj muž, kad se proslavi, i mene učiniti čuvenom. A ti si zaboravio na našu ljubav, bacio si me u rijeku i zlim si platio dobro. Sva je sreća, da se nebo na me ražalilo. Da nisam srela plemenite ljude, koji su me spasili i usvojili, zaglavila bih u ribljoj utrobi. Kako si mogao postupiti tako svirepo? S kakvim licem bih mogla danas ponovo stupiti s tobom u brak?

Uz te riječi Jujnu projeca; ali i kroz plač nije prestajala da ponajgorim riječima psuje svog muža.

Mo Ci, čije lice odavaše postiđenost i kajanje, klečeći i klanjajući se, šutke je molio za milost. Zaključivši, da će to ovoga puta njegovu zetu biti dovoljno, gospodin Sjuj osovi Mo Cija i počne nagovarati Jujnu.

— Kćeri moja, oprosti mu. Danas je moj zet priznao svoju krivicu i pokajao se za svoje zlodjelo, više se neće usuditi da te vrijeđa. Iako ste vi već jednom bili muž i žena, ja vas u svojoj kući smatram mladencima. Poslušajte me i zaboravite sve što je bilo!

— Vi ste sami krivi zbog toga, što vam se danas dogodilo, — proslijedi gospodin Sjuj obraćajući se zetu. — Stoga nemojte predbacivati drugima za sve ovo, što ste ove noći morali da pretrpite. Sad ću pozvati svoju ženu, neka se ona s vama objasni.

S tim riječima gospodin Sjuj izađe iz sobe. Uskoro uđe gospođa Sjuj, koja se dugo prepirala i svađala sa svojim zetom, prije nego se pomirila s njim.

Slijedećeg dana gospodin Sjuj priredi gozbu u zetovu čast.

— Jedna žena ne prima dva put svadbene darove, — primjeti gospodin Sjuj, vraćajući šareni brokat sa zlatnim cvjetovima. — Vi ste već jednom morali potrošiti za svadbene darove obitelji Cin, tako da ja sad ne smijem primiti od vas nove darove.

Mo Ci šutke stajaše oborene glave, a gospodin Sjuj nastavi da ga kori.

— Sve dosada vas je toliko smetala bijeda i nisko porijeklo vašeg tasta, da ste zbog toga napustili svoju ženu i pogazili moralne zakone. Istina, vaš novi tast je na dužnosti oblasnog upravitelja ratarstva, ali se bojim, da li vam se i moja dužnost neće činiti previše ništavnom i da vam brak s mojom kćerkom neće odgovarati.

Mo Ciju od stida cijelo lice pocrvenje, te mu ništa ne preostade, veš da, zamolivši još jednom za oproštenje, napusti tastovu kuću.

U potvrdu navodim stihove:

Svim srcem tek je žudio
　　Da orodi se plemenito.
I ne znade da žena bivša,
　　Nevjestom njemu će da budne.

Posramili ga, istukli,
　　Od stida mu plamtjelo lice.
Pitaš što li je postigo?
　　Novoga tasta, ništa više.

Otada su Mo Ci i žena mu živjeli u miru i slozi, kao nikada ranije. Sjuj i njegova žena odnosili su se prema Jujnu kao prema rođenoj kćeri, a prema Mo Ciju kao prema pravome zetu. Jujnu je voljela gospodina i gospođu Sjuj kao oca i majku.

Dirnut dobrotom ljudi oko sebe, Mo Ci se pretvorio u drugog čovjeka. Preselio je u svoju kuću »tuantoua« Cin Laodu, hranio ga i brinuo se o njemu do kraja njegova života.

Poslije smrti gospodina i gospođe Sjuj, Jujnu je tri godine nosila žalobnu odjeću, želeći tako da zahvali svojim dobročiniteljima. Mo Ci je umro prije svoje žene, kad mu je bilo pedeset i nešto godina. Nekoliko dana prije smrti usnio je ovakav san: došlo mu je neko božanstvo i reklo: »Jer si nekoć namjeravao ubiti svoju ženu i pogaziti zakone, koje je nebo odredilo, rasrdilo se vrhovno božanstvo i ono ti je skratilo život za dvanaest godina a trajanje tvog činovnikovanja na trideset godina. To, što tvoja žena nije poginlua i što si se ti iznova mogao sjediniti s njom — i to se dogodilo milošću vrhovnog božanstva. Ono je dakle spasilo nevinu i kaznilo lakomislenog.«

San je taj mnogo rastužio Mo Cija. Kad je ukućanima ispričao riječi vrhovnog božanstva, oni su ih ovako protumačili: neće više ustati Mo Ci, neće više ozdraviti!

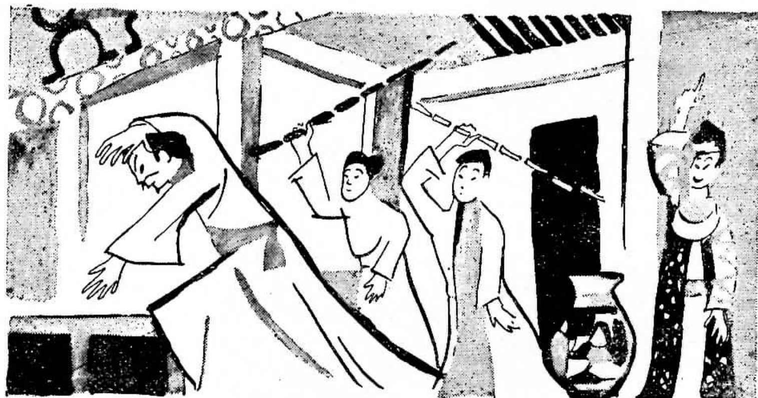
Uistinu:

I misli, a i djela naša —
　　Sve to je nebu dobro znano.
Pravedno sve će da nam plati!
　　Zar može drugačije biti?

Rećiću još, da su se otada, kroz mnoga i mnoga stoljeća sklapali brakovi između obitelji Sjuj i Mo, i da su te obitelji uvijek bile vrlo naklonjene jedna drugoj.

A pjesma kaže:

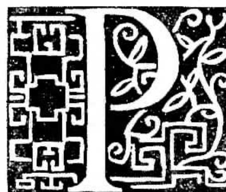
Sun Hun je uvijek osto vjeran —
Narod ga plemenitim prozva;
Kad Huan Jan[35] napusti ženu,
»Nevjernim mužem« svi ga zvahu.
Gle, »Mo Ci taj, bje već oženjen,
A ipak se oženi snova.
Nebom mu bješe određen brak,
I zalud je smetao duhove.

LJUJ NAJSTARIJI VRAĆA NOVAC I PONOVO NALAZI SVOJU PORODICU

Mao Bao[1] kornjači pomože —
I dobi docnije visok čin;
Sun Cjao[2] iz rijeke mrava spasi —
I prvi cijeli položi ispit.
Priprosti ljudi obično kažu:
»Daleko je nebo i visoko«;
A ne znaju da dobra djela njina
Baš uvijek sreću donose njima.

ričaju, da je u provinciji Džecjan, u okrugu Cjasin, u mjestancu Šanšujtan živio neki bogataš po prezimenu Cin, po imenu Džun. Bogatstvo mu je brojilo desetke tisuća snopića novca. Svi pripadnici njegova roda, iz pokoljenja u pokoljenja, slovili su kao bogataši. Cin Džun po prirodi svojoj bijaše lakom i škrt čovjek. Nije volio nikoga i ništa, a ponajmanje je na svijetu volio nebo, zemlju, sebe sama, svoje roditelje i cara.

Nebo je mrzio zato, što nije uvijek kao u šestom mjesecu, zato, što vjetar i snijeg primoravaju ljude da ujesen i uzimu pate od studeni i nagone ih da troše novac

na kupovanje odjeće. Zemlju je mrzio zato, što drveće, koje rodi na njoj, ne izrasta onakvo, kakvo bi on želio. Bogataš je snatrio o tome, da svako deblo bude nalik na stup, svaka velika grana nalik na gredu, a malena na letvicu: onda ne bi trebalo trošiti pare na tesarske radove. Sama sebe Cin Džun je mrzio zbog toga, što mu je želudac smetao, da poveća imetak, što bi ga mučila glad čim ne bi jedan dan jeo. Svoje je roditelje mrzio zbog toga, što su mu ostavili u naslijeđe mnogo rođaka i prijatelja, koje valja podvoriti kad dođu u goste. I, napokon, cara je mrzio zbog toga, što je on tražio od njega novac i žito na ime isplate poreza na zemlju i na livade, koje je naslijedio od predaka.

To je bilo pet izvora njegovog neprekidnog nezadovoljstva.

Osim toga je Cin Džun imao još i četiri zavjetne maštarije. Prvo je maštao o tome, da postane, poput Den Tuna[3], vlasnikom bakrenog brda; drugo, želio je, da mu kuća bude »zlatna pećina«, kao i kuća Go Huana[4]. Treće, želio je da ima čarobnu moć Ši Čunovu[5], kako bi dobivao dragocjene kupe; četvrto, maštao je, da mu jedan od prstiju na ruci može, kao i prst Ljuj Cunjana[6] pretvoriti kamenčiće u zlatne izljevke.

Pet izvora njegove srdžbe i četiri neostvarljive želje bijahu uzroci njegovog nezadovoljstva. Bogataš nikada nije utaman trošio ni jedno zrno iz svojih hambara, ni jedne pare od svoje ušteđevine. On je, kako se kaže, brojio zrna kuhajući rižu; vagao pruće ložeći peć. Nikada nije propuštao prilike da zakine druge i priskrbi sebi, cijelog života nije učinio ni jedno dobro djelo, već je radio samo zlo. Zbog svega toga suseljani prozvaše Cin Džuna Cinom-studen-vodom ili Cinom-strvoderom.

Cin Džun nije volio kaluđere.

»Na cijelom svijetu«, sudio je on u sebi, »potpuno zadovoljno žive jedino kaluđeri, oni žive od priloga, ali sami nikome ništa ne daju.« Zato je svaki kaluđer, koga bi sreo Cin Džun, bio za njega, kako se kaže, trn u oku ili čir na jeziku.

Nedaleko od mjesta, gdje je živio Cin Džun, nalazio se budistički manastir Fušan[7]. Iako je bogataš bio već prevalio pedeset godina, nije mu se nikad dogodilo, da bi

potrošio ma i jednu paru, da zažeže tamnjan-svijeću u hramu.

Cinova žena, rođena Dan, rodila se iste godine, istog mjeseca i istog dana kad i njen muž, i samo sati njihova rođenja bijahu različiti. Bogataševa žena se strogo pridržavala postova i voljela je da ljudima čini dobro. Zbog prve osobine muž ju je volio, zbog druge mrzio.

Gospođa Dan u četrdeset i još nekoj godini bračnog života još nije imala djece. I jednom je, krišom od muža, uzela nešto više od dvadeset lana[8] od vlastitog novca »za ukosnice i češljiće«[9], te ih odnijela starom kaluđeru iz manastira Fušan, kako bi se ovaj pomolio za nju Budi i zatražio potomstvo. Stari je kaluđer očigledno ganuo Budu, i gospođa Dan je zaredom rodila dva dječaka. Obojica izrastoše u ljepotane i umnike. U čast manastira, starijem dječaku dadoše ime[10] Fu, a mlađemu Šan.

Po rođenju djece, gospođa je krišom od muža često uzimala iz kuće nešto riže i drva i sve to nosila starom kaluđeru. Kad bi Cin Džun slučajno saznao za to, vas bi pobjesnio, svađao se sa ženom i pomamno vikao. Starica Dan ne bi popuštala mužu, i raspra bi se prekinula istom onda, kad bi oboje onemoćali od vikanja. Takvi prizori između muža i žene često su se ponavljali, ali, kako gospođa Dan bijaše tvrdoglava i uporna, usprkos prepirkama s mužem, postupala je po svojoj glavi.

Pripovijest, koju ću vam opisati ova kazalica, zgodila se one godine, kad bogatašu Cinu i njegovoj ženi bijaše pedeset godina, starijem sinu devet godina, mlađemu osam. Oba dječaka već su polazila u školu i vrlo dobro učila.

Kad je došao rođendan supruga Cin, bogataš je, bojeći se, da će u čestitanje doći prijatelji i rođaci, već ranije kliznuo iz kuće. Međutim je gospođa Dan iz svoje ušteđevine izdvojila nekoliko srebrenjaka i sama odnijela taj novac u manastir, zamolivši čestite oce, da poste i mole se za dug život njen i njezinog muža, a i za to, da njihovi sinovi, kad odrastu, ne zaborave na majku, već se brinu za nju, kao što se ona sad brine za njih.

Dan uoči toga, gospođa Dan bila je zamolila muža, da joj da nešto novaca za hranu, ali, kako je bogataš odbio, nije joj preostalo drugo, nego da sve sama uredi.

Spremajući se da te večeri zažeže tamnjan-svijeće u čast rođendana u obitelji Cin, kaluđer posla gospođi Dan po rižu jednog iz svoje bratije, koji je imao da obavi taj obred. Nastojeći, da je niko ne primijeti, gospođa Dan otvori hambar i zagrabi tri mjerice riže, koje odmah dade kaluđeru.

Cin Džun, koji se upravo vratio kući, zateče svoju ženu baš u trenutku, kad je zatvarala hambar. Spazivši na zemlji nekoliko zrnaca riže, bogataš shvati, da je njegova žena usprkos zabrani odlučila da radi na svoju ruku. Htio je da zapodjene raspru i da psuje, ali je umjesto toga samo pljunuo i odlučio da se gradi, kao da ništa nije primijetio.

»Danas je naš rođendan, nema smisla, da se kavžim!« premišljao je u sebi. »A riža je ionako već otišla iz kuće, ne mogu je sad više vratiti.«

Cijelu bogovetnu noć bogataš je uzdisao i nije mogao da zaspi. Dudo je prebirao događaje prošlog dana i napokon je ovako zaključio: »Samo smrt tih kradljivih, ćelavih magaraca[11] može me spasiti od daljnih neprilika; moja je žena najobičnija žrtva njihovih spletki. Ako više ne bude tih ćelavih magaraca, prestaće sve nevolje.«

Cijelu je noć smišljao Cin Džun opake naume protiv kaluđera.

Kad je svanulo, u bogataševu kuću dođoše stari kaluđer i poslušnik: došli su ovamo da saopšte gospođi Dan, kako je protekla molitva. Stari kaluđer, bojeći se susreta s Cinom-strvoderom, stajaše pred kapijom, ne usuđujući se da uđe u kuću. Cin Džun ipak primijeti nezvane goste. Spazivši kaluđera, bogataš natušti obrve i zamisli se; zatim, odlučivši nešto, uze malo novaca, izađe na sporedna vrata i uputi se na pijacu.

Kupivši u ljekarni mišomora, Cin Džun svrnu u dućan Vana-trećeg[12], gdje se prodavahu različite slastice. U to je doba Van-treći spravljao kolače: držao je nad parom cijelo rešeto tijesta i već se spremao da u smjesu saspe čašicu slatkog nadjevka te da umijesi kolače.

— Uzmider novac, — obrati se bogataš prodavaču, izvlačeći iz rukava osam komada novca i stavljajući ih na tezgu, — pa mi napravi četiri velika kolača. Ne žali

nadjevka! Napravi u svakom kolaču jamicu, a ja ću još sam unutra dodati nadjevka.

»Otkad sam otvorio dućan, taj čuveni Cin-strvoder nije ni jednom ni za po pare ništa u mene kupio«, premišljao je u sebi prodavač, »biće danas dobar pazar! Ta teže je dobiti osam novčića od ove tvrdice nego osam stotina od nekog drugog. Kad mu se toliko svidješe moji kolači, neka samo stavi u njih još nadjevka, možda će i drugi put svratiti do mene.«

Skinuvši s rešeta okrugle kolače nalik na nježne grude i izdubivši u njima jamice, Van-treći ih uruči bogatašu:

— Sve je učinjeno, kako ste vi željeli, velepoštovani!

Cin Džun uze od prodavača kolače i, pazeći da ovaj ne primijeti, uspe u njih mišomora, a odozgo ga pokri slatkim nadjevkom. Pričekavši, da se kolači ohlade, Cin Džun ih spremi u rukave i napusti Vanov dućan. Ovaj put bogataš uđe u svoju kuću na glavni ulaz. Kaluđeri su sjedjeli u gostinjskoj sobi i pili čaj.

Zadovoljan zbog toga, što je zatekao svoje neprijatelje, Cin Džun ih ljubazno pozdravi. Poslije uzajamnih naklona, bogataš ode u svoje odaje, pronađe ženu i obrati joj se slijedećim riječima:

— Poštovani oci došli su nam rano izjutra. Zacijelo još ništa nisu jeli! Upravo me je maloprije jedan naš susjed pozvao da pojedem s njime slastica. Pojeo sam kod njega kolača, koji su mi se učinili tako ukusno spravljeni, da sam ponio sa sobom četiri komada. Zašto ih ne bi ponudili našim gostima?

Obveseljena, što joj se muž prodobrio, gospođa Dan donese crveni tanjur, položi na nj kolače i zapovjedi sluzi, da ih odnese i ponudi kaluđerima.

Povratak bogatašev natjera kaluđere, da što prije napuste njegovu kuću pa im više nije bilo do toga, da budu ugošćeni. Kad sluga iznese pred njih tanjur s kolačima, oni shvatiše, da ih to želi ugostiti plemenita gospođa Dan, ali, ne usuđujući se da dalje ostanu u bogataševoj kući, spremiše kolače u rukave i, glasno zahvaljujući domaćici, udaljiše se. Ne treba govoriti, koliko je bilo zadovoljan Cin-strvoder.

Nastaviću dalje svoju priču. Sinovi Cin Džunovi često su poslije svršene obuke u školi odlazili da se poigraju u manastirsku baštu, a i one večeri su se ondje našli.

»Sinovi poštovanog Cina često nam dolaze u manastir«, pomisli u sebi stari kaluđer, »a ja ih nijednom nisam ničim pogostio. Nisam ni okusio kolača, što mi ih je jutros ponudila gospođa Dan. Bilo bi dobro da ih stavim u peć, podgrijem i ponudim djeci da popiju šoljicu čaja.«

Odredivši u kuhinji da podgriju kolače, tako da porumene, i dariprave jaki čaj, kaluđer pozva djecu sebi. Dječaci, koji su se dotada dobro naigrali u vrtu, već su bili ogladnjeli i, kad su spazili tople zamamne kolače, oči su im zablistale. Svaki je pojeo odmah dva komada. Tek što dječaci, koji se dotada osjećahu sasvim dobro i zdravo, progutaše kolače,

Kad od plama strašnog
Zapeče ih srce,
Kad tisuć sulica
Trbuh njima probi.

Oba dječaka odmah u isti mah zavikaše od nepodnošljive boli u želucu. Sluga, koji je pratio dječake iz škole, strašno se uplaši i htjede da ih odmah odvede kući, ali djeca, sklupčavši se od boli, ne mogoše se maknuti s mjesta. Kaluđer, ne shvatajući što se dogodilo i sav užasno prestravljen, zapovjedi poslušniku da uprti na leđa jednog dječaka i otprati do bogataševe kuće slugu, koji je na rukama nosio drugo dijete. Kad djecu donesoše kući, gospodin Cin i žena mu vrlo se uplašiše i požuriše da saznaju od sluge, što se desilo.

— Vaša su djeca malo prije u manastiru Fušan pojeli četiri kolača, odmah nakon toga ih je zaboljelo u želucu, da su počeli vikati i grčiti se od boli. Glavar kaže, da im je dao one iste kolače kojima su njega jutros ovdje ponudili. Nije stigao sam da to pojede, već je odlučio da njima počasti vašu djecu.

Čuvši to objašnjenje, Cin Džun ništa ne preostade, već da sve prizna ženi. Strašno prestravljena, gospođa Dan poče brzo polijevati djecu hladnom vodom. Ali, kako da ih je mogla tako spasiti? Na usta, na uši i nos potekla im je krv i, o grozote! — oni odmah izdahnuše.

Gospođa Dan, skršena od očaja i tuge, uze se moliti za svoju djecu, koja su postala žrtva zločinačkog oca. Sad je bilo beskorisno psovati muža i svađati se s njim. Nemajući snage, da obuzda svoj bijes na muža i da podnese žalosti za djecom, gospođa Dan pođe u svoju sobu, skide sa sebe maramu, kojom je bila opasana, zaveže je o gredu i objesi se.

Bogataš Cin, naplakavši se za djecom, otra suze i pođe u ženinu sobu, da porazgovori s njom. Opazivši pod stropom ženimo tijelo, koje se njihalo, kao na ljuljašci, Cin Džun umalo ne umre od straha! Istog dana se strašno razboli i za sedam dana preminu.

Rođaci te obitelji, koji su oduvijek mrzili Cina-strvodera zbog njegova tvrdičluka i lakomosti, bijahu zadovoljni, što ga je nebo kaznilo, te svi, koliko ih je bilo, i mladi i stari, navališe poput pčela na njegovu kuću i opustošiše sve hambare. Eto, što je postigao čuveni bogataš Cin, koji je za života posjedovao desetke tisuća snopića novca! Takav je bio nebeski obračun s onim, koji nije volio da čini dobro, već činio samo zlo.

Pjesma potvrđuje cijelu tu pripovijest:

Kad otrov u kolač stavi,
Kako je mogo tada znati,
Da drugima naškodit neće,
Već svoju otrovati djecu.
I misli naše i djela —
Sve to je dobro znano nebu,
Po zasluzi ćeš dobiti
Zar može drugačije biti?

Maloprije sam vam pričao kazalicu o tome, kako je zbog zlodjela bogataša Cina propala cijela njegova obitelj. Sad ću vam ispričati o čovjeku, koji je činio samo dobra djela i, zahvaljujući tome, okupio cijelu svoju obitelj.

Odista:

Postupci dobri ili zlobni
Donose jad ili sreću.
Od zloće čovjeka sačuvaj,
Dobru ga uvijek uči.

Pričaju, da je u Cjananu[13], u okrugu Čan Džou[14], u sreskom mjestu Usi, kraj istočne kapije živjela siromašna porodica, koju sačinjavahu tri brata. Najstariji se zvao Ljuj Juj, srednji Ljuj Bao, a najmlađi Ljuj Džen. Ljuj Juj je uzeo ženu iz obitelji Van, Ljuj Bao iz obitelji Jan. Obje žene bijahu mlade i lijepe. Najmlađi brat još nije bio oženjen. Ljuj Bao, za razliku od svoje braće, nije htio da uči, bio je prilično nevaljao čovjek, slovio je kao kockar i pijanica. Njegovu ženu nije resila velika pamet i plemenita narav, zbog čega je često dolazilo do svađa i zadjevica između jetrva. Van, žena starijeg brata, imala je sina, kome maleno ime bijaše Sier. Dijete je upravo bilo navršilo šest godina. Jedamput je dječarac zajedno sa susjedovom dječurlijom otišao da pogleda proslavu praznika duhova[15]. Prominu večer, smrknu noć, a on se ne vrati kući. Roditelji, presvisli od jada, nalijepiše oglasnicu o nestanku djeteta, nekoliko dana zaredom tražili su ga po cijelom gradu, ali nisu uspjeli da uđu dječarcu u trag.

Ljuj Juj, u neutješnom svom bolu, nije više mogao ostati kod kuće. Uzajmivši od bogatih susjeda nekoliko lana i kupivši za taj novac u oblasti Cjadin i Tajcan[16] pamučne sirovine i tkanina u balama, on pođe da prodaje svoju robu. Putujući zemljom, svuda se raspitivao o sinu. Svake godine u zimu, Ljuj je odlazio od kuće i vraćao se istom u avgustu ili septembru. Skupljao bi robu i ponovno odlazio. Poslije četiri godine takvog trgovanja, on već skupi mali imetak, ali o sinu ništa ne dozna. Ovdje ne treba govoriti, kako je to žalošću ispunjalo njegovu dušu.

Na svom petom putovanju Ljuj Juj se negdje na putu srete s bogatim trgovcem tkaninama. Porazgovaravši s Ljuj Jujem i doznavši, da on ima veliko iskustvo u trgovanju tkaninama, bogataš mu predloži, da zajedno otputuju u provinciju Šansi, prodaju robu i nakupuju fine vune, da bi je poslije kod kuće prodavali. Usto bogataš obeća Ljuj Juju, da će ga nagraditi za njegove usluge. Smatrajući trgovčev prijedlog sasvim povoljnim, Ljuj Juj pristade da otputuje s njim.

Uskoro stigoše u provinciju Šansi, gdje svu svoju robu razdijeliše na veresiju. Ali je u Šansiju vladala

strašna suša, koja nije popuštala nekoliko godina za redom. Stoga, kad dođe rok da prime novac za robu, niko nije mogao platiti trgovcima duga, i oni nisu mogli otputovati. Ljuj Juj, koji je bio još dosta mlad i skoro dvije godine nije bio kod kuće, nije se mogao suzdržati, da ne pohodi javne kuće; tamo se zarazio gadnom bolesti i cijelo mu tijelo pokriše gnojavice. Bilo ga je stid da se ovakav vrati pa je odlučio da se tamo liječi, i tako, dok je Ljuj Juj izliječio svoju boljku, dok je dobio novac od svih dužnika, prođoše tri godine od onog dana, kad je napustio kuću.

Bogati trgovac, osjećajući se krivim zbog toga, što je Ljuj Juj toliko odgodio povratak u rodni kraj, plati mu za njegove usluge svotu, koja je dva puta premašivala ugovorenu. Dobivši novac, Ljuj Juj ne sačeka da bogataš uredi svoje poslove, već nakupova različite vune, oprosti se s ortakom i krenu natrag.

Jednom rano izjutra u mjestancu Čenlju, Ljuj Juj nađe u nužniku suknenu crnu naprtnjaču. Kad Ljuj Juj odiže vreću, primijeti da je dosta teška. Došavši u gostionicu, Ljuj Juj otvori nađenu naprtnjaču i spazi u njoj samo srebro, prebroja — bilo je oko dvije stotine lana.

»Nije nikakav zločin, što ću uzeti taj novac, koji sam slučajno našao«, pomisli u sebi Ljuj Juj, »ali ako se onaj, kome pripadaju, vrati po njih i ne nađe ih, to će ga strašno ogorčiti. Kad su u davnini ljudi nalazili novac, nisu ga prisvajali, već su ga čuvali i vraćali vlasniku. Meni je već preko trideset godina, sina sam izgubio, što će mi taj novac, koji nisam sam zaradio!«

Presudivši tako, trgovac odmah pođe na ono mjesto, gdje je našao novac, i uze srtpljivo čekati, neće li se vratiti vlasnik naprtnjače. Ljuj je pročekao cijeli dan, ali, budući da po vrećicu niko nije dolazio, nije mu preostalo ništa drugo, nego da slijedećeg dana produži put.

Proputovavši više od pet stotina lia[17], on stiže do grada Sudžou[18]. Ovdje se zaustavi, da prenoći u nekoj gostionici, gdje srete čovjeka, koji je bio prodavac kao i on. Kad Ljuj Juj u razgovoru spomenu, da je u poslu bio u Čenljuju, novi znanac primijeti:

»Ja sam, znate, jako rastresen. Juče, dok sam bio u Čenljuju, svrnuo sam u nužnik i odnje zbacio naprtnjaču.

U to je vrijeme putem prolazio sreski načelnik, ja sam izletio da promotrim povorku i zaboravio da uzmem naprtnjaču, u kojoj sam imao dvjesto srebrnih lana. Sjetio sam ih se istom navečer, kad sam lijegao, ali sam zaključio, da je beskorisno da ih idem tražiti, budući da ih je obdan već neko zacijelo uzeo. Sad mi jedino preostaje da žalim svoj gubitak.

Ljuj Juj upita trgovca, kako ga zovu i odakle je rodom.

— Prezime mi je Čen, — predstavi se neznanac. — Domovina mi je Hojdžou[19]. Sada držim malenu bakalnicu u gradu Jandžou[20] kraj ustave. Smijem li zapitati, ko ste vi?

— Meni je prezime Ljuj, a živim u Čandžou, u gradu Usi, tako da mi je Jandžou usput, te mogu, poštovani, da vas pratim.

— Ako mi ukažete tu čast, — odvrati trgovac — biću vrlo zadovoljan.

Slijedećeg jutra zajedno napustiše gostionicu. Za nekoliko dana stigoše do Jandžoua. Ljuj Juj svrati u kuću svog suputnika, kako bi mu iskazao poštovanje. Čen zamoli gosta, da mu ukaže čast i popije s njime čaj. Uz čaj Ljuj Juj spomenu izgubljenu naprtgjaču i poče ispitivati Čena, kakva je ona bila. Doznade, da je to bila tamnoplava suknena vreća, kojoj na jednoj strani bijaše prišiven znak obitelji Čen. Ljuj Juj, uvjeren, da je pronašao Čenovu vreću, obrati se domaćinu slijedećim riječima:

— Prije nekoliko dana u srezu Čenlju našao sam upravo ovakvu vreću, kakvu vi maloprije opisaste. Hoćete li pogledati nije li vaša?

— Jest, moja je! — potvrdi Čen — i u njoj je u potpunosti cio moj novac.

Ljuj Juj vrati naprtnjaču vlasniku. Čen, obveseljen, odmah ponudi gostu, da uzme polovinu novaca, ali Ljuj Juj odbi.

— Ta to nije pravedno! — usprotivi se Čen. — Mnogo ćete me ožalostiti, ako ne uzmete od mene u znak zahvalnosti bar nekoliko lana.

Ljuj Juj se više nije opirao, već je uzeo novac.

Uzbuđen i dirnut, Čen iznese na sto svemoguća jela i stade nuditi gosta.

»Teško je naći tako dobrog čovjeka, kao što je Ljuj Juj«, pomisli Čen, »čime mu mogu uzvratiti za vraćeni novac.«

Čen imađaše dvanaestgodišnju kćerku te odluči da predloži svome dobročinitelju, da se njihove obitelji orode, samo nije znao, ima li Ljuj Juj sinova. Stoga, uz vino, Čen upita gosta:

— Koliko imate, poštovani, sinova?

— Imao sam svega jednog sina, — odvrati gost i suze mu same od sebe potekoše iz očiju. — Prije sedam godina otišao je da gleda proslavu pučkog praznika i izgubio se. Sve do danas nismo mogli da ga nađemo. Osim toga dječaka, druge djece žena i ja nemamo.

Saslušavši tu žalosnu priču, Čen je dugo i saosjećajno uzdisao, da bi napokon upitao:

— Koliko godina bijaše vašem sinu, kad ste ga izgubili.

— Tog dana je upravo bio navršio šest godina.

— A kako se zvao vaš sin? Kakav je bio naoko?

— Malo mu je ime bilo Sier. Prebolio je boginje, ali mu na lišcu nije gotovo ostalo tragova.

Kad sasluša taj opis, Čenu zasja lice od smiješka. Pozva slugu i nešto mu prošapta u uho. Sluga klimnu glavom i izađe iz sobe.

Ljuj Juj se zamisli: nikako nije mogao shvatiti, zašto ga novi prijatelj ispituje o sinu. U taj se čas u sobu uđe lijepi i naočiti dječak u plavom ogrtaču. Odoka bi mu se dalo trinaest ili četrnaest godina.

Spazivši gosta, dječak se duboko nakloni.

— Zašto mi je otac zapovjedio da dođem? — obrati se on Čenu.

— Pričekaj ovdje, Sieru, — odvrati Čen.

Ljuj Juj se još više začudi, kad ču da se dječak zove kao i njegov sin. Uprkos tome, što je mladić i licem bio nalik na izgubljena sina, Ljuj Juj je smatrao da nije podesno da uznemiruje domaćina pitanjima, budući da je maločas čuo, gdje dječak Čena naziva ocem. Duboka se bol odrazi na Ljuj Jujevu licu. Ne skidajući očiju, gledao

je dječaka. Sier je opet, pažljivo promatrao gosta. Ljuj Juj ne izdrža, već upita Čena:

— Jeli to vaš sin?

— To nije moj rođeni sin. Prije sedam godina zastao je pred mojom kućom nekakav prolaznik, koji je vodio za ruku ovoga dječaka. Putnik je rekao, da mu je žena umrla, da je ostao sam sa sinom i da je odlučio, budući da su mu poslovi išli slabo, da odvede sina rođacima u Huajan[21]. Navodeći, da se putem razbolio, i da je potrošio sav novac, neznanac me zamolio, da mu dadem u zajam za vino tri srebrna lana i obećao, da će iskupiti dijete čim obiđe svoje rođake. Sažalio sam se nad putnikom i dao mu novac. Kad je odlazio mnogo je plakao i, kako se činilo, nije mogao da se rastane od sina. Zato upočetku ništa nisam sumnjao. Ali se taj čovjek više nije vraćao, i u moju dušu je uljezla sumnja. Jednom sam pozvao dječaka i stao ga potanko ispitivati. Tada sam saznao, da je dijete živjelo u Usiju, da je izgubio svoje, dok je bio na svečanosti, i da ga je neki čovjek na prevaru ovamo doveo. Kad sam ga zapitao za očevo i majčino ime, on mi je rekao vaše prezime. Dječak je bio vrlo pametan i razborit. Sažalio sam se na nj i zadržao ga kod sebe, postupajući prema njemu kao i prema rođenoj kćeri; dao sam ga u školu zajedno s njom. Nekoliko puta sam se spremao u vaš srez, da vas potražim, ali, nažalost, sve dosad mi nije pošlo za rukom da to učinim. Ono, što ste mi danas ispričali o svome sinu, potpuno se podudara s dječakovom pričom — sve je to, kako se kaže, igra slučaja, i sve ispada na dobro — zato sam i zapovjedio da dozovu dječaka: htio sam da ga vidite i da se uvjerite, je li to vaš sin.

Sier i Ljuj Juj zaplakaše.

— Moj sin ima biljegu, — kroz jecanje izgovori Ljuj Juj — na lijevoj strani pod koljenom su mu dva malena madeža.

Sier brzo zasuka nogavicu, skide čarapu: pod lijevim koljenom se odista pokazaše dva sićušna madeža.

— Sine moj, ja sam tvoj rođeni otac, — zaviče Ljuj Juj i baci se u zagrljaj dječaku. — Prije sedam godina sam te izgubio. Ko bi pomislio, da ću te ovdje ponovo naći.

Odista:

Ti iglu tražiš, što more je proguta,
Gle, ti uprav nađe nju!
I slučajno tako sina izgubljena,
Srećniče, ti nađe tu.
Sred gozbe, u silnom uzbuđenju duha,
Opet sina ljubiš svog.
I radosni taj dan na tlapnju nalik je,
Na čudan varljivi san.

O tome, što u to vrijeme proživljavahu otac i sin, ne treba ovdje govoriti. Duboko se klanjajući, Ljuj Juj uze zahvaljivati Čenu.

— Da vi niste zadržali dječaka, kako bi danas došlo do susreta između oca i sina?

— Vi ste učinili dobro djelo, vrativši mi moj novac. To vas je nebo dovelo k meni, poštovani, da ovdje nađete svog sina. Sad se jako stidim pred vama: kako nisam znao da je Sier vaš sin, nisam postupao prema njemu s dužnim poštovanjem.

Ljuj Juj, prekinuvši Čena, zapovjedi sinu da se duboko nakloni dobročinitelju u znak zahvalnosti. Čen htjede odgovoriti isto dubokim poklonom, ali ga Ljuj Juj spriječiti.

Zamolivši dječaka, da sjedne pored oca, Čen se obrati ocu.

— Vi ste tako dobri prema meni, poštovani prijatelju! Ja imam kćerku, koja je upravo navršila dvanaest godina. Htio bih da vam je ponudim za ženu vašem sinu.

Ljuj Juj nije mogao odbiti domaćinu videći da je njegov prijedlog učinjen iz čista srca. Iste noći otac i sin, ležeći u istoj postelji, razgovarahu sve do jutra.

Slijedećeg dana Ljuj Juj odluči da se oprosti od domaćina i krene na put. Čen ne pusti gosta, već priredi veliku gozbu u čast budućeg prijatelja i zeta.

Pošto vino nekoliko puta obiđe uokolo, Čen izvadi dvadeset srebrnih lana i pruži ih gostu:

— Ja nisam postupao kako treba s mojim budućim zetom. Molim vas, da uzmete taj mali dar, kojim želim da izrazim svoje iskrene osjećaje prema vama. Najtoplije vas molim, da me ne odbijete.

Sad se nalazim u kući svog prijatelja, i ja bih trebao dati svadbeni dar. Ali to ne mogu učiniti, budući da sam

ovdje slučajno. Zato sad naprosto nemam prava da primim vaš dar.

— Ja taj novac poklanjam svom zetu, i to nema nikakve veze sa svadbenim darovima. Ako ne primite novac, misliću, da ne želite da se sa mnom orodite.

Ljuj Juj morade bez daljeg raspravljanja primiti novac i zapovjedi sinu, da se do zemlje pokloni budućem tastu. Čen brzo podiže dječaka.

— Ne treba zahvaljivati na tako ništavnom daru.

Sier, primivši novac, ode da se zahvali i tašti. Cio taj dan do u kasnu noć otegao se veseli pir.

»Našao sam svog sina zahvaljujući jedino tome, što sam vratio nađeni novac. Sve se to naravno dogodilo po nebeskoj volji razmišljaše u sebi Ljuj Juj. »Ali, ne samo što sam našao sina, već sam mu našao i divnog tasta, i sve je ispalo kao kad se »šarovitoj tkanini cvjetovi još dodaju«[22]. Kako da zahvalim na svemu tome nebu i zemlji?! Dvadeset lana, koje mi je danas darovao prijatelj, to je nezarađen novac. Zašto ih ne bih priložio manastiru? Tako ću učiniti.«

Drugog jutra Čen ih pogosti. Poslije jela, Ljuj Juj i sin pokupiše svoje stvari i zahvališe domaćinu, oprostiše se s njim, unajmiše malenu džunku i otisnuše se na put.

Ne prevališe još ni nekoliko lia, kad zamijetiše na obali strašan metež. Doznadoše, da je potonula neka putnička lađa. Ljudi, koji su se našli u vodi, vikali su i zazivali u pomoći. Na obali se skupilo čitavo mnoštvo. Svi su molili lađare da pođu u pomoć brodolomnicima. Lađari su tražili nagradu unaprijed.

Ljuj Juj se doveze do tog mjesta upravo u času, kad su se na obali svađali i komešali ljudi.

»Važnije je spasiti ljudski život, nego podići sedmerospratnu pagodu u čast Bude. I onako sam bio nakanio pokloniti dvadeset lana kaluđerima, zašto sad ne bih taj novac dao za spas ljudi i na taj način izvršio dobročinstvo.

— Ja ću vam platiti, — doviknu Ljuj Juj lađarima — samo požurite! Ako spasite sve, dobićete od mene dvadeset lana.

Čuvši za toliku nagradu, lađari se odmah otisnuše, i čamci se, poput mravi, razmiljiše rijekom. Poneko iz mnoštva skoči u vodu i zapliva u pomoć brodolomnicima.

Ubrzo bijahu svi spašeni. Ljuj Juj razdijeli lađarima nagradu, a ljudi, koje je spasio, opkoliše ga i dugo mu zahvaljivahu. Jedan od spašenih, pogledavši Ljuj Juju u lice, reče:

— Moj najstariji brate, kako se vi ovdje nađoste?

Pogledavši onog, što je govorio, Ljuj Juj se uvjeri, da je to njegov najmlađi brat Ljuj Džen. Pljesnuvši dlanovima, Ljuj Juj uzviknu:

— To me je nebo poslalo da spasim svog najmlađeg brata!

Ljuj Juj pomože bratu da se uspe u džunku i dade mu suhu odjeću da se presvuče. Ljuj Džen je dubokim poklonima zahvaljivao bratu, a ovaj mu se klanjao u odvrat. Zatim Ljuj Juj pozva sina zapovjedi mu da se pokloni stricu, a sam uze pričati bratu o tome, kako je vratio nađeni novac i kako je našao svog sina. Slušajući brata, Ljuj Džen se bez prestanka čudio.

— Kako si se ti obreo u ovom kraju? — zapitaće Ljuj Juj brata.

— To se ne može ukratko ispričati. Tri godine nakon toga, što vi napustiste našu kuću, doprije do nas glas, da ste za vrijeme svog boravka u Šansiju oboljeli i umrli. Naš srednji brat se točno raspitao i rekao, da je to istina. Vaša žena nosi za vama žalobnu odjeću. Jedino ja nisam mogao povjerovati, da više niste na životu. U posljednje vrijeme naš srednji brat pokušao prinuditi vašu ženu, da se po drugi put uda. Ona nipošto nije htela da pristane, već me je poslala u Šansi, kako bi doznao sve o vama. Ko bi mogao pretpostaviti, da ćemo se ovdje sresti? To je bila milost neba, da je mene zadesila nesreća i da ste me vi spasili! Sad ne smijemo oklijevati, treba da što prije pohitamo kući i umirimo vašu ženu. Ne smijemo da zakasnimo, jer ne znamo, što se može dogoditi u međuvremenu.

Zaplašen bratovim opomenama, Ljuj Juj odmah zapovjedi da otplove, i po zvjezdanoj noći džunka krenu na put.

Kad bi ko strijela poletio,
Ni to brzina nije za nj.
Ko vihor leti džunka naprijed —
No to je njemu presporo.

Sad ću vam ispričati o Ljuj Jujevoj ženi, rođenoj Van, koja nipošto nije htjela povjerovati glasovima o muževoj smrti. Istom poslije sasvim očiglednih dokaza, koje je naveo Ljuj Bao, Van se pomirila s mišlju, da je Ljuj Juj mrtav, te je zamijenila svoju odjeću žalosnom bijelom haljinom.[23] Ljuj Bao nije bio s tim nimalo oduševljen. Smatrao je, da njegova snaha, jer je ostala bez muža i sina u ranoj mladosti, treba ponovo da se uda. Nagovarajući snahu, da se uda, Ljuj Bao se uzdao, da će kao najstariji u porodici, dobiti svadbene darove. Zamolio je svoju ženu, da o tome razgovara s Van, ali je ona oštro odbila, da drugi put stupi u brak. Osim toga je i najmlađi brat, Ljuj Džen, neprekidno smetao, da se ostvari ta zamisao.

»Bolje je jedan svjedok nego deset tisuća glasova«[24] razmišljala je međutim Van. »Kažu, da je moj muž umro, ali kako ja mogu znati, što mu se dogodilo, na daljinu od desetak tisuća lia?«

Tad uze nagovarati Ljuj Džena, da otputuje u Šansi i tamo na licu mjesta sve potanko ispita i, ako se dokaže, da je Ljuj Juj zaista mrtav, dopremi kući njegovo tijelo.

Poslije Ljui Dženova odlaska, srednji brat nije se mogao smiriti. Bjesneći zbog toga, što mu propada naum, Ljuj Bao nekoliko dana nije navraćao kući, igrao je karte i proigrao sav svoj novac. I tada upravo doznade, da je neki trgovac iz provincije Cjansi, obudovjevši, naumio da se snova ženi. Ljuj Bao pohita da mu svoju snahu ponudi za ženu. Trgovac se raspita o toj ženi, bi vrlo zadovoljan i sa zahvalnošću uruči Ljuj Baou trideset lana.

— Moja je snaha ponosita, — prozbori Ljuj Bao uzimajući novac, — ako želite da je pristojno molite za ruku, nipošto neće pristati. Zato bih vam savjetovao, da unajmite palankin i da noćas tihano dođete mojoj kući. Čim spazite ženu, koja će u kosi imati bijelu iglu,[25] bez ikakvih objašnjenja je zgrabite i odvucite u palankin. Najbolje će biti, ako unajmite džunku i iste noći odete odavde.

Trgovac ode kući, spremajući se, da postupi onako, kako mu je predloženo, a Ljuj Bao se vrati svome domu. Bojeći se, da snaha neće pristati na njegov prijedlog, Ljuj Bao joj ne reče ni riječi o trgovcu. Samo krišom pozva svoju ženu i upozori je:

— Ovu dvonogu životinju ću danas dati za ženu jednom trgovcu iz Cjansija. Bojao sam se, da će gadura dići galamu, pa sam upozorio trgovca, da sve obavi potajice. Dogovorili smo se, da će trgovac, kad se smrkne, doći ovamo s palankinom i silom je odvesti. Ne govori joj ništa o tome.

Nečiji koraci pod prozorom ometoše Ljuj Baoa da dovrši razgovor sa ženom, i — sigurno je nebo tako htjelo on brzo ode u svoju sobu, neuspjevši da upozori ženu na bijelu iglu.

Međutim je Van primijetila, da Ljuj Bao nešto taji pred njom, pa se uznemirila. Sakrivši se, prisluškivala je razgovor između muža i žene.

— »... doći ovamo s palankinom i silom je odvesti; ne govori joj ništa o tome« — ulovi Van djeverove posljednje riječi.

Nesrećna se žena obrati svojoj jetrvi:

— Mi smo rodice i uvjek smo živjele u slozi. Učinilo mi se, da si ti maloprije sa svojim mužem razgovarala o meni. Ako je on smislio nešto loše, ti bi me morala upozoriti.

— Šta vam pada na pamet? — odvrati žena Ljuj Baova i licem joj se prosu rumen. — Ako vi sami želite, da se drugi put udate, niko vam ne brani. Ja mislim, da se zaista »nema smisla baciti u vodu prije nego se čamac izvrne.«[26]

Ojeđena i ošamućena od tih riječi, Van pođe u svoju sobu i gorko zaplače.

»Ljuj Džen se još nije vratio; ne znam, da li mi je muž živ ili nije. Roditelji mi žive daleko odavde, i ja ih ne mogu obavijestiti, da mi oni sad priskoče u pomoć. Ne mogu računati ni na pomoć susjeda: oni znaju, kakav je čovjek moj djever i neće se miješati u njegove poslove. Ja sama, naravno, ne mogu da se nosim s Ljuj Baoem i, prije ili poslije, ja ću mu ipak postati žrtvom.«

Tako je mislila Van, ali nikakvog izlaza nije mogla naći. »Kako bilo da bilo,« zaključi ona, »smrti i onako ne mogu izbjeći.«

I sad, kad je čvrsto odlučila da obračuna sa sobom, samo je čekala da se smrači i da se svi u kući smire. Odjednom Vam primijeti, da je njezina jetrva pritrčala ula-

znim vratima i počela prisluškivati. To natjera Van, da istrči i zasune ulazna vrata.

— Kako ste vi odista smiješni! — poviče jetrva. — Ovdje kod nas još nije bilo lopova ni po noći ni po danu. Što ste sad navalili, da stavljate zasun na vrata? Možda se bojite, da će ovamo upasti zlodusi? — uz te riječi ona iščupa zasun s vrata.

Tad Van sasvim izgubi glavu. Od straha se nije mogla nigdje sakriti; u srcu joj je bilo, kao da ga neko reže na komadiće. Potrčavši u svoju sobu, ona čvrsto zatvori vrata, izvadi uže, objesi ga o gredu i načini petlju. Zatim dovuče pod petlju sto, uzvera se na nj, ciknu: »Neka me nebo osveti!«, uzdahnu i stavi glavu u petlju. Bijela igla, što joj je pridržavala kosu, pade na zemlju. Van nogom odgurnu sto, i činilo se, da je njena sudba već odlučena. Ipak joj ne bijaše suđeno da umre! Teško je reći, kako se to moglo dogoditi, ali je uže od debele konoplje odjednom prepuklo, i Van je pala na zemlju.

Uzbuđena zbog buke, Ljuj Baova žena pojuri prema sobi Van, ali otkri, da su vrata sobe čvrsto zabravljena. Osjećajući, da nešto nije u redu, ona dohvati klupičicu, snažno raspali po vratima, i vrata se otvoriše. Utrčavši u sobu, tamnu ponut spilje, i spotaknuvši se o jetrvino tijelo, ona se pruži po podu, a crna joj igle ispade iz kose. Strašno uplašena, Ljuj Baova žena ustade i potrča u kuhinju. Kad se vrati s fenjerom u ruci u jetrvinu sobu, pred očima joj se ukaza strašan prizor: na podu je ležalo jetrvino opruženo tijelo; Van je teško disala, iz usta joj je tekla slina, a vrat je bio stegnut užetom.

Ljuj Baova žena poleti jetrvi, ali se u isti čas razlegoše lagani kucaji na vratima. Dobro znajući ko treba da dođe, Ljuj Baova žena već potrči da otvori vrata, ali se sjeti, da joj je ispala igla. Kako baš nije bilo pristojno dočekati gosta raspuštene kose, ona uze pipati po podu i tražiti svoju iglu; u brzini digne bijelu jetrvinu iglu i pojuri prema vratima. Pred ulazom stajaše trgovac iz Cjansija sred ljudi, koji su u rukama držali fenjere i zublje. Tad prinesoše kićeni palankin. Ne usuđujući se da digne buku, trgovac je samo lagano kucnuo na vrata. Osjetivši, da nisu zatvorena, trgovac ih raskrili i uđe pravo u kuću. Zubljonoše mu osvjetljavahu put. Ponajprije srete ženu Ljuj Baovu. Spazivši u ženinoj kosi iglu, on se okomi na svoj plijen, kao jastrijeb na vrapče, i odvuče je sa sobom; u pomoć trgovcu pohitaše njegovi ljudi, koji su znali, da treba odvesti ženu, čija kosa bude pričvršćena bijelom iglom.

Ljuj Baova žena, našavši se u trgovčevim rukama, poče glasno vikati, da su se prevarili, ali na njene povike niko nije obraćao pažnju. Ženu uvukoše u palankin, zasvira muzika i palankin krenu.

Društvo cijelo, uz flaute i poj
Na čamac trgovčev se uspe.
On pomisli, da iglu tu bijelu,
Žena mu odabrana nosi.
Ako docnije mužu novome
Zabunu moradne da prizna.
Svog muža za sve neka krivi,
A nebo ne smije da kune.

U međuvremenu je Van, kojoj je jetrva s vrata skinula petlju, došla sebi. Čuvši napolju galamu, ona od straha nije znala, kuda bi se skrila. Uskoro do nje doprije zvuci flaute i bubnja, mrmor glasova. Postepeno se zvuci udaljavahu, i napokon sve utihnu. Dugo se Van ne usuđivaše maknuti s mjesta; kad je, na kraju krajeva izašla iz sobe i zovnula svoju jetrvu — od nje više nije bilo ni traga ni glasa.

Tad Van shvati, da su, umjesto nje, zabunom odveli jetrvu. Strahujući, da se ljudi ne bi iznovice vratili po nju, ona zabravi vrata i podiže naušnice i crnu iglu, što ležahu na podu. Cijelu noć nije mogla da zaspi od straha. U cik zore Van ustade, umi se, očešlja i upravo se spremi da potraži svoju žalobnu iglu, kad se začuše kucaji na vratima. Neko je kucao i vikao da mu se otvori. Poznavši po glasu Lju Baoa, Van se rasrdi. Odlučila je da mu ne otvara, sve dok mu od vikanja ne presahnu usta i grlo.

Kad je Ljuj Bao napokon promukao, Van priđe vratima:

— Ko je? — upita ona.

Poznavši po glasu snahu i uvjerivši se, da mu ne kani odgovoriti, Ljuj Bao se isprva razljuti a zatim posluži lukavstvom:

— Otvaraj brže! Stigao je naš najmlađi brat Ljuj Džen i donio pouzdane vijesti o najstarijem bratu.

Čuvši, se da se vratio Ljuj Džen, Van ne htjede gubiti vrijeme u traženju bijele igle, pričvrsti kosu crnom, koja joj bje pri ruci, te pohita da otvori vrata.

Kakav Ljuj Džen! Pred vratima je stajao Ljuj Bao. Ljuj Bao uđe unutra. Ne našavši žene i primjetivši na snahi crnu iglu, on se zbuni.

— Gde je nestala moja žena? — upita on snahu.

— Vi ste sami priredili taj prljavi posao. Otkuda znam, gdje je sad vaša žena?

— A zašto ne nosiš žalobnu iglu?

Tad Van ispriča djeveru, kako je bila odlučila da obračuna sa sobom, kako se pretrglo uže, na kojem je htjela da se objesi, kako je u njenu sobu ušla jetrva, koja je ovdje izgubila svoju crnu iglu, te je u brzini pričvrstila kosu žalobnom iglom, požurivši se da dočeka ženika.

Ljuj Baou ne preostade drugo ništa, nego da se uhvati za grudi i viče od jada. Ta on je kanio prodati svoju snahu. Ko da pomisli, da će prodati sopstvenu ženu!

Trgovac iz Cjansija, koji se te noći odvezao džunkom, bio je već daleko. Više od polovice novca, koji je Ljuj Bao dobio od trgovca, iste je noći prokartao.

»Van ne mogu uzeti za ženu, jer bi se moglo dogoditi, da je moj brat živ,« premišljaše u sebi Ljuj Bao. »A nemam novca, da se oženim s nekom drugom i da uvedem ženu u kuću. Valjaće da pronađem drugog kupca za snahu. Za novac, koji dobijem, moći ću da izaberem sebi ženu.

Tek što je Ljuj Bao htio da pođe u potragu za novim kupcem, kad primijeti skupinu ljudi, koja se približavala njegovoj kući. Ne bijaše to niko drugi nego njegov najstariji brat Ljuj Juj, najmlađi mu brat Ljuj Džen, nećak Sier i dva nosača s prtljagom i robom. Ugledavši tu povorku, Ljuj Bao pobježe na stražnji ulaz i nestade. Gospođa Van pohita u susret mužu. Spazivši pred sobom već odrasla sina, koji se sad vraća kući, ona upita Ljuj Juja, kako se sve to dogodilo. Tad muž potanko ispriča ženi sve, što mu se desilo. A kad na nju dođe red, žena ispripovjeda mužu, kako joj je jetrva ukradena iz kuće, kako je posramljeni Ljuj Bao, ugledavši brata, pobjegao iz kuće i o svim spletkama, koje je pleo protiv nje.

— Da sam prisvojio dvjesta lana, zar bih našao svog sina? Da nisam žrtvovao dvadeset lana za spas ljudi, što pretrpješe brodolom, zar bih sreo svog mlađeg brata? Da nisam sreo mlađeg brata, zar bih znao, što se događa kod kuće? Sad smo, po nebeskoj volji, opet svi na okupu. Što se tiče mog brata zlikovca, koji je prodao svoju ženu, tako mu i treba. Nebo ga je kaznilo po zasluzi.

Otada je Ljuj Juj i dalje činio dobro ljudima, i blagodat te obitelji rasla je iz dana u dan.

Iza nekog vremena Sier se oženi kćerkom bogataša Čena, a sinova i unuka bijaše u njih bezbroj.

Mnogi od njih postadoše poznati i čuveni činovnici.

Pjesma kazuje:

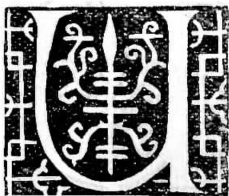
Ljuj Juj tuđe povrati novce —
I sina svog snova nađe.
Snahu Bao htjede da proda —
Bez svoje ostade žene.
Nas ozgor budno motri nebo,
I ono baš za sve znade:
Za dobro i za zlo nam plaća,
Njega prevarit nećeš.

PEJ DU, CINDŽOUSKI KNEZ, POŠTENO VRAČA TUĐU NEVJESTU

Ma kako da je položaj mu visok,
Ma koliki bogataš da je,
To jednom će vrlo malo da znači,
Kada mu cijela posijedi kosa.
Tek onaj, što je čovječan u duši,
I ljudima, što dobro čini,
Tisuću jeseni besmrtan biće,
U srcima ljudskim živjeće.

U doba dinastije Han Prve[1] u cara Vendija[2] miljenik bijaše odličnik Den Tun. Pratio je cara na njegovim šetnjama i spavao je s njim u istoj postelji. Ljubav i milost, koje mu je poklanjao car, ne bi se s ničim mogli uporediti.

Jednom je starica Sjuj Fu, čuvena gatara, po crtama lica[3] gatala Den Tunu, primjetivši u njega okomitu crtu, koja se spušta pravo prema ustima. Ona mu je prorekla, da će neminovno umrijeti od gladi i bijede. Saznavši za to, car se razljuti.

— Ja dijelim bogatstvo i slavu. Ko bi mogao upropastiti Den Tuna? — reče on i, poklonivši svom ljubimcu

planine bakra u provinciji Sičuan, dozvoli mu, da sam kuje novac. Uskoro Den Tunov novac poplavi svu zemlju, i njegovo bogatstvo se moglo mjeriti s carskom riznicom.

Jedamput na carevu tijelu nazdravo iskoči čir. Gnoj i krv tako su tekli iz njega, a bol je bila takva, da je nije mogao podnositi. Kleknuvši pred cara, Den Tun isisa čir. Car, osjetivši veliko olakšanje, upita:

— Između koga je najjača ljubav na zemlji?

— Nema veće ljubavi od one između oca i sina, — odvrati Den Tun.

Jedva je Den Tun otišao, kad dođe prijestolnasljednik, da se raspita o očevom zdravlju. Vendi ga odmah zamoli, da isiše čir.

— Baš sam maloprije jeo sirovo kosano meso: bojim se, da bi vam samo naškodilo, kad bih vam poslije toga sisao čir, — odvrati prijestolonaslednik.

Kad kraljević izađe, car uzdahnuvši reče:

— Nema veće ljubavi od one između oca i sina, a ipak nije htio da mi isiše čir. Den Tun me voli više od mog sina.

Otuda car još više zavoli svog odličnika.

Kad careve riječi dođoše do prijestolnaljednika, on zamrzi Den Tuna. Docnije, kad Vendi umre, i carev nasljednik se pope na prijestolje pod imenom Cinđi,[4] on optuži Den Tuna zbog toga, što se ulagivao caru, isisavši mu čir, i zbog toga, što je napravio zbrku u novčanom sustavu. Cijela Den Tunova imovina bje zaplijenjena, a njega po nalogu strpaše u ćeliju i ostaviše bez jela i pila. Tako je Den Tun zaista umro od gladi.

Drugi slučaj: glavni savjetnik hanskog cara Cinđija bio je Džou Jafu, koji na licu također imađaše zlokobnu okomitu crtu, što se spuštala pravo prema ustima. Car, bojeći se moći i slave svog ministra, tražio je povoda, da bi ga nekako kaznio. Kad se desi, da Džou Jafu nešto skrivi, Cinđi ga zatvori u tamnicu pri Sudbenoj palati. Ozlojeđen i bijesan, glavni savjetnik odbi da jede i za nekoliko dana umre.

I Den Tun i Džou Jafu bijahu neobično čuveni i bogati ljudi, ali, kako im je na licima bio utisnut pečat smrti od gladi, nisu naravno mogli drugačije svršiti.

Iako je sve to tako, ali se ipak kaže, da se crte lica ne mogu usporediti s crtama srca. Ako čovjek, kome crte na licu proriču najveće bogatstvo i slavu, postupa nečesno i sramotno i ako mu je tuđa skrivena vrlina,[5] onda neće postići što želi, ma kakve mu crte bile na licu. I, nasuprot tome, čovjek, čije lice pretskazuje same nedaće, može, umjesto zle sudbe, da doživi sreću, ako ima iskreno i čisto srce i ako nastoji da u sebi nakupi »skrivene vrline.« Odatle ne proističe, da zakoni gatanja po crtama lica nisu istiniti; to jedino znači, da čovjek svojim postupcima mijenja ono, što je nebo predobredilo.

U povodu toga ispričaću slijedeće.

Za vrijeme dinastije Tan[6] življaše neki Pej Du.[7] U mladosti je bio siromašan i nesrećan. Jednom mu, po okomitoj crti što se spuštala pravo prema ustima, prorekoše, da će neminovno umrijeti og gladi. Dok se, drugom prilikom, šetao perivojem kraj manastira Sjanšan[8] primijetio je na ogradi paviljona tri bogato urešena pojasa.

»Vjerojatno ih je neko ovdje izgubio,« u sebi pomisli Pej Du. »Kako mogu da oduzmem čovjeku njegovo vlasništvo i da tako okaljam svoju dušu? Sjede i uze čuvati dragocjenosti. Uskoro spazi, kako mu se plačući približava neka žena.

— Moj otac je zatvoren u tamnici, — obrati se ona Pej Duju. — Bila sam uzajmila tri dragocjena pojasa i ponijela ih, da iskupim oca. Usput sam svrnula u manastir. Prala sam ruke prije nego ću zapaliti tamjan-svijeće, te sam ovdje spustila pojaseve. Ako ih je neko uzeo i neće da mi i vrati, moj je otac propao.

Pej Du odmah vrati ženi dragocjene pojaseve. Neznanka se zahvali Pej Duju naklonom i ode.

Jednom opet Pej Du ponovo sretne gataoca.

— Raspored crta na vašem licu se sasvim izmijenio, — reče mu začuđeno gatalac. — Nema više na licu crte smrti od gladi. Niste li izvršili neko djelo, »skrivene vrline?«

Pej Du reče, da nije izvršio nikakvo slično djelo.

— Molim vas, dobro promislite; sigurno ste spasli nekoga iz vatre ili vode, — proslijedi gatalac.

Pej Du tada ispriča, kako je vratio pojaseve.

— To je upravo »skrivena vrlina«. U budućnosti vas čeka bogastvo i visoki naslovi. Mogu da vam unaprijed čestitam.

Kasnije se Pej Du odista istaknu i dobi naslov sjujžena.[9] Napredujući u službi, stekao je položaj prvog ministra, dobio je titulu kneza oblasti Cindžou[10] i srećno je živio do duboke starosti:

Odista:

Ta crte srca od crta lica,
Istinitije su daleko!
Cio život mora čovjek svaki
Vrline u sebi da skuplja.
Ako je nekom u srcu himba,
On lice promijeniti neće:
Ako je suđena smrt od gladi —
U sreći mu naslade nema.

Čitaoče! Upravo sam ti ispričao, kako je cindžouski knez Pej Du, zahvaljujući svojoj »skrivenoj vrlini«, stekao bogastvo i slavu. Ko bi slutio, da će on, obogativši se i postigavši visok čin, da vrši krišom još mnogo dobročinstva. Još se i sad često pripovjeda priča, koja teško da bi se mogla zgoditi u naše doba, priča o tome, kako je Pej Du pošteno vratio tuđu nevjestu.

Pričaju da je za vrijeme dinastija Tan, za carevanja cara Sjancuna,[11] trinaeste godine »Načela mira[12] Pej Du, predvodeći carevu vojsku razbio čete izdajničkog buntovnika U Juancija i smirio oblast Huajsi.[13] Vrativši se u prijestolnicu, on dobi dužnost prvog savjetnika i naslov cindžouskog kneza. Vladari jako utvrđenih pograničnih oblasti, koji dugo nisu htjeli da se pokore tanskom caru, tako se uplašiše Pej Duove moći i slave, da uputiše caru poslanicu, u kojoj izraziše svoju želju, da tanskoj carskoj kući predaju svoje zemlje i tako iskupe svoju krivicu. Tako je Van Čencun, vladar zemalja Hen i Ci[14] odlučio da preda oblasti De i Di,[15] a Li Šidao, vladar zemalja Ci i Cin[16] — oblasti Mi[17] i Haj.[18]

Car Sjancun, vidjevši, da su se bundžije na granici napokon smirile i da je u zemlji zavladao red, prestade da se brine o upravi države i stade se baviti uljepšavanjem prijestolnice. On bogato ukrasi dvorac »Zmajeve vrline«,[19]

produbi jezero »Zmajeva glava,« podiže dvorac »Carski sjaj«.

Osim tih poslova, kojih se car oduševljeno prihvatio, također se bavio traženjem eliksira besmrtnosti i držao je na dvoru nekog daosa[20] Lju Mija, koji je, kako se pričalo znao tajnu eliksira.

Pej Du je nekoliko puta upozorio cara, da se ne bavi koječim, ali Sjancun nije obraćao na to pažnje.

U to je vrijeme državnom riznicom upravljao Huan Fubo[21], željezom i solju[22] — Čen I. Obojica su na svoju ruku uveli osobiti porez »sjanuj«[23], pomoću kojega su okrutno pljačkali i upropašćavali sitan svijet, a narodni novac besmisleno rasipali. Podilazeći u svemu caru, laskavi odličnici Huan Fubo i Čen I stekli su ministarski položaj. Pej Du se stidio, da bude na istoj dužnosti s njima, te je podnio caru molbu, da ga razriješi dužnosti. Car mu je to odbio, izjavivši, da je Pej Du, koji se dotada dobro slagao s ljudima, postao sumnjičav i zavidan. Svjestan, da je slava njegovih protivnika prevelika, i bojeći se da ne bi na se navukao nevolju, Pej Du se više nije miješao u državničke poslove. Cijele je dane provodio u vinu i ljubavnim užicima.

U razonodi i veselju provede više od godine. Načelnici pojedinih okruga pronalazili su plesačice i pjevačice, i u cijelim buljucima odašiljali ih u Pej Duovu kuću.

Čitatelj može da upita: zar su cindžouskom knezu toliko bile potrebne žene, da su mu ih neprestano darivali? Naravno da nisu. Naprosto, beskrajno dodvorljivi i ugodljivi činovnici, želeći da pruže zadovoljstvo utjecajnom knezu, kupovali su žene po dvostrukoj cijeni ili su ih odvodili silom, zatim ih oblačili u nove haljine, bogato ih kitili i, tobože kao ondašnje glumice ili sluškinje, udvorno odašiljali po nekome na dar cindžounskom knezu. Ne hoteći da se pokaže nezahvalnim, Pej Du bijaše prisiljen da sve te žene zadrži u svojoj kući.

Rećiću još nešto: u oblasti Cindžou, u srezu Vancjuansjan živio je čovjek prezimenom Tan, imenom Bi, po nadimku »Blago domovine«. Na ispitu u provinciji dobio je naslov cjujžena i isprva je služio kao vojni činovnik u Luncjuanu u oblasti Guadžou[24], a zatim kao pomoćnik oblasnog načelnika u srezu Hojcisjan u oblasti Juedžou[25].

Dok je Tan Bi još živio u rodnom kraju, njegovi su se roditelji dogovorili[26] sa zemljakom Huanom, koji je polazio Tajsjue[27], da će Huanova kćerka-Sjaoe — postati kasnije ženom njihova sina. Dok Tan Bi još nije bio u službi, Sjaoe je bila malo dijete, i zato nije mogao da se njome oženi; kad je počeo službovati, opet se nije mogao oženiti, budući da je dva puta, baš na nesreću, bio upućen na jug.

Sjaoe je upravo navršila osamnaest godina. Lice joj bilo nalik na kitu cvijeća, a tijelo izbrušen jaspis[28]. Usto je bila vrlo glazbena i znala je svirati baš na svim glazbalima.

Načelnik jednog od okruga, što su potpadali pod obast Cindžou, čovjek, koji je u svemu laskao i dodvoravao se cindžouskom knezu Pej Duu, htio je iz oblasti, kojima je upravljao, skupiti nekoliko lijepih djevojaka i darovati ih knezu. Pet je već bio skupio i nedostajalo mu je još jedna osobina lijepa i darovita, koja bi krasila taj skup.

Do njega doprije glas o Sjaoe, ali ga u isto vrijeme upozoriše, da je njen otac visoki činovnik, koji se nalazi u Tajsjuetu i da je neće moći lako otkupiti. Tad okružni načelnik žrtvovao tristo tisuća cjana[29], koje uruči načelniku sreza Vancjuan, kako bi on kupio Sjaoe. A kako i sreski načelnik htjede opet da ugodi načelniku okruga, posla u Huanovu kuću skoroteču, koji saopšti Huanu načelnikovu namjeru.

— Ja sam već dobio vjeridbene darove i ne mogu da izvršim načelnikov nalog, — odvrati Huan skoroteči.

Sreski je načelnik tri put prisiljavao Huana da mu preda svoju kćer, ali potonji nije pristajao, i gotovo. Kad je došao praznik cinmin[30], Huan je otputovao da posjeti grobove svojih roditelja i ostavio Sjaoe samu kod kuće. Čuvši za to, sreski se načelnik sam otputi u Huanov dom, silom odvede Sjaoe iz kuće, strpa je u palankin i, u pratnji dviju njegovateljica, odasla u kuću načelnika oblasti Cindžou. A tristo tisuća cjana, kao otkup za Sjaoe, teška srca ostavi u Huanovoj kući.

Kad se Huan vrati kući i doznade, da mu je sreski načelnik oteo kćer, on poleti u sresku upravu. Ondje doznade, da su Sjaoe već odaslali u oblast. Tad se uputi

u oblasnu upravu, gdje ispriča o nesreći, koja mu se desila, i zatraži sastanak s oblasnim načelnikom.

— Tvoja kći — reče mu on — nadzemaljski je nadarena i lijepa. Tek što se pojavi u kući cindžouskog kneza zacijelo će steći njegovu potpunu naklonost. Zašto ne bi postala nekome drugom »lopata i metla«[31]? Osim toga, ti si već od mene dobio šest stotina tisuća lana kao svadbeni dar. Pošalji ih zetu i tako razvrgni zaruke.

— Sreski je načelnik iskoristio to, što sam bio otputovao na grob roditelja, te ostavio novac u mojoj kući, — odvrati mu Huan. — Ja lično nikada nisam od njega primio novac. A, osim toga, tamo je bilo svega trista tisuća cjana, koje sad imam uza se. Hoću samo, da mi vratite kćer, a novac mi ne treba.

Načelnik oblasti udari šakom po stolu i u strašnoj srdžbi prozbori:

— Dobio si novac, za koji si prodao svoju kćer, i još si utajio trista tisuća. Kakva smisla ima, da upadaš ovamo i samo brbljaš? Budući da je tvoja kći i onako u kući cindžouskog kneza, otiđi tamo da je potražiš, a ovdje nemaš nikakvog posla.

Huan, vidjevši da je načelnik oblasti neobično srdit te da nastoji da na njega svali krivnju, ne usudi se više otvoriti usta. Sa suzama u očima napusti oblasnu upravu. Nekoliko je dana preveo u oblasti Cindžou, nadajući se, da će bar jednom vidjeti svoju kćer, ali ništa o njoj nije uspio doznati, te mu drugo ništa nije preostalo, no da se vrati u srez.

Načelnik je oblasti u to vrijeme kupio za tisuću cina[32] svemogućeg nakita, skupocjenih bisernih ogrlica i okitio je šest svojih ljepojki kao nebeske vile. Cijele su dane sjedjele u jaminu[33] i svirale na svim mogućim glazbalima.

Oblasni je načelnik samo čekao rođendan cindžouskog kneza, da bi opremio skoroteču i odaslao s njime svoje ljepotice na dar knezu. Želeći, da što više ugodi ministru, načelnik okruga pokaza mnogo domišljatosti, mara i potroši dosta novaca. Zar je mogao slutiti, da se u Pej Duovoj kući od plesačica i pjevačica već mogu obrazovati cijela kola i da se tamo već ne zna broja lijepim djevojkama, koje su darovane s raznih mjesta? Šest ljepotica,

koje je poslao dodvorljivi načelnik, samo su još više uskomešale opštu veselost i, naravno, nisu mogle upasti u oči ministru ili ostaviti traga u njegovu srcu. Ta i na druge žene, koje su bile ovamo poslane, bilo je mnogo potrošeno, i sve se one ni počemu nisu razlikovale od ovih šest. Pjesma to može potvrditi.

Spremni su sebe isjeći u parčad,
  Da ministru priušte radost,
Ni tisuću cina oni ne štede,
  Da glazbu nabave za kneza.
No Pej Du, knez naš, odavno već je sit
  Veselja i raskoši bajne.
Ulizice sa darovima svojim
  Tek sebe ruglu izvrgoše.

To je istom prvi dio naše priče. Sad prelazim na njen drugi dio. Rok Tan Bijeva službovanja u Hojcisjanu već je bio istekao, i on je morao otputovati u prijestolnicu da polaže ispit za naslov cinšija[34]. Pomislivši, da je Sjaoe sigurno sad već odrasla za udaju, te da bi se valjalo vratiti kući i sklopiti brak, a da i poslije toga neće biti kasno da otputuje u prijestolnicu, Tan Bi spremi svoje stvari i otputuje u srez Vancjuansjan. Slijedećeg dana po povratku kući, on se otputi da obiđe svoga tasta Huana. Ovaj je već znao, da je Tan Bi došao da sklopi brak te stoga nije čekao, da se o tome progovori, već je sam potanko ispričao, kako su mu oteli kćerku. Tan Bi se dugo nije mogao oporaviti, nakon što je saslušao tu priču.

— Ja sam već odrastao čovjek, odavno službujem, a još uvijek sam na nižim činovničkim mjestima. Nemam sreće u svom pozivu, nemam sreće ni u ličnom životu: eto, ni ženu nisam uspio da zadržim, — izreče on, škrgućući zubima od bijesa — što onda da oživim?

— Poštovani zete, vi ste još mladi i možete daleko dotjerati vašom nadarenošću. Nesumljivo ćete uspjeti da pronađete za sebe podesnu ženu. Moja kćerka nije imala sreće, da bude vaša pratilica. Ako budete tako pretjerano tugovali i žalostili se zbog toga nesretnog događaja, omešćete svoj budući uspon.

Tan Bi nije nikako mogao da se umiri: spremao se da otputuje oblasnom i sreskom načelniku, kako bi zatražio pravdu.

— Moje kćeri nema više ovdje, pa onda nema više nikakvog smisla da se prepiremo s njima, — uvjeravao ga je Huan. — Osim toga sam čuo, da je ministar Pej Du sada niži samo od jednog jedinog čovjeka[35], a viši od deset tisuća ljudi. Bojim se, da bi bilo loše za dalji uspon mog mudrog zeta, kad bi izgubio njegovu naklonost.

Uz te riječi donese trista tisuća cjana, koje mu je ostavio sreski načelnik i preda novac Tan Biju.

— Vraćam vam novac, koji ste svojedobno potrošili na vjeridbu. Dragocjena pločica od modrog jaspisa, koju su vaši roditelji poklonili Sjaoe kao svadbeni dar, nalazi se kod kćerke, i ja vam je ne mogu vratiti. Mudri moj zete, vi morate shvatiti, da je najvažniji uspon, i da bi nepravilno bilo, kad biste zbog ništavne žene naškodili svom velikom pozivu.

— Meni je već blizu trideset, — rekao je Tan Bi, a iz očiju su mu potekle suze — a izgubio sam divnu nevjestu. Sad mi do kraja života neće uspjeti »stvar lutnje i citre«[36]. Ništavna slava i sitna korist samo škode čovjeku: neću više misliti o napredovanju u službi.

Izrekavši to, on se silno uzbudi, njegov nemir prijeđe na Huana, i oni obojica dugo plakahu. Kako bi Tan Bi mogao pristati da uzme novac? Naravno, on ga je odbio i vratio se kući praznih ruku.

Drugog je dana Huan sam otišao do Tan Bija i ponovo ga uzeo smirivati. Savjetovao je Tan Bija, da najprije krene u Čanan[37], da čuje, što će mu reći visoki činovnici, da stupi u službu, a istom zatim da porazmisli o pogodnom braku. Tan Bi nije pristajao, ali je njegov tast nekoliko dana uzamance neprestano i uporno navaljivao na nj.

»Nema smisla jediti tasta«, pomislio je napokon Tan Bi, » i kod kuće je tako tužno, da ne bi bilo loše jedamput otići u prijestolnicu i razonoditi se.«

Odabravši pogodni dan[38], Tan Bi kupi čamac i spremi se na put.

Njegov tast uzme trista tisuća cjana, krišom ih stavi u čamac, zovnu ustranu Tan Bijeva slugu, koji ga je pratio i potajice mu reče:

— Dva dana nakon što otplovite, možeš izvijestiti gospodara o tom novcu Neka ga uzme! U prijestolnici ga može upotrijebiti da dobije dobru službu[39].

Kad Tan Bi ugleda novac, on se strašno rasrdi.

»To je novac, kojim je kupljena kćerka iz obitelji Huan. Nijedne pare od toga ne smije da se potroši«, reče on sluzi.

Uskoro stigoše do grada Čanana. Stigavši u prijestolnicu, Tan Bi unajmi ljude, koji prenesoše njegove stvari, i smjeste u svratištu, što se nalazilo nasuprot Pej Duove kuće, malo ulijevo. Od jutra do mraka hodao je pred ministrovom kućom u nadi, da će saznati štogod o Sjaoe. Prođe noć, i slijedećeg jutra Tan Bi krenu u Palatu službe, da se prijavi. Ondje ostavi, radi pregleda, spisak dužnosti, koje je ranije obavljao. Iz Palate se Tan Bi vrati u svratište, najede se i ponovo ode da stražari pred vratima bogate kuće. Najmanje desetak puta na dan se ovamo navraćao. Više od mesec dana proveo je Tan Bi u prijestolnici, ali, zar je mogao išta doznati: bezbrojni činovnici su poput mravi čas ulazili u kuću uglednog kneza, čas izlazili iz nje. Ko bi se usudio da im pristupi i raspita se za nešto tako beznačajno?

Odista:

Kroz kapiju uđe bogate kuće —
Ko u more, tolika je,
I otada posta Sjaolan[40] za me
Neznanka prava, tuđinka.

Jedamput u Palati službe izvjesiše obavijest: Tan Bi je bio postavljen za prvog pomoćnika kod odjelnog tajnika Vojne palate u oblasti Hudžou[41]. Kako se ta oblast nalazi na jugu, gdje je već obišao i dobro poznavao sva mjesta, Tan Bi bje zadovoljan svojim postavljenjem. Čim je bio gotov spis o postavljanju na dužnost, on skupi svoje stvari, unajmi lađare i otputuje iz prijestolnice. U oblasti Tuncinu[42] lađu napadoše pljačkaši. Od davnine se govori: »Sakriješ li slabo, primamićeš lopove«. Desilo se to naravno jedino zbog toga, što su trista tisuća cjani, koje je Tan Bi posvuda nosio uza se, upale u oči nekakvom skitnici i pobudile u njemu pohlepu. Nitkov je okupio još nekoliko ljudi, i cijela je banda pratila Tan

Bija sve od prijestolnice do Tancina. Ondje su se razbojnici kradom dogovorili s lađarima i čekali samo da padne noć, kako bi se prihvatili posla. Tan Biju svejedno nije bilo suđeno da pogine. Kasno naveče šetao se palubom i, primjetivši da se na palubi sprema nešto sumnjivo, skočio u vodu, isplivao na obalu i spasio se. S rijeke dopirahu buka meteža na čamcima i glasovi pljačkaša, koji su rijekom otplovili sa cijelim Tan Bijevim imetkom. Što se desilo s njegovim slugama, da li su živi ili su poginuli, nije znao. Stvari, koje su se nalazile u čamcu propale su, i Tan Bi je ostao bez ičega. Odista:

Ako propušta krov, tad ko zainat
Dvije noći kiša lijeva;
A kasni li lađa već i onako —
Vjetar u provu još puše.

Trista tisuća i putna naprtnjača — to još nije ništa; ali zajedno s njima propadoše svjedočanstvo s popisom dužnosti, koje je dotada obavljao i ukaz o novom postavljanju, kojim je mogao dokazati, da ide u mjesto službovanja. Tako je bilo gotovo čak i s činovničkim pozivom. Tada je Tan Bi zaista potsjećao na čovjeka, za kojega, kako se kaže, nema puta u nebo, ni pribježište na zemlji.

»Eto, odista, ništa mi ne ide od ruke,« premišljaše u sebi Tan Bi, »čega god se prihvatio, loše svrši. Da se možda vratim u rodni kraj? Ali, s kakvim bi se obrazom ondje pojavio? Ili da ponovo otputujem u prijestolnicu i ponovo podnesem molbu na Palatu službe. Ali kako mogu stići onamo, kad nemam uza se ni pare za putni trošak? Ovdje čak nemam ni poznatih, u kojih bi mogao uzajmiti novaca. Pa neću valjda prositi milostinju! Ne preostaje mi drugo, već da se bacim u rijeku i utopim. Ali, opet. mislio je Tan Bi, »ja zapravo ne zaslužujem takvu smrt».

Sjedio je on tako kraj ceste, mislio i plakao, plakao i mislio. Sve je premetnuo u mislima, ali ništa nije mogao smisliti, već je preplakao do jutra. Sretnim slučajem, kad se već činilo, da mu je kraj već sasvim blizu, život mu se iznovice nasmiješio. Poštapajući se, približavao mu se nekakav starac.

— Zbog čega činovnik tuguje i plače? — upita on Tan Bija.

Ovaj ispriča starcu, kako su ga opljačkali, kad je putovao u novo mjesto svog službovanja.

— Vi ste, znači, veliki uglednik. Oprostite, što vam nisam iskazao dužno poštovanje. Moja je »bijedna koliba«[43] nedaleko odavle, molim gospodina da me izvoli posjetiti, — reče neznanac i povede Tan Bija sa sobom. Prevališe oko jednog lia[44] i obretoše se u starčevoj kući. Ovdje se neznanac nekoliko puta ponizno pokloni Tan Biju i reče:

— Moje je prezime Su, moj sin Su Fenhua obavlja dužnost vojnog nadzornika sreza Ujuansjan u oblasti Hudžou i prema tome je vaš potčinjeni. Ako se spremate na povratak u prijestolnicu, dozvolite mi, da vam malo pripomognem novcem.

Uz te riječi on žurno pripravi vino i jelo, te stane častiti Tan Bija. Zatim donese novo odijelo, predloži gostu da se presvuče i napokon mu uruči dvadeset srebrenih lana[45] za putni trošak.

Zahvalivši nekoliko puta starcu Su, Tan Bi se oprosti od njega i sam samcat krene na put. Opet otputova u prijestolnicu, gdje otsjedne u onom istom svratištu. Gosti iz svratišta, doznavši da mu se putem dogodila nesreća, mnogo saosjećahu s njime.

Tan Bi ode u Palatu službe, gdje ispripovjedi o nesreći, koja mu se dogodila.

— Kad nemaš ukaza o postavljanju na dužnost, ni službeničkog lista i kad ne možeš podnijeti nikakva svjedočanstva, — reče mu činovnik — kako mogu zaključiti, govoriš li istinu ili lažeš?

Pet dana je Tan Bi odlazio u Palatu službe i uporno molio da mu pomognu, ali nije postigao ono, što mu je po pravdi pripadalo. Novac, koji mu je još bio preostao, dokraja je potrošio na postupak u jaminu.

Tan Biju bijaše tako teško pri duši, da je, vrativši se iz Palate u svratište, duboko rastužen sjeo za stolić, a suze su mu potekle iz očiju. U to vrijeme pred svratište stiže nekakav sredovječan čovjek, obučen u ljubičaste šalvare i košulju, opasanu pasom, a na glavi je imao svilenu kapu s mekanim perjem, na nogama cipele s debelim potplatima i širokim kapicama; po svemu je taj čovjek naličio na službenika iz jamina. Polako ušavši u gosti-

onicu, neznanac se pokloni Tan Biju, sjedne nasuprot njemu i upita:

— Odakle ste vi, gosparu, rodom i po kakvom ste cijenjenom poslu ovdje?

— Bolje, gosparu, da me ne pitate. Svojim me pitanjem prinuđavate, da vam govorim o neutomljivom bolu svog srca.

Tan Bi ne stiže ni da pravo izgovori te riječi, kad mu suze, koje je dosad zadržavao, potekoše iz očiju.

— Što vas muči, uvaženi gospodine? Ispričajte mi potanko, i možda ćemo moći zajednički nešto da smislimo, — progovori čovjek u ljubičastoj odjeći.

— Prezime je vašeg pokornog sluge Tan, ime mu je Bi, rodom je iz oblasti Cindžou, iz sreza Vancjuansjan. Nedavno sam dobio položaj prvog pomoćnika odjelnog tajnika Vojne palate u oblasti Hudžou i krenuo na put. Nisam mogao slutiti, da će me u Tuncinu napasti pljačkaši i oteti mi svu imovinu, da će propasti čak moj službenički list i ukaz o novom postavljenu i da neću moći dalje da nastavim put prema mjestu svog službovanja.

— Ako su vas putem opljačkali, — odvrati čovjek u ljubičastoj odjeći — onda sad ovdje gubite vrijeme. Zašto ne odete u Palatu službe i ne izložite, što se dogodilo? Što bi moglo spriječiti Palatu, da vam po drugi put izda potvrdu o postavljenju.

— Ja sam ih već nekoliko puta sa suzama molio za to, ali u Palati službe nisu htjeli da me udostoje razumijevanjem i da riješe to pitanje. Tako da više ne znam, što bih učinio: više se nemam ni na koga obratiti.

— Ovdašnji cindžouski knez Pej Du s ljubavlju i s osjećanjem obraća se svakome i vrlo spremno pomaže ljudima u njihovim nevoljama i teškoćama. Zašto ne biste i vi pošli i zamolili, da vas primi? — savjetova ga neznanac.

Te riječi još više rastužiše Tan Bija i on kroz plač kaza:

— Neka mi gospar ne spominje Pej Dua, cindžouskog kneza: kad čujem to ime, unutri mi je kao da me režu nožem.

— Zašto tako govorite? — začuđeno će čovjek u ljubičastom.

— Još u mladosti sam se vjerio. Kako sam sve vrijeme služio na jugu, nisam mogao da se oženim. Svršilo je tako, da su oblasni i sreski načelnik silom odveli moju nevjestu iz očinske kuće i, pridruživši je skupini ljepotica, darovali cindžouskom knezu. Tako da ja, odrasli muškarac, sada nemam žene. Iako cindžouski knez nije lično kriv za takav postupak, ali, kako se njemu svi dodvoravaju, te se čak sreski i okružni načelnik natječu, kako bi pretekli jedan drugoga u svojim poklonima, ipak je ispalo tako, da je on rastavio mene od moje žene. Kako bih sad podnio susret s njim?

— Kako je ime i prezime vaše nevjeste? — upita čovjek u ljubičastom. — Kakav ste joj dar darovali?

— Prezime joj je Huan, ime Sjaoe, na dar sam joj dao dragocjenu pločicu od modrog jaspisa, koju je nosila uza se.

— Ja sam u ličnoj straži cindžouskog kneza i imam slobodan pristup u ženske odaje, pa bih je mogao potražiti.

— Otkako je Sjaoe ušla u kneževski dvor nije mi bilo suđeno, da se više sastanem s njom. Samo bih vas molio, gospodaru, da joj predate poruku od mene, kako bi znala za moje osjećaje, i ja ću tada moći mirno da umrem.

— Sutra ćete u ovo vrijeme zacijelo dobiti dobre vijesti od nje, — reče čovjek u ljubičastoj odori, pokloni se Tan Biju i dostojanstveno se udalji.

Tan Bi se poče kajati zbog svoje iskrenosti, kad je docnije premišljao o cijelom razgovoru s neznancem!

»To njuškalo u ljubičastom je sigurno lični pouzdanik cindžouskog kneza, kojega je on poslao, da sazna, što se sve radi u oblasti«, rasuđivao je u sebi Tan Bi. »U razgovoru, koji sam sasvim ludo zapodjeo s njim, upotrijebio sam mnogo takovih izraza, koji bi mogli da uvrijede kneza i izazove njegov gnjev, mnogo će se nevolja survati na moju glavu.«

Vrlo nemirno bijaše Tan Bijevo srce: cijelu noć nije stisnuo očiju. Kad je osvanuo dan i Tan Bi se dotjerao, on se uputi prema kući Peja, da ondje stražari. Tamo doču. da se poštovani knez odmara u svojim odajama i da se neće pojaviti u službenoj dvorani. Uprkos tome, ondje su

se, kao i obično, tamo-amo motali činovnici s izvještajima, neprestano utrčavajući u nju i istrčavajući iz nje. Ali među njima nije bilo jučerašnjeg neznanca u ljubičastoj odjeći. Dugo je Tan Bi prostajao pred kućom, zatim se vratio u svratište, na brzu ruku poručao i snova se otputio da stražari. Pred ulazom kneževe kuće bijaše sve kao i prije.

Primjetivši, da već pada sumrak, Tan Bi zaključi, da mu se čovjek u ljubičastom narugao i prevario ga. Nujan i ožalošćen vrati se Tan Bi u svratište. Upravo kad se spremao da užeže svjetlo, spazi na ulici dva čovjeka obučena u pisarsko ruho, koji naglo uđoše u gostionicu.

— Ko je tu prvi pomoćnik Tan Bi? — zapitaše pridošlice.

Tan Bi se toliko uplaši, da se povukao ustranu i nije smio da odgovori.

— Ko ste vi, ljudi? — zapita ih svratištar, koji im je u međuvremenu pristupio.

— Mi smo činovnici iz Pej Duove kuće; izvršavajući zapovijest poštovanog kneza, došli smo ovamo, da zamolimo prvog pomoćnika Tan Bija, da posjeti kneza zbog nekih objašnjenja.

— Eno ga, — reče svratištar, pokazujući prstom u Tan Bija.

Njemu ništa ne preosta, već da pristupi kneževim odaslanicima.

— Ja još nijednom nisam vidio poštovanog kneza, — obrati se Tan Bi činovnicima — otkud onda on mene zna? Osim toga, na meni je kućna odjeća, smijem li ovakav uznemiravati kneza?

— Poštovani vas knez već sad očekuje, prvi pomoćnik ne smije da odlaže i oteže!

S tim riječima činovnici ga dohvatiše pod ruke i potrčaše s njim, kao na krilima, prema ministrovoj kući. Ušavši u zgradu, zamoliše Tan Bija da malo prisjedne, dok obavijeste kneza. Jedva oni otidoše, kad Tan Bi začu, da natrag trče.

— Poštovani knez se odmara u svojoj sobi i moli vas da uđete, — javiše oni.

Posvuda, u svim hodnicima i na svim zavojima jarko su gorjele svijeće, i bilo je svijetlo kao obdan.

Činovnici su — jedan sprijeda, drugi otraga — pratili Tan Bija. Kad uđoše u malenu primaću sobu, Tan Bijevu se pogledu ukazaše dva niza suknenih fenjera; knez je, u kućnoj odjeći, stajao i čekao, složivši ruke u znak pozdrava.

Tan Bi se odmah baci na zemlju i poče se klanjati. Nije se usuđivao podići pogleda, znoj mu je slazio niz leđa.

Knez zapovjedi da ga osove i reče:

— Pozvao sam vas u svoje lične odaje, zašto se onda preko svake mjere mučite kojekakvim obredima.

Pošto je neko vrijeme bio zbunjen, Tan Bi sjede postrance. Kad je krišom pogledao kneza, uvjeri se, da je to onaj isti čovjek u ljubičastom, s kojim je dan prije razgovarao u svratištu. Tan Bi se još više uplaši, stegu pesnice, da se oznojiše i bojaše se i da uzdahne.

Knez je naime u slobodno vrijeme često obilazio gradom, kako bi saznao raspoloženje naroda. Jučer je slučajno svratio u gostionicu, gdje je susreo Tan Bija. Vrativši se kući, knez se raspitao za djevojku s prezimenom Huan, s imenom Sjaoe i pozvao je k sebi. Odista je bila prekrasna. Pej Du ispita djevoku o njenom slučaju, i pokaže se, da se sve podudara s Tan Bijevom pričom. Kad je knez zamoli, da mu pokaže pločicu od modrog jaspisa i kad vidje, kako ju je ona čvrsto vezala uz ruku, djevojka mu se mnogo sažali.

— Tvoj je vjerenik ovdje, — reče joj knez — bi li ga htjela da vidiš.

— Ja sam nesrećna žena, — reče ona kroz plač — zauvijek sam rastavljena od svog vjerenika, a u vašoj je kneževskoj moći, da li ću ga vidjeti ili neću. Kako ništavna žena može o tome da odlučuje?

Klimnuvši glavom u znak pristanka, knez joj naredi da ode, a sam zapovjedi obredniku, da pripremi tisućnovčani snopić za različiti nakit; zatim, odlučivši da nabavi Tan Biju sve dokumente, knez izvadi prazan obrazac za postavljanje na dužnost i, ispisavši na njemu ime Tan Bija, odasla čovjeka u Palatu službe, da se tamo raspita, kakve je dužnosti prije obavljao Tan Bi i zatraži svjedočanstvo o njegovom novom postavljenju za prvog pomoćnika u Hudžou. Kad je sve bilo gotovo,

knez pozva Tan Bija k sebi. Tan Bi je bio neobično uzbuđen: kako bi mogao pogoditi, da knez ima dobre namjere? I sad knez ovako otpoče svoj razgovor s Tan Bijem:

— Ono, što ste mi rekli pri našem jučerašnjem sastanku, bilo je istinito i žalosno. Nisam mogao isporučiti Sjaoe svu tugu vaših riječi, to više, jer sam lično kriv zbog toga, što tako dugo niste imali »radosti lutnje i gusala«[46].

Tan Bi skoči na noge, baci se na zemlju i, klanjajući se, obrati knezu:

— Za svog lutanja sasvim sam izgubio pamet. Jučer sam vas u razgovoru tako uvrijedio, da sam, ja to dobro znam, zaslužio smrtnu kaznu i sad mi preostaje jedino da se pouzdam u vašu velikodušnost.

Knez zamoli Tan Bija da ustane i reče:

— Danas je upravo pogodan dan za svadbu[47]; prisvojio sam sebi pravo, da budem glavnim upraviteljem bračnog obreda i da sve pripremim za vaš brak. Tisućnovčani svežnjić, koji vam s poštovanjem pružam za putne troškove, poslužiće kao izraz moje želje, da iskupim pred vama svoju krivicu. Čim se oženite, možete se odmah otputiti u mjesto službovanja.

Tan Bi se samo klanjao i zahvaljivao, ne usuđujući se zapitati kneza, što će biti s postavljenjem. Odjednom začu zvukove muzike i u sobu uđe skupina plesačica i pjevačica s crvenim fenjerima[48] u ruci.

Zatim se, okružena ravnateljicama svadbene gozbe i nekolikim njegovateljicama, pojavi Huan Sjaoe, lijepa kao cvijet, divna kao jaspis. Tan Bi se toliko zbuni, da htjede pobjeći ili sakriti se.

— Molim mladence, da pristupe i obave obred susreta! — izgovori najstarija njegovateljica.

Radi mladenaca razastriješe crveni ćilim. Tan Bi i Huan Sjaoe stadoše jedno nasuprot drugome i četiri se puta pokloniše svom pokrovitelju. Uvaženi knez je stajao pored mladenaca i odgovarao naklonima na njihove pozdrave. Pred gostinjskom sobom je već odavno čekao palankin, u kojem će poslije obreda Sjaoe odnijeti u svratište. Knez je odredio, da Tan Bi, ne gubeći dragocjeno vrijeme, što prije svrati u svoju sobu.

Tan Bi se vrati u gostionicu i začu, kako ljudi ovdje uzbuđeno o nečemu razgovaraju. Kad je odigao pogled, spazio je nizove naslaganih sanduka i košara, do vrha krcatih novcem. Dva činovnika od jučer, očekujući Tan Bijev dolazak, čuvali su sve to blago, da bi ga predali iz ruke u ruku. Sred tih stvari nalazila se malena kutija, koju mu posebno uručiše. Tan Bi otvori kutijicu i spazi, da se u njoj nalazi postavljenje na dužnost, kojim je određen za prvog pomoćnika kod odjelnog tajnika Vojne palate u oblasti Hudžou.

Tan Bijevoj radosti ne bje granica. Uskoro stiže Sjaoe. Tan Bi je uvede u svratnšte, gdje već bijaše spremljena bračna ložnica sa svadbenim svijećama[49]. Tako radosne noći nije proveo još ni jedan par, koji je brak sjedinio.

Odista:

Zli su dani ko oluja prošli,
Drugo je vrijeme sad došlo.
Spomenik sreće vjetar donese:
Nastambu tenskog kneza[50].
I čin sad ima, i ženu ima —
Srce je prepuno sreće,
Nekoć je sve drugačije bilo,
Samo je nevolje znao.

Sada, kad je Tan Bi bio oženjen, kad je dobio visoki položaj i kad je posjedovao imetak od tisuću novčanih svežnjića, osjećao se, kao da je iz paklenog bezdana uzašao na nebesa.

Slijedećeg dana Tan Bi se uputi knezu, da se zahvali. Knez unaprijed upozori stražare, da ne puste Tan Bija i da ga zamole, da se više ne muči i ne posjećuje ga. Tan Bi se vrati u svratište, ponovo pripravi kapu i pojas[51], opet spremi stvari, najmi u prijestolnici slugu, koji će ga pratiti, i zajedno se sa ženom uputi u rodni kraj, da obiđe tasta.

Kao usahlo drvo, koje je doživjelo proljeće, kao prepukla žica, kojoj snova sastaviše krajeve, tako se bezgranično obradova Huan njihovom dolasku.

Muž i žena uskoro otputovaše u oblast Hudžou, gdje je Tan Bi imao da stupi na dužnost. Prepun osjećaja zahvalnosti prema knezu zbog njegovih dobročinstava, Tan Bi izdjela iz drveta »jakog mirisa«[52] malenu kneževu

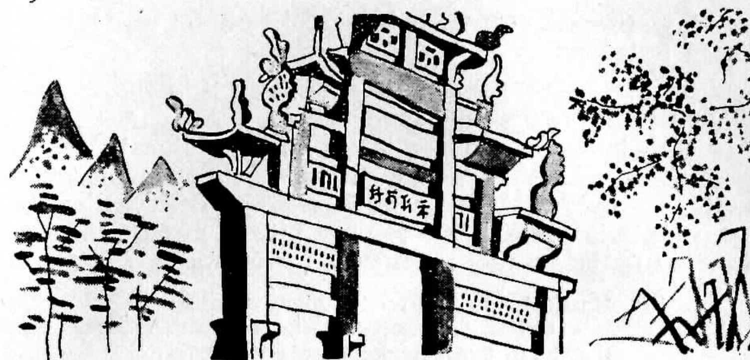
priliku, pred kojom se klanjao i ujutro i uveče, želeći knezu dug život i vječnu sreću.

Uvaženi knez Pej Du doživio je više od osamdeset godina, imao je mnogo sinova i unuka. Ljudi smatraju, da je sve to postigao zahvaljujući svojoj »skrivenoj vrlini«.

Pjesma kaže:

Kad čina nemaš, ni žene —
Teško je, da reći se ne da.
U svemu uspjesi dobri,
Od kojih tek zavise djela.
Čovjek kad malo-pomalo,
Vrline same u se skuplja —
Bogatstvo i časti beru,
I on, sinovi i unuci.

TAN INOVE NASTRANOSTI

Po noći rogovi trube, klepala zveče,
Jutro javi kukurijekanjem pijetla,
Nad obzorjima čas se sunce uvis diže,
Čas na zemlju mjesečev silazi nam sjaj.

Doba se vječito smjenjuju. Jesen dođe,
Za njom zima, pa opet — proljeće i ljeto.
Na sjever, jug, kola se voze i čamci;
Na zapad i istok vraćaju se druga.

Zrcalo pogledaj, svoju ćeš vidjeti dobu,
Svoj ostarjeli u njem vidjećeš ti lik;
Kako je nestalno sve u svijetu varljivu —
Nigdje ni u čemu reda naći nije!

I ako hoćeš posred zbrke te zemaljske,
Da sigurnost nađeš i trenutak mira,
Ti onda samo ispi topla vina[1] pehar,
I kosanim mesom malo se omrsi.

To je pjesma neobično nadarenog čovjeka, rođenog u srezu Usjan[2]. Prezime je tog čovjeka Tan, ime In[3], nadimak mu »Snažni tigar«. Svojim je umom prevazilazio sve svoje savremenike, znanje mu je bilo neiscrpno. Bio je jednako vješt krasnopisu, slikarstvu i pjesmi. Tek što bi se latio kista — napjev ili oda, pjesma ili proza učas bi bili gotovi. Nije znao da savlada svoje

osjećaje, prema svemu se odnosio lakoumno i nije težio za čašću i slavom.

Tan In rodio se u gradu Sudžou[1], a u blizini, u mjestancu Ucjuj, živjela mu je obitelj.

Kad je Tan In položio ispit za naslov sjucaja,[5] on je, podražavajući stilu »nizanje bisera«[6], ispjevao pjesmu o cvijetu i mjesecu, u kojoj bijaše više od deset kitica. Izričaj po izričaj, raspredao je on u pjesmi priču o mjesecu i cvijetu; bijaše u njoj primjerice i ova kitica:

Na širokom prostranstvu sjene se njišu —
Cvijet pozdrave svoje mjesecu šalje.
S dalekih dvora tekar stigoše ljudi[7], —
Sprijateljio se s cvijetom mjesec već,
Iza oblaka posmatra on krišom
Nježnu divotu ljepotana cvijeta.
A u noći dubokoj cvjetić spava snom,
Mjeseca jarkom obasjan mjesečinom.

Ta je pjesma izazvala kod sviju ushit i hvalu. Gradonačelnik Sudžoua Cao Fen, pročitavši tu pjesmu, visoko je cijenio pjesnikov dar i preporučio je odgojitelju članova carske obitelji, da ubilježi ime darovitog pjesnika u spisak lica, koja su određena da polažu državni ispit u oblasti. Nastavnik, o kojem se ovdje govori, bijaše neki Fan Dži, rodom nz sreza Insjan[8]. Bio je protivnik pjesništva, koje je podražavalo starom stilu. Čuvši, da Tan In, koristeći se svojom književnom slavom, radi što hoće i da ne poštuje pravila ponašanja, Fan Dži nije htio da pjesniku dade drugi obrazovani stepen[9], te se spremao da ga makne s dužnosti. U tome ga je spriječilo jedino Cao Fenovo zauzimanje. Tan In je na taj način uspio da izbjegne neprijatnosti, ali na ispit svejedno nije bio pripušten. Kad je već došao rok državnih ispita, Cao Fen je na kraju krajeva postigao što je htio, i Tan Inovo ime bijaše kao posljednje uneseno u spisak »pripuštenih darovitih ljudi«. Tan In sjajno položi ispit, bude proglašen cejuanom[10].

Kad Tan In stiže u prijestolnicu da položi ispit za viši činovnički razred, postade još čuveniji po svojoj neusporedivoj nadarenosti. Velikaši i knezovi, ne obazirući se na pravila ponašanja, nastojali su da se sprijatelje s pjesnikom i smatrali su čašću, što su ga upoznali.

U to je doba prestolničke ispite vodio neki Čen, glavni voditelj prijestolonaslednikovih poslova. Čen je, brineći se za svoje lične probitke, često vršio prodaju tema za ispitne radnje. Sad je, bojeći se ogovaranja, tražio čovjeka, koji je već otprije poznat po svojoj obdarenosti. Čen se nadao, da će mu svi odobravati, ako se na spisku onih, koji su položili ispit, na prvom mjestu pojavi ime uistinu sposobnog čovjeka. Zato se, saznavši, da se na popisu onih, koji će polagati ispit, nalazi Tan In, Čen mnogo obradovao i spremao se, da njega proglasi najboljim kandidatom, koji je sjajno položio ispit za naslov cinšija. Tan In je to znao i jednom se, sa svoje duševne jednostavnosti, pohvalio u piću:

— Nema sumnje, da ću ja ove godine biti prvi na ispitu. Oni, koji su zavidjeli Tan Inovoj nadarenosti, čuvši da je do njegovog uspjeha lično stalo samom Čenu, podigoše oko toga buku, pričajući posvuda o nepravičnosti glavnog ispitivača. O tome pismeno izvijestiše cara, i uskoro ctiže carski ukaz, kojim se Čenu zabranjuje da pregleda ispitne radnje. U isto vrijeme stiže i ukaz, po kojem bijaše Tan In otpušten i lišen dužnosti.

Vrativši se u rodni grad, Tan In prestade misliti na napredovanje i slavu, te se sasvim prepusti piću i pjesmi. Svi su Tan Ina nazivali cejuanom, i svaki listić s njegovim krasnopisom, svaki njegov crtež ili stih, smatrao se neobičnom dragocjenošću.

Tan In se u to vrijeme bavio osobito slikarstvom. Ma kakvi da su osjećaji vladali njime: radost ili srdžba, tuga ili užitak — svi su se oni odražavali u njegovim slikama. Tek što li se pojavila njegova slika, nastala bi borba, ko će je dobiti, a da se pritom niko nije obazirao na cijenu. Navešću stihove iz pjesme, koja govori o tome, čime se zanosila Tan Inova duša:

Ne prepusti se promatranju sebe,
Nit kuhaše eliksir besmrća,
Ne htjede trgovinom da se bavi
I ratarski ne zavoli poso.
Ukrasiv svilu crtežom i pjesmom,
Prodavaše je znalcu bogatom,
Da ljudi ne bi za nj govorili,
Da novac nečasno je sticao.

Kažu, da je u Sudžou od šest kapija: Fenmen, Panmen, Sjujmen, Čanmen, Loumen, Cimen — Čanmen bila najživlje mjesto. Ovamo su pristizali čamci, kočije. Uistinu:

Stepeništem gore-dolje lete,
    Tri tisuće rukava zelenih.
Milijuni plivaju zlatnika,
    Dotječu ovamo sa strane svih.
Osvit se već bliži. Kad će kraj
    Trgovanju živom da dođe?
Posvud se čuje tek gromor ljudi
    Na tisućama jezika raznih.

Kad je jednom bio u četvrti Čanmen, Tan In sjeđaše na palubi izletničke džunke.[11] Njega su odmah okružili pisci, koji su pohitali da pozdrave čuvenog Tan Ina i koji su pjesnika molili, pružajući mu svoje lepeze, da im na njima nacrta ili napiše nešto za uspomenu. Tan In je tušem načinio nekoliko skica i napisao nekoliko četverostiha. Sve više i više ljudi stjecalo se na obalu, dočuvši da se ovdje nalazi čuveni pjesnik. Tan In, koga nimalo nije zbunila okupljena gomila, zapovjedio je sluzi, da donese veliki pehar vina. Oslonivši se na prozor, on se već prihvati vina, kad li mu za oko zape ukrašena džunka, koja je, ljuljajući se na valovima, prolazila mimo. Upadalo je u oči, kako je džunka bila sjajno opremljena. Mlada žena, čarobna lica i nježna tanana stasa, stajala je na prozoru kajite. Na njoj bijaše plava haljina. Ugledavši Tan Ina, ona ga poče uporno promatrati i smiješiti se, prikrivajući ustašca rukom. Džunka prođe mimo, a Tan In, nevjerovatno zbunjen divnim obličjem neznanke, stade ispitivati lađare, da li znaju ko je vlasnik džunke. Dozna, da je vlasnik mudri Hua iz Usija[12]. Tan In odluči da odmah krene u potjeru i stade glasno vikati, dozivajući čamac. Ali se ni jedan čamac ne nađe u blizini; pjesnik zapade u strašan očaj. Već se spremao da pošalje slugu u potragu za čamcem kad spazi, kako od grada dolazi nekakva džunka. Ne mareći mnogo, da li je slobodna ili nije, Tan In poče glasno vikati i mahati rukama, dozivajući džunku. Kad se džunka primače obali, iz kajite izađe neki čovjek i, zastavši na provi, glasno povika:

— »Snažni tigre«, kamo ti to tako žurno moraš da se odvezeš?

Kad Tan In pogleda čovjeka, koji je progovorio, uvjeri se, da to nije niko drugi nego njegov bliski prijatelj Van Jai.

— Htio bih, što je moguće prije, obići svoga prijatelja, koji je ovamo doputovao izdaleka, — odvrati mu Tan In — zato sam tako usrdno tražio čamac. A kamo tebe vodi put?

— Ja sam sa svojom rodbinom krenuo u Maošan,[13] da u hramu zapalim svijeće. Za nekoliko dana ćemo se vratiti natrag.

— I ja sam se spremao, da otputujem do maošanskog hrama, ali sve dosad nisam mogao naći suputnika. Kad sam te danas već sreo, iskoristiću priliku.

— Ako hoćeš da putuješ, požuri što prije kući i skupi sve, što ti treba. Ja ću ovdje pristati i čekaću te.

— Zašto da navraćam kući?. Krenimo odmah, — otpovre Tan In.

— Treba ponijeti tamnjan — svijeće i ostale stvari.[14]

— Kad dođemo u Maošan, ondje ću sve kupiti, — odgovori Tan In.

Poslavši slugu kući i ne oprostivši se s ljudima, koji su čekali, da im što napiše ili nacrta, Tan In saskoči u prijateljevu džunku. Izmijenivši pozdrav s Van Jaiom i njegovim suputnicima Tan In podviknu:

— Brzo otplovimo! Otisnite se što prije.

Lađari, doznavši da je novi putnik Tan In, ne usudiše se da ne poslušaju: odmah se prihvatiše motki i stadoše se otiskivati.

Uskoro Tan In ugleda pred sobom Huaovu džunku i zapovjedi lađarima da je slijede. Niko nije znao, zašto je to naređeno, ali se nisu protivili. Drugog dana stigoše u Usi. Primjetivši da džunka, koju je slijedio, ulazi u grad, Tan In se obrati svojim suputnicima slijedećim riječima:

— Bilo bi sramota, kad smo već ovdje da ne svratimo na jezera Hojšan[05], zapovjedite lađarima, neka bar oni odu onamo, da bi donijeli vode s izvora. Mi ćemo ih ovdje pričekati, a sutra ćemo krenuti dalje. A dotle možemo sići na obalu i prošetati se gradom.

Lađari skrenuše lađu prema Hojšanu, a cijelo društvo se iskrca na obalu i uputi u grad.

Kad se nalazio na najživljem i najprometnijem mjestu, Tan In je napustio drugove i otputio se u potragu za ukrašenom džunkom. Ne znajući u kojem je pravcu otišla džunka, on je bazao gradom, ali njoj nije bilo ni traga. Kad je svrnuo u jednu široku ulicu, odjednom je začuo uzvike: »Čuvaj! Pazi!«

Tan In se zaustavi. Zdesna se primicao raskošni palankin, kojeg je nosilo devet ljudi, a palankin su u skupini slijedile sluškinje.

Istina je, što se od davnine kaže: »Ako je suđeno, srešćeš se i poslije deset tisuća milja«; među djevojkama, koje su pratile palankin, bila je i lijepa služavka u plavoj haljini, koju je spazio u Čanmenu.

Obveseljeni Tan In ne pustaše palankina s oka.

Povorka se zaustavi pred velikom zgradom. Ženska posluga izađe, da pozdravi one što stigoše, te uskoro svi nestadoše u kapiji.

Tan In saznade, da ta kuća pripada mudracu Huan i da je u palankinu došla njegova žena.

Dobivši točne obavijesti, Tan In se još raspita, koji put vodi do rijeke. Kad dođe na dogovoreno mjesto, džunka, što se vratila iz Hojšana, već ga je čekala. Uskoro stigoše Van Jai i cijelo društvo.

— Gdje ste vi to nestali? — pitahu Tan Ina prijatelji. — Dugo smo vas tražili, ali vas nigdje nismo mogli naći.

— Ni sam ne znam, kako se to dogodilo, — odvrati on. — Tek što smo se našli u mnoštvu, izgubio sam vas. Ovaj grad uopšte ne poznam. Pola dana sam proveo tražeći put i, eto, istom sam sad uspio da dođem ovamo.

Više neću zboriti o tome događaju, reći ću samo, da je odjednom, usred noći, Tan In počeo da viče izmijenjenim glasom. Preplašeni drugovi ga probudiše i počeše da ga ispituju, što mu je.

— Maloprije sam usnio božanstvo u zlatnom oklopu. Priviđenje se oborilo na mene sa zlatnim štapom, koreći me zbog toga, što nisam krenuo u Maošan, vođen osjećanjem iskrene vjere u Budu, već željom, da ugodno provedem vrijeme. Poklonio sam se božanstvu i obećao

sam, da ću okajati svoju krivicu tako, što ću cio mjesec živjeti u samoći, potpuno se odrekavši života. Sutra u zoru ćete vi svi krenuti dalje, a ja ću se na neko vrijeme vratiti kući, pa ćemo se tako morati rastati.

Svi povjerovaše Tan Inovoj priči.

Kad svanu, mimo njih se proveze omalena lađa, koja je, kako doznadoše, plovila u Sudžou. Tan In se oprosti od drugova i prijeđe u tu lađu. Provezavši se malo, on reče lađaru, da je u gradu zaboravio neke stvari i da se mora vratiti. Pri tome izvuče iz rukava nešto novaca i dade ih lađaru.

Kad lađa pristade, Tan In brzo izađe na obalu, odbrza u gostionicu, gdje dobi staro odijelo i poderani šešir, preobuče se u te starudije i, naličeći tako na prosjaka, krenu u zalagaonicu, koju je u svojoj kući držao gospodin Hua. Namjeravao je da tu založi svoju odjeću. Ugledavši upravitelja zalagaonice, Tan In mu se obrati. Pri tome se ponašao vrlo skromno, govorio je tiho, birajući izraze prostog pučanina.

— Prezime mi je Kan, ime Sjuan. Rodom sam iz sreza Usjan. Umijem dobro pisati. Dosada sam živio od toga, što sam radio u maloj pisarnici. Nedavno mi je umrla žena, osim toga sam ostao bez posla i sad sam potpuno sam, bez sretstava za život. Htio bih da u nekoj dobroj kući dobijem namještenje kao pisar; možda vašem gospodaru treba čovjek, kao što sam ja. Ako me on uzme, neću nikada zaboraviti njegovu dobrotu.

Izvadivši iz rukava listić, na kojem je bilo napisano nekoliko redaka primjernim uncijalnim pismom, Tan In ga uruči upravitelju. Vidjevši, da su znakovi ispisani vrlo lijepo i točno, upravitelj odvrati:

— Danas navečer ću biti s gospodarom, pa ću mu ispričati o tebi. Svrati sutra po odgovor.

Odista, iste večeri upravitelj pokaza svom gospodaru primjerak pisma slučajnog posjetioca.

— Vrlo je lijepo napisano, — pohvali učenjak, promatrajući listić. — To nije rukopis prostog pučanina. Poruči mu da sutra dođe meni.

Slijedećeg jutra, kad je Tan In došao u zalagaonicu upravitelj ga je odveo gospodaru. Tan In je dubokim naklonom pozdravio učenjaka. Pogledavši posjetioca, go-

spodin Hua shvati da nema posla s prostim čovjekom. Doznavši prezime, ime i rodni kraj došljakov, gospodin Hua se također raspita, da li je ikada imao prilike da se školuje.

— U djetinjstvu sam polagao ispit za osnovnu školu, ali dalje nisam dotjerao, — odvrati Tan In. — Klasičnih se knjiga[16], istina, još uvijek sjećam.

— Kojih, na primjer? — zanimalo je učenjaka.

Tan In je proučavao »Knjigu istorije« i zaista je temeljito poznavao svih pet klasika, ali je shvatio, da učenjaka zanima »Knjiga mijena«, i zato je odgovorio:

— Sjećam se »Knjege mijena«.

Učenjak se vrlo obradova.

U svojoj knjižnici imam vrlo točan rukopisni prijepis »Knjige mijena«, — reče on — i možete uzeti i čitati taj rukopis s mojim sinom.

Zatim gospodin Hua upita Tan Ina, kakvi su njegovi uslovi.

— Ne usuđujem se da vas zamolim ni za kakvu platu. Htio bih samo da dobijem neke stvari, kako bih se odjenuo i, ako vam budem odgovarao i svidio vam se, molio bih vas, da me oženite dobrom ženom. To bi mi bilo potpuno dovoljno.

Takav odgovor još više obradova učenjaka. On odmah zapovjedi upravitelju, da u zalagaonici potraži podesno odijelo ,u koje bi se Tan In mogao presvući, dade mu novo ime Huaan i odvede ga u radnu sobu, gdje ga pretstavi sinu.

Mladi je čovjek dao Tan Inu da prepisuje rukopise knjiga. Čim bi primijetio griješke u znakovima ili rečenicama, Tan In bi ih odmah ispravljao, pokazujući pri tome takvo znanje, da je zapanjivao Hua mlađega.

— Vi se, čini se, sjajno snalazite u pravilima književnog stila. Kada ste se prestali baviti književnim radom?

— U prošlosti sam se zaista mnogo time bavio, ali me je nužda prisilila, da se toga odreknem!

Gospodarev sin bijaše vrlo zadovoljan, što ima posla sa znalcem, te zamoli Tan Ina, da ispravlja njegove svakodnevne zadaće. Tan In je to činio s velikim marom i tako vješto, da je, kako se kaže, u njegovim rukama željezo postajalo zlato. Ponekad, kad je tema radnje bila

nezanimljiva i teška, Tan In bi je objašnjavao. Kad Huan mlađem ne bi nešto polazilo za rukom, Tan In bi pisao mjesto njega. Učitelj mladog Hua, vidjevši kako sjajno uspijeva njegov učenik, jednom ga je prilikom pohvalio pred gospodarom.

Gospodin Hua zamoli, da mu se donesu radnje njegova sina. Pregledavši ih, zavrti glavom i reče:

— Do toga moj sin nije mogao sam doći. Ako sve to nije prepisano, onda je zacijelo to neko drugi učinio mjesto njega.

Zatim dade pozvati sina i zapita ga, otkud mu tako divne radnje. Ovaj, ne usuđujući se ništa skrivati pred ocem, priznade, da to ima zahvaliti Huaanovim ispravkama.

Učenjaka je to mnogo začudilo, zapovjedio je da se pozove Huaan, zada mu temu[17] i naredi mu, da o njoj odmah napiše radnju.

Bez ikakva razmišljanja, Tan In zamahne kistom i sastavak bi začas gotov. Kad je pružao svoju radnju gospodaru, ovaj je primjetio, da su u sluge ruke nježne kao jaspis i da na lijevoj šaci ima šesti prst. Hua uze čitati radnju: i stil i misli bijahu sjajni. Po znakovima se moglo prosuditi, da se radi o iskusnom krasnopiscu. Sve je to još više oduševilo gospodara.

— Kad si ti tako vješt u savremenom književnom stilu, onda su ti sigurno poznata i stara djela, — reče Hua i ostavi Tan Ina u svojoj radnoj sobi, da vrši dužnost prepisivača. Svaki put, kad bi se radilo o nekom važnom pismu ili izvještaju, Hua se savjetovao s novim prepisivačem a ponekad mu je čak prepuštao da odgovori u njegovo ime.

I u najsloženijim pismima i u najzapetljanijim tekstovima novi prepisivač nije nikada ispuštao ni jednog znaka, niti bi ikada koji suvišni dodavao. Svakim danom mu je gospodar sve više povjeravao i obasipao ga milošću mnogo više nego ostale namještenike.

Tan In je često kupovao vino ili nekakva jela i obilno je častio kod toga druge službenike, koji su radili u učenjakovoj radnoj sobi. Nije bilo u kući čovjeka, koji nije zavolio novog prepisivača. Tako je Tan In uspio bez velike muke, da mnogošta dozna o ženi u plavoj haljini, koju je prvi put opazio na džunki. Ime joj je bilo Cjusjan i po-

služivala je samu gospođu Huan, ne napuštajući ni na trenutak svoju gospodaricu, tako da nije postojala nikakva mogućnost, da se sastane s njom.

Bio je kraj proljeća, i Tan In je na motiv »Pjesme o vugi« napisao stihove, u koje je izlio svoju tugu.

Vjetar i kiša proljeće prate[18],
Kukavica tuži[19]. Otpadnuvši s cvijeća[20],
Na vihoru se latice vrte.
Zatvorena je kapija bogataša,
Mahovinom dvorište obraslo[21].
Ugasla svjetilja skunjila se, sama.
Gubera se praznoga objesio rub.
Kraj mene samo samotna mi sjena,
I kaplju mi, i kaplju mi gorke suze:
Propade nada, da se vratim kući,
Uzalud sam mašto o sastanku s dragom,
Proljećne te tlapnje do nebesa sižu.

Jednom, kad je svratio u prepisivačevu sobu, gospodin Hua spazi na zidu, točno nasuprot vrata, tu pjesmu i, shvativši da ju je napisao njegov tajnik, poče još više hvaliti Tan Ina. Ono, što gospodinu Hua nije nikada palo na pamet, sada je doznao iz tih stihova: shvatio je, koliko tuguje njegov sluga, samotno živujući u punom naponu snage.

Dogodilo se, da se u to vrijeme upravitelj zalagaonice razbolio i umro. Gospodin Hua je privremeno ostavio svog prepisivača, da vrši njegovu dužnost. Više od mjesec dana Tan In je upravljao zalagaonicom, vršeći svoju dužnost neobično savjesno i brižno, ne prevarivši gospodara ni za paricu. Gospodin Hua se spremao, da mu posvema prepusti tu dužnost, ali se bojao, da će neženja teško sam moći da obavlja sve poslove. Posavjetovavši se o tome sa svojom ženom, učenjak pozva provodadžinicu i zamoli je, da pronađe ženu novom upravitelju zalagaonice.

Tan In dade provodadžinici tri srebrna lana[22] i zamoli je, da u njegovo ime poruči gospođi Hua, kako on odlično zna, da su ga gospodin i gospođa izvukli iz blata i spasili od neimaštine, da je njihova kuća postala za nj vlastiti dom i da je milost, koju su mu ukazali, bezgranična kao nebo i zemlja. On je također zamolio, da se isporuči, da neće biti sasvim zgodno, ako mu pronađu ženu iz kakve druge kuće, budući da ona neće biti upoznata s običajima

i navadama te obitelji, te da bi on stoga želio, da za ženu dobije neku sluškinju iz Huaove obitelji.

Provodadžinica o svemu tome obavijesti gospođu, a ona muža.

— Pa dobro, — reče gospodin Hua — tako će biti zgodnije ne samo za njega, nego i za nas. Ne treba zaboraviti, da Huaan, kad je k nama stupao u posao, nije tražio nikakve plate, već je samo molio, da mu pronađemo dobru ženu. Sada, pošto nam je tako dugo i predano služio, teško bi bilo vjerovati, da neće promijeniti svoje uslove, ako mu odaberemo ženu, koja mu ne odgovara. Bolje bi bilo da ga pozovemo u gostinjsku sobu, sazovemo sve sluškinje i predložimo mu, da sam izabere jednu između njih.

— Imaš pravo, — odvrati gospođa Hua, klimnuvši glavom u znak da pristaje.

Iste je večeri gospođa Hua sjedjela u glavnoj dvorani, jarko osvijetljenoj svijećama. S jedne i druge strane bijaše pored nje postrojeno više od dvadeset sluškinja, obučenih u najbolje haljine. Promatrajući tu skupinu, moglo bi se zamisliti, da to glavom boginja zapada[23] sjedi u dvorcu »Jaspisovo jezero«, okružena svojim vilama.

Gospođa zapovjedi, da se dozove upravitelj zalagaonice.

Pojavivši se u dvorani, Tan In se duboko pokloni gospodarici.

— Moj muž je zamolio, da ti saopštim, — progovori gospođa Hua, obraćajući mu se — da je zbog tvog mara u poslu dozvolio, da se ženiš i da ti predlaže, da sam izabereš ženu između ovih sluškinja.

Uz te riječi ona zapovjedi staroj njegovateljici da uzme svijeću i posvijetli upravitelju, kako bi što bolje mogao promotriti svaku od njih.

Tan In pogleda sluškinje: sve bijahu vrlo milovidne, ali Cjusjan među njima nije bilo. Tad on uzmaknu ustranu i ostade tako stajati ne zboreći ni riječi.

— Upitaj Huaana, koja mu se svidjela? — naredi gospođa njegovateljci. — Neka uzme onu, koja mu se svidjela.

Tan In je svejednako šutio.

— Zar ti imaš rupe umjesto očiju? — poče se srditi gospođa Hua. — Zar ti se nije svidjela ni jedna od mojih sluškinja.

— Ja sam vrlo zahvalan gospođi, što mi je dozvolila da se oženim i čak da sam sebi odaberem ženu. To je, naravno, plemenit postupak, dostojan najboljih davnašnjih ljudi. Ne znam, kako bih vam mogao ja, ništavni čovjek, da zahvalim za to. Ali gospođa još nije ovamo dovela svoju ličnu poslugu. Ako biste milostivo dopustili, ja bih želio vidjeti sve vaše sluškinje.

— Ne misliš valjda, da mi je žao da ti ih pokažem? — smiješeći se reče gospođa Hua. — U redu, pozovite još četiri sluškinje iz moje polovice kuće. Neka pogleda i njih, učinićemo kako želi.

Četiri sluškinje, o kojima se tu radilo, bijahu Čunmej, Sjacin, Cjusjan, Dunšuj. Prva se brinula za ukrase glave, rumenila i bjelila; druga je nadgledala pripravljanje mirisa i čaja; Cjusjan je odgovarala za haljine svih četiriju godišnjih doba. Dužnost četvrte bijaše pripravljanje vina i različitih voćnih jela.

Pohitavši na gospođin poziv, sluškinje se ne stigoše ni da presvuku, već svaka dođe u čemu je bila. Cjusjan je kao i onda nosila plavu haljinu.

Njegovateljica uvede služavke u dvoranu, i one se odmah poređaše za gospodaričinim leđima. Svijeće, zapaljene u dvorani, gorjele su tako jako, da je bilo svijetlo kao obdan.

Tan In je i dalje stajao ne otvarajući usta, iako je odmah među pridošlim sluškinjama spazio onu, koja ga je osvojila svojom ljepotom.

— No, koju si odabrao? — upita Tan Ina njegovateljica, pristupivši mu. Iako je Tan In dobro znao ime svoje odabranice, nije se usudio da ga spomene, već je, pokazavši na nju prstom, rekao:

— Ako mi dadete za ženu onu tamo u plavoj haljini, biću potpuno zadovoljan.

Gospođa Hua baci pogled na Cjusjan i nasmiješi se. Zatim zamoli upravitelja da napusti dvoranu.

Tan In se vrati u zalagaonicu uzbuđen i zadovoljan. Bio je zadovoljan, što mu je sve tako dobro uspjelo, ali se bojao, da mu naum ne propadne. I odjednom, slučajno, promotri mjesec, koji je žarkom svjetlošću obasjavao svu okolicu, kao da je dan. Koračajući osamljen gore-dolje po sobi, on je zapijevao pjesmu[24]. Evo je:

Misli moje, misli jalove moje,
Do u noć mi zaspati ne daju.
U zelen-topole vjetar će leći,
Ptice na grani za odmor znaju.
Oko sebe svima teško je reći
Čuvstva moja i mišo svaku.
Plavom nebeskom otkriću ih raju,
Povjeriću ih mjesecu jarku.

Slijedećeg dana gospođa Hua ispripovijedi mužu sve, što se dogodilo dan prije. Za Tan Ina bijaše naročito pripravljena bračna soba, u nju su postavili krevet sa zavjesom, različito pokućstvo i kućne predmete, pri čemu ništa nije zaboravljeno. Tan Inu dadoše kao poslugu nekoliko ljudi i objaviše, da je postavljen na mjesto glavnog upravitelja. Soba je bila puna različitih poklona i raskošno uređena. Izabravši pogodni dan [25] za svadbu, gospodin Hua i supruga preuzeše na sebe dužnosti ravnatelja svadbene gozbe. Tan In i Cjusjan uđoše u svečanu dvoranu, pokloniše se jedno drugom. Uz udaranje bubnjeva uđoše u svoju novu sobu, »sastaviše čaše«[26] i postadoše muž i žena.

Suvišno je ovdje spominjati, koliko su bili srećni.

Noću Cjusjan kaza svom mužu:

— Vaše mi je lice vrlo poznato. Gdje smo se ranije vidjeli?

— Dobro promisli, — otpovrze Tan In.

Za nekoliko dana Cjusjan upita muža:

— Niste li vi onaj čovjek, koji me je promatrao s izletničke džunke u Čanmenu?

— Jesam, — osmjehnu se Tan In u odvrat.

— Ako je tako, onda vi niste prost čovjek, pa zašto ste ovdje radili kao sluga?

— Nisam mogao da zaboravim smješka, kojim si me obdarila, kad si se provezla mimo mene na džunki. Zato sam morao ovako postupiti, da bi te ponovo našao.

— Prvi put sam vas vidjela okružena mladim učenjacima, koji su vam pružali svoje lepeze, prepirali se među se: svaki je želio, da mu nešto napišete ili nacrtate. A vi

ste, ne obazirući se nimalo na njih, otišli ustranu, nalaktili se na prozor i okrenuli piti vino, kao da pored vas nikoga nema. Onda sam baš i shvatila, da vi niste od prostih ljudi i osmjehnula sam vam se.

— Ako si ti u prostom čovjeku mogla poznati čuvenog učenjaka, — odgovori joj Tan In — onda je uistinu moguće tebe usporediti s Hunfu[27] i Ljujdžu[28].

— Onda, — proslijedi Cjusjan — rekla bih, da sam vas još jednom vidjela na ulici Nanmen?

— Jest, imaš ti oštro oko — odvrati Tan In uz smiješak. — Odista je tako bilo, imaš ti pravo.

— Ako vi ne pripadate prostim pučanima, — obrati se Cjusjan mužu — ko ste vi zapravo? Mogu li da doznam vaše pravo prezime i ime.

— Ja sam Tan In iz Sudžoua. Sama sudbina je odlučila, da san sastavi. Sad, kad smo postali muž i žena i kad sam ti sve objasnio, ti ćeš razumjeti, da nam ne priliči više ovdje ostati. Ja bih htio da s tobom proživim cio svoj vijek. Pristaješ li, da odavde otputuješ sa mnom?

— Ako vi, znameniti učeni čovjek, ništa ne žalite, već ste pristali, da se spustite tako nisko do mene, proste sluškinje, kako bih se ja usudila da radim protiv vaše volje i da ne pođem za vama.

Slijedećeg dana Tan In uze u zalagaonici knjigu rashoda i savjesno sve zbroji, zatim sastavi spisak odjeće i pokrivala za glavu, koje je dobio od dospodara, dodavši tome krevet sa zavjesom i sve one stvari, koje mu bijahu poklonjene prigodom ženidbe. U drugi popis unese sve darove, koje je bio dobio u toj kući. Iz učenjakove kuće pjesnik ne odnese ni končića.

Sva tri spisa Tan In spremi u ormarić za knjige, ostavivši ključ u bravi. Zatim napisa na zidu slijedeću pjesmu:

Odlučivši dokon na put da se krenem,
  Do pećina ja pođoh huajanskih[29],
No s pola puta nazad sam se vratio,
  Čeljade da bih ja valjano našo.
Posvuda sam htio Hunfu baš da slijedim,
  Jedino s njom samoću da dijelim,
Kod plemenitog Džu Cja[30] potražio sam tad
  Utočište ko skitnica umorna.

Kad postigoh ono, za čim težio sam,
  Niko već ne može da mi se ruga!
Premda ništavni sluga napusti kuću,
  Postupka svoga on se mnogo stidi.
Nikada me gazda zapitao nije,
  Koje je moje prezime istinsko.
Skrilo se pod riječju »Kan« — »procvat« što znači,
  A ime se pod »zapovijedi« krije.

Iste noći Tan In unajmi lađicu, koja je imala da pristane uz Huaovu kuću. Pred zoru. dok su u kući još svi spavali, Tan In zaključa svoju sobu. Zajedno s Cjusjan sjede u lađicu i otputova u Sudžou. Ujutro sluga otkri, da je Tan Inova soba zabravljena, te odmah potrča da o tome izvijesti gospodina Hua. Kad po njegovu nalogu otvoriše sobu, gospodar se uvjeri, da krevet sa zavjesom i sve druge stvari bijahu na svome mjestu. U ormariću za knjige nađe tri računa sastavljena s krajnom točnošću.

Učenjak se zamisli: nije mogao da shvati, što sve to ima da znači. Podigavši slučajno glavu, spazi pjesmu ispisanu na zidu. Pročitavši stihove, gospodin Hua shvati, da njegov sluga zapravo nije bio Kan Sjuan, kako se isprva predstavio, ali nikako nije mogao dokučiti, što je u tome slučaju moglo prisiliti toga čovjeka, da tako dugo ostane u njegovoj kući. U njegovu čestitost domaćin nije mogao da sumnja, budući da mu nije nestalo ni jedne pare. Osim toga nije mogao shvatiti, kako je Cjusjan pristala da odbjegne s tim čovjekom, a nije ni znao, gdje bi se sad mogli nalaziti bjegunci.

»Nije velika nesreća, što je sluškinja nestala«, mislio je u sebi gospodin Hua, »ali bi svejedno trebalo to raščistiti».

Porazmislivši, gospodar zapovjedi svojim slugama, da pozovu ljude iz oblasne uprave, izloži im cio slučaj, dadne novaca i zamoli ih, da pronađu bjegunce. Oni su ih posvuda tražili, ali se bjeguncima bijaše zameo svaki trag.

Prominulo je više od godine, i gospodin je Hua bezmalo zaboravio na taj događaj. Jednom se Hua slučajno obreo u Sudžou, kamo je doputovao, da obiđe prijatelje. Kad je prolazio kroz kapiju Čanmen, sluga, koji ga je pratio, obrati pažnju na nekog učenjaka što je sjedio u nekoj knjižari i razgledavao knjige. Učenjak je licem i cijelim svojim obličjem mnogo naličio na Huaana. Na

14*

lijevoj ruci tog čovjeka sluga je spazio šesti prst. I on je brže — bolje o tome izvijestio svoga gospodara. Potonji je, ne povjerovavši, ponovo poslao slugu u knjižaru, zapovjedivši mu, da pažljivo promotri tog čovjeka te dozna njegovo prezime i ime.

Kad sluga ponovo stiže pred knjižaru, učenjak je, razgovarajući s prijateljem, već silazio niz stepenice prema izlazu. Umješni sluga odluči da ne propusti priliku, već krišom udari za dvojicom, koji se otputiše prema kapiji Tuncimen, sjedoše u čamac i odvezoše se. Nekoliko je slugu pratilo učenjaka i njegovog saputnika. Pažljivo promotrivši učenjaka, sluga se čvrsto uvjeri, da je to Huaan. Tad se vrati u knjižaru i zapita vlasnika, da li zna, ko je taj čovjek, što je maločas kod njega razgledao knjige.

— To je gospodin Tan In, po nadimku »Snažni tigar«. On je upravo maloprije otišao čamcem na vino do uvaženog Venmina[31].

— Znači, da je taj čovjek, s kojim je izašao odavle glavom gospodin Venmin? — zanimalo je slugu.

— Nije, to je znameniti Džu Junmin[32], također učenjak.

Sluga sve to točno ispriča svome gospodaru, koga to jako zapanji.

»Za Tan Ina sam već odavno čuo«, uze razmišljati Hua, »dobro mi je poznata njegova nevjerovatna lakomislenost i njegove različite ludorije. Zar su Huaan i on jedna te ista osoba? Treba sutra krenuti njemu i uvjeriti se, da li je odista sve tako.«

Na drugi dan gospodin Hua odasla Tan Inu svoju posjetnicu[33], a zatim sam krenu u Ucjuj, gdje je stanovao pjesnik. Domaćin pohita u susret gostu. Izmijenivši pozdrave, domaćin i gost sjedoše jedan nasuprot drugome. Gospodin Hua je nekoliko puta pažljivo promotrio učenjaka i potpuno se uvjerio, da je to Huaan.

Kad je Tan In počeo gosta služiti čajem, gospodin Hua je obratio pažnju na domaćinove ruke, bijele kao jaspis, i na šesti prst lijeve mu šake. Hua je već htio da za sve zapita učenjaka, ali od čuda nije mogao da otvori usta.

Poslije čaja Tan In pozva gosta u svoju radnu sobu. Gospodin Hua se nećkao, ali, ne usudivši se odbiti domaćinove pozive, pođe za njim. U radnoj sobi sve je bilo skladno namješteno, u svemu je vladao red, sve je godilo oku.

Uskoro poslužiše vinom, uz koje gost i domaćin dosta dugo posjediše.

— U vašem srezu, — prvi će progovoriti gospodin Hua — živi neki Kan Sjuan. Tome čovjeku nije uspjelo da dovrši svoje obrazovanje. Uprkos tome, on se sjajno razumije u književnost. Poznate li toga čovjeka?

— N-da, — nekako neodređeno otegnu Tan In.

— Prošle sam godine — produži Hua — tog čovjeka uzeo za tajnika. Prozvao sam ga Huaanom. Prvo vrijeme se bavio mojim sinom, zatim sam mu povjerio da vodi prepisku u mojoj radnoj sobi i napokon sam ga postavio za upravitelja moje zalagaonice. Kako nije bio oženjen, predložio sam mu, da po svom ukusu odabere za ženu jednu od sluškinja. On je izabrao Cjusjan. Nekoliko dana poslije vjenčanja pobjegao je zajedno sa ženom, ne ponijevši sa sobom ni jedne stvarčice, tako da ja nikako ne mogu shvatiti uzrok njegovu nestanku. Odaslao sam ljude u različite krajeve, kako bi doznali nešto o njemu, ali ga nisu našli. Možda je vama što poznato o njemu?

— Takô, tako! — promrmlja Tan In.

Uvjerivši se, da domaćin ne želi da o svemu otvoreno govori i da odgovara samo riječima, koje ništa ne znače, gospodin Hua ne izdrža i reče:

— Taj čovjek je bio vrlo nalik na vas. Na lijevoj je ruci imao također šest prsta. Ne znate li, kako je to moguće?

Na ovo pitanje Tan In također ništa ne odvrati. Uskoro ustade i na neko vrijeme izađe iz sobe. Iskoristivši domaćinovu otsutnost, Hua poče razgledati knjige, što su ležale na stolu. U jednoj od njih gost nađe listić papira, na kojem je bila napisana pjesma. Bili su to upravo oni isti stihovi, koje je gospodin Hua pročitao na zidu u upraviteljevoj sobi, pošto je potonji bio pobjegao.

— Ovu je pjesmu — progovori gospodin Hua pružajući listić Tan Inu, koji je ušao u radnu sobu — napisao Huaan. Po rukopisu, kojim je napisana, poznajem da je to pisao on. Kako se dogodilo, da se ta pjesma našla u vašoj radnoj sobi? To ne može biti slučajno. Lijepo bih

vas zamolio, da mi objasnite, o čemu se tu radi, i da raspršite moje sumnje.

— No, o tome ćemo poslije razgovarati, — otpovrnu domaćin.

— Ako mi sve ispričate, — reče razjađen gost — ja ću još ostati, u protivnom slučaju, dozvolite mi da se oprostim.

— Teško mi je odgovoriti na vaše pitanje, stoga molim gospodina, da popije još malo vina.

Hua ponovo poče piti. Poslije nekoliko pehara, Tan In ponudi gosta, da još malo popije iz nosorogovog roga.

— Vina će biti već i previše, — odvrati gost, kojega već bilo uhvatilo piće — ne mogu više da pijem. Usrdno vas molim, da mi sve ispričate. Htio bih što prije da raspršim sumnje, koje mi kidaju dušu. Drugo mi ništa ne treba.

— Molim vas, da još štogod okusite, — uporno će Tan In.

Poslije jela poslužiše čaj. Neprimjetno pade sumrak. Sluga užeže svijeće. Gospodin Hua zbunjeno ustade i spremi se da ode.

— Molim vas, poštovani, da još malko ostanete, — zaustavljaše ga Tan In. — Ta ja vam još moram odgovoriti na vaša pitanja.

Zapovjedivši slugi da posvijetli, domaćin odvede gosta u unutrašnje odaje, gdje su jarko gorjele svijeće. Ušavši u sobu, Tan In odmah pozva ženu. Gospodin Hua vidje, kako »lotosovim koračićima«[34] ulazi u sobu mlada žena, koju pridržavahu dvije sluškinje. Njeno divno lice bijaše skriveno nizovima biserja, što su bili gusto zbijeni jedan do drugoga, viseći s njenog nakita na glavi.

Gospodin Hua u čudu ustuknu nekoliko koračaja, ali ga Tan In zadrža, uhvativši ga za rukav.

— To je moja žena. Kako smo mi stari prijatelji, ja vam je mogu pretstaviti, i nema razloga, da se osjećate nelagodno u njezinoj prisutnosti.

Sluge razastriješe ćilim. Mlada žena pristupi gostu i duboko mu se pokloni. Gospodin Hua joj brzo uzvrati pozdrav. Tan In ga prekine u tome i zamoli, da se ne muči obrednim pravilima. Kako ga je domaćin upozorio, gost na četiri ženina duboka poklona odgovori, malo smeten, svega s dva obična naklona, kojima se pozdravljaju pri susretu oni ljudi, koji se dobro poznaju.

Kad obred pozdravljanja bi dovršen, Tan In naredi mladoj ženi da priđe gostu i uz smiješak progovori:

— Molim gospodina, da dobro pogleda. Maloprije ste rekli, da sam nalik na Huaana. Ne poznajete li u ovoj ženi Cjusjan?

Promotrivši pažljivo Tan Inovu ženu, gospodin Hua se glasno zasmije i, hitno joj se još jednom poklonivši, poče da se ispričava domaćinu.

— Ja bih vas morao moliti, da mi oprostite, — pripomenu Tan In.

Domaćin i gost vratiše se u radnu sobu. Tan In zapovjedi, da se ponovo služi vino i jelo. Kupe su se praznile i ponovo punile vinom.

Uz vino gost opet zamoli objašnjenja. Tada mu Tan In potanko ispriča sve, što mu se dogodilo, otpočevši s onim danom, kad je prviput u Čanmenu na lađi ugledao sluškinju i završivši sa svojim bijegom. Gost i domaćin, tresući jedan drugome ruke, glasno su se smijali od zadovoljstva.

— Nisam mogao predvidjeti, da ću se ovako danas sresti sa svojim tajnikom, — reče gospodin Hua. — Kad se već sve tako desilo[35], moraćete, kao moj zet, da izvršite cio određeni obred.

— Samo, ako budemo u odnosu tasta i zeta, — primijeti Tan In — bojim se, da ne biste morali ponovno pripremiti vjenčane darove.

Tan In i njegov gost nadušiše se gromoglasno smijati.

Neobično zadovoljan proteklom večeri, gospodin Hua se oprosti s Tan Inom i otputi na svoju lađu. Lađa se otisnu na put. Hua se sjeti Tan Inove pjesme, koju je s prijateljevom dozvolom uzeo za uspomenu. Izvadivši iz rukava listić s pjesmom, Hua ga stavi preda se i poče prečitavati, zanoseći se savršenim stihovima i prekrasnim aluzijama.

»Proučimo prvi par kitica[36]«, razmišljaše u sebi gospodin Hua. »Odlučivši dokon na put da se krenem, do

pećina ja pođoh huajanskih« — ovdje se govori o tome, kako je pjesnik krenuo u Maošan, da zapali svijeće u hramu. Dalje: »No s pola puta nazad sam se vratio, čeljade da bih ja valjano našao«. Tim je riječima Tan In zacijelo htio ispričati o svom susretu s Cjusjan i o tom, kako ga je taj susret natjerao, da napusti sve ostalo. Pogledajmo sad dalje: »Posvuda sam htio Hunfu baš da slijedim, jedino s njom samoću da dijelim. Kod plemenitog Džu Cja potražio sam tad utočište ko skitnica umorna«. Sve to kazuje, kako je Tan In, kad je stupio meni u službu, već pomišljao na ženidbu s Cjusjan i na bijeg s njom. Treći par kitica: »Kad postigoh ono, za čim težio sam, niko već ne može da mi se ruga! Premda ništavni sluga napusti kuću, postupka svoga on se mnogo stidi.« Da, to je sve jasno. Napokon posljednji par kitica: »Nikad me gazda zapitao nije, koje je moje prezime istinsko. Skrilo se pod rječju »Kan — procvat« što znači, a ime se pod »zapovijedi« krije. Znak »Kan — procvat« i znak »tan«, koje je zapravo Tan Inovo obiteljsko ime, imaju gornje dijelove sasvim jednake; nad znakom »sjuan — zapovijed«, sasvim je isti »poklopac« kao i nad znakom »in«, baš kao što se piše njegovo ime. Tako je ta znakovna zagonetka skrivala njegovo prezime i ime — Tan In. a ja sam to nisam znao odgonetati. Naravno postupak mog bivšeg sluge nije baš bio pošten, ali, kako mi nije uzmanjkalo stvari i novaca, ipak mi je moralo biti jasno, da imam posla s poštenim čovjekom. Ne zovu ga badava sumanutim.«

Vrativši se kući, gospodin Hua ispriča ženi, što se dogodilo, a ona se također grdno svemu tome začudi.

Gospodin i gospođa Hua spremiše za svoju bivšu sluškinju bogati miraz u visini od nekih tisuću cina[37] i po staroj ga njegovateljici odaslaše Tan Inu.

Otada se dvije obitelji orodiše i mir i slogu među njima nikada ništa ne pomrači.

Doživljaji Tan Ina, koje opisuje ova priča, još su i sad najomiljenija tema za pripovjedače iz sreza Usjan Do nas je došla Tan Inova pjesma »Sred mûka spokojnog ja svijeće zapaljivah«. U toj pjesmi pjesnik kazuje svoje misli i osjećaje:

Sred mûka spokojnog ja svijeće zapaljivah,
I sebe sama u prošlosti promatrah ja.

Neku su molitvu mrmorile mi usne,
Mišljah o djelima, čuvstvima svojim.

Da l'bje u duši nauma i namjena,
Što nekom nauditi bi mogle?

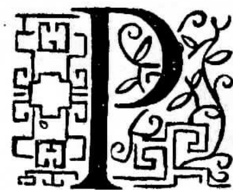
Da li jednu bar izustio sam riječcu,
Što druge ljude je obmanula?

LI BO, »RAJNIK«, U PIJANSTVU PIŠE PISMO, KOJE JE UPLAŠILO DRŽAVU BOHAJ

Tom vremenu je zavidjeti:
Tad pjesnik je i »rajnik« Li,
Uz pehar vinski nizao
Sve redom stih do stiha.
Šarolik um, kićena usta[1],
Od drugih njeg izdvajali.
Kičica mu — oblak i vihor,
Umijećem preteče stare.
Bohaj i tvrđave daleke
U strah je natjerao pismom,
A onu, što »države ruši«,
Opjeva i očara pjesmom.
Ne kaži: darovit genije,
Da zauvijek je nesto za nas.
Kraj Bjanšija, pri mjesečini,
Njega ćeš vidjeti uvijek.

ričaju, da je u doba Tan, za vrijeme cara Sjuancuna[2] živio darovit čovjek po prezimenu Li[3], po imenu Bo, po nadimku »Jutarnja zvijezda«. Bio je unuk po devetom koljenu Li Gaoa — »ratobornoga i presvijetloga«, »uzvišenoga i mudroga« cara Zapadne Ljan[4]; rodom je Li Bo bio iz oblasti Cindžou, koja se nalazi u provinciji Sičuan.

Jedamput njegova majka usni, da je začela od zvijezde Čangen[5], i rodi. Zvijezdu, koju je usnila, zvali su također »jutarnjom zvijezdom«, tako da i u ime i u nadimak dječakov umetnuše naziv zvijezde[6]. Li Bo, o kojem je riječ, bio je od rođenja lijep, naočit, neobično pravilne tjelesne građe. Pokreti mu bijahu nagli, korak lagan, kao u rajnika. U desetoj godini već se sjajno razumio u klasične knjige i u istorije dinastije. Tek što bi otvorio usta, bilo bi gotovo književno djelo. Svi su ga hvalili i govorili, da ima »šarolik um i kićena usta«, bilo je čak onih, koji su ga smatrali besmrtnim duhom, što je sišao na zemlju. Zato ga i prozvaše »Li, rajnik«.

Pjesma, koju nam je ostavio Du[7] iz Palate rada, svjedoči o svemu tome:

Pohodio nas gost je neobični,
Svi odreda su »rajnikom« ga zvali.
Kičicu spusti — drhti dažd i vjetar,
Dovrši pjesmu — plaču vrazi, dusi.
Sjajne su pjesme proslavile njega,
Savremenike sve zasjenio on.
Kao pjesništva svjetlilo veliko,
Zavijek će njeg'va da ostanu djela.

Povrh svih nadimaka, koje je dobio, Li Bo je još sam sebe nazvao »Pustinjakom iz Cinljana«[8]. Cijelog života je volio vino. Nimalo ne težeći za uspjehom u službi, on je maštao jedino o tome, da obiđe cijelu državu, vidi sve čuvene planine i okusi sva divna vina u zemlji. Ponajprije se popne na brdo Emej[9], zatim se nastani u Junmenu;[10] napustivši Junmen, pustinjački živi u Džuciju, što se nalazi na brdu Culajšan,[11] gdje je s Kun Čaofujem[12] i nekim drugima — bilo ih je u svemu šest — danonoćno ispijao vino. Sve ih skupa okrstiše: »šest pustinjaka iz Džucija.« Jednom neko reče Li Bou, da je najbolje vino u Učenu, u oblasti Hudžou,[13] i on otputuje onamo, ne smatrajući velikom udaljenost od tisuću lia.[14] Svrnu u vinaru, raspojasa se i poče piti — baš kao da nikoga u blizini nema. Upravo je u to vrijeme ovuda prolazio vojni nadzornik, neki Cja E. Kad mu do uha doprije glasne pjesme, on odasla jednoga iz svoje pratnje, da se raspita, ko to pjeva. Umjesto odgovora Li Bo izgovori ovu pjesmu:

Pustinjak sam iz Cinljana,
»Rajnik« sam usto,
Od slave po vinarama se skrivam
Trideset ljeta.
Nadzornik taj vojni iz Hudžoua,
Što me treba sad?
Buda je jedan imenom Cinsu
Bio predak moj!

Začuđen takvim odgovorom vojni nadzornik uskliknu:

— To li je sičuanski Li, »rajnik!« Čuo sam odavno za nj.

Nadzornik pozva Li Boa sebi, deset je dana pio s njime i, obdarivši bogato pjesnika na rastanku, rekao mu:

— Neobično nadarenom čovjeku iz Cinljana dobiti plavu ili grimiznu vrpcu s pečatom nije teže nego podići travku sa zemlje.[15] Zašto ne biste otputovali u Čanan[16] i prijavili se za prijestolničke ispite?[17]

— Za današnje vladavine — odvrati Li Bo — u državnim poslovima vlada nered i zbrka, čestitost i pravičnost su posvemu iščezli; oni, koji se bave prosjačenjem i iznuđivanjem postižu visoke položaje; onaj, koji podmićuje, dobiva naslov učenjaka. Ako se ne poslužiš takvim sredstvima onda, makar bio mudar kao Men[18] ili Kun,[19] obdaren kao Čao[20] ili Dun,[21] svejedno nećeš ništa postići. Zato sam se ja predao pjesmi i vinu, i na meni ne mogu iskaliti svoje srdžbe nepravedni ispitivači.

— Premda je sve to tako, — prozbori Cja, E, — ali ko vas ne pozna? Čim dođete u Čanan, zacijelo će se naći čovjek, koji će vas preporučiti i poraditi za vas.

Poslušavši Cja Eov savjet, Li Bo otputova u Čanan. Jednom, dok se šetao po dvorcu »Polarne zvijezde,« on je susreo dvorskog učenjaka He Džidžana.[22] Obojica rekoše svoja prezimena i imena. Novi prijatelji mnogo zavolješe jedan drugoga. He Džidžan pozva pjesnika u vinaru, zbaci ondje kapu ukrašenu zlatom i samurovinom i zamijeni je za vino. Pili su sve do u noć. Zatim učenjak pozva pjesnika u svoju kuću, gdje ga sam položi u krevet. Za to vrijeme su se novi znanci zbližili kao rođena braća. Slijedećeg dana Li Bo prenese svoju prtljagu u He Džidžanovu kuću. Prijatelji svakodnevno razgovarahu o pjesmama i ispijahu vino. Domaćin i gost su odista uživali u uzajamnim odnosima.

Vrijeme brzo juri. Neprimjetno dođe ispitni rok.

— Ovog će proljeća — kaza He Džidžan — glavni ispitivač biti Jan Godžun, brat Jan Gujfeja i carev učitelj, a nadzornik će biti pretsjednik Vojne palate Gao Liši. I jedan i drugi su lakomi na novac. I ako vi, moj mudri brate, ne budete imali zlata i srebra, kojima biste ih podmitili, onda, pa vaše znanje sijalo do neba, svejedno vam neće uspjeti da vidite cara. Na sreću, ja poznam i jednog i drugog; pokušaću da im napišem pismo, kako bih ih upozorio na vas i zamolio ih za protekciju; možda će ipak malo zaviriti u moje pismo.

Usprkos tome, što Li Bou nije trebalo protekcije, budući da je bio neobično darovit čovjek, on je ipak morao da pristane na prijateljev prijedlog. Ta nije bilo nimalo lako uspjeti na ispitu; ostim toga, pjesnik nije htio da protivrječi čovjeku, koji je svim srcem htio da mu pomogne. I tako He Džidžan napisa pismo i odasla ga carevu učitelju Janu i pretsjedniku Vojne palate Gaou. Ovi, otvoriše pisma, uzrujavši se:

— Sam He Džidžan je dobio pare od Li Boa, — primjeti jedan od njih himbeno se smiješeći, — a nama je poslao samo prazna pisma i htio bi da se na naš račun gradi dobar. U redu, uzećemo u obzir; ako se među ispitnim radnjama nađe i jedna, koju je potpisao Li Bo, odmah ćemo je odbiti, ma kakva bila — dobra ili loša — čak je nećemo ni pogledati.

Trećeg dana za trećeg mjeseca otpočeše prijestolnički ispiti. Ondje se sabraše svi daroviti ljudi iz zemlje, da bi podnijeli svoje radnje. Li Bo, u kojega nadarenosti bijaše na pretek, samo zamahnu kičicom — i radnja bje gotova; i tako pjesnik prvi preda ispitivaču svoj svitak. Jan Godžun, primijetivši, da je na listiću potpisan Li Bo, čak i nepogledavši, što je napisano, nehajno sve prekriži kičicom i reče:

— Takav učenjak nije ni za šta drugo, nego da meni miješa tuš!

— Nije on ni za to, njemu jedino priliči, da meni oblači čarape ili izuva čizme, — pridoda Gau Liši i za-

povjedi da se Li Boa izbaci napolje. Odista, istina je kad se kaže:

Nemoj nastojati, da ispitni ti sastavak
Cijeloj baš zemlji ugodi,
Već nastoj jedino, da ispitni ti sastavak
Ispitivaču ugodi.

Li Bo bijaše rasrđen zbog toga, što ispitivači odbiše njegovu radnju. Vrativši se kući, zakune se, da će prije ili docnije postići što želi i da se neće smiriti sve dok ne natjera Jan Godžuna da mu miješa tuš a Gao Lišija da mu izuva čizme.

— Ne vrijedi se uzrujavati — umirivao ga je He Džidžan. — Ostanite sad kod mene na miru. Za tri godine će ponovo ispiti, promijeniće ispitivače, i nema sumnje, da ćete položiti.

Prijatelji su vascijele dane pili vino, pisali pjesme, i tako neprimjetno, dan po dan, mjesec po mjesec, prominu cijela godina.

Jednom, sasvim neočekivano, stigoše u prijestolnicu poslanici iz daleke zemlje s pismom svoga kneza. He Džidžanu dođe skoroteča s najvišim carskim ukazom. Dvorski učenjak je morao da dočeka poslanike i smjesti ih u svratištu.

Slijedećeg dana, kad je državni tajnik unutrašnje palate primio od poslanika pismo, Sjuancun je zapovjedio da se sazovu svi učenjaci, koji su se nalazili u Carskoj akademiji. Poslanica je bila raspečaćena, ali niko nije mogao da shvati ni riječi.

— Ti znaci nisu ništa drugo nego otisci životinjskih šapa i ptičjih kandži.[23] Naše je znanje previše maleno, mi ne možemo razumjeti ni jedne riječi, — saopšti caru jedan od dvorskih učenjaka, klanjajući se pred zlatnim stepenicama.[24]

Čuvši takve riječi, car pozva sebi dvorskog ispitivača Jan Godžuna i zapovjedi mu da pročita pismo. On, iako je oba oka ustremio na pismo, nije vidio više od slijepca — i također ništa nije mogao da objasni. Tad car pozva sve građanske i vojne ličnosti na dvoru, ali i među njima se ne nađe niko, ko bi mogao protumačiti pismo. Ne znajući, da li su u pismu dobre ili zle riječi, car se rasrdi.

— Zalud držim na dvoru toliko građanskih i vojnih činovnika, — bijesno se on okomi na dvorane — kad među njima nema ni jednog pravog učenjaka, koji bi mogao, da izvuče svog cara iz mučnog položaja. Ako mi ne shvatimo pismo, što ćemo odgovoriti, s čime ćemo otpraviti poslanike? Samo ćemo se osramotiti i biti drugima na ruglo. Zemlja, koja nam je poslala glasnike, prezrivo će gledati na našu dinastiju i zacijelo će podići štitove i koplja, da upadne u našu državu. Šta da sad učinimo?

I car odredi trodnevni rok. Ako u tom roku niko ne odgoneta varvarsku poslanicu, svi će ostati bez plate; ako se za šest dana niko ne javi, svi će ostati bez posla; ako za devet dana niko to ne pročita, svi će biti strogo kažnjeni, a na njihova mjesta biti postavljeni drugi, pametni i dostojni, koji će znati da očuvaju slavu carstva.

Tek što bje objelodanjen ovaj carski ukaz, činovnici se pritajiše, niko se više ne usuđivaše da odnosi caru izvještaje a samog cara srva pravi očaj.

Li Bo doznade, što se desilo na dvoru od svog prijatelja, koji je, vrativši se s primanja, odmah ispripovjedio o carevoj nevolji. Saslušavši prijatelja, Li Bo izreče, oholo se osmjehujući:

— Grdna je šteta, što ja, Li Bo, nisam prošle godine imao uspjeha na ispitu, nisam stekao čin i sad ne mogu da olakšam položaj našem caru.

— Mislim, da su velika obrazovanost i sposobnost mog mudrog brata bezuslovno toliki, da bi on mogao pročitati taj spis, — odvrati He Džidžan, prilično začuđen odgovorom Li Boa. — Ja bih morao otići do cara s izveštajem, da bih jamčio za vas, velepoštovani.

Sutradan He Džidžan stiže na dvor. Za vrijeme prijema, He Džidžan istupi pred redove dvorana i obrati se caru slijedećim riječima:

— Dozvolite da saopštim vašem carskom veličanstvu, da u mojoj kući živi darovit čovjek po prezimenu Li, po imenu Bo. On je stekao veliko znanje i mogao bi odgonetati pismo, koje toliko uznemiruje našeg cara. Osim njega to neće niko moći učiniti.

U odgovoru na ovu izjavu car posla u He Džidžanovu kuću skoroteču s najvišom naredbom, u kojoj se zahtijevalo, da se Li Bo javi na dvor.

— Ja sam prost čovjek iz dalekog kraja, nedarovit i neuk, — odgovori Li Bo carskom skoroteči. — Sada ima na carevu dvoru mnogo činovnika, svi su oni jako obrazovani ljudi. Čemu da se onda obraća na neznalicu, kao što sam ja? Neću se usuditi pojaviti na dvoru, jer se bojim, da bi time uvrijedio careve dvorane.

Poslednje riječi »time uvrijedio careve dvorane« Li Bo izreče namjerno, hoteći da pecne Jan Godžuna i Gao Lišija.

Odaslanik se vrati na dvor i izvijesti o svemu cara.

— Što je uzrok tome, da Li Bo neće da izvrši carevu zapovijedi i dođe na prijem? — upita Sjuncun He Džindžana.

— Ja znam, da je Li Bo sve ostale nadmašio svojom darovitošću, a njegovo znanje je toliko, da zapanjuje ljude. Međutim su prošle godine na državnom ispitu ispitivači odbili njegovu radnju, a njega su pak izbacili kroz vrata. Sada, kad smo poslali po nj, njega je naravno bilo sram, da se na dvoru pojavi u odjeći prostog pučanina. Molim vas, vaše carsko veličanstvo, da budete milostivi te pošaljete po njega nekog uvaženog velikaša. Nema sumnje, da će onda izvršiti carski nalog.

— Primam na znanje vaš izvještaj i dajem svojom visokom voljom Li Bou naziv cinšija,[25] — izgovori car. — Neka Li Bo obuče ljubičasti kaput, opaše se zlatnim pasom, ustakne kapu od tanane svile, i, ponijevši sa sobom pločicu od slonove kosti,[26] neka dođe meni na prijem. A vi, odličniče, — proslijedi car obraćajući se He Džidžanu — moraćete da se potrudite: otići ćete lično po njega i dovesti ga na dvor. Ne možete odbiti moj zahtjev.

Ponijevši carski ukaz, He Džidžan svrati kući, zamoli Li Boa da ga pročita i ispriča mu, kako je car uporan u svojoj želji, da vidi umnika. Li Bo obuče odjeću, koju mu je poslao car, obrnu se u pravcu dvora, pokloni se u znak zahvalnosti caru, zajaše konja i ustopice za akademikom krenu u dvor.

Sjuancun je, sjedeći na prijestolju, očekivao Li Boov dolazak.

Pristupivši zlatnim stepenicama, Li Bo se po pravilima starinskog obreda nakloni caru, poželi mu dug život, zahvali mu na milsti, što mu ju je ukazao i, oborivši

glavu, ukipi se pred njim. Čim car ugleda Li Boa, on se obradova, kao siromah kad nađe blago, kao slijepac kad progleda, kao gladnica, kad se nasiti, kao kad se nad sasušenom zemljom pojave oblačine. Sjuancun otvori svoja zlaćana usta i svojim jaspisovim glasom obrati se pjesniku:

— Dobili smo poslanicu iz daleke zemlje, no nema čovjeka, koji bi je mogao protumačiti. Zato sam naročito poslao po vas, uvaženi, da biste nas spasili sramote.

— Moje je znanje bijedno, da nisam položio ispita. Carev učitelj je odbio moju radnju, a pretsjednik Vojne palate je zapovjedio, da me izbace kroz vrata. Sada, kad dobiste to pismo, zašto ne biste zapovjedili ispitivačima da odgovore na njega i tako spriječe, da tuđinci toliko dugo borave u nas. Ja sam samo oboreni sjucaj,[27] i kad nisam mogao zadovoljiti ispitivače, kako bih mogao zadovoljiti cara?

— Ja znam sve o vama, velepoštovani, ne smijete odbiti! — otsiječe car i zapovjedi jednom od slugu, da pruži Li Bou poslanicu, kako bi je udostojao svojim pogledom. Jedva i pogledavši pismo, Li Bo se pakosno osmjehnu i, okrenuvši se prema prijestolju, otpoče prevoditi poslanicu dvorskim jezikom toga doba. Riječi su mu tekle glatko, kao potok. U poslanici stajalo je ovo:

»Veliki kedu države Bohaj šalje pismo tanskom caru. Otkako si ti zauzeo Koreju i primakao se našoj državi, tvoje pogranične vojske u više su navrata prisvajale našu zemlju. Mislim, da se sve to događa po tvojoj volji. Sada više ne želim da to trpim. Šaljem ti glasnike radi objašnjenja. Ti nam moraš prepustiti sto sedamdeset i šest korejskih gradova, a ja imam dobrih stvari, koje ću ti pokloniti za uzvrat. Ljekovitu travu s brda Tajbo,[28] platno iz Nangaja[29] bubnjeve iz Džačena,[30] jelene iz Fujuja,[31] svinje iz Dženseа,[32] konje iz Šuajbina,[33] brokat iz Vodžoua,[34] šarane iz rijeke Mej i To,[35] šljive iz Cjudua, [36] kruške iz Lojuju[37] — od svega ćeš dobiti pomalo. Ako ne pristaneš, dignuću vojsku, koja će zapodjeti s tobom krvavu bitku. Vidjećemo onda, ko će pretrpjeti poraz, a ko će pobijediti!«

Kad pismo bje pročitano činovnici se nehotice pogledaše i uspjedoše jedino izustiti: »Kako su se usudili?«

Carevo se lice rastuži. Poslije duge šutnje, car se napokon obrati okupljenima:

— Danas ili sutra, kad naši neprijatelji podignu vojsku, da osvoje Koreju, kakav ćemo načiniti plan, da bi im se oduprli?

Dvorani, oni na građanskim i oni na vojnim položajima, stajahu nepomično, kao kipovi, ne usuđujući se da izuste ni jedne riječi. Tada naprijed istupi He Džidžan i ovakvim se riječima obrati caru:

— Teško je izbrojiti, koliko je ljudi poginulo, kad je car Tajcun[38] tri put zaratio protiv Koreje i svejedno nije odnio pobjedu, a carske su zalihe zbog toga rata potpuno presahle. Srećom, Gajsuven[39] je umro, njegov najstariji sin Nanšen zavadio se oko prijestola sa svojim mlađim bratom i poveo našu vojsku na neprijatelja. Car Gaocun[40] pozvao je uvažene generale Li Cija i Se Ženguja, skupio milijun hrabrih vojnika, pa svejedno su uspjeli pobijediti neprijatelja istom poslije stotine malenih i velikih bojeva. Sada, kad se naše carstvo već odavno nalazi u miru, kad nema generala i nema vojnika, ako se podignu kolja i štitovi, teško je zajamčiti sigurnu pobjedu. Rat će donijeti sa sobom pustošenje i nevolje, kojima, kozna, kad će biti kraj. Htjeli bi da čujemo mudro mišljenje vašeg veličanstva.

— Ako je tako, kakav odgovor da im pošaljemo? — zapita car.

— Pokušajte upitati Li Boa, — savjetova He Džidžan — on će, nema sumnje, znati da odgovori kako treba

Tad car pozva Li Boa i zamoli ga za savjet.

— Ponizno spominjem caru, — izgovori Li Bo — da ovaj slučaj ne treba da uznemiruje njegove svete misli. Zapovjedite poslanicima da sutra dođu na dvor. Ja ću pred njima, služeći se njihovim pismenim znakovima, odgovoriti na kneževu poslanicu. Riječi i izrazi, koje ću upotrebiti u pismu uvrijediće i osramotiti tu državu i primoraće njihovog kedua da se smjerno pokori.

Tad car zapita, što znači riječ »kedu.«

— Bohajci su uobičajili da svog kneza nazivaju keduom, baš kao što Ujguri zovu svog kneza kehanom, Tibetanci pucanom, stanovnici Junana džaom a Kelantanci[41]

samo simovejom. Svaki narod na svoj način naziva svoje vladare.

Kad car vidje, kako podrobno Li Bo odgovara na njegovo pitanje, toliko se obradovao, da ga slijedećeg dana proglasi članom Dvorske akademije. U dvorcu »Zlatnih zvončića« bijaše u Li Boovu čast priređena gozba. Napjevi gun i šan[42] nekoliko se puta smjenjivahu. Lutnje i harfe skladno su zvučale. Careve priležnice donosile su vino, lijepe sluškinje pružale su pehare. Car je predložio Li Bou, da se raspaše i pije bez ikakva sustezanja. Li Bo je pio, ne prestajući, i uskoro se opije do besvijesti, tako da mu je tijelo sasvim malaksalo. Car je zapovjedio evnusima da ga unesu i da mu ovdje, u samom dvoru, prirede ležaj za spavanje.

Na drugi dan o petoj straži[43] car otpoče prijem.

Bič za tišinu[44] do tri put odjeknu.
Građanski, vojni odličnici po strani u redu stajahu.

Li Bo se još nije ni pravo otrijeznio, kad ga evnusi počeše požurivati, da pođe na carski prijem. Pošto bje završen obred primanja svih činovnika, Sjuancun zapovjedi, da se u prijestolnu dvoranu pozove Li Bo. Kad car vidje, da su na pjesnikovu licu još uvijek tragovi mamurluka, a oči mu prevučene mrenom, kao u slijepca, on zapovjedi jednom od dvorskih slugu, da izda nalog, da se u carskoj kuhinji skuha kisela riblja čorba, koja ponešto otrijeznjuje od pića. Uskoro se vrati sluga, noseći na poslužavniku šoljicu riblje čorbe. Vidjevši, da je čorba tako vrela, te se iz nje diže para, car svojom carskom rukom dohvati štapiće od slonove kosti i, miješajući čorbu pruži je novom članu Carske akademije. Li Bo kleknu pred cara, posrka čorbu i odmah se osvježi i bi mu ugodno.

Činovnici, koji su sve to gledali svojim očima, razabraše, koliko je car daleko otišao u svojoj naklonosti prema Li Bou, začudiše se a istovremeno i obradovaše. Bili su začuđeni zbog toga, što je car narušio uobičajena pravila ponašanja, a obradovali se zbog toga, što je našao čovjeka, kakav mu treba. Samo Jan Godžun i Gao Liši bijahu nujni, a lica im odavahu nezadovoljstvo.

Car zapovjedi, da se uvedu poslanici. Pošto poslanici obaviše obred pozdravljanja i klanjanja caru, Li Bo u

svojoj ljubičastoj odjeći i kapi od atlasa, lagan i brza kreta, kao rajnik, priđe k prijestolju i preuze poslanicu. Naslonivši se na stup, pjesnik pročita tuđinsku poslanicu bez zapinjanja, ne pogriješivši ni u jednom znaku.

Začuđeni poslanici šutke slušahu.

— Vaša ništavna državica, — reče Li Bo, obraćajući se poslanicima — prešla je granice pristojnosti. Srce našeg mudrog cara široko je kao nebo, i on neće pripisati nikakva značenja vašim postupcima. Zato mi je car zapovjedio, da odgovorim na vaše pismo. Na vama je jedino da šutite i slušate.

Poslanici, dršćući od straha, padoše na koljena na stepenice prijestolja. Car zapovjedi, da se tik do trona postavi klupičica urešena dragocjenim kovinama i rijetkim kamenjem, da se donese mastionica za tuš načinjena od hotanskog[45] jaspisa, kičica od kunićeve dlake s držalom od slonokosti, štapić tuša s divnim mirisom »Zmajeve sline,«[46] šareni papir, prošaran zlatnim cvijećem, i da sve to rasporedi kako treba. Tad pozva Li Boa, da sjedne na klupičicu i napiše odgovor u obliku poslanice.

— Sluga vašeg veličanstva je za jučerašnje gozbe zaprljao cipele, — progovori Li Bo. — Usuđujem se nadati, da ćete mi vi ukazati carsku milost i dozvoliti da skinem cipele i očistim mestve, a onda ću istom moći da sjednem na svoje mjesto.

Sin neba, [47] uvaživši Li Boovu molbu, zapovjedi najmlađem evnuhu, da izuje Li Boa.

— Vaš bi sluga htio još nešto reći, — ponovo se obrati Li Bo caru — ali ću se to usuditi da saopštim istom onda, ako mi vaše veličanstvo unaprijed oprosti moju lakoumnost.

— Ma što rekao, velepoštovani, ja ga neću kriviti, — obeća car.

— Kad sam prošle godine ušao na Proljećnu kapiju[48] dvorca, da polažem ispit, carski je učitelj odbio moju radnju, a pretsjednik Vojne palate me je izbacio napolje. Sada, kad vidim, da su ta dva čovjeka na čelu skupine dvorana vašeg veličanstva, ne osjećam se lagodno. Molim vas, da zapovjedite svojim jaspisovim glasom Jan Godžunu, da mi pridrži mastionicu i da miješa tuš, a Gao Lišiju, da mi izuje cipele i mestve. Istom, kad sluga vašeg

veličanstva bude kako treba miran, zamahnuće kistom, napisati pismo i odgovoriti u vaše ime tuđincu. Inače neću moći da izvršim vašu zapovijest.

Kako je caru bio potreban Li Bo, pa se bojao usprotiviti njegovoj želji, ne preostade mu ništa drugo, već da zapovjedi Jan Godžunu da drži mastionicu, Gao Lišiju, da mu izuje cipele i očisti mestve. Oba su odličnika dobro shvatila, da je Li Bo, oslanjajući se na carevu privremenu naklonost i milost, odlučio da se tako osveti zbog prezira, koji su iskazali pjesniku na prošlom ispitu i zbog njihove izjave, da takav učenjak vrijedi jedino, da miješa tuš ili izuva cipele. Ali što su mogli učiniti? Ne usuđujući se da ne poslušaju carevu zapovjed, oni su se, odista, kako se to kaže, mogli ljutiti, ali nisu mogli ništa reći.

Često se o tom i ovako govori:

Dušmani — bolje je da se ne sukobe,
A sukobe li se — tad zbogom miru.
Uvrijediš drugog — i tebe će neko,
Klevećeš li — i tebe će drugi.

Li Bo, ponosit i zadovoljan, navukao je mestve očišćene od blata, uspeo se po ćilimčiću i sjeo na brokatnu klupičicu. Jan Godžun stajaše pored njega kao sluga, držeći u ruci mastionicu i miješajući gustež od tuša. Po položaju se nisu mogli usporediti, pa kako se moglo dogoditi pitaćete, da je Li Bo, akademik, sjedio, a Jan Godžun, carev učitelj, stajao pored njega kao sluga? Sve se to dogodilo zbog toga što je car, u svojoj ljubavi i naklonosti prema Li Bou, koji je imao da umjesto njega odgovori na poslanicu države Bohaj, zanemario pravila ponašanja. Jan Godžun, pošto je dobio zapovjed da miješa tuš, a nije dobio carevu dozvolu da sjedne, morao je služiti stoječke. Li Bo je lijevom rukom pogladio bradu, desnicom je dohvatio tananu kičicu od džunšanske kunićeve dlake[49] i počeo njome bez prekida pisati po petorobojnom papiru. Jedan čas, i pismo, koje je uplašilo državu Bohaj — bilo je gotovo. Znaci bijahu ispisani jednoliko, jedan do drugoga, i bez najmanje pogreške. Li Bo ponizno položi pismo na Zmajev sto.

Pogledavši pismo, sin neba se vrlo začudi: cijelo je bilo ispisano znakovima tuđinskog pisma, i svi mu znaci

bijahu nepoznati. Pokaza i dvoranima pismo na uvid. Ovi se također zapanjiše. Tad car zapovjedi Li Bou da pročita pismo naglas.

Okrenuvši se licem prema prijestolju, Li Bo otpoče glasno i jasno čitati svoje pismo na kineskom jeziku.

»Car velikog tanskog carstva, koji vlada pod geslom »Načelo dobra,«[50] veličanstveno poručuje bohajskom keduu.

Nikada se još jaje nije natjecalo s kamenom, a zmija nije upuštala u borbu s aždajom. Kad je naša dinastija, po nebeskoj volji, počela vladati u zemlji, od prvih smo dana postali gospodari sva četiri mora. Naši su generali hrabri, vojnici savršeni, oklopi nam čvrsti, oružje oštro.

Kagan Seli[51] razvrgao je savez s nama i dopao zarobljeništva. Carevi Tibeta nas štuju i kunu se na vječnost. Sila[52] hvali naše junaštvo i šalje nam ode izatkane na šarovitom brokatu. Iz Indije dobivamo ptice, što znaju govoriti, Perzija nam šalje zmije, što love štakore, a Vizantija pse, koji se uprežu u kola umjesto konja. Iz Kelantana dobivamo bijele papagaje. Iz Linija [53] nam šalju biserje, što svijetli u tmini. Kurikan[54] nam dariva čuvene konje. Nepal nam daje izabrana jela. Svi drhte u strahu pred nama i traže naše pokroviteljstvo, otkupljuju za sebe spokoj i postižu mir s nama. Kad se Kogurjo usprotivio nebeskoj volji, nebeske se kazne svom silom survale na nj, i dinastija, koja je postojala devet tisuća godine zaredom, bijaše u jedno jutro satrta. Nije il to posljedica njihove krivice, što se sastojala u tome, da nisu poslušali nebo? Zar to ne može poslužiti kao jasno ogledalo svakome, ko želi da se digne protiv nas? Ne vrijedi ni spominjati vašu ništavnu prekomorsku državicu, taj prirepak Koreje, koji u uporeďenju s našim Srednjim carstvom nije veći od malenog sreza i u kojem ima deset puta manje vojnika, konja, i zaliha hrane nego u nas. Vaš kedu nije ništa drugo nego mušica, koja je od pakosti pobješnjela, postala drska i smiona, te zaboravila na poslušnost. Čim pošaljemo svoju vojsku, teći će krv na devet tisuća lia. Postaćete naši zarobljenici isto kao i Seli, a vašu će državu zadesiti sudbina Kogurjoa. Iako je naša duša široka i sveobuhvatna, nas je ipak razljutila vaša nepokornost i lakomislenost. Pokajte se što prije zbog svog postupka i odsada svake godine izvršavajte svoje porezničke obaveze. U suprotnom slučaju ćemo vas istrijebiti, i bićete na ruglo drugim zemljama. Triput promislile o ovome! To je moj ukaz!«

Cara neobično zadovolji takav odgovor. On zapovjedi, da Li Bo još jednom pročita pismo bohajskim poslanicima i dometnu na poslanicu carski pečat.

Li Bo zapovjedi pretsjedniku Vojne palate Gao Lišiju da mu obuje cipele i istom tada, sišavši sa svog počasnog mjesta, naredi poslanicima da saslušaju carski ukaz. Dojmljivo i strogo pročita Li Bo carev odgovor. Bohajski poslanici, lica zemljana od straha, zamriješe pred carem. Nije im preostalo drugo, nego da se poklone caru, zažele mu dug život i napuste dvor. Akademik He Džidžan ispratio je poslanike do kapije prijestolnice.

— Ko je to maločas pročitao carevu zapovijed? — priupita jedan poslanik drugog.

— Učenjak po prezimenu Li, po imenu Bo, član Carske akademije, — objasni im He Džidžan.

— Na dvoru vašeg cara je toliko mnogo različitih odličnika, pa kako se moglo dogoditi, da je pretsednik Vojne palate bio prinuđen da izuva cipele, a carev učitelj da drži mastionicu? — zanimalo je poslanike.

— Carev učitelj je, naravno, istaknuti velikaš, pretsjednik Vojne palate je caru blizak čovjek, ali ni jedan ni drugi nisu ništa drugo nego najviđeniji odličnici među ljudima. Li Bo je besmrtnik, koji je sišao na zemlju, da bi pomogao našoj nebeskoj dinastiji. Ko bi se mogao s njime usporediti.

Poslanici oborene glave napustiše prijestolnicu tanskog carstva. Vrativši se u domovinu, ispričaše svom knezu sve, što ih je zadesilo na tanskom dvorcu. Bohejski knez, pročitavši pismo tanskog cara, uplaši se i uze da vijeća sa svojim ljudima.

»Ako nebeskom carstvu pomaže besmrtni svetac, ko može ratovati protiv njega?«, prosudiše na keduovu dvoru i odmah odaslaše knjigu tanskom caru, u kojoj kedu izvještava o svojoj smjernosti, o svojoj spremnosti, da svake godine plaća danak i jednom godišnje odašalje glasnike na njegov dvor. Ali o tom potom.

Prelazimo na drugi dio naše pripovijesti.

Duboko štujući Li Boa, car je htio da mu ponudi visoki položaj na dvoru.

— Meni ne treba nikakav visoki položaj, — reče Li Bo caru. — Htio bih samo da kao Dun Fanšo,[55] ne znajući ni za kakvu brigu, posvuda lutam, govorim i činim sve, štc mi padne na pamet i da se javim svom caru, čim me pozove.

— Ako vi, gospodine, ne želite da službujete, mogu vas obdariti čime god hoćete: zlatom, bijelim nefritom, čudesnim biserjem, najskupocjenijim dragim kamenjem.

— Ne treba mi ni zlata, ni jaspisa, — otpovrnu Li Bo. — Htio bih samo da pratim cara na njegovim putovanjima po zemlji i da dnevno ispijam dvije tisuće kupa ponajboljeg vina. Drugo mi ništa ne treba.

Car je znao, da je Li Bo neobičan čovjek i nije mu protivrječio.

Otada je Sjuancun neprekidno priređivao gozbe za Li Boa, ostavljajući pjesnika na konaku u dvorcu »Zlatnih zvončića« i savjetovao se s njime, kad se radilo o upravljanju državom. Careva naklonost prema pjesniku postajala je iz dana u dan sve veća.

Jednom je Li Bo jahao na konju kroz prijestolničke ulice i odjedared začuo zvukove gonga i bubnja. To je pristizao krvnik, koji je vukao za sobom kažnjenička kola. Li Bo ga zaustavi i upita, koga vozi. Doznade da je to oficir iz Bindžoua[56], kojega su uhapsili zbog nekog nedjela te ga sad vode na glavni trg, da ga pogube. Li Bo je primijetio, da je čovjek, koji je sjedio u tamničkim kolima, bio lijep i naočit. Li Bo upita zločinca, kako mu je prezime i ime.

— Prezime mi je Go, ime Cij,[57] — glasno i jasno odvrati zločinac.

Neobično hapšenikovo obličje pokazivalo je, da nesumnjivo pripada onim ljudima, koji mogu postati oslonac i uzdanica države.

— Ostani ovdje — zapovjedi Li Bo krvniku — i pričekaj dok ja odem do cara i zauzmem se za hapšenika.

Ko bi se usudio da ne posluša Li Boa? Ta svi su ga poznavali kao »sveca, što je sišao s nebesa«, kome je

car sopstvenom svojom carskom rukom miješa(riblju čorbu.

Li Bo okrenu konja i pravo odjaha na dvor, gdje zatraži prijem kod cara. Izmolivši od cara nalog o pomilovanju, on se lično otputi na glavni trg, pročita carev ukaz, otvori tamnička kola, pusti Go Cija i izrazi nadu, da će iskupiti svoju krivicu junačkim podvigom. Go Cij se pokloni svom dobročinitelju, zahvali mu, što mu je spasio život, obeća da nikada neće zaboraviti njegovu dobrotu i da će, ako ustreba, kako se kaže, »držati za njega jaspisni prsten u ustima«[58] ili »splesti za njega jaspisni prsten od trave«[59]. Ali zasada ostavimo Go Cijev slučaj, budući da on zapravo ne spada u našu pripovijest.

U to vrijeme se na dvoru najviše cijenilo cvijeće mutaojao, koje je car dobio na dar iz Jandžoua[60]. To su oni isti božuri, koje mi zovemo mudan, samo su ih u vrijeme Tana nazivali mutaojao. Na dvoru su bila zasađena četiri bokora tih božura i svaki je cvao u posebnoj boji: jarkocrvenoj, tamnoljubičastoj, blijedoružičastoj i snježnobijeloj.

Sjuancun je presadio to cvijeće uz paviljon »Opijen mirisom« i ovdje je uživao u njima zajedno sa svojom milosnicom Jan Gujfej, a sviračima iz »Krušnjaka«[58] bi zapovjedio, da uznose novo cvijeće svirkom na gudačkim glazbalima.

— Zar ćemo ovdje pred Jan Gujfej da opjevamo novo cvijeće starim napjevima, — primijeti car.

I tad Sjuancun zapovjedi prvom pjevaču »Krušnjaka« Li Gujnjanu, da pozove Li Boa i dovede na dvor. Od jednog evnuha Li Gujnjan doznade, da je Li Bo otišao u vinaru na čananskoj tržnici. Stoga Li Gujnjan, ne skrećući, pravo pođe onamo. Ne dođe pravo ni do tržnice, kad začu, kako se iz velike, višespratne vinare izvija nečija pjesma:

Kupe tri — obreo sam Veliki put[62],
Mjerica pet — i s prirodom se stapam.
Al nadahnuće, što u vinu nađem,
Takvo nije, da trijeznima ga kažem.

— Taj pijanica nije niko drugi nego Li Bo, — dovinu se Li Gujnjan i krupnim koracima poče da se

uspinje stepeništem. Kad stiže gore, ugleda Li Boa, gdje usamljen sjedi za jednim stolićem. Na stolu stajaše veza s grančicom plavičastog breskvinog cvijeta. Sam sjedeći nasuprot cvijetu, Li Bo je sebi natakao vino. Pjesnik već bijaše potpuno pjan, ali još uvijek nije ispuštao iz ruku veliki pehar.

— Car se nalazi u paviljonu »Opijen mirisom« i zapovijeda vam — da što prije dođete, — izreče Li Gujnjan, pristupivši Li Bou.

Čuvši, da se spominje carski nalog, posjetioci vinare, poskakaše s mjesta i priđoše da vide o čemu se radi. Li Bo, otvorivši zamućene oči, pogleda Li Gujnjana i izgovori mu stih iz pjesme Tao Juanmina[63]:

Pjan sam, hoću da spavam,
Idite, kad vas molim!

Zatim zatvori oči, kao da tobože spava. Li Gujnjan, koji je bio spreman na bilo kakav Li Boov ispad, dade znak svojim ljudima, i oni se u tren oka uspeše do njega. Ne davši Li Bou ni riječi da izusti, oni ga zgrabiše, na rukama iznesoše do izlaza, posadiše na šarca »Jaspisov cvjetić« i krenuše, pridržavajući pjesnika slijeva i zdesna. Li Gujnjan je jašio otraga, podbadajući konja. Kraj kule »Pet feniksa« već ih je čekao evnuh, koga je naročito odaslao car, kako bi požurio Li Boa i isporučio mu carevu dozvolu, da ujaše na konju pravo u dvor. Li Bo, kojega je pridržavao Li Gujnjan i evnuh, dojaha pravo pred harem, prođe mimo jezera »Cveta i radosti« i približi se paviljonu »Opijen mirisom«.

Spazivši Li Boa, gdje sjedi na konju još uvijek potpuno pijan, čvrsto stisnutih očiju, car zapovjedi evnusima, da pored paviljona razastru šaren ćilim i pomognu pjesniku da sjaše. Kad car priđe Li Bou i vidje, kako mu iz usta teče slina, lično mu je otra svojim rukavom.

Ja sam čula, — izusti Jan Gujfej — da pijanstvo može odmah proći, ako se lice poprska vodom.

Tad car zapovjedi evnusima da zagrabe sode iz jezera »Cvata i radosti«, a ženskoj posluzi naredi, da uzmu tu vodu u usta i škrope Li Boa.

Prenuvši se iza sna i ugledavši pred sobom cara, pjesnik pade ničice i prozbori:

— Ja sam pijani »rajnik« i zaslužujem deset tisuća smrti. Molim vas da mi oprostite.

Car podiže Li Boa i reče:

— Sada, kad mi i visoka gospođa uživamo u božurima, potrebni su nam i novi napjevi. Ja sam vas uznemirio, poštovani, znajući da ćete vi moći da napišete tri kitice u ritmu »čistih i pravilnih napjeva«[64].

Li Gujnjan dade pjesniku papir prošaran zlatom. Li Bo, svejednako pijan, zamahne kičicom i tri kitice učas bijahu gotove:[65]

I. U oblaku ti odjeću vidim,
U nježnom cvijetu vidim ti lice.
Proljećni vjetar ogradu čisti,
A ti si ko cvijet poškropljen rosom[65].
Nema te tamo na brdu, gore,
Da ko jaspis druge kitiš djeve,
Znam, da te uvijek vidjeti mogu,
Po mjesecu pred »Dvorcem smaragdnim«.

II. Iznimno lijep mirišljavi cvijet,
Svoj nježni miris u rosi skriva.
Snatrim o tajnom sastanku s tobom,
Zalud svoju samo kidam dušu.
U hanskom dvoru[67] sve vas sad pitam,
Ko ti ljepotom bijaše ravan?
Samo je ona »Leteća lasta«[68]
U svome novom ushitu silna.

III. »Rušiteljka carstva«[69] i nježni cvijet
Osmijehe jedno daruju drugom:
Znaju da car je upravo sada
Prijazan pogled bacio na njih.
Vječnu o poslu brigu i tugu
U srcu svome ne nosim više.
U hladu i kući »Opijen mirisom«,
Nasloniv se na ogradu stojim.

— Zar Li Bo svojim nebeskim darom ne prevazilazi sve učenjake Carske akademije! — izreče Sjuancun, pregledajući stihove i neprestano hvaleći njihovu ljepotu. Tad zapovjedi Li Gujnjanu, da stihove preradi za muziku. Glazbenici iz »Krušnjaka« zasviraše u gudačka i duvačka glazbala. Car ih je pratio, svirajući na jaspisovoj flauti. Kad je pjesma bila gotova, Jan Gujfaj složi svilenu maramicu, kojom je davala takt glazbi i nekoliko se puta pokloni caru u znak zahvalnosti.

— Ne treba meni zahvaljivati, već našem mudracu! — dobaci joj car.

Tad ona uze bogato urešen dragocjeni pehar, napuni ga siljanskim vinom[70] i zapovjedi sluškinji da ga ponudi Li Bou. Car dozvoli Li Bou da se slobodno šeta po dvoru, a evnusima naredi da prate pjesnika i da ga nude ponajboljim vinom, kako bi mogao piti toliko, koliko zaželi.

Otada je car pozivao Li Boa na svaku dvorsku gozbu. Jan Gujfej je također počela cijeniti i voljeti pjesnika.

Gao Liši, koji je silno mrzio pjesnika zbog one zgode s cipelama, ništa nije mogao poduzeti protiv njega. Ali, jednom, kad je careva milosnica iznova pjevala kitice »čistih i pravilnih napjeva«, koje je spjevao Li Bo, i dok je, naslonivši se na ogradu, uzdisala od ushita, njoj je pristupio Gao Liši. Pogledavši uokolo i uvjerivši se, da u blizini nikoga nema, on se, koristeći pogodan trenutak, obratio milosnici slijedećim riječima:

— Vaš ponizni rob je isprva vjerovao, da će gospodarica, čim čuje te Li Boove kitice, zapasti u sdržbu i bijes. Kako se moglo dogoditi obratno?

— Zbog čega da se srdim? — začudi se milosnica.

— »Samo je ona »Leteća lasta« u svome novom nakitu silna, — odrecitova Gao Liši stih iz »Čistih i pravilnih napjeva«. — Dakle, — proslijedi on — »Leteća lasta« je upravo Džao, žena Čendija, cara dinastije Zapadne Han[71]. Danas se mogu često naći slike, što pretstavljaju ratnike sa zlatnim poslužavnikom na rukama. Na poslužavniku je nacrtana plesačica uzdignutih ruku. To je baš ta Džao, »Leteća lasta«. Imala je vitak i gibak struk, lagan i divan hod, a ruka bi joj zadrhtala od težine cvjetne grančice. Ljubav, koju je prema njoj osjećao car Čendi i milosti, koju joj je iskazivao, nisu se mogle ničim usporediti. Ko je mogao pretpostaviti, da se »Leteća lasta« sastaje s nekim Jan Čifenom. Jednom, kad je Čendi ušao u dvor, čuo je, da se u skrivnici za zidom neko nakašljava. Izvukao je odande Jan Čifena i ubio ga. Htio je ubiti i caricu Džao, ali ju je mlađa sestra Hede spasila od smrti. Tako do kraja svoga života »Leteća lasta« više nije ulazila u carske odaje. Sad, kad vas je Li Bo usporedio, gospodarice, s »Letećom lastom«, on vas je očigledno htio osramotiti i oklevetati. Kako da niste sami na to pomislili?

Radilo se o tome, da je Jan Gujfej u to vrijeme posvojila stranca An Lušana[72]. Potajno se sastajala s njime i u samom dvoru i izvan dvora. Na dvoru su svi za to znali, jedino je Sjuancun živio u slijepoj neupućenosti. Gao Liši je svojom pričom o »Letećoj lasti« ranio Jan Gujfuj u samo srce. Otada je ona pri svakom sastanku s carem s prikrivenom mržnjom govorila, kako je Li Bo, napije li se samo, lakomislen i sulud, kako se ne pridržava pravila ponašanja, kojih bi se morao držati podanik. Osjetivši, da Jan Gujfej više ne voli pjesnika, car ga više nije pozivao na gozbe, niti ga je zadržavao na konaku u dvoru. Li Boa je zaključio, da se car povjerovavši Gao Lišijevom klevetanju, sprema da ga udalji od prijestolja. Tad pjesnik zamoli za dozvolu, da napusti dvor. Car ne dade svoj pristanak, i Li Bo, zaboravivši se sasvim, poče još više pijančevati. He Džidžan, Li Šidži, Van Cin, Cuj Cundži, Su Cin, Čan Sjuj, Cjao Suj[73] postadoše mu vinski prijatelji. Savremenici Li Boovi nazivahu to cijelo društvo »Osmoricom besmrtnih pijanica«.

Napomenuću međutim ovdje, da je car zapravo volio i poštovao Li Boa, te je donekle ohladio prema njemu jedino zbog toga, što ga je sad rijetko viđao. Kad je car uočio, da pjesnik više nimalo ne voli dvor, i da je već nekoliko puta zatražio dozvolu da se vrati u rodni kraj, on mu se obrati slijedećim riječima:

— Vi težite za slobodom i neovisnošću i htjeli biste da se povučete od svijeta. Dozvoljavam vam, poštovani, da se udaljite na neko vrijeme, s time, da se na prvi moj poziv odmah pojavite na dvoru. Ali, kako vas mogu pustiti u brda praznih ruku poslije neprocjenjivih usluga, koje ste mi učinili. Zatražite i dobićete od mene sve, što želite.

— Meni ništa ne treba, — odgovori Li Bo — biće mi sasvim dovoljno, ako u mome štapu[74] bude toliko novaca za vino, da bi svaki dan mogao biti pripit.

Tad car uruči Li Bou zlatnu pločicu s natpisom. Na njoj je pisalo: »Li Bo, nadareni učenjak, oslobođen dužnosti, kojemu je dozvoljeno da luta zemljom. Gostionice, na koje naiđe moraju mu davati vino, a državne blagajne uzajmljivati novac: oblasne uprave će mu izdati tisuću a sreske pet stotina guana[75]. Vojni i građanski činovnici ili pučani, koji pri susretu s učenjakom ne pokažu do-

voljno poštovanja, biće smatrani ljudima, koji su prekršili carski ukaz«. Osim toga je car darovao pjesniku tisuću zlatnih lana[76], brokatni kaput, jaspisov pojas, konja iz carske konjušnice i dao mu pratnju od dvadeset ljudi. Li Bo je, klanjajući se do zemlje, zahvaljivao caru na njegovoj plemenitosti. Povrh svega, Sjuancun mu je još uručio dvije kite cvijeća iz carskog perivoja i tri pehara vina iz carskih podruma. Pred carevim očima Li Bo je opkročio konja i napustio dvor. Svi su dvorani zatražili dopust i, ponijevši sa sobom vina, krenuli da otprate pjesnika. Prošavši kroz Čenanske ulice, cijelo se društvo otputi pravo prema Čantinu, koji je deset lia udaljen od prijestolnice. Ondje se okupe i vinski krčazi neprekidno su prelazili iz ruke u ruku. Jedino Jan Godžun, carski učitelj, i Gao Liši, predsjednik Vojne palate, koji su mrzili pjesnika, nisu pošli da ga isprate. He Džidžan i ostala šestorica pjesnikovih prijatelja ispratili su Li Boa sto lia od prijestolnice. Tri dana provedoše drugovi uživajući jedan u društvu drugoga i istom poslije toga se rastadoše.

U Li Boovim sabranim pjesmama nalazi se pjesma »Vraćajući se u planine, napuštam svoje drugove od »Zlatne kapije«[77].

Ima u njoj ovakvih kitica:

Ukaz dobio sam,
 Urešen aždajom crvenom[78].
I tada, dim se sav,
 Začas rasprši preda mnom.
Ali, u zore cik,
 Od vrata sa konjima zlatnima,
Baš kao strijela brz,
 Odjurih u vihoru silnom.
Riješivši se briga,
 Ja »Napjeve Dunuo«[79] pjevam,
No u pjesmi kratkoj
 Ne odlane ti čustvu bolnom..
Pjesmu napisah tu,
 U oproštaj druzima svima.
Ka ribarima sad
 Otplović u čunu sitnom.

Li Bo je u brokatnoj odjeći i kapi od fine svile pojašio konja i krenuo na put. Cijelim putem je zvao sama sebe »odličnikom u brokatnoj odjeći«. Razumije se samo po

sebi, da je pio vino u svakoj naručnoj gostionici i da je uzimao novac u državnim blagajnama.

Jednog lijepog dana je napokon stigao u rodni kraj u oblasti Cindžou. Ovdje je našao svoju ženu, gospođu Cjuj. Kad se u oblasnoj upravi pročulo, da se pjesnik vratio kući, svi mu navališe u goste, čestitajući mu na povratku. Nijedan dan nije prošao bez pijanke. Prolažahu dani, prolažahu mieseci, i neprimjetno prođe pola godine.

— Hoću da odem od kuće, da lutam po brdima i rijekama, — jedared reče Li Bo ženi.

I tada, preobukavši se u sjucaja, pričvrstivši uz tijelo zlatnu pločicu, koju mu je podario car, i povevši sa sobom slugu, sjede na dobra magarca i krenu kamo ga oči vode. U svakoj oblasti, u svakom srezu, dobivao je na svoju zlatnu pločicu vino i novac. Jednom prilikom, kad se Li Bo približavao granicama sreza Huainsjan[80], do njega doprije glas, da je načelnik tog sreza lakom na novac i da čini svakako zlo narodu. Li Bo odluči da nauči pameti gramžljivog načelnika. Dojahavši do sreske uprave, zapovjedi sluzi da odjaše dalje, a sam, sjedeći naopačke na magarcu, triput uzamance projaha tik pored kapije sreske uprave. U to je vrijeme sreski načelnik sjedio u uredskoj dvorani i rješavao poslove.

— Kakav bezobrazluk! Kakav bezobrazluk! Kako se usuđuje da se ruga »ocu i majci naroda«?[81] — povika sreski načelnik, kad vidje kroz prozor taj prizor, i odmah naloži svojim potčinjenima, da uhvate neznanca i dovedu ga na preslušanje. Li Bo se gradio pijanim i nije odgovarao na pitanja sreskog načelnika. Tad sreski načelnik zapovjedi tamničaru, da uhapsi Li Boa, strpa ga u zatvor, kako bi, kad se otrijezni, potanko ispitali hapšenika i riješili taj slučaj. Ugledavši sprovodnika, Li Bo pogladi bradu i glasno mu se nasmije u lice.

— Ti si sigurno luđak, — naglas će sprovodnik.

— Nisam ja nikakav luđak! — odvrati Li Bo.

— Ako nisi lud, — produži sprovodnik — izvoli nam dati potanki iskaz: kakav si ti čovjek i kako si se usudio da ovamo dojašeš na magarcu, da bi vrijeđao našeg načelnika?

— Ako hoćeš moj iskaz, donesi papir i kičicu!

Kad tamnički nadzornik položi na sto papir i kičicu, Li Bo ga odgurnu:

— Makni se i pričekaj, dok napišem.

— Vidjećemo, što će napisati taj luđak — potsmješljivo reče nadzornik.

Li Bo napisa:

»Ovaj iskaz daje čovjek iz Cindžoua po prezimenu Li, po imenu Bo.U četrnaestoj godini već je imao mnogo književnog dara. Potez njegove kičice nagonio je i zle i dobre ljude na plač. On je jedan od čananske »osmorice besmrtnika« i »pustinjaka iz Džucija«. Napisao je pismo, koje je uplašilo državu Bohaj, i slava se o njemu raširila cijelom zemljom. Nekoliko je puta dolazila po nj carska kočija, dvorac »Zlatnih zvončića« služio mu je za prenoćište, carska mu je ruka miješala čorbu, svojim mu je odijelom car otirao slinu. Predsjednik Vojne palate Gao Liši izuvao mu je cipele, a carski učitelj Jan Godžun miješao mu je tuš. Sam car mu je dozvoljavao, da dojaše pravo u dvor na konju, a nekakav sreski načelnik nije mu dozvolio, da dojaše pred upravu na magarcu! Molim vas da pogledate zlatnu pločicu: ona će sve da vam objasni.«

Završivši pisanje, on uruči nadzorniku list s iskazom. Kad je potonji pročitao hapšenikov iskaz bezumno se uplaši.

— Velepoštovani učenjače, — kumio je nadzornik, duboko se klanjajući Li Bou — smilujte se glupom, ništavnom čovjeku, koji samo izvršava tuđe naloge i ne postupa po svojoj volji. Svu svoju nadu polažem u to, da ćete vi biti velikodušni i da ćete mi oprostiti.

— Naravno, ti nemaš nikakve veze s tim, — otpovrnu Li Bo. — Molim te samo da poručiš sreskom načeliku, da sam stigao ovamo s carskim ukazom te da bih htio znati, zbog kakve krivice sam uhapšen.

Tamnički nadzornik naklonom zahvali Li Bou i požuri da njegov iskaz pokaže sreskom načelniku. Kad nadzornik ispriča svom načelniku o carskom ukazu na zlatnoj pločici, ovome bude kao malenom djetetu, koji prvi put čuje gromot grmljavine i ne zna, gdje bi se sakrio. Nije bilo druge, već da ode za nadzornikom u tamnicu i da

se pretstavi Li Bou. Klanjajući se do zemlje, on se žalosnim glasom obrati pjesniku:

— Ništavni činovnik, kako se kaže, »ima oči, a nije mogao ugledati planinu Tajšan«[82]. Kao da sam odjednom oslijepio. Molim vas, smilujte se, oprostite mi.

Gradom pukne vijest o tome događaju, i svi mjesni činovnici dođoše da se poklone Li Bou. Zamoliše ga da uđe u službenu dvoranu i da ondje zauzme glavno mjesto. Kad bje dovršen obred pretstavljanja svih činovnika, Li Bo izvadi zlatnu pločicu s carskim ukazom i pokaza je svim prisutnima. Na pločici je pisalo: »Vojni i građanski činovnici ili pučani, koji pri susretu s učenjakom ne pokažu dovoljno poštovanje, biće smatrani ljudima, koji su prekršili carski ukaz.«

— Kako da vas kaznim? — upita Li Bo okupljene.

Oborivši glave, činovnici su se počeli smjerno klanjati pjesniku.

— Mi zaslužujemo deset tisuća smrti, — u jedan glas izgovoriše oni.

Vidjevši, kako su bijedni i molećivi svi ti činovnici, Li Bo se nasmije i reče:

— Svi vi dobivate državnu platu, zašto onda još pljačkate narod i bogatite se na njegov račun. Ako mi dadnete riječ, da ćete se okaniti svojih prijašnjih lopovluka, ja ću vam oprostiti krivicu.

Čuvši te riječi, svi činovnici u krotkom poštovanju skrstiše ruke na grudima i zakleše se, da nikad više neće vršiti opačine. Zatim u službenoj dvorani prirediše veliku gozbu i pogostiše učenjaka. Tri dana zaredom pili su s Li Boom i istom su se onda rastali. Otada je sreski načelnik, kako pričaju, isprao svoje srce, očistio svoj um i postao dobar upravitelj.

Kad su o tome dočuli u drugim oblastima, počelo se govorkati, da je učenjaka naročito odaslao car iz prijeslolnice, kako bi potajno promatrao narode i običaje u pojedinim oblastima. Zato nije bilo ni jednog upravitelja ni činovnika, koji od lakomca nije postao nekoristoljubiv, od opakog dobar.

Li Bo je obišao srezove Džao, Vej, Jan[83], Cin[84], Ci[85], Ljan[86], U[87] i Ču[88]. I nije bilo ni jednog brda ili rječice, koje ne bi posjetio. U međuvremenu je još više zavolio

pjesmu i vino. Stoga, kad je planuo ustanak An Lušana, a car se preselio u Sičuan, kad je za vrijeme bune pogubljen Jan Godžun, a u budističkom samostanu zadavljena careva milosnica Jan Gujfej, Li Bo se pred nedaćama sklonio u planine Lušan[89].

U to je doba knez oblasti Jun[90], po prezimenu Lin, bio na položaju namjesnika pograničnih jugoistočnih provincija i spremao se, koristeći nered u državi, da svojoj oblasti izbori nezavisnost. Čuvši o neuporedivoj nadarenosti Li Boa, on natjera pjesnika, kako kažu, da siđe s brda[91] i predloži mu, »lažni položaj«[92]. Li Bo uskrati poslušnost knezu, zbog čega ga uzaptiše u njegovoj kući. Domalo u gradu Linu[93] na prijesto stupi Sjuancunov sin Sucun[94]. Novi car vrati obje prijestolnice[95], a na položaj vrhovnog zapovjednika carske vojske postavi Go Cija. Kad Sucun doznade za pobunjeničke naume junskog kneza Lina, on zapovjedi Go Ciju da podigne vojsku, kako bi kaznio buntovnike. Vojska junskog kneza bje razbijena. Iskoristivši priliku, Li Bo uzmaknu iz zarobljeništva. Uspjelo mu je stići do ušća rijeke Sinjancjan[96], ali se tamo nalazila tvrđa i ondje ga jedan zapovjednik zasužnji kao buntovnika. Li Boa dovedoše Go Ciju, vrhovnom vojskovođi carske vojske. Ugledavši pred sobom Li Boa, Go Cij naredi svima, da se uklone, te sam lično skine s Li Boa spone, posadi ga na počasno mjesto, pokloni mu se do zemlje i reče:

— Da mi vi onda niste, milostivi gospodaru, na Istočnom trgu u Čananu spasili život, zar bi danas došlo do ovog susreta?

Tada on naredi da se donese vino, a sam se neprekidno ispričavao pjesniku, zbog toga, što su ga uznemirili. Vrhovni vojskovođa je cijelu noć pisao izvještaj caru. U izvještaju je Go Cij tvrdio, da je Li Bo bio žrtva klevete, spominjao je caru Li Boove zasluge za prijestolje, poslanicu, koja je uplašila Bohaj i preporučivao je Sucunu, da iskoristi pjesnikovu nadarenost za služenje prijestolju.

Odista, učiniš li dobročinstvo, i tebi će dobrim uzvratiti.

Istinu kažu:

Pljusak kad odnese travku i listić
U moru će se sresti, pali gdje bilo.
Baš ko i ljudi: lutajući svijetom,
Gdje li se sve neće u životu sresti?

Sad je već Jan Godžun bio smaknut, a Gao Liši protjeran u daleke krajeve. Sjuancun se vratio u prijestolnicu, gdje je živio na dvoru kao otac vladajućeg cara Sucuna. Sjuancun je hvalio pred sinom čudesnu nadarenost Li Boovu, te je nagovorio cara da ponudi pjesniku položaj savjetnika. Li Bo je, imajući na umu, kako svi činovnici zastrane, prepustivši se užicima dvorskog života i izgubivši neovisnost i slobodu, odbio položaj i rastao se s Go Cijem. U malenom čamcu je jezerom Duntinhu[97] otplovio do Ejana[98]. Odatle se uputio u Cinlin[99]. Pristao je lađicom uz obalu rijeke Bjanši i odmah tu, na vodi, počeo da pije vino. Mjesec je te noći svijetlio tako jako, da je uokolo bilo kao odban. Odjednom Li Bo sasvim jasno začu zvuke glazbe, koji su izvirali negdje na obzorju i lagano se približavali. Jedino je Li Bo razabirao te zvukove, a od lađara ih niko nije čuo. Vrh rijeke se nadme silna vjetrina i iz vode izroni riba kit s brkovima dugačkim nekoliko džana[100]. Li Bou pristupiše dvoje besmrtne djece, držeći u rukama dva tuga.

— Vrhovni vladar poziva vladara zvijezda, da ponovo zauzme svoje staro mjesto, — prozboriše oni, obraćajući se Li Bou.

Lađari od straha popadaše sa svojih mjesta, ali uskoro se povratiše i vidješe, kako se Li Bo, jašući na leđima kita, uzdiže u vazduh i nestaje u onom pravcu, odakle su dopirali zvuci glazbe.

Slijedećeg dana o tom događaju ispripovjediše Li Janinu, načelniku sreza Tusjan[101], gdje se sve to zbilo, a potonji o tome napisa izvještaj caru. Po carevoj zapovijesti na brdu Bjanši sagradiše hram »rajniku« Li Bou.

Dvaput godišnje, u proljeće i u jesen, prinosile su se njemu žrtve.

Za dinastije Sun[102], u godini »Velikog mira i procvata države«[103], nekakav je učenjak jedne noći za mjesečine plovio u lađi rijekom Bjanši i primjetio, kako sa zapada nailazi brokatno jedro. Na provi lađe bijaše pričvršćena bijela pločica na kojoj su stajala dva znaka: »Otac pjesništva«. Tad učenjak glasno izgovori dvije kitice:

Ko se drznu na čamcu tome
Da se nazove pjesništva ocem?
Da vidim, neka mi dozvoli,
Te sjajne pjesme njegove.

Neko s lađe, oponašajući tu pjesmu, odgovori:

Sred tihe noći govoriti pjesmu,
To nije baš sasvim u redu.
Da Medvjed s neba od straha se ne sklizne
I još se, avaj, u riječi smrzne.

Učenjaka neobično začudi ovakav odgovor. Baš se spremao prići lađi i porazgovoriti s pjesnikom, kad lađa pristade uz obalu. Iz nje izađe čovjek u brokatnoj odjeći, u kapi od fine svile: laganim i brzim hodom, kakav je u rajnika, on se uputi pravo prema hramu »rajnika« Li Boa. Učenjak pođe ustopice za njim. Uđe u hram, ali tamo nije bilo ni traga nekom čovjeku. Tada istom pojmi, da je pjesnik, koji mu je podražavao, bio Li Bo.

Sve do danas, kad se govori o čuvenim pjesnicima i besmrtnim pijancima, na prvom se mjestu spominje Li Bo.

U pismu tom, što Bohaj ustraši,
Nebeski dar se njegov vidje.
Sam car je čorbu njemu miješao,
Carskom mu pružaše je rukom.
Zajašiv jednom velikog kita,
K nebu se diže i nestade.
O stijene bije mahnita rijeka,
Žalost za pjesnikom kazuje.

B I L J E Š K E

NAPOMENE UZ BILJEŠKE

Ove bilješke, t. j. razna objašnjenja i tumačenja riječi, naziva i izraza, numerisane su za svaku priču posebno, a ne za cijelu knjigu. Kako ima mnogo objašnjenja, koja se ponavljaju iz priče u priču, to smo, da ih ne moramo po nekoliko puta pisati iznova, označili u kojoj se priči i pod kojim se brojem to objašnjenje nalazi. Na pr. u bilješci za priču »Lu Nan, ljubitelj pjesništva...« pod 5. stoji: Vidi II/45, znači, da treba pogledati bilješke o priči II. pod brojem 45.

I

Du-Deseta u srdžbi baca u vodu kovčežić s blagom

1. Izričaj »feniks lebdi i lijeta aždaja« simbolizira u klasičnoj literaturi drevne Kine vladavinu moćna i mudra vladara.
2. Gorski lanac Tajhan, što se pruža na sjeverozapadu Kine prirodna je granica između provincije Šuandun i Šansin.
3. Devet utvrđenih pograničnih oblasti za vladanja dinastije Min (1368—1644), koje su dijelile unutrašnju Kinu od Turkestana, Mongolije, Sjeveroistočne Kine i tangutskih plemena.
4. U staroj literaturi »zlatna kupa« je simbol jakog carstva, koje ima osobito snažnu vojsku. U knjizi »Istorija južnih dinastija« (istorija, koja obuhvata period od 420—589) primjerice piše: »Udi je rekao: Naše je carstvo nalik na zlaćanu kupu — nema na njemu ni ogrebotine ni kvara.«
5. Staro ime Pekina.
6. Riječ je o dinastiji Min (1368—1644).
7. Zapravo grad od kovine. Taj izraz označuje jako utvrđen grad i čest je u staroj kineskoj književnosti.
8. Rodan, bogat kraj.
9. Od vremena hanske dinastije (206 pr. n. e. do 220 n. e.) pa sve do godine 1912. period vladavine svakog kineskog cara bio je označen posebnim geslom. Ime samog cara bilo je zabranjeno pisati i izgovarati. Umjesto careva imena rabile su se obično dvije pomno izabrane riječi, koje su tobože pretstavljale geslo njegove vladavine.

10. Geslo vladavine prvog cara dinastije Min, u istoriji poznatog pod imenom Tajcu (1368—1398).
11. Staro ime grada Nankina.
12. Staro ime pekinske oblasti.
13. Riječ je o najezdi kneza Jun Lea, koji je kasnije postao car. Želeći da se domogne prijestolja, Jun Le je poveo vojsku na prijestolnicu pod izlikom, da želi spasiti mladog cara od dvorskih savjetnika.
14. Pod tim je geslom dvadeset i dvije godine (1403—1424) carevao Čencu, treći car iz dinastije Min, koji je oteo prijestolje od svog nećaka.
15. Geslo vladara Čencuna (1573—1619).
16. U tekstu je očito nastala omaška: umjesto Ninsje spominje se Sisja. Pu Čenenov ustanak nije mogao biti u Sisji — tangutskoj državi, koja je propala u 13. stoljeću. Iz kineske istorije znamo, da je Pu Čenenov ustanak (1592) bio u Ninsji u današnjoj provinciji Gansu.
17. Mjesto u današnjoj provinciji Gujdžou.
18. Tojatomi Hidejosi (1535—1598) je jedan od najznačajnih državnika srednjovjekovnog Japana, najkrupniji feudalac među svim kneževima svog doba. Imao je titulu šoguna, t. j. vrhovnog vojskovođe. Oslanjajući se na vojsku, on je provodio politiku ujedinjenja zemlje silom. Posljednjih godina života dva puta je pokušao osvojiti Koreju, ali nije uspio.
19. Godine 1592.
20. Još u 4. stoljeću u Kini su uvedene posebne škole, koje su pohađale osobe s činom i u državnoj službi, kako bi proširili svoje znanje s područja administrativne uprave. Takvi su se zavodi u prijestolnici nazivali »Tajsjue« a inače »Gocicjan«.
21. Ispiti za činovničko zvanje i naslov.
22. Komplicirani sistem državnih ispita uveden je u Kini god. 121. i trajao je sve do god. 1905. Svako, ko je htio da obavlja bilo kakvu dužnost u državnom administrativnom aparatu morao je bezuslovno polagati takve ispite. Ispit za najnižu titulu — naslov sjucaja — polagao se u sreskom mjestu. Oni, koji su položili taj ispit i dobili čin, bili bi postavljeni na neke niže dužnosti u dalekim kineskim provincijama, kao što su Guansi, Gujdžou i Jujnan. Drugi stepen — naslov cjujdžena — činovnik bi dobio nakon što bi položio ispite, koji su se svake godine mogli polagati u oblasti. Ispiti za najviši činovnički stepen — naslov cinše — mogli su se polagati tri puta godišnje u prijestolnici. Kandidati, koji bi položili taj ispit, dobili bi naslov doktora i postali bi članovi dvorske akademije Hanlin. Zbog teškog ispita, jednostranog odabiranja kandidata prema njegovom socijalnom porijeklu, nepoštenja podmitljivih ispitivača, samo je jedan dio pripadnika vladajuće klase mogao pristupiti ispitima i uspješno ih položiti.
23. Vidi gore broj 20.
24. Ime poznate ljepotice Džao žene popularnog pjesnika za dinastije Han Sima Sjandžua (179—117 p. n. e.)

25. Lijepa bludnica iz razdoblja Tan.
26. Misli se na istaknutog pjesnika iz epohe Tan Bo Sjujija (722—846).
27. Jaspis je kamen, koji Kinezi osobito cijene zbog čvrstoće, lijepe boje i glatkoće pri dodiru. Zbog tih svojstava je jaspis postao u Kini epitet svega lijepog, nježnog i otmjenog. Poetizirani lik ženske ljepote ili lijepa čovjeka, koga, osim toga, resi moralna čistoća, obično se uspoređuje s jaspisom.
28. Izreka kineskog istoričara i sjajnog stiliste Sima Cjanjua (145—86 p. n. e.)
29. Postoji legenda o Džun Kuju, nakaznom čovjeku, koji je živio u razdoblju Tan. Ne postavši činovnikom, Džun Kuj je umro od srdžbe. Kako legenda kazuje, Džun Kuj je imao čudesnu moć nad Zlodusima, te se zato Džun Kujev lik (starac, kome je lice crveno od srdžbe) često vješa na vrata, kako bi se kuća oslobodila zlih duhova.
30. T. j. biću tako siromašna, da neću moći u kući naložiti peć, a od jela ostaće samo miris.
31. Naziv zviježđa, koje, po narodnom vjerovanju, kad se pojavi na nebu, najavljuje gubitak i štetu.
32. Stara težinsko-novčana mjera (34, 126 g.)
33. Mjera za tekućinu, približno 51, 31.
34. Vrijeme od sedam sati naveče do pet sati ujutro dijelilo se na pet dvosatnih dijelova, t. zv. straža, budući da su svaka dva sata stražari najavljivali vrijeme udaranjem u posebna klepala. Peta straža je prema tome vrijeme od tri do pet sati izjutra.
35. Dužinska mjera, po prilici pola kilometra.
36. Oblast, koje je glavni grad Sudžou (provincija Cjansu).
37. Velika luka i administrativni centar provincije Džecjan. Jedan od najživopisnijih gradova Kine.
38. Po starom kineskom vjerovanju samo su neki dani mogli biti pogodni za putovanje, te za poslove i obrede uopšte. Još do nedavno su u Kini postojali kalendari, u kojima su bili navedeni dani pogodni za vjenčanje, za daleki put i sl.
39. Kineska nosiljka.
40. Jedna od prijestolničkih gradskih kapija.
41. Luhe, grad na jugu današnje provincije Šansi.
42. Grad i luka na jugu provincije Cjansu.
43. Cjanan u prijevodu znači »na jug od rijeke Jancicjan«; to je opšti naziv za provincije južno od rijeke Jancija. U pojedinim epohama po tim nazivom podrazumijevale su se različite oblasti. Danas je to teritorija, koja uglavnom obuhvata provincije Cjansu i Anhoj. Kad junak pripovijetke nagovora djevojku da pije, on to potkrepljuje time, što se približava Cjananuk, gdje su običaji i navade slobodniji nego na sjeveru.
44. Četvorostihovi od pet ili sedam riječi s cezurom poslije druge riječi u prvom slučaju, poslije četvrte u drugom. Jedna od najuobičajnijih oblika poezije od 7. do 9. stoljeća. Teme tih pjesama su sasvim različite, od socijalnih do lirskog opisa

pejzaža. Taj oblik pjesme nalazimo u najpoznatijih pjesnika sredovječne Kine: Li Boa, Du Fua, Bo Cjujija i drugih.
45. Jedan od južnjačkih pozorišnih komada s kraja perioda Juan i početka perioda Min (početak 14. stoljeća). Pripisuje se Ši Haju, zvanom Cjunmej.
46. Mongolska dinastija, koja je vladala u Kini od 1280. do 1367.
47. Okrug s istoimenim gradom (u provinciji Anhoj).
48. Oblast na teritoriji današnje provincije Cjansu.
49. Svečano odijelo visokog odličnika.
50. Ljepota žene se često uspoređuje s ljepotom božura. U pjesmi Li Boa, posvećenoj lijepim božurima, posađenim na dvoru cara Minhuana kaže se: »ljepota zemlje, ujutro, opija kao vino, a noću nebeski miris prodire kroz odjeću.
51. Gao Gun visoki odličnik, dvorski pjesnik iz vremena minske dinastije (umro 1578).
52. T. j. u Kini.
53. T. j. ljubavne užitke.
54. Citat iz velikog predgovora »Knjizi pjesama«: »Promjene u državnim običajima polaze od osećaja, ne narušavajući pravila ponašanja. Polaziti od osjećaja u prirodi je naroda, ne narušavati pravila ponašanja, načelo je pravednih vladara«.
55. Po starim običajima nevjesta je prije vjenčanja slala svom odabraniku nekakav dar.
56. Vrsta zelenog dragog kamena, kojega boja potsjeća na mačje oko.
57. Mjesto u današnjoj provinciji Cjansu.

II

Stari pusteni šešir, koji je sastavio Sun Cina s njegovom ženom

1. Pod tim je geslom vladao car Ucun (1506—1521). O geslima vidi pod I/9.
2. Vidi I/36.
3. Jedan od osnovnih elemenata pučke religije stare Kine je kult predaka. Prema narodnom predanju trebalo je osobito mnogo pažnje poklanjati pokojniku, i živa rodbina čak se mogla nadati, da će promijeniti svoju sudbinu, ako se bude brinula o pokojnikovoj duši. Uz to vjerovanje bili su povezani vrlo zamršeni pogrebni obredi, klanjanje precima i prinošenje žrtava dušama preminulih.
4. Cin je isto što i lan. Vidi I/32.
5. U staroj Kini bijaše običaj, da se pri prinošenju žrtava različitim božanstvima ili precima spaljuju papirnati izresci u obliku novaca, konja, slugu, odjeće i t. d. Smatralo se, da takvi papirnati likovi, kad se spale, postaju ono, što su pretstavljali i tako služe božanstvima ili dušama predaka u njihovom novom životu.
6. Vidi I/47.
7. Jedna od osam vrata, koja se nalaze na periferiji grada Sudžou u provinciji Cjansu.

8. T. j. u čast jedne majke iz tog kraja, koja je imala mnogo djece i koja je poslije smrti obožavana.
9. Mjesto u današnjoj provinciji Henan.
10. Živi trgovački centar u okolini grada Sudžoua, pet kilometara zapadno od kapije Čanmen. Mjesto se tako zove po mostu Fencjao na jezeru Fenhu.
11. Jedna od najboljih vrsta svile, nazvana po mjestu, gdje se najviše proizvodi, t. j. po gradu Hudžou, današnjem Usinu.
12. Vidi I/35.
13. Vrlo slikovito kinesko jezero. Fenhu u prijevodu znači »Jezero klenova«. Oko jezera gusto rastu klenovi, te pružaju vrlo slikovit prizor, osobito ujesen, kad lišće pocrveni.
14. To je citat iz pjesme »Noćujem u Fencjaou«, koju je u 8. stoljeću spjevao Džan Ci.
15. Staro ime grada Sudžoua.
16. Hram, nagrađen u čast budističkog kaluđera Hanšana još za dinastije Tan, t. j. petsto godina prije tog doba na koje se odnosi ova priča. Hram se nalazi u blizini grada Sudžoua, nedaleko od mosta Fencjao.
17. U takvim molbama bilo je navedeno prezime, ime, obitavalište molitelja a također i srž njegove molbe, koju upućuje dusima.
18. Budistička sutra »Pradžnja paramita«. Sutre su pripovijetke uključene u budističke svete knjige na Pali jeziku, osobito Budini dijalozi.
19. Ovdje se naravno ne misli na spas kaluđerova života, već na njegovu sudbinu u kasnijem preporodu, koji ga, po budističkom učenju, očekuje poslije smrti.
20. U običnim obiteljima je uobičajeno, da se djeca nazivaju po očevu prezimenu i da se uz prezime, mjesto djetetova imena, dodaje broj, što označuje, koje je po redu rođeno.
21. Vidi I/32.
22. Stara težinsko-novčana jedinica, deseti dio lana.
23. Sitan bakreni novac.
24. Po narodnom vjerovanju otvorene oči pokojnikove znače, da mu je duša zbog nečega nemirna.
25. U doslovnom prijevodu znači »juanska dragocjenost« — omaleni izljevak srebra, težak oko pedesetak lana, koji je u opticaju od vremena mongolske dinastije Juan.
26. Kosa je bila odostraga spletena u pundžu i pričvršćena iglom.
27. Vidi I/34.
28. U Kini još i danas ponekad daju djetetu t. zv. maleno ili mliječno ime, koje je u vezi s nekim događajem, što je popratio njegovo rođenje.
29. Sun je prezime, Cin ime. Cin u prijevodu znači »zlatan«.
30. Kineska poslovica. Brdo u tom slučaju znači bogatstvo.
31. Vidi I/22.
32. Vidi I/38.
33. Bubnjevi su uvijek pratili drevne džunke. Udaranjem u bubanj najavljivao se odlazak džunke, a tako se isto davao znak i veslačima.

34. Taj je izričaj iz glavnog literarnog spomenika filozofije daosizma »Dao de cina«, a znači slijedeće: ma ko ti bio, ničim se ne smiješ izdvajati od ostalih, već moraš znati da se prilagodiš neukim i surovim ljudima, koji te okružuju.
35. Vidi I/37.
36. Tako su se do 1912. zvale upravne ustanove i sudovi.
37. T. j. lako bi povjerovao svima glasovima i podvalama.
38. Srez u današnjoj provinciji Gansu.
39. U Juan, po nadimku Cisjuj (6—5. stoljeća p. n. e.), rođen je u srezu Ču, bio je glavni velikaš u kneževini U. Predanje kazuje o nedaćama, koje je U Juan podnio u mladosti: knez sreza Ču pogubio je oca i brata U Juanova, a on je sam bio prisiljen da pobjegne iz rodnog kraja u kneževinu U, gdje je u prvo vrijeme prosjačio, živjeći od milstinje, koju bi isprosio svirajući na flauti.
40. Čuveni vojskovođa, koji je živio u 3. i 2. stoljeću prije naše ere. Bio je pouzdanik i savjetodavac cara dinastije Han — Lju Bana, koji mu je podijelio kneževsku titulu. U mladosti je Han Sin bio toliko siromašan, da je radio kao sluga kod nekih činovnika. Jednom, kako legenda priča, kad je ostao bez službe, Han Sina je izdržavala pralja, koja ga je primila iz milosrđa.
41. Doslovce znači »Hram kneza Guana«. Radi se o hramu, koji je podignut u čast Guan Juja, čuvenog junaka iz doba Trocarstva (220—264) i jednog od junaka romana »Trocarstva«. Neobično popularan u narodu zbog svoje ratničke odvažnosti i junačkih podviga, Guan Juj bijaše obožavan kao bog rata zvan Guan Udi ili Guandi. Kult Guandija jedan je od najraširenijih kultova drevne Kine. Guandi se također smatra zaštitnikom književnosti i zaštitnikom trgovaca. Hramovi u čast Guandija podignuti su u mnogim krajevima Kine.
42. Nadimak, što se prišiva onim ljudima, koji dožive neuspjeh. Cjandun bukvalno znači »na istok od Cjana«, a to je područje, koje se prostire istočno od rijeke Jancicjan, gdje je god. 206. p. n. e. sreski knez Sjan Juj (koji je kasnije bio prozvan »gospodinom iz Cjanduna«), skupio veliku vojsku s pomoću koje se nadao oboriti dinastiju Cin i domoći se prijestolja. Ali uspjesi Sjan Jujevi bijahu privremeni i god. 202. Sjan Juj u borbi sa svojim suparnikom Lju Banom pretrpje poraz. Vojska mu je bila razbijena, a on se sam ubio.
43. Kineskinje su obično, kako bi uvijek imale pri ruci iglu i nit, stavljale ih otraga u kosu.
44. Vidi I/38.
45. Cao Dži, nadimkom Cicjan, bio je znameniti pjesnik, majstor ekspromta (192—232). Za njega je pjesnik Se Linjun rekao ovo: »Kad bi se svi zemaljski talenti izmjerili s deset mjera, onda bi Cao Cicjana zapalo osam, mene jedna, a jedna sve ostale talente na svijetu.«
46. Nadimak pjesnika iz 4. stoljeća Pan Joa, koji je u mladosti bio slavan po svojoj ljepoti.
47. Osoba, koja samo smeta.

48. U prijevodu znači »sjeverno od rijeke Jancicjan«. Teritorija provincije Cjansu.
49. U današnjoj provinciji Anhoj.
50. Budistički termin. Sedam čuvstava uključuju: radost, srdžbu, strah, ljubav, mržnju i strast.
51. Prema raširenom budističkom vjerovanju čovjekova se duša poslije smrti iznova rađa u jednome od šest svjetova (svijet rajnika, svijet titana, svijet ljudi, svijet životinja, čistilište i pakao). U ovom slučaju monahova duša se ovaplatila u preporođenom Sun Cinu.
52. Pod tim nazivom se podrazumijeva jugoistočna Kina, koja obuhvata provinciju Hunan, istočni dio provincije Guansi, zapadni dio provincije Guandun, provinciju Hubej, te istočne dijelove provincija Gujdžou i Sičuan.
53. Vidi I/42.
54. Pokojnikovi rođaci su, poslije pogreba, postavljali na kućni oltar pločicu posvećenu preminulom. Takva tablica predaka (»šenvej« ili »linvej«, što u prijevodu znači »mjesto, gdje boravi pokojnikova duša«) zapravo je drvena daščica, na kojoj je s nutarnje strane napisan počasni naziv pokojnikov, koji mu se daje poslije smrti, a također i ime najstarijeg sina, ili kojeg drugog rođaka, koji je postavio pločicu; na drugoj strani daščice zabilježeno je ime preminulog, zanimanje, titula, dan, mjesec, godina i mjesto rođenja i smrti, kao i mjesto, gdje je zakopan. Pred takvim tablicama klanjalo se precima i prinosile su im se žrtve.
55. T. j. carstvo mrtvih.
56. Grad u provinciji Cjansu.
57. Tanki štapići od bambusa, zašiljeni na vrhu i namazani posebnom smjesom, koja, kad se zapali, miriši. Ponekad takvi štapići služe i kao zublje.
58. Po daosističkom vjerovanju čovjek, koji poznaje magiju, može uz pomoć eliksira besmrtnosti promijeniti svoje obličje i pretvoriti se u besmrtni duh.

III

Alhemičari, koji su se hvastali svojim umijećem, grabe novac

1. U provinciji Cjansu.
2. Vidi I/20.
3. Kamen mudraca ili filozofski kamen, uz pomoć koga su alhemičari pokušavali neplemenite kovine pretvarati u srebro i zlato.
4. Jezero u gradu Handžou, poznato po svojim ostrvima i slikovitim obalama sa spomenicima drevne arhitekture.
5. Vidi I/37.
6. Pseudonim Fan Lija velikog pustolova iz 5. stoljeća p. n. e., koji je uspio da stekne veliko bogatstvo. Ime Tao Džua postalo je sinonimom za bogataša.

7. Bogataš, koji je živio u 5. stoljeću p. n. e. i koji se neobično obogatio prodajom soli. Njegovo je ime kao i Tao Džuovo sinonim za bogataša.
8. Šuplja mjera, približno 90 g.
9. U provinciji Henan.
10. Živopisne planine u provinciji Džecjan. Najljepši dio tih planina diže se kraj grada Handžoua.
11. Šablonski izrazi, koji se često susreću u staroj kineskoj poeziji i kićenoj prozi, a upotrebljavaju se pri opisu ženske ljepote.
12. Vidi I/32.
13. Izričaj, koji se često rabi u lijepoj književnosti, kad se opisuje graciznost ženskog lepršavog hoda ili sićušne noge Kineskinje. Literarni istoričari smatraju, da taj izraz potječe od jednog sreskog kneza iz 5. stoljeća, koji je, navodno, predloživši svojoj ljubavnici da se prošeta po lotosovim cvjetovima načinjenim od zlata, rekao: »Pod svakim njenim korakom niče lotosov cvijet.«
15. »Veliki put« odnosno »dao« filozofski je termin, na kojemu se zasniva daosističko shvatanje svijeta. Razumjeti »veliki put« znači usvojiti onaj prirodni put, onaj sveopšti zakon kretanja i promjene u svijetu, kojemu je po daosističkoj doktrini potčinjen realni svijet i život ljudi u društvu.
15. Vidi II/5.
16. Vidi II/25.
17. Vidi I/32.
18. Vidi I/36.
19. Vidi II/7.
20. Vidi II/36.
21. U današnjoj provinciji Šandun.
22. Vidi I/22.

IV

Lu Nan, ljubitelj pjesništva i vina, nije sredio račune sa sreskim načelnikom

1. To je rijeka Vejhe ili Vejšuj, koja izvire u sjevernom dijelu provincije Hebej i teče na istok.
2. Misli se na Din Džunšua (2. stoljeće p. n. e.), jednog od najznačajnijih pretstavnika konfucijanizma iz perioda Han i velikog državnika.
3. Misli se na Cja Ija, čuvenog učenjaka, filozofa i pjesnika stare Kine, autora poznate istorijske studije »Zablude dinastije Cin«.
4. Učenjak i stilist 6. stoljeća, jedan od prvih kritičara kineskog pjesništva, autor čuvene kritičke rasprave »Ven sin Ljao lun«.
5. Vidi II/45.
6. Najbolja vrsta kista za pisanje je od dlake bijelog zeca.
7. Vidi I/9.

8. Pod tim je geslom od 1552.—1566. vladao car iz dinastije Min—Šicun.
9. U provinciji Hebej.
10. Tako je sam sebe nazivao Li Bo, kineski pjesnik iz 8. stoljeća.
11. Cin je ovdje mjera za površinu, poprilici 6 1/2 ha.
12. T. j. rode. Roda, ptica, koja se ne jati, u staroj kineskoj književnosti simbol je usamljenosti i vječni je epitet za daosističke pustinjake.
13. To je propisani dio svečane odjeće visokog činovnika. Po zakonu iz hanskog razdoblja (3. stoljeće p. n. e. do 3. stoljeća n. e.) knezovi prve i druge titule imali su pravo da vješaju o pojas svoje pečate na grimiznoj vrpci, a najviši odličnici na plavoj.
14. Vidi I/22.
15. Vidi II/36.
16. Muzički instrument, koji se sastoji od dvije bambusove pločice, koje su pri vrhu zavezane, a dolje slobodne. Zvuk, koji nastane pri udaranju pločica pajbana, potsjeća na kastanjete.
17. Vidi I/51.
18. Si Vanmu doslovno znači »carica-majka zapada«, legendarna je vila zapadnih krajeva, koja stanuje na brdu Kunlun u mramornom dvorcu zvanom »Jaspisovo jezero«, okruženom bajnim vrtovima i divnim jezerima. Boginju prati mnogo vila. Legenda o Si Vanmu sačuvana je u mnogim kako pjesničkim, tako i proznim ostvarenjima kineske književnosti.
19. Misli se na rijeku Vej. Vidi IV/1.
20. Pjesnik 3. stoljeća n. e.
21. »Otac i majka naroda« ili »uši i oči naroda« bijahu u staroj Kini nazivi za oblasne i okružne starješine.
22. »Ljuj« je noviji oblik pjesme, koji se pojavio u tanskom periodu i koji se razlikuje od pjesama »ši«, što su bile napisane starim metrom, kad se nije vodilo računa o tonovima i kad nije bilo strogih pravila za vrednovanje tonova, ne samo u riječima, koje se rimuju, nego i u svim riječima kitice.
23. Postoji pet klasičnih knjiga konfucijanizme: »Šan šu« ili »Šu cin« — »Knjiga istorije«; »I cin« ili »Džou i« — »Knjiga promjena«; »Ši cin« — »Knjiga pjesama«; »Li ci« — »Knjiga propisa i obreda«; Čun cju — »Ljetopis sreza Lu«.
24. Kineska posjetnica je list crvenog papira, velik poprilici kao naš listovni papir, a na njemu se ispisuje prezime i ime, ponekad i nadimak.
25. Gosti su uživali gledajući, kako se pupoljci rastvaraju od zračnih titraja, koje su izazivali udarci u bubanj.
26. Stara prijestolnica Kine.
27. Pjesma čuvenog Li Boa, koja se nalazi u posljednjoj priči ove zbirke.
28. Površinska mjera, O,06 ha.
29. Vidi I/22.
30. Petnaesti august po mjesečevu kalendaru.

31. Hojšan su tri čuvena jezera u provinciji Cjansu, u negdašnjem jezeru Usi. Kristalno čista voda iz tih jezera upotrebljava se za pripravljanje posebne vrste vina, koje se naziva »hajcjuan cju«, doslovce »vino iz izvora Hoj«.
32. Naziv jednog od napjeva, što bijahu popularni u staroj Kini.
33. Vidi I/22.
34. Cvijeće prozvano tako u slavu znamenite ljepotice Siši, ljubavnice kneza Juea (5. stoljeće p. n. e.).
35. Rijeka u provinciji Šandun.
36. U Kini se vino podgrijava.
37. Naziv dvaju prvih tonova kineske ljestvice.
38. Igra riječi, koja se zasniva na fonetskoj sličnosti imena Lu Caj s riječju nucaj, što u prijevodu znači »rob«.
39. U feudalnoj Kini postojala je odredba po kojoj je gazda, koji bi skrivio smrt svoga nadničara, bio osuđen na zatvor ili globu, što bi je odredila mjesna vlast.
40. T. j. kraja života.
41. Ljudi su udarcima u bubanj izvještavali sreskog načelnika o tome, da im je nanesena nepravda ili uvreda i usto zahtjevali pravednu osudu krivaca.
42. T. j. usprkos očevidnim činjenicama.
43. Atribut vlasti sreskog načelnika.
44. Vidi IV/21.
45. Jedan od Konfucijevih učenika Gun Edžan. Bio je nepravedno osumnjičen zbog krađe i strpan u zatvor. Kako priča legenda, ptice, kojima je razumio jezik, pomogle su mu da dokaže svoju nevinost.
46. Osnivač legendarne dinastije Šan (18. stoljeće p. n. e); po predanju su ga strpali u zatvor pristaše prethodne dinastije Sja.
47. Naziv tamnice (na teritoriji današnje provincije Henan) za dinastije Sja, prve legendardne kineske dinastije (2205—1766 p. n. e.).
48. Vojna ličnost iz perioda zaraćenih carstava (403—221 p. n. e.), potomak čuvenog vojnog stratega stare Kine Sun Ua. General Lun Cjuan, koji mu je zavidio, oklevetao ga je, i Sun Bin bijaše sramotno kažnjen: otsjekoše mu noge i odrezaše mu nos.
49. Sima Cjan, kineski istoričar i veliki stilist, živio je u 2. i 1. stoljeću p. n. e. Zbog toga, što se zalagao za svrgnutog generala Li Lina, bio je uškopljen.
50. Nekoć je u Kini bio običaj, da su se žalbe i optužbe protiv krivaca ispisivale na papire (krivčevo ime i točan opis njegovih prestupaka) i lijepile po kućama i plotovima.
51. Treba napomenuti, da su glavni junak ove pripovijetke Lu Nan i njegov nadničar Lu Caj istih prezimena. Time se okoristio sreski načelnik, kad je napisao tužbu protiv Lu Nana.
52. Dva brata, koja su živjela u 12. stoljeću p. n. e.; imena im postadoše sinonimima za bogate i plemenite ljude, koji su osiromašili.
53. Vidi III/6.

54. Očito se radi o Džan Gundou (3. stoljeće p. n. e.), državniku, koji je bio poznat sa svoje strogosti, pravičnosti i ljubavi prema prostom puku.
55. Lu Nan je predbacio sreskom načelniku, što ga nije posjeo na počasno mjesto i tako mu uskratio dužno poštovanje.
56. Fen I, čuveni vojskovođa, poznat po nadimku »Vojskovođa od velikog drveta« (»Da šu cjancjun«). Taj nadimak je stekao ovako: kad su se poslije sjajne pobjede Fen Ijevi generali i oficiri okupili i uzeli pripovijedati o svojim podvizima, Fen I je šutke stajao postrani, oslonivši se na veliko drvo. Njegov nadimak »Vojskovođa od velikog drveta« ušao je u jezik kao sinonim hrabrog, ali skromnog čovjeka.
57. Rijeka, što teče na jugu današnje provincije Anhoj.
58. Hram sagrađen u čast čuvenog pjesnika iz 8. stoljeća Li Boa.
59. Osobita vrsta tikve, koja je nalik na posudu s grlićem. Kad bi je izdubli i osušili, služila bi kao posuda za vino.
60. Brdo u provinciji Cjansi.

V

Cin Jujnu izmlati svog nevjernog muža

1. Dinastija, koja je vladala u Kini od 206. p. n. e. do 220. n. e.
2. Kineska poslovica, koja treba da znači, da nije bila sposobna, da pozna u njemu vrla i mudra čovjeka. Tajšan (u prijevodu »Velika planina«) jedno je od najviših brda u Šandunu i ubraja se među pet najviših kineskih planina.
3. Stari naziv srez Šaosin (u provinciji Džecjan).
4. Zapravo bog Jamaradža, vladar pakla — u kineskoj verziji — Janlo.
5. Ili Cjan Cija (od 12. do 11. stoljeća p. n. e.), jedan od slavnih državnika, koga mnogo spominju stare istorije. Spada u red mudrih carskih savjetnika. On je bio savjetnik Ven Vana, osnivača stare dinastije Džou.
6. Glavni savjetnik cara Udija. Umro god. 121. p. n. e.
7. Po predanju Gan Lo (3. stoljeće p. n. e.), još kao dvanaestogodišnji dječak služio je kod Lju Buveja (sreskog načelnika, koji je poznat u kineskoj istoriji) i zbog sjajnih vojnih i diplomatskih sposobnosti bio nagrađen visokom titulom.
8. Vladao od god. 140. do 87. p. n. e.
9. Radi se o Han Sinu. Vidi II/42.
10. T. j. poznati pametnog i velikog čovjeka.
11. Dinastija, koja je vladala u Kini od god. 906. do 1279.
12. Vidi I/9.
13. Jedno geslo vladavine cara Gaočuna, koji je vladao od 1131. do 1162.
14. Okrug u provinciji Džecjan, u kojem se nalazi grad Handžou. Za vrijeme dinastije Južne Sun taj grad je bio prijestolnica Kine.
15. U prijevodu glavar, vođa skupine, ovdje — vođa prosjaka.
16. Vidi I/37.

17. Radi se o Džan Lihua, najdražoj milosnici cara Čen Šubaoa (553—604), poznatoj sa svoje ljepote i osobito divne dugačke i sjajne kose.
18. Vidi I/22.
19. Vidi I/22.
20. Vidi I/38.
21. Toga dana je obično velika obiteljska svečanost.
22. Vidi IV/16.
23. Vidi I/29.
24. Vidi I/22.
25. U knjizi »Dužnosti i propisi«, koja spada u konfucijanske zakonike, nabrojeno je sedam razloga, zbog kojih muž smije napustiti svoju ženu.
26. U današnjoj provinciji Anhoj.
27. Vidi IV/57.
28. Vidi I/35.
29. Vidi I/32.
30. Oblast u današnjoj provinciji Anhoj, zapadno od rijeke Huajhe.
31. T. j. za života zahvaliti i uzvratiti nekome za učinjeno dobro. Taj izričaj potiče iz stare kazalice, koja govori o tome, kako je mudri pustinjak Jan Bao (1. stoljeće p. n. e. do 1. stoljeća n. e.) podigao u planini ranjenog ptića, brinuo se za njega, a zatim ga pustio na slobodu. Iste noći se ptić vratio u obličju mladića u žutoj odjeći, pretstavio se kao izaslanik boginje zapada i uručio Jan Baou četiri jaspisova prstena.. »Čuvajte ih«, rekao je mladić pustinjaku. »Oni će pomoći četirima pokoljenjima vašeg potomstva, da budu jednako plemeniti i čisti, kao što ste i vi, kao i da postignu visoke položaje i slavu.« To se proroštvo obistinilo.
32. To je izričaj, koji znači, poslije smrti zahvaliti se i odužiti nekome, koji ti je učinio neko dobro. Potječe iz priče o tome, kako je neki Vej Ke (6. stoljeće p. n. e.), vrhovni vojskovođa kneževine Cin, spasio od smrti voljenu milosnicu svog oca, koju su po očevoj volji htjeli zajedno s njime zakopati poslije njegove smrti. Kasnije, kad se Vej Ke borio protiv vojske carstva Čin (ne radi se o gore spomenutoj kneževini, jer je ortografija tih dviju riječi nešto različita u kineskom jeziku), uspio je da zarobi vođu neprijateljske vojske uz pomoć nekog starca, koji je odjednom odnekud izniknuo na bojnom polju. Starac je spleo od trave omču, bacio je na Vej Keova protivnika i sputao ga te je tako pomogao Vej Keu, da izađe pobjednikom iz bitke. Isti se starac javio Vej Keu u snu i rekao: »Ja sam otac žene, koju si spasio, sad sam ti se odužio!«
33. Crvene svijeće različitih oblika s najrazličnijim šarama obavezno su se palile u kući mladenaca.
34. Sun Hun (1. stoljeće p. n. e. do 1. stoljeća n. e.) bijaše siromašak, koji se tridesetih godina naše ere probio do položaja prvog carevog savjetnika. Postoji priča o tome, kako je car, kad je Sun Huna postavio za svoga savjetnika i podijelio mu kneževsku titulu, ponudio svom saradniku da napusti svoju ženu, koja bijaše rodom iz siromašne obitelji, te da se oženi kraljevom. Tada je Sun Hun na to odgovorio ovako: »Ne smiješ zaboraviti ono vrijeme dok si bio bijedni prostak, ne smiješ otjerati ženu s kojom si jeo mekinje.«
35. Aluzija na slučaj učenjaka iz vremena dinastije Istočne Han (125. p. n. e. do 220 n. e.) — Huan Junu, koji je napustio svoju ženu, čuvši, da je jedan ugledník zaželio da mu on, Huan Jun, postpane zetom.

VI

Ljuj-Najstariji vraća novac i ponovo nalazi svoju porodicu

1. Postoji legenda o nekom Mao Baou, koji je spasio od smrti kornjaču i, zahvaljujući tome, kasnije postigao visoki čin.
2. Pripovjeda se o nekom Sun Cjaou, koji je iz čamca spazio, gdje rijekom plovi list s mravom. Kad Sun Cjao primijeti, da će list potonuti, on ga izvadi iz vode i spasi mrava, koji je međutim bio kralj mravljeg kraljevstva. Kasnije je taj isti mrav pomogao Sun Cjaou, stavivši točku na onom mjestu u sastavku, gdje ju je Sun Cjao bio izostavio.
3. Jedan od velikaša bliskih hanskom caru Vendiju (179—157 p. n. e.), kojemu je potonji poklonio planine o provinciji Sičuan bogate bakrom; dobivši od cara dozvolu da kuje novac, Den Tun je postao vlasnik neizmjernog bogatstva.
4. Brat žene hanskog cara Guanudija, koji je od cara dobio na dar tolike dragocjenosti, da su mu kuću u to doba zvali »zlatnom pećinom«.
5. Ši Čun (umro god. 300) je pao u carevu nemilost, ali je i dalje nastojao da nadmaši svog suparnika Van Kaja. Kad je car potonjem poklonio veliku kupu od koralja, Ši Čun je jednim udarcem skiptra razbio čašu na šest komada, koji su se pretvorili u šest ogromnih koraljnih kupa.
6. Predanje govori o Ljuj Čananu (zvan također Sju Jan), koji je živio u 8. stoljeću p. n. e., da je bio učenjak, koji je razumio srž daosističke magije i tako postao besmrtan. U staroj kineskoj književnosti postoji mnogo legendi u kojima se on spominje.
7. U prijevodu to znači »Sreća i dobro«.
8. Vidi I/32.
9. Lični novac i stvari, kojima je raspolagala udata žena. Obično se ta mala imovina sastojala od onih predmeta, koje bi žena o praznicima dobila na dar.
10. Vidi II/28.
11. Pogrdni naziv za budističke kaluđere, koji su brijali glave.
12. Vidi II/20.
13. Vidi I/43.
14. U današnjoj provinciji Cjansu.
15 Praznik svih duhova pada 19. januara po mjesečevu kalendaru.

16. Nazivi srezova u provinciji Cjansu. Ti srezovi obuhvataju teritoriju današnjeg sreza Kunšan i područje koje s njim graniči.
17. Vidi I/35.
18. Staro ime grada Susjan u provinciji Anhoj.
19. Vidi I/47.
20. Vidi I/48.
21. Srez u današnjoj provinciji Cjansu.
22. Stihovi sunskog državnika, učenjaka i pjesnika Van Anšija (1021—1086).
23. Bijela boja je boja žalosti.
24. Kineska poslovica.
25. Kako je bijela boja boja žalosti, Van je, oplakujući muža, nosila u kosi bijelu iglu.
26. Kineska poslovica, koja znači, da ništa ne valja preuranjeno učiniti. Ovdje znači: ne valja prije vremena muža smatrati mrtvim i drugi put se udavati.

VII

Pej Du, cindžouski knez, pošteno vraća tuđu nevjestu

1. Ili Zapadne Han, zapadnohanska dinastija, koja je vladala u Kini od god. 206. p. n. e. do 25. n. e.
2. Vladao od god. 179 do 157 p. n. e.
3. Gatanje po crtama lica bilo je u staroj Kini vrlo rašireno.
4. Vladao od god. 156. do 141. p. n. e.
5. Plemeniti i dobri postupci, koje čovjek vrši potajno, tako da drugi ne vide.
6. Dinastija, koja je vladala u Kini od god. 618. do 907.
7. Pej Du je poznati odličnik iz perioda Tan. Bio je prvi savjetnik cara Sjan Cjuna, a zauzimao je i druge ministarske položaje. Car ga je poslao na čelu vojske, da smiri daleke pogranične oblasti. Zbog uspješno obavljenog pothvata dodijeljen mu je naslov »kneza oblasti Cindžou«. Maknut s vlasti zbog dvorskih intriga, Pej Du je posljedne godine svog života proveo u samoći u brdima zajedno s čuvenim pjesnicima tog vremena Bo Cjujijem i Lju Jucijem. Umro je god. 838. Među podmitljivim i dodvorljivim dvoranima Pej Du se isticao svojom otvorenošću, čovječnošću i pravičnošću. U »Istoriji dinastije Tan« spominje ga se kao čovjeka, »koji je cijeloga života činio samo dobra djela«, kao čovjeka, »čije vrline bijahu poznate diljem cijele zemlje«.
8. Manastir se naziva po kraju u kome je smješten. Brda Sjanšan — doslovno »Mirisna brda«, nalaze se u provinciji Henan. Ta su brda poznata po svojim manastirima i ubrajaju se među najživopisnijie predjele Kine. Čuveni pjesnik tanske epohe, Bo Cjuji u svojoj pjesmi »Pišem o manastirskim ukrasima« opisuje ljepotu manastira Sjanšana.
. Vidi I/22.
10. Oblast na današnjoj teritoriji provincije Šansi.

11. Vladao od god. 806. do 820.
12. T. j. god. 818. Pod tim je geslom vladao car Sjancun (806—820).
13. Vidi V/30.
14. Oblasti na današnjoj teritoriji provincije Šansi.
15. U današnjoj provinciji Šansi.
16. U današnjoj provinciji Šandun.
17. Oblasti na jugu današnje provincije Šandun.
18. Oblast na sjeveru današnje provincije Šansu.
19. Atribut »zmajev« u staroj kineskoj literaturi označavao je sve što je carsko i sve što je u vezi s carem.
20. Propovjednik religiozno-filozofske nauke daosizma, koji je osnovao Lao Ce u 6. stoljeću prije n. e. Daosizam je pored konfucijanstva i budizma jedna od triju kineskih vjeroispovijesti.
21. Huan Fubo i Čen I su ministri tanskog cara Sjancuna, poznati zbog svoje svireposti prema svojim potčinjenim a osobito prema prostom narodu.
22. Dobivanje željeza i soli, kao i njihovo dijeljenje, igrali su veliku ulogu u kineskoj ekonomici toga doba; oduvijek su pretstavljali jedan od najvažnijih prihoda vlade i feudalaca.
23. Namet, koji su plaćali seljaci povrh poreza na zemlju.
24. Oblast u današnjoj provinciji Džecjan.
25. Oblast u današnjoj provinciji Džecjan.
26. U staroj Kini su se roditelji, već mnogo prije nego što su im djeca dorasla, ugovorili budući brak. Ponekad bi se takvi dogovori obavili prije nego bi se djeca i rodila.
27. Vidi I/20.
28. Vidi I/27.
29. Vidi II/22.
30. Tradicionalni kineski proljećni praznik (4. i 5. april po sunčevu kalendaru). Na te dane bi se obično obilazili grobovi rođaka, gdje bi se održavale karmine i gdje bi spaljivali papirnate izreske u obliku novaca, životinja, domaćih stvari i slično, koje će po starom vjerovanju poslužili pokojniku u njegovom prekogrobnom životu.
31. T. j. žena — domaćica.
32. Vidi I/32.
33. Vidi II/36.
34. Vidi I/22.
35. T. j. cara (»jedini čovjek« je metaforički izraz za cara)..
36. Ili »radost lutnje i citre« simbol je bračne sreće i slaganja.
37. Glavni grad provincije Šensi. Mnogo je stoljeća grad Čanan, danas Sian, bio prijestolnica Kine.
38. Vidi I/38.
39. To dokazuje kakva je pokvarenost i podmitljivost vladala u birokratskom državnom aparatu, gdje su se službe mogle kupiti gotovo jedino za novac.
40. Priča se, kako je za vladavine cara Sjancuna (806—820) u kući čovjeka po imenu Cuj Cjaoa bila služavka po imenu Sjaolan, koju je taj mladić mnogo volio. Služavku prodadoše oblasnom načelniku. Cuj Cjao je tugovao za njom. Kad se

jednom prilikom slučajno s njome sreo, uručio je ljepotici pjesmu, koju citira pisac ove pripovjetke, kako bi dočarao Tan Bijevo raspoloženje. Pročitavši Cjuj Cjaovu pjesmu, oblasni je načelnik pustio Sjaolan.

41. U današnjoj provinciji Džecjan.
42. Na jugu današnje provincije Šensi.
43. T. j. moja kuća. Pretjerano skromne riječi, koje su ljudi rabili, govoreći o sebi ili o svojim stvarima, bili su obavezni znak učtivosti u staroj Kini.
44. Vidi I/35.
45. Vidi I/32.
46. Vidi VII/36.
47. Vidi I/38.
48. Crvena boja je u Kini boja radosti. Zato je sve, što je vezano s brakom, crveno obojeno: u crveno su oblačili nevjestu, na crvenom papiru su se pisale pozivnice na vjenčanje, u crvenoj nosiljci nosili su nevjestu u ženikovu kuću i t. d.
49. Vidi V/36.
50. U početku razdoblja Tan (816—907), knez oblasti Ten sagradio je sebi dvorac u jednom živopisnom kraju provincije Cjansi. U povodu toga knez je bio priredio gozbu, koja je trajala devet dana, a na koju su bili pozvani uvaženi činovnici i istaknuti pisci iz cijele okolice. Opis raskošne i vesele gozbe nalazi se u pjesmi »Riječ o nastambi tenskog kneza« poznatog pjesnika i kritičara Van Boa (647—675), koji je prolazio tim krajem te tako slučajno prisustvovao veličanstvenom piru. Riječi pjesme

    »Spomenik sreće vjetar donese:
    Nastambu tenskog kneza«

    znače: došlo je vrijeme, da nam je život postao samo praznik i u njemu je toliko radosti, bogatstva i raskoši, koliko na gozbi tenskog kneza.
51. Kapa i pojas su obvezatni dijelovi činovničke odjeće. Po njihovom obliku i po ukrasima na njima, a osobito po pečatu, koji je visio o pojasu, znala se titula i dužnost činovnika.
52. Tako zovu vrstu crnog drveta zbog neobičnog mirisa, koji se iz njega širi, kad se zapali. Od toga drveta osobito su se izrezivale figurice budističkih svetaca.

VIII

Tan Inove nastranosti

1. Vidi IV/36.
2. Srez u provinciji Cjansu.
3. Junak pripovijetke Tan In nije izmišljeno lice. To je čuveni učenjak, pjesnik, slikar i kaligraf, koji je živio od 1470. do 1523. U narodu je poznat pod imenom Tan Bohu. Različiti događaji iz njegova života upotrebljeni su kao motivi za mnoge pripovijetke i drame.
4. Staro ime grada Susjan u provinciji Anhoj.

5. Vidi I/22.
6. Literarni stil, koji je navodno uveo pjesnik i filozof Jan Sjunu (53 p. n. e. do 18 n. e.). U djelima, što su napisana takvim stilom, osnovna misao izražava se tek u obliku aluzija, pri čemu je svaka rečenica po sadržaju i smislu često vezana uz drugu, tako da čitalac odgonetajući tekst mora pažljivo proučavati rečenicu po rečenicu »nižući« ih jednu za drugom.
7. T. j. iz nadleštava ili iz kuća uglednih velikaša. Privatne odaje bogataša ili rezidencije mjesnih načelnika nalazile su se duboke u zgradi.
8. U provinciji Hebej.
9. Isto što i činovnički stepen. Vidi I/22.
10. U prijevodu to znači »sjucajem, koji je prvi položio ispit za drugi stepen — sjujdžen«. Vidi I/22.
11. Velika džunka sa spavaćim kajitama i kuhinjom, koja je plovila, na određenoj liniji i dugo se zadržavala u pojedinim mjestima. Pojedinci ili cijela društva putovali su takvim džunkama, kako bi razgledali čuvena mjesta Kine.
12. Grad u današnjoj provinciji Cjansu.
13. Živopisne planine na iugu provincije Cjansu.
14. Pod »ostalim stvarima« podrazumijevaju se različiti predmeti od papira, koji se spaljuju u hramu. O tom obredu vidi pod II/5.
15. Vidi IV/31.
16. Vidi IV/23.
17. Po starom sistemu obrazovanja ispitivači su procjenjivali kandidatovu erudiciju prema radnji, koju je napisao po zadanoj temi, koja je, opet, bila citat iz nekog konfucijanskog zakonika. I takova radnja morala je oponašati velike stare stiliste i morala se odlikovati biranim izrazima, riječima i svom silom literarnih aluzija.
18. Krajem proljeća u Kini uvijek pada obilna kiša i pušu jaki vjetrovi.
19. Kukanje kukavice najavljuje početak ljeta.
20. Krajem proljeća i početkom ljeta opada behar s plodonosna drveća i na njemu se pojavljuju plodovi.
21. Tim riječima pjesnik opisuje zapuštenost svoje kuće u rodnom kraju.
22. Vidi I/32.
23. Boginja Si Vanmu. Vidi IV/18.
24. Stare kineske pjesme čitale su se obično zapijevajući, a napjevi su bili različiti.
25. Vidi I/38.
26. Jedan od sastavnih dijelova svadbenog obreda u staroj Kini bio je t. zv. obred »sjedinjenja u čaši«, pri čemu su mladenci pili vino iz iste čaše. Istom poslije toga mlada je smjela otkriti lice pred mužem.
27. Ljepotica, ljubavnica uvaženog dvoranina i bogataša Jan Sua (7. stoljeće). Kako kazuje predanje, Hunfu slučajno se srela s učenjakom i državnikom Li Cinom, koji je u to vrijeme

bio u carevoj nemilosti, zaljubila se u nj i pobjegla s njim iz Jan Suove kuće.
28. Ljepotica, milosnica cara Ši Cuna (4. stoljeće), koja nije htjela da napusti svog voljenog, kad je pao u nemilost i kad su mu bili oduzeti svi položaji. Saznavši, da se sprema ukaz po kome će postati milosnica drugog kneza, Ljujdžu je sebi oduzela život.
29. Dvije spilje u planini Maošan.
30. Bogataš iz doba dinastije Han (3. stoljeće p. n. e. do 3. n. e.), koji je, prema predaji, mnogo pomogao siromake.
31. Umjetnik i kaligraf, Tan Inov savremenik.
32. Učenjak i kaligraf.
33. Vidi IV/24.
34. Vidi III/13.
35. T. j. kad sam već vidio vašu ženu, a to smije samo bliski rođak.
36. Kineskom sedmerostihu u prijevodu odgovaraju dvije kitice.
37. Vidi I/32.

IX

Li Bo, rajnik, u pijanstvu piše pismo, koje je uplašilo državu Bohaj

1. Izričaj »šarolik um i kićena usta« označava u staroj kineskoj poeziji profinjena čovjeka, koji je majstor pisane riječi.
2. Dinastija, koja je vladala u Kini od god. 618 do 907. Car Sjuancun vladao je od god. 713 do 755.
3. Li Bo, koji je živio od god. 701 do 762, najveći je pjesnik srednjovjekovne Kine, čija literarna ostavština iznosi preko tisuću ostvarenja. Kineski narod neobično voli i cijeni Li Boova djela, koja pretstavljaju prava remek djela u riznici krivice Li Bo bijaše protjeran na zemlju, a kad je rok nje-a njegova smrt, prepričana kao legenda, poslužila je kao motiv mnogim narodnim pripovijetkama i djelima pojedinih pisaca ili pjesnika slijedećih generacija. U ovoj priči Li Bo je nazvan rajnikom prema legendi, koja govori, da je Li Bo besmrtni duh, koji je na nebu bio vladar zvijezda. Zbog neke krivice Li Bo bijaše protjeran na zemlju, a kad je rok njegova izgnanstva protekao, ponovo uzašao na nebo. Pjesma, kojom počinje pripovijetka na prvi pogled je nerazumljiva, ali je sadržai priče tumači, tako da je nije potrebno unaprijed komentarisati.
4. Jedna od dinastija, koja je vladala (502—556) u Južnoj Kini u doba rascijepa države u dvije polovice: dok je sjevernom vladao tuđin, u južnoj su carevale domaće dinastije.
5. Planeta Venera.
6. Nadimak je pjesnikov Tajbo, što u prijevodu znači »Jutarnja zvijezda«. Drugi slog te riječi je pjesnikovo ime Bo.
7. Tako su nazivali, prema dužnosti, koju je zauzimao, znamenitog pjesnika Du Fua (712—770), savremenika i druga Li Boova.

8. Po nekim izvorima mjestance Cinljan u provinciji Sičuan trebalo bi da bude rodno mjesto Li Boa.
9. Živopisne planine u provinciji Sičuan.
10. Brda u provinciji Šensi.
11. Brda u provinciji Šandun, poznata po gustim jelama i čempresima, što rastu po njihovim obroncima.
12. Učenjak konfucijanac, koji je zauzimao visoke položaje za tanskih careva Dajcuna (763—779) i De Cuna (780—805).
13. U današnjoj provinciji Džecjan.
14. Vidi I/35.
15. Vidi IV/12.
16. Glavni grad provincije Šansi, danas Cian, koji je više stoljeća bio prijestolnica Kine.
17. Vidi I/22.
18. Istaknuti mislilac stare Kine Men Ke ili Mensi (4. do 3. stoljeća p. n. e.).
19. Misli se na konfucija (zapravo Kun Fuci, 6. do 5. stoljeća p. n. e.), začetnika konfucijanske filozofske škole, koja je odigrala glavnu ulogu pri stvaranju feudalne kulture Kine i koja je imala cio niz sljedbenika, što su iz stoljeća u stoljeće razvijali, obnavljali i proučavali ideje svog učitelja.
20. Odnosi se na Čao Coa, glavnog učitelja cara Vendija (179. do 154. p. n. e.). On je zbog svog izvanrednog uma prozvan »Vrećom mudrosti«.
21. Vidi IV/2.
22. Dvorski učenjak, državnik i pjesnik tanske epohe, Li Boov savremenik i član Dvorske akademije.
23. T. j. stari hijeroglifski znakovi, koji su potsjećali na otiske životinjskih šapa i ptičjih kandži a koje je prema kineskoj tradiciji izumio legendarni Can Se.
24. Atribut zlatan, jaspisov, zmajev u staroj kineskoj literaturi odnosi se na cara i sve što je u vezi s carem.
25. Vidi I/22.
26. Ljubičasti kaput, zlatni pas, svilena kapa i pločica od slonove kosti su propisane oznake svečane odjeće visokog činovnika.
27. Vidi I/22.
28. U današnjoj provinciji Girin, u sjeveroistočnoj Kini.
29. Južna prijestolnica carstva Bohaj u doba dinastije Tan. To je teritorija današnje sjeverne Koreje.
30. Grad u južnom dijelu sjeveroistočne Kine. Za dinastije Tan pripadao je carstvu Bohaj.
31. Oblast u današnjoj provinciji Girin u sjeveroistočnoj Kini.
32. Džense u rejon na teritoriji današnje sjeverne Koreje, a u razdoblju Tan nalazio se pod protektoratom Bohaja.
33. Oblast potčinjene državi Bohaj. Danas u provinciji Girin.
34. Rejon na sjeveru današnje provincije Hebej.
35. Rijeke sjeveroistočne Kine.
36. U današnjoj provinciji Fucjan.
37. Oblast na sjeveru današnje provincije Šensi.
38. Car tanske dinastije, vladao od god. 627. do 649.

39. Jedan od korejskih vlastodržaca.
40. Vladao od god. 650. do 683.
41. Stanovnici jedne istočne državice Malajskog poluostrva.
42. Prva dva tona kineske skale.
43. Vidi I/34.
44. Bič, koji je na kraju svilen. Na crveno pokošćenom drvenom bičalju, urezana je zmajska glava. Udarivši tri puta takvim bičem, car bi zahtijevao tišinu na početku ili na svršetku audijencije.
45. Najbolje vrste jaspisa, koji je Kina uvozila iz Hotana, oblasti u Srednjoj Aziji.
46. Skupocjena mirisna tvar, koju je Kina uvozila iz Arabije. Također se naziva »siva ambra«.
47. T. j. car. Po starom kazivanju nebeski vladar je postavljao cara da upravlja zemljom.
48. Dio carskog dvora, gdje su se tri put godišnje održavali državni ispiti za najviši činovnički stepen.
49. Džunšan je mjesto u današnjoj provinciji Anhoj, od davnine slavan po svojim kistovima.
50. Pod tim se geslom podrazumijeva prva polovica vladavine cara Cjuancuna (713—141).
51. Jedan od kagana t. j. knezova velikog turskog kaganeta — velikog plemenskog saveza, koji je od 6. do 8. stoljeća obuhvatao teritoriju Srednje i Sjeveroistočne Azije.
52. U početku tanske vladavine na teritoriju današnje Koreje bijahu tri nezavisne države (Pjakče, Kogurjo i Sila), koje su neprestano međusobno ratovale i borile se protiv zavojevača iz susjedne Kine. U 7. stoljeću Pjakče i Kogurjo pali su pod navalom Sile, koju je pomagala kineska vojska. Tada je cijelo poluostrvo bilo ujedinjeno u jednu državu, koja je s tanskom dinastijom održavala prijateljske odnose.
53. Lini je stara država, koja se protezala na sjever od današnjeg Anama.
54. Negdašnja država na teritoriji Pribajkala, koju su naseljavali pretci Jakuta.
55. Pjesnik i pouzdanik hanskog cara Udija (140—87 p. n. e.), dobro poznat sa svoje duhovitosti i vesele naravi. Uz njegovo ime povezano je mnogo legendi.
56. Jedna od dvanaest oblasti stare Kine, koja obuhvata teritoriju današnje provincije Šansi.
57. Go Cij 697—781), jedan od čuvenih vojskovođa sredovječne Kine.
58. Vidi V/31.
59. Vidi V/32.
60. Vidi I/48.
61. Tako se naziva trupa pjevača, glazbenika i glumaca na dvoru cara Sjuancuna. Osnivanje te trupe označuje ujedno i početak pozorišne umjetnosti u Kini.
62. Vidi III/14.

63. Ili Tao Cjan, čuveni pjesnik (365—427). Svojim djelima unio je osvježenje u literaturu svog doba i znatno je utjecao na pjesnike slijedećih razdoblja.
64. Tako su se u starini nazivali napjevi, u kojima su se opjevavale bračne radosti.
65. Li Bo piše tu pjesmu u carevo ime, kao da je tobože car posvećuje svojoj voljenoj ljubavnici.
66. Taj stih zapravo opisuje ljepotu žene, u koje su prsti bijeli i prozračni kao bijeli mramor ograde, kad s njega vjetar smete svako zrnce prašine, a tijelo je lijepo poput cvijeta, koji se sjaji i blista od rose. I u daljnjim stihovima careva ljubavnica je uspoređena sa cvijetom.
67. T. j. u dvorovima careva hanske dinastije (206 p. n. i do 220. n. e.).
68. Tako su okrstili ljubavnicu hanskog cara Hendija zbog njenog vanrednog plesačkog umijeća.
69. Ljepotu žene opjevao je jedan dvorski pjesnik iz 2. stoljeća p. n. e. slijedećim stihovima:

Na sjeveru ljepotica živi,

Njoj ravne nema, sasvim je sama.
Pogleda jednom, grad smrvi,
Pogleda dvaput, sruši carstva.

70. Vrsta vina nazvana po kraju u kome se proizvodi (u današnjoj provinciji Gansu).
70. Zapadno-hanska dinastija, koja je vladala od 206 p. n. e. do 25. n. e.
72. Porijeklom Turčin, An Lušan dobio je od cara Sjuancuna kneževsku titulu i vršio dužnost vojnog guvernera nekolikih provincija. Okoristivši se slabljenjem državne vlasti za cara Sjuancuna, koji je upravljanje zemljom prepustio svojoj ljubavnici Jan i članovima njene obitelji, kao i teškim porazom kineske vojske u sukobu s kraljevinom Nandžao (na teritoriji današnje provincije Junan), An Lušan je, u nakani da zasjedne na prijestolje, godine 755. digao ustanak i poveo vojsku na prijestolnici. Uspio je da zauzme prijestolnicu tanske Kine grad Čanan. Car je pobjegao u provinciju Sičuan. God. 762 ustanak je ugušen uz pomoć pograničnih plemena Ujguraca i Tibetanaca.
73. Imena Li Boovih savremenika, pjesnika i pisaca.
74. U ručki štapa nalazi se šupljina, u kojoj se spremao sitan novac.
75. Svežanj od hiljadu novčića. Stari sitni novac imao je u sredini četvorougaoni prorez. Takvi su se novčići nizali u svežnjiće od 100 ili 1.000 komada.
76. Vidi I/32.
77. Ili »Kapija zlatnog konja«. Kapija, koju je podigao hanski car Udi (140 do 87. p. n. e.) pred carskim dvorom tik uz Akademiju učenjaka, koju je također on osnovao. Zato i samu

Akademiju često zovu »Kapijom zlatnog konja« odnosno »Zlatnom kapijom«.
78. Radi se o carskom ukazu, na koji je udaren crveni pečat s likom zmaja.
79. Naziv jedne od pjesama, koja je za doba dinastije Han bila veoma popularna u Šandunu. »Dunu« je ime jednog mjesta u spomenutoj provinciji. U toj pjesmi pjesnik govori, kako je još kao dječak učestvovao u vojnim pohodima a pod starost se povukao i provodio dane šetajući Dunuom. Pjesnik ne žali počasti i slave, kojih više nema, već se nježno i s ljubavlju sjeća svog cara. Raspoloženje u toj pjesmi podudara se s osjećajem Li Boa, koji je, napustivši državne poslove, baš kao i nepoznati autor »Napjeva Dunua« putovao istočnim dijelom provincije Šandun.
80. U današnjoj provinciji Šansi.
81. Vidi IV/21.
82. Vidi V/5.
83. Srezovi u današnjoj provinciji Hebej.
84. Srez u današnjoj provinciji Šansi.
85. Srez u današnjoj provinciji Šandun.
86. Srez u današnjoj provinciji Šensi.
87. Srez u današnjoj provinciji Gansu.
88. Srez u današnjoj provinciji Sičuan.
89. Vidi IV/60.
90. Oblasti u današnjoj provinciji Hunan.
91. Izraz, koji znači »prekinuti s pustinjačkim životom i prihvatiti se državničkih poslova«.
92. Tako su zakoniti vladari Kine nazivali službeni položaj, koji su nudili uzurpatori ili pretendenti na prijestolje.
93. Grad u današnjoj provinciji Ninsja.
94. Vladao od god. 756. do 762.
95. T. j. Čanan i Lojan.
96. Jedan od pritoka rijeke Jancicjan u provinciji Cjansi.
97. Jedno od najvećih jezera Kine, na sjeveru provincije Hunan.
98. Srez na sjeveru današnje provincije Hunan.
99. Srez na sjeveru današnje provincije Cjansi.
100. Dužinska mjera, po prilici tri metra.
101. Srez u današnjoj provinciji Anhoj.
102. Vidi V/11.
103. Godine 972.

SUSRET S KINESKIM PRIPOVIJETKAMA

Kineska književnost nam je više ili manje nepoznata, a onih nekoliko imena, koje poznajemo, jedva da nam daju ikakvu predožbu o ostvarenjima pisaca najvećeg naroda svijeta. Kad govorimo o velikoj kineskoj kulturi, koja u mnogočemu nadmašuje evropsku, a osobito je često hronološki pretiče, pod time razumijevamo jedan sasvim maglovit pojam, koji prije asocira pejzaž s nekog kineskog drvoreza ili svile — procvjetalu grančicu ili zamagljenu kružnicu uštapa nad obrisima brda — nego pisanu riječ, a pogotovo neko određeno literarno djelo. Svaki prijevod iz bogate kineske riznice tek je letimičan pogled u jedan beskrajni prostor, u kojem se nije lako snaći, pa je često vrlo teško posvema i razumijeti kinesku umjetnost, prihvatiti je i diviti joj se. Ovaj prijevod kineskih drevnih pripovijesti (koje su zasnovane na narodnoj tradiciji i predaji) pruža dobru priliku, da se upoznamo ne samo s jednom prilično nepoznatom umjetnošću, već i s jednim određenim oblikom života, koji je itekako zanimljiv i privlačan. A to je ujedno i prilika, da se donekle informišemo o kineskoj literaturi; bolje reći, da se orijentišemo u perivoju veličanstvene literature, koja je brojem, svojim ostvarenjima isto tako nedogledna i beskrajna, kao što je i država, u granicama koje su ta ostvarenja nikla.

Najstarije podatke o kineskoj književnosti dugujemo isključivo arheologiji, jer se u pismenom obliku nisu sačuvali nikakvi dokumenti. Prema tim podacima prve pojave literarne pismenosti, dakle i prve literarne spomenike, treba tražiti u t. zv. periodima In i Šan (odnosno od 1766—1122 g. p. n.e.). U to doba već je dobro razvijena i raširena ideografska pismenost, koja je zabilježila neka predanja, što sižu u daleku davninu, te je teško i približno odrediti njihovu starost. Poznata je pripovijest o legendarnoj Njujvi, koja je zakrpala nebo rastaljenim kamenom, kao i istoriju mudrog Juea, koji je izbavio ljude velikog potopa. Najstariji literarni spomenik, koji je dobro sačuvan, jest Šiciz (Knjiga pjesama), koji sadrži tri stotine pjesama, što se odnose na razdoblje od 11—7 st. p. n. e. To su mahom narodne pjesme od četiri stiha. Zbirka je podijeljena u nekoliko odjeljaka, koji se sastoje od različitih oda (Džouske ode, Velike ode, Male ode i t. d.), a sve one sjajnim realizmom dočaravaju ekonomski i društveni život svog vremena.

U nizu poznatih pjesama (»Prvi mjesec«, »Sjeverna planina«, »Moj muž je otišao u vojsku«, »Džinovski pacovi« i t. d.), mnogo je takvih, koje zbore o lakomnosti i svireposti državnih činovnika ili o nedaćama ugnjetavanih seljaka.

Sredinom 4. st. p. n. e. na jugu Kine nastaje književni pravac **»Ču ci«** (čuski stihovi), pjesnički žanr slobodne forme, kojemu glavni predstavnik bijaše proslavljeni Cjuj Juan, prvi veliki kineski pjesnik, čovjek, koji je bio neobično omiljen u narodu i koji je zastupao ideju federacije. Kako se previše zalagao za mir sa svim susjedima, postao je nepoćudan, te je protjeran iz prijestolnice čuskoga carstva. Glavna mu je zasluga bila, što je u poeziji nastavio narodne, drevne tradicije i tako je učinio bliskom narodu. Pjesme su mu pune duboke, osjećajne ljubavi prema domovini i narodu. Mnogi pjesnici budućih pokoljenja bili su pod direktnim utjecajem Cjuj Juana ili su ga bar slavili u svojim pjesmama.

Proza se razvijala znatno sporije od poezije. Njen snažniji procvat zapaža se istom u periodu između petog i trećeg stoljeća prije naše ere. Ponajprije i ponajviše javljala se u obliku različitih istorija careva, carstava ili cijelih dinastija. Premda je značaj tih proznih ostvarenja u prvom redu istorički, ipak su ona i s literarnog gledišta prilično značajna, budući da su protkana brojnim poslovicama, izrekama i pričama iz naroda.

U doba hanske dinastije (206 p. n. e. — 220 n. e.) u Kini dolazi do naglog i velikog ekonomskog uspona, a u to razdoblje pada i jedan epohalni pronalazak: papir. Nova, pogodnija podloga za pisanu riječ, uz neke reforme u oblasti pisma, omogućile su da se i književnost pomakne za jednu stepenicu naviše. Od presudnog je značaja utjecaj legendarnog Cjuj Juana; pjesnik Cja njemu u čast piše odu »Tugovanje za Cjuj Juanom«. Uz mnogobrojne pjesme, koje su se tada pojavile, paralelno se razvijala i proza: bijahu to istorije i biografije, uglavnom posvećene hanskoj dinastiji.

Značajnu ulogu u daljnjem razvitku kineskog pjesništva odigralo je osnivanje t. zv. Muzičke palate (»Juefu«), koja je proradila za vladanje hanskog cara U Dija. Palata je skupljala narodne pjesme, i to čak i iz drugih carstava, a u njoj su nastajale i nove pjesme, komponovala su se muzička djela, što su doprla sve do naših dana. Najuspjelije među njima smatraju se klasičnima. (»Pjevaju pjetlovi«, »Susret«, »Paun leti na jugoistok« i t. d.). U drugoj polovici handskog perioda cijela plejada pjesnika crpe na primjerima i ostvarenjima **»Juefua«**, Muzičke palate. Poznati su Cao Pi, Cao Dži, Čen Lin, Van Can, Fan Cin, Caj Jan i dr., od kojih je najistaknutiji Cao Dži (194—232), čuven po svojoj klasičnoj pjesmi »Vila s rijeke Lo«. Remek djelo iz tog razdoblja je anonimno ostvarenje »19 starinskih pjesama«, koje oponaša motive narodne poezije.

I za perioda trostrukog carstva, koji dolazi poslije pada hanske dinastije, izniklo je također dosta značajnih pjesnika. U nemirima ili u nekoj zavjeri, kojima kineska istorija uopšte obiluje, poginuo je pjesnik Ci Kan (223—262), koji se isticao izvrsnim traktatima; ali, ništa manje je poznat i Juan Ci, koji je uveo peterostih, a u svojim pjesmama izražavao svoju tugu i očaj zbog zle sudbine pocijepane domovine. Međutim, u 4. stoljeću je mnogo maha uzeo religiozni pokret daosizma, koji je dosta naškodio slobodnom razvitku lijepe književnosti. Mnogi pjesnici su se ipak otrgli utjecaju daosizma i slijedili svoje lične, umjetničke impulse. Isticao se veliki majstor pjesničke forme Tao Cjan (365—427), koji je kasnije prozvan »Pjesnikom pustinjakom« i »Pjesnikom poljâ«. Uz Lin Juna, on je prvi kineski pjesnik, koji je opjevao ljepote prirode. Bao Džao (420—466) pisao je pod utjecajem hanske poezije i Muzičke palate, a pjesme mu svjedoče o nevoljama prostog naroda. Njegovi sedmerostihovi (na pr. »18 pjesama o trnovitom putu«) udarili su temelje novog literarnog žanra i neobično su utjecali na dvojicu čuvenih pjesnika kasnijeg razdoblja — Li Boa i Du Fua.

Proza, još uvijek u sjeni stiha, ipak se brzo razvija, sada već i u obliku pripovijesti, novele, ne otstupajući nikada od folklornih i nacionalnih elemenata. Sve više, međutim, prevladavaju fantastični i avanturistički motivi, a to će biti presudno za cijelu literarnu budućnost Kine: tema fantastike i avanture nikada neće posvema iščeznuti iz kineske knjige. Sve burnije previranje u društvenim slojevima, osobito u vladajućoj klasi, dovodi, krajem petog stoljeća, do naglog pada vrijednosti književnih djela; umjetnici se više bave tehnikom pisanja i uopšte spoljašnjom formom, a zanemaruju sadržaj. Taj pad stvorio je jedan pravi literarni vakum, koji je potrajao cijelo stoljeće, a izbacio je svega nekoliko zapaženijih imena, od kojih, u prvom redu, valja spomenuti Juj Sina (513—581). On je, u svoje vrijeme, najveći majstor pjesme u prozi, a ujedno i jedan od najvećih koje je Kina na tom području dala. Njegova pjesma »Tugujem za Cjananom« rijedak je primjerak patriotskog pjesništva. U to doba se pojavio i najznačajniji spomenik klasične literature ranog feudalizma »Ven Sjuan« (Književni zbornik), u kojem su sabrana i brižno klasifikovana najznačajnija djela minulih razdoblja. Osobito su važnu ulogu pjesništva budućih generacija učinili marljivi istoričari, koji su tu skupili narodne pjesme Južne i Sjeverne Kine; te su pjesme, u kojima je sve više prevladavala ljubavna tema, udarile osnov novom preporodu poezije.

Slijedeći preokret u istoriji Kine označen je vladavinom dinastija Tan (618—906). Jačanjem veze i raznovrsnom razmjenom sa susjedima došlo je do novog ekonomskog uspona, koji je, kao i obično, djelovao i na ustajale kulturne prilike. Već u sedmom stoljeću osjeća se napor, da se razbije spoljašnje, šuplje zanatstvo, koje je stotinjak godina kočilo razvoj umjetnosti. Ističu se mnogi pjesnici, koji su ponajčešće istodobno i slikari, kao što bijahu Čen Cijan, Van Vej i Čen Šen. U tom bogatom razdoblju zablistalo je jedno ime više od svih ostalih. Tada je, naime, živio i stvarao najveći kineski pjesnik (i jedan od najvećih na svijetu), čuveni Li Bo (u nas poznat pod iskrivljenim imenom Li-Taj-Po). Pjesme Li Boa (701—762) pune su neobične romantike, epikurejskih motiva, a odlikuju se nevjerovatnom jednostavnošću izraza. Pjesnik

je odbacio sve stare kanone i gradio svoje stihove živim, jednostavnim narodnim jezikom, postigavši usto pravo savršenstvo spoljašnje forme. Mnoge Li Boove pjesme odišu nezadovoljstvom zbog prilika u zemlji, poneke vape za slobodom, ali su najvećim dijelom posvećene opisu ljepota njegove prostrane otadžbine. Pjesništvo Li Boa, koga savremenici okrstiše »rajnikom« ili »besmrtnikom, koji je sišao s neba« pretstavlja glavni i nepresušni izvor za sve majstore stiha budućih generacija. S li Boom se jedino može uspoređivati njegov savremenik Du Fu (712—770) — u nas poznat kao Tu-Fu — koji je također obogatio kinesku poeziju novim, originalnim kvalitetama. On se još žešće obarao na vladajuću kastu i usput pjevao o strašnoj bijedi naroda, o besmislenosti bratoubilačkih ratova, o svom patriotizmu. I sam je bio vojnik, dugo je vremena bijedno živovao i stoga su mu narodne nevolje bile tako bliske i poznate. Zbog interesa, koji je pokazivao za politički život zemlje, prozvaše ga »pjesnikom-istoričarem«. Kao i Li Bo, služio se čistim narodnim jezikom, a u poeziju je unio mnoge žanre, koji dotada bijahu nepoznati. Nešto kasnije, pjesnik Bo Cjuj (772—846) ističe ulogu književnosti i njene zadatke u društvenom i političkom životu države. Neobično je popularna njegova »Pjesma o beskrajnom gnjevu«. Poznati su i realista Juan Džen (779—831), te pjesnik i prozaista Han Juj (768—824).

Česte dvorske trzavice i narodni ustanci oboriše 906. godine dinastiju Tan. U pjesmama izbijaju pesimističke tendencije, a u isto vrijeme se razvija novi pjesnički žanr zvan »ci«; bili su to, zapravo, stihovi, koji su se pjevali, a u osnovi su se oslanjali na narodne napjeve, što su ih svojedobno koristili Li Bo i Du Fu. Mnoge od tih pjesama otkrivene su prilikom otkapanja znamenite »Spilje hiljadu Buda« u provinciji Gansu.

Ujedinjenje pod žezlom dinastije Sun (960—1279) donosi privremeno smirenje i, prema tome, preporod starih literarnih tradicija. Značajna je pojava reformatora poezije i proze Van Anšija (1021—1086), te čuvenog historičara i pjesnika Sima Guana (1019—1086), koji je napisao »Opštu istoriju Kine«. U književnost sve više prodire živi jezik i govor. Pojavljuju se nova, sasvim originalna ostvarenja na živom jeziku **»pinhua«**, jeziku narodnih pripovijedača, čije je umijeće steklo široku popularnost. Njihove pripovijesti poslužile su kao osnova i okosnica prilikom stvaranja romana i drama. »Pripovijest o pohodu Sjuan Cana po svete knjige« kazuje o fantastičnom putovanju u Indiju, a kasnije će poslužiti za stvaranje čuvenog romana »Put na Zapad«. Na toj istoj predaji narodnih pripovijedača osnovan je i kasniji roman »Rječni zatoni«.

U početku vladavine mongolske dinastije javljaju se živi oblici govornog jezika, a ujedno i drame za čitanje. Malo pomalo drama zauzima prvo mjesto. Ističe se dramatičar Guan Hancin, čije su drame, napisane realistički i neobično tečnim jezikom, stekle široku popularnost. Iz tog razdoblja sačuvano je 170 drama različitih pisaca, a neke još i danas oduševljavaju kinesku pozorišnu publiku.

U prilikama žestoke feudalne tiranije minske dinastije (1368—1644) dolazi i opet do kulturnog zastoja. Na snazi je idealistička filozofija, koja podržava vlast i koju vlast podržava, na državnim se ispitima uvode sasvim besmislene radnje **»bagu«**, koje od sastavljača traže jedino zanatsku umješnost, a ne trpe i ne dopuštaju slobodne i lične misli. Nekoć živi narodni jezik sada je ukalupljen i kanoniziran, stvaraju se i slave skolastična bezlična djela. Međutim, mimo te službene i priznate književnosti, održava se još uvijek i književnost zasnovana na starim tradicijama, bliska narodu, a najomiljeniji i najčešći njeni oblici su pripovijest i drama. Poznati su i još danas izvođeni komadi »Lutnja«, »Mjesečev paviljon«, »Priča o bijelom zecu« i t. d. Značajan je rad dramatičara Tan Sjancua (1550—1617) i pripovijedača Lo Guandžuna, koji je obradio istorijske pripovijesti »Trocarstvo« i »Rječni zatoni«, što su ih narodni pripovjedači prenosili od koljena na koljeno. »Trocarstvo« svojom tematikom siže još u treće stoljeće, dok su »Riječni zatoni« uglavnom posvećeni opisu narodnih ustanaka iz dvanaestog stoljeća. Roman »Cin, Pin, Men«, koji je također tada nastao, pokazuje socijalne nepravde za minske dinastije, raskalašenost i moralnu izopačenost spahija.

Dinastiju Min je oborio seljački ustanak, ali su reakcionarni feudalci doveli na kineski tron Mandžurce, koji su osnovali cinsku dinastiju (1644—1911), posljednju carsku dinastiju Kine. U klasičnoj prozi i poeziji javljaju se mnogi majstori, koji uzasve ipak nemaju dovoljno originalnih stvaralačkih sposobnosti, te zaostaju za piscima tanskoga i sunskoga perioda. Drama dostiže svoju kulminaciju, ali ubrzo zatim njena vrijednost naglo opada. Poznata je čuvena istorijska tragedija »Lepeza s breskvinim cvjetovima« Kun Šanžena (1648—1718), koja pokazuje duboku potištenost i nevolju naroda. Iz istoga je razdoblja i velika Hun Šenova opera, u kojoj su glavni junaci istorijske ličnosti: tanski car Min Huan i ljubavnica mu Jan Gujfej. Tada su udareni i temelji satiričke literature, koja je dala nekoliko uspjelih romana (»Snovi mladosti ili istorija kamena«, Cin Huajuan« i t. d.).

Sredinom devetnaestog vijeka zavladala je nova ekonomska i politička klima u zemlji. Osim odvajkadašnje borbe protiv feudalaca, nameće se i novi problem: Kini prijeti opasnost da postane polukolonijalna zemlja, da se nađe još i u jarmu tuđinskih ugnjetača i izrabljivača. Napredni pisci se okupljaju u grupu **»Sjuanan«**, a pripadnici te književne organizacije pišu protiv uživanja opijuma, protiv engleske agonije, Ven Juan piše svoje »slike i opise prekomorskih zemalja«, odnosno prvu kinesku knjigu o Evropi. Ističe se pjesnik Huan Cunsjan (1848—1905), koji svoje stvaralaštvo smatra »pjesništvom novoga smjera« i koji radi pod geslom: »Moja ruka piše ono, što mi kazuju usta«. On se zalaže za što slobodniju upotrebu jezika u literaturi. Teško je nabrajati sve značajnije književnike tog doba, ali svakako valja spomenuti Lu Sina (1881—1930), koji je 1918. god. objavio svoje čuveno djelo »Dnevnik Luđaka«, a 1921. godine svoje najznačajnije ostvarenje »Podrobna istorija Akju«. Mao Cedun (kako bi trebalo ispravnije pisati ime

Mao Ce Tunga) nazvao gá je najvažnijim i najhrabrijim stjegonošom nove kulturne vojske«, »narodnim herojem, koji je u ime narodne većine počeo jurišati na neprijatelja na polju kulture«. Osobito značajnu ulogu oko razvitka današnjih tendencija u kineskoj literaturi odigralo je t. zv. »Društvo za izučavanje umjetnosti«, koje je osnovano godine 1919. u Pekinu, a kojem je glavni princip bio realistički metod. Godine 1921. osnovana je u Šangaju grupa »Stvaralaštvo«, koja je, inače ponešto romantičarski orijentisana, okupila mnoge istaknute pisce. Idejni joj je vođ bio Go Možo. Taj novelist, publicist, esejist, romanopisac, prevodilac, pretstavlja danas najpoznatiju figuru savremenog literarnog života Kine.

Ovdje se ne radi o upoznavanju s kineskom literaturom, jer bi to zahtjevalo mnogo više vremena, prostora i napora, radi se o jednom kratkom susretu, o jednom hitrom pogledu bačenom u veliki prostor. Gornji pregled je samo oskudan i suhoparan vodić kroz bogatu galeriju i riznicu, ali je, već i takav kakav je, dovoljan da jasno pokaže jednu osnovnu nit, koja se provlači kroz istoriju kineske literature, koja prati sve njene uspone i padove: to je tradicija narodne pripovijesti, narodne riječi, narodnog jezika. Svako udaljenje od tog principa bilo je kobno i označavalo dekadansu, jer se u tako brojnom narodu mogla održati samo ona književnost, koja je govorila njemu i o njemu, koja je nikla iz njega. Utoliko je veći značaj zbornika i njegova prevođenja na naš jezik; on je potpuno satkan na tradiciji narodnih kazalica, te prema tome održava ono, što je literatura velike Kine najviše gajila: to je oblik narodne priče, dotjerivan i klesan od mnogih znanih i anonimnih vještaka riječi, dok nije, napokon, poslije stoljeća i stoljeća, poprimio svoj konačni oblik i postao baštinom cijele nacije.

Ostaje da se još nešto kaže o samom zborniku.

Zbornik »Čudesne priče našeg vremena i starine«, koji se na originalu zove »Cin gu ciguan« i koji se u Kini pojavio krajem prve polovice sedamnaestog stoljeća, pretstavlja literarni spomenik iznimne vrijednosti, koji svojim temama siže sve do usmenih, narodnih predaja desetog stoljeća. Tako se može slobodno reći, da su priče, koje smo ovdje pročitali, uglavnom stare hiljadu godina. U doba kad su priče iz ovog zbornika poprimale svoj konačni oblik, a to je početak sedamnaestog stoljeća, u kineskoj se književnosti pojavljuje žanr pripovijesti nazvan **»huaben«**: to je kratak zapis sadržaja, pribilježen na osnovu mnogo opširnijeg usmenog kazivanja. Taj je žanr neposredno utjecao na nastajanje čuvenih istorijskih i fantastičkih romana toga doba, kao što su »Trocarstvo«, »Riječni zatoni«, »Put na zapad« i t. d.

»Čudesne priče našeg vremena i davnine« ugledale su, u svom konačnom obliku, svijetlo dana upravo u onom sudbonosnom razdoblju kineske literature, kada su natražnjački literati i feudalci nastojali pošto-poto očuvati preživjele forme književnog djela, koje je nastajalo na jednom isformiranom, narodu nerazumljivom jeziku, a odisalo skolastičkom šablonom. Ali napori konfucijevaca, koji su uglavnom podržavali tu neodrživu vrst li-

terature (što potsjeća na onaj period naše literarne istorije, kada se pisalo crkveno-slavjanskim jezikom, a narodni, Vukov govor smatrao govedarskim), propali su pod snažnim nasrtajima, prave žive, ljudske riječi, koju su svi slojevi mogli shvatiti i prihvatiti. A u toj borbi, bolje rečeno u toj pobjedi, veliku je ulogu odigrao i »Cin gu ciguan«, te je tako taj zbornik pripovijesti ne samo od literarnog, već i od istoriskog značenja.

Savremeni književni istoričari stoga mnogo pažnje posvećuju zborniku »Cin gu ciguan«, tražeći njegovo pravo mjesto i značenje u razvitku kineske literature. Džen Džendo izdao je godine 1954. studiju pod naslovom: »Istorija kineske popularne umjetničke literature«. Pošto je objasnio sam pojam »popularne literature«, za razliku od one, koja je nekoć bila namijenjena samo uskom krugu ljudi, Džen Džendo ističe, da je glavni vid takve popularne literature upravo pripovjedački žanr, koji on dijeli, po obimu, u tri skupine: 1) kratke priče, 2) srednja i 3) dugačka djela. U posljednju skupinu ubraja poznate romane »Put na Zapad«, »Trocarstvo» i »Riječni zatoni«, a u prvu skupinu svrstava »Cin gu ciguan«. Kako u njemu ima prilično dugačkih pripovijesti, vidimo, koliko se u velikoj Kini pojam kratkoće razlikuje od onoga, što mi zovemo kratkom pričom ili što su angloamerikanci okrstili popularnim imenom »short-story«.

Utemeljitelji savremene kineske literature Lu Sin, kojega ranije spomenuh, posvetio je jedno poglavlje svoje »kratke istorije narativne književnosti« isključivo onim izvorima, koji su poslužili kao osnova zborniku »Cin gu ciguan«. Lu Sin smatra, da zametke svih tih priča treba tražiti još u desetom stoljeću, kada su se takve i slične zanimljive pripovijesti prepričavale po trgovima i pokraj bunara. Doista, za dinastije Sun, po ulicama i trgovima većih gradova, a osobito u ondašnjoj prijestolnici Kajfinu, pripovjedači su oko sebe okupljali svijet i besjedili mu o događajima iz davnine, u zanimljivijem obliku prepričavali budističke legende, ili, naprosto, sasvim slobodno improvizovali. »Sunske pripovijesti iz tržnica«, piše Lu Sin, »sadrže u sebi moralnu pouku, ali je svejedno njihov glavni zadatak bio, da govore o događajima, što su se zbili po tržnicama ili kraj bunara, i da tako tim pričama dadu zabavni značaj«.

Pripovjedači bi obično ukratko zabilježili glavnu okosnicu sadržaja, a ta bilješka — **»huaben«**, koja je pripovjedaču ostavljala mnogo slobode i mogućnosti improvizacije, pretstavljala je kasnije osnovu mnogobrojnih pripovijesti, romana i drama. Priče zanimljiva sadržaja, koje kazivahu o neobičnim ljudima i o neobičnim događajima, bile su tako popularne i omiljene u narodu, da su ih neki pisci, od petnaestog vijeka nadalje, počeli skupljati u zasebne zbornike. Najpoznatiji zbornik zove se »Troslov«, a sastavio ga je Ten Menlun (1571—1646), koji je inače pisao originalne pripovijetke, pjesme i drame. Općenito se smatra, da su mnoge pripovijetke iz tog zbornika doslovce prenesene u »Cin gu ciguan«. Međutim, najveći broj tih zbornika nije sačuvan, pa svaki onaj, koji je i djelomično sačuvan, pretstavlja pravu rijetkost i dragocjenosti. O tome je pisao Džen Džendo: »Žalosna je sudbina

zbornika običnih priča; premda takvi zbornici službeno nisu bili zabranjeni, nestali su bestraga. Od svih zbornika, koji tri do četiri stoljeća bijahu najraširenije i najpopularnije štivo, stvarno se sačuvao samo »Cin gu ciguan«. Tako su ove »Čudesne priče našeg vremena i starine« jedino pouzdano svjedočanstvo, koje nas upoznaje s oblikom i karakterom naracije, što je u narodu bila popularna pred nekoliko stoljeća, jedini pouzdani izvor za opipavanje pulsa narodne misli, odnosno za razumijevanje jednoga određenog istorijskog perioda, promatranog očima običnog, prostog čovjeka.

Zbornik »Cin gu ciguan« objavljen je u razmaku između 1632. do 1644., a zatim je nekoliko puta iznova izdavan, te je bio jednako popularan, kao i poznati veliki romani. O sastavljaču zbornika ne znamo ništa, baš kao što ne poznajemo ni autore pojedinih pripovijesti. U to vrijeme nije bila nimalo neobična pojava, da kolaju pripovijetke anonimnih pisaca. Sigurno je da je tome bilo više uzroka, ali postoje dva najznačajnija: ponajprije, položaj pisca nije bio takav, da bi mu autorsko pravo išta značilo, a kako su prozne teme i onako preuzimali jedni od drugih, pisci stare Kine nisu mnogo marili da potpisuju ono, što je postajalo svojinom sviju; zatim, pisac ovakvih pripovijesti, često je otvoreno šibao mane državnog uređenja i pojedinih predstavnika vlasti, tako da je za nj bilo sigurnije da ostane anoniman. Osim toga, službeni i priznati istoričari nastojali su šutke preći preko imena takovih književnika, koji nisu htjeli da se prilagode ukalupljenim propisima literarnog stvaranja. Neki od tih tobožnjih kritičara obarali su se na ova djela puna svježine i istine, budući da ih ipak nisu mogli prešutjeti: »Odista, bilo je i mnogo takvih, koja su puna laži i izmišljotina, u kojima nema istine, koja propovijedaju razvrat i raspuštenost i tako zavode slušaoce«. U tim i takvim »analizama«, kao što je ova, uzeta iz jednoga bibliografskog kataloga iz osamnaestog stoljeća, vidi se da se istina naziva lažlju i obratno i da se niječe prava vrijednost. Nije onda nikakvo čudo, da su zbrisana imena autora takvih »izmišljotina«, koje vlastima nisu bile po ćudi. Međutim, ovakvi pogledi i anonimnost sastavljača i autora nisu smetali popularnosti zbornika i, kako kaže Džen Džendo, »gotovo ne bijaše čovjeka, koji ne bi znao ovih priča«.

Sam naslov ovog izbora — Cin gu ciguan — odnosno »čudesne priče našeg vremena i davnine« — kazuje, da u njemu ima i mnogo toga čudesnoga, dakle i nadnaravnoga, fantastičnoga, pa i mističnoga. Uplitanje viših sila i fantastike imalo je posebni razlog i nije bilo samo sebi svrhom. Valjalo je što više zaokupiti pažnju slušalaca, a kasnije čitalaca, pa se autor bojao da šturi realizam ne bi bio previše dosadan. Nadalje, često je zamršenu radnju bilo nemoguće riješiti na uvjerljiv, realističan način, a kako je bilo nužno da moralni principi slušateljstva budu sasvim zadovoljeni, valjalo je u pomoć zazvati i mistični elemenat.

Međutim, opšti dojam realizma ostaje nepomućen, i to je jedna od glavnih karakteristika ovih priča, to je i jedna od osnovnih njihovih vrijednosti. Stoga je i moguće da sagledamo

sliku daleke, davne Kine, onako, kao što je drugačije ne bismo mogli doživjeti. Neobična je i zanimljiva slika tog kineskog svijeta: uz mnogo najčistije naivnosti, nailazimo i na najcrnju opačinu, najpodmukliju himbu. Uopšte, mješavina naivnosti i najčistijeg realizma, koja se provlači kroz cijelu knjigu, daje ovim »čudesnim« pričama posebnu draž i pečat originalnosti. Objektivnost i vjer u konačnu pobjedu dobra nad zlim također su značajna obilježja »Cin gu ciguana«; objektivnost se očituje, primerice, i u tome, kad vidimo kako su talentovani, obrazovani ljudi, koji nisu htjeli da se probiju mitom i laskanjem, s jedne strane životarili u sjeni praznoglavih neznalica, dok su, s druge strane, ipak uživali veliko poštovanje, i to ne samo u narodu, već i kod pretstavnika vlasti, pa čak i na dvoru; pobjeda dobra nad zlim vječiti je lajtmotiv svih ovih kazalica, koji je tako među ljudima, okruženima zlom, pridržavao nadu i ufanje, da će im jednoga dana biti uzvraćeno jednakom mjerom za sve ono dobro, što su učinili. Pri tome je simpatija pripovjedača uvijek na strani prevarenog, razočaranog, nepravedno kažnjenog, zlostavljenog; uvijek na strani onoga, koji pati, a nije tu patnju zaslužio. Sveopšti plemeniti i pravični ton resi svaku od ovih priča.

Jezik, kojim je napisan cio zbornik, prosti je narodni, govorni jezik **(»panhua«)**, i on osobito dolazi do izražaja u dijalogu, samo što je to u prijevodu nemoguće prenijeti. Cio tekst pun je narodnih izreka, poslovica i gotovih fraza (osobito prilikom usporedbi), a sve se one rabe i u današnjoj Kini, što dokazuje njihovu trajnu svježinu i trajnu vrijednost. Strogo narativni ton i nizanje događaja (često pripovjedači govore čak u prvom licu), jasno nam odaje, da su ove pripovijesti po porijeklu još iz vremena usmene predaje. Zato često susrećemo fraze, koje nekako neobično zvuče u kontekstu: »Pričaju, da je tamo živio...« »Maloprije sam vam ispripovijedio...«, Sad ću vam ispričati...«, »Ne ću spominjati, kako...« i sl.

Pjesme, koje su sastivni dio svake priče, što se nalazi u ovome zborniku, neposredno su povezane uz samu naraciju. Bez obzira što se u tim pjesmama aludira na različite istorijske i literarne događaje i činjenice, a pokadšto doslovno citira klasične knjige drevne Kine, u njima svejedno nema ništa od onoga, što susrećemo u pjesmama t. zv. »učenih« pjesnika minskog perioda, koji su jedino spoljašnjom formom oponašali stare majstore stiha i stila. Veći dio tih pjesama je naglašenog moralizatorskog karaktera ili pak prepričava opisani događaj, odnosno onaj koji slijedi. A ipak, mnoge od njih značajna su i vrijedna ostvarenja, vjerna najboljoj tradiciji proslavljene kineske poezije i narodne mudrosti.

»Cin gu ciguan« bio je, kako rekoh, neobično popularan među čitalačkom publikom, a to je bio dovoljan razlog, da se pojave i njegovi nastavci, što je čest slučaj u kineskoj literaturi. Tako se pojavio »Sjuj Cin gu ciguan« (Nastavak »Cin gu ciguana«); a za tim redom drugi, treći, četvrti i peti nastavak. U međuvremenu se slava ovih pripovijesti proširila preko granica Kine i već je odavna doprla u Evropu.

Krajem osamnaestog i početkom devetnaestog stoljeća zbornik je privukao pažnju mnogih zapadnoevropskih sinologa. Mnogi katalozi biblioteka sadrže podatke o prijevodima pojedinih priča, što su se pojavili u periodičnoj štampi i u zasebnim izdanjima. Prvi prijevod ćemo naći u zborniku »Contes et nouvelles de Theodor Pavie«. Prijevodi francuskog sinologa Pavija bili su prvi puta štampani 1759. godine u Parizu, a zatim su preštampani god. 1839. pod naslovom »Choix de contes et nouvelles, traduites du chinois, par T. Pavie.« Engleska verzija Pavijeva prijevoda objavljena je u časopisu »Chinese Repository«. Poslije toga se cio niz prevodilaca iz obje zemlje okušao u prevođenju pojedinih zbirki. Godine 1937., 1946. i 1948. pojavljuju se njemački prijevodi. (F. Kuhn: Kin Ku ki kuan. Das Jewelen Kästchen, Dresden, 1937; F. Kuhn: Chinesische Meisternovellen, Leipzig, 1946; F. Kuhn: Das Perlenhemd... aus dem chinesischen urtext übertragen, 1948.) Na ruskom su se jeziku pojedine pripovijesti pojavile prvi puta godine 1909. u časopisu »Živa davnina«, a u prijevodu A. I. Ivanova.

Ovaj prijevod kineskog zbornika »Čudesnih priča našeg vremena i davnine«, učinjen je prema serioznom i solidnom izdanju Akademije nauka SSSR, koje se pojavilo 1954. godine i koje nadmašuje sva evropska izdanja. Prevodilac i komentator I. E. Ciperović savjesno je i stručno obavio svoj posao, dostojno edicije Akademije nauka i biblioteke »Književnih spomenika« u kojoj je djelo objavljeno. Osim poteškoća, s kojima se sukobio ruski prevodilac, i mi smo, prevodeći djelo s ruskoga na naš jezik, često bili u neprilici, jer nismo mogli pronaći adekvatan izraz za neke kineske pojmove, nazive i titule, koje u nas imaju prilično različito značenje. Međutim, kako su u ruskom jeziku zadržani pojmovi bliski našem shvatanju, bilo bi uzaludno tražiti neke nove, »kineskije« izraze. Tako je, primjerice, teško bilo prenijeti u naš jezik naziv »činovnik«, jer u Kineza taj pojam, a čak i to zvanje, pretstavlja znatno više od onoga što mi, a i Rusi, obično podrazumijevamo pod »činovnikom«. Slično je, iako u obratnom smislu, »učenjacima«; Kinezi taj naslov prišivaju pjesnicima, piscima i uopšte natprosječno obrazovanim ljudima, prema tome, ne misle pod tim naučnog radnika u našem smislu te riječi. Nadamo se, da će čitaoci iz samog teksta sasvim lako shvatiti u čemu je razlika. Sve ostale nejasnoće protumačene su u komentarima. Što se tiče brojnih stihova, držali smo se strogo ruske adaptacije, ne mijenjajući ni metrike, ni oblika pjesama, a naravno ni broja slogova. Tako su eventualne hrapavosti u stihovima prenesene iz ruskog jezika; kako ih je ruski prevodilac mogao lako izbjeći, skloni smo vjerovati, da to nije učinio jedino zbog toga, što je želio ostati što vjerniji kineskom izvorniku, makar i na račun tečnosti prijevoda...

Poseban problem pretstavljalo je transkribovanije kineskih imena. Na tom području vlada pravi haos (već prema tome, da li se prevodi s engleskog, odnosno francuskog, ili ruskog jezika), a pravopisi prilično mudro šute o tome. Izvjesnu orijentaciju u tom smislu pruža članak Dalibora Brozovića u časopisu »Jezik«[1]). Iz njegova napisa i njegovih sugestija proističe, da je rusko transkribovanje mnogo bliže kineskom izvoru, a prema tome i bolje. Valjalo bi, prema tome, pisati Mao Ce-dun[2]), Ćan Kaj-Ši i sl., to više što smo u nekim riječima usvojili upravo rusku, a ne zapadnjačku transkripciju (kineskog revolucionara Cu Dea pišemo kao Rusi - iako bi našem jeziku još bolje odgovaralo Džu De — a ne Ču Te, kako bi trebalo biti prema engleskom Chu Teh, čega se držimo kod imena Čang Kaj-Šeka i sl.) Čak i poznati Websterov »Biographical Dictionary« navodi, na primjer, da imena poznatih pjesnika Li Boa i Du Fua treba baš tako izgovarati, iako se u engleskom transkribuju Li Po, odnosno Tu Fu. Kako je ovo izdanje zahtijevalo fonetsko pisanje kineskih imena, mi smo se, naravno, držali ruske verzije, koja je točnija, pri čemu (Tako je ispušten ruski mekani znak na svakom onom mjestu, gdje je označavao da slovo »n« ispred njega nije nazalno (Han Sın, Čanmen, cin i t. d.). Što se tiče deklinacije tih imena držali smo se Belićevih pravila za sklapanje stranih riječi. Kod riječi, koje se u nominativu svršavaju na »i« dodavali smo u drugim padežima »j« radi lakšeg izgovora (Tan Bi, Tan Bija, Tan Biju i t. d.), a svršavaju li se na druge vokale, dodavali smo samo padežni nastavak (Li Bo, li Boa; Li Cja, Li Cjaa).

Mislimo, da je to bilo najbolje, što se moglo učiniti u sadašnjoj, nesređenoj pravopisnoj situaciji.

Ivan Kušan

---

1) Dalibor Brozović: »O transkripciji egzotičnih, osobito kineskih imena«. Jezik, br. 5., god. 1955/56.

2) I. E. Ciperović se zalaže i za ispuštanje crtice, između dva sloga, koja nema opravdanja i ne odgovara zakonima kineske fonetike, budući da se takvi odvojeni slogovi zajedno izgovaraju kao jedna riječ.

SADRŽAJ